

Utdanningsforskning i Norge 2015

Ressurser og resultater

Hebe Gunnes
Elisabeth Hovdhaugen
Bjørn Magne Olsen

Rapport 2017:4

NIFU

Utdanningsforskning i Norge 2015

Ressurser og resultater

Hebe Gunnes
Elisabeth Hovdhaugen
Bjørn Magne Olsen

Rapport 2017:4

Rapport 2017:4

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økerveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 12820683

Oppdragsgiver Norges forskningsråd
Adresse Postboks 564, 1327 Lysaker

Foto Shutterstock

ISBN 978-82-327-0257-2
ISSN 1892-2597 (online)

Copyright NIFU: CC BY-NC 4.0

www.nifu.no

Forord

Etter avtale med Norges forskningsråd har NIFU kartlagt ressurser og resultater innenfor utdanningsforskning i i Norge 2015. Dette er den femte rapporten i serien. Rapporten er skrevet av Hebe Gunnes, som har vært prosjektleder for kartleggingen. Bjørn Magne Olsen har hatt ansvaret for gjennomføringen av spørreundersøkelsen og har skrevet deler av kapitlet om utdanningsforskning på barnehageområdet, mens Elisabeth Hovdhaugen har bidratt i gjennomgangen av politikk og satsing på utdanningsfeltet, samt i introduksjonene til kapitlene om utdanningsforskning på barnehageområdet og ved lærerutdanningene.

NIFU vil rette en stor takk til alle miljøer og personer som har svart på undersøkelsen.

Oslo, 28.04.2017

Sveinung Skule
Direktør

Susanne L. Sundnes
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
1.1 Definisjon av utdanningsforskning	9
1.2 Utdanningsforskning som satsingsområde.....	10
1.3 Utdanningsforskning i et internasjonalt perspektiv	13
1.4 Nærmere om kartleggingen	15
1.5 Rapportens oppbygging.....	19
2 Utdanningsforskning i Norge	20
2.1 Regjeringens satsingsområder i FoU-statistikken	20
2.2 FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning 2007-2015	21
2.3 Hvor utføres utdanningsforskningen?	22
2.4 Finansiering av utdanningsforskningen.....	25
2.5 Fagfelt i utdanningsforskningen	28
2.6 Innretning av utdanningsforskningen	32
3 Menneskelige ressurser	38
3.1 Utdanningsforskere i 2015.....	38
3.2 Rekruttering til utdanningsforskning.....	47
3.3 Doktorander på utdanningsfeltet.....	50
4 Samarbeid om utdanningsforskning	53
4.1 Nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning.....	53
4.2 Internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning	54
4.3 Hva samarbeides det om?	56
4.4 Samarbeidsmønster i perioden 2009 til 2015.....	57
5 Resultater av utdanningsforskning	58
5.1 Viktigste resultater av forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet	58
5.2 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning	60
6 Barrierer mot utdanningsforskning	67
6.1 Barrierer mot forskning på utdanningsfeltet.....	67
6.2 Barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet.....	69
7 Utdanningsforskning på barnehageområdet	71
7.1 Utdanningsforskning på barnehageområdet som satsingsområde	71
7.2 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet.....	72
7.3 Innretning av utdanningsforskningen på barnehageområdet.....	75
7.4 Menneskelige ressurser på barnehageområdet	77
8 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene	84
8.1 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene som satsingsområde	84
8.2 Omfang av utdanningsforskning ved lærerutdanningene	86
8.3 Innretning av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene	87
8.4 Samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene.....	91
8.5 Menneskelige ressurser ved lærerutdanningene.....	92
8.6 Resultater av utdanningsforskning ved lærerutdanningene.....	96
8.7 Barrierer mot utdanningsforskning ved lærerutdanningene	97
Referanser	99
Vedlegg	101
Tabelloversikt	134
Figuroversikt	135

Sammendrag

NIFU har for femte gang kartlagt norsk utdanningsforskning. Rapporten gir en oversikt over ressurser til forskning og utviklingsarbeid (FoU) på utdanningsfeltet målt i driftsutgifter og menneskelige ressurser. Vi har kartlagt innretningen av FoU-innsatsen etter fagfelt, forskningsområde og forskningstema, samt rekrutteringen til feltet. Nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning er også kartlagt. Dessuten beskriver vi hovedresultater av utdanningsforskningen, blant annet i form av avlagte doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008 til våren 2016. Vi har også sett på barrierer mot utdanningsforskning.

Rapporten inneholder dessuten to spesialkapitler om henholdsvis utdanningsforskning på barnehageområdet og ved lærerutdanningene. Kartleggingen er gjennomført ved hjelp av en web-basert undersøkelse, som er sammenholdt med data fra den nasjonale FoU-statistikken.

1,38 mrd. kr til utdanningsforskning i 2015

Omfanget av utdanningsforskningen i Norge fortsetter å øke, både når vi ser på FoU-utgifter og antall utdanningsforskere. Totalt ble det brukt 1,38 mrd. kr på utdanningsforskning i 2015, og i overkant av 2 900 personer deltok i utdanningsforskning dette året.

Satsing på utdanningsforskning ved sterke forskningsmiljøer på feltet har gitt seg utslag i en merkbar vekst i FoU-utgifter til utdanningsforskning ved pedagogiske fagmiljøer og ved lærerutdanningene. Det er på disse fagfeltene vi finner de største miljøene innenfor utdanningsforskning.

Kvinner i flertall på alle nivåer i stillingshierarkiet unntatt professornivå

Av de vel 2 900 personene som deltok i utdanningsforskning i 2015, var nær to tredjedeler kvinner. Kvinnene var i flertall på alle nivå i stillingshierarkiet med unntak av blant professorene. Universitets- og høgskolelektorene var den største stillingsgruppen blant utdanningsforskerne, og det er forholdsmessig færre professorer og stipendiater på feltet enn i den totale forskerpopulasjonen i universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren.

Økt kompetanse blant utdanningsforskerne

Utdanningsforskernes kompetanse har økt merkbart fra 2007 til 2015. Antall professorer er tredoblet i perioden, og andelen utdanningsforskere i øvrig førstestilling, det vil si førsteamanuensis, førstelektor og forsker 2 i instituttsektoren, er doblet. I 2015 var halvparten av utdanningsforskerne tilsatt i førstestilling, mot 40 prosent i 2007. Doktorgradsandelen har i samme periode økt fra 28 til 42 prosent. Dette er likevel en betydelig lavere doktorgradsandel enn i den totale forskerpopulasjonen (59 prosent).

God søkning til ledige stillinger på feltet

Det ble utlyst 464 stillinger innenfor utdanningsforskning i 2014 og 2015. Av disse var 147 rekrutteringsstillinger, det vil si stipendiater og postdoktorer, og 48 på professornivå. Miljøene vurderer jevnt over kandidatene som har søkt de utlyste stillingene, som gode. Både universiteter og høyskoler vurderer søkingen til ledige professorater som betydelig bedre i 2015 enn i 2013, mens tilfanget av gode kandidater til rekrutteringsstillinger vurderes som godt begge år.

Økt internasjonalisering?

Andelen finansiering av utdanningsforskning fra utlandet, og spesielt fra EU, har økt betydelig fra 2013 til 2015. Samtidig har ikke andelen miljøer som oppga internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning økt nevneverdig i perioden.

Enheter med internasjonalt samarbeid, samarbeider nesten utelukkende med universiteter, og kun i liten grad med høyskoler, forskningsinstitutter eller internasjonale organisasjoner. Norske utdanningsforskere samarbeider internasjonalt foregår primært med engelskspråklige land, eller med andre nordiske land. De fem hyppigst nevnte samarbeidslandene i 2015 var Storbritannia, Sverige, USA, Finland og Danmark. I tillegg er det utstrakt samarbeid med land som Tyskland og Nederland.

Fokus på formidling av resultater

Forskningsartikler, bøker og tidsskriftsartikler er angitt som de viktigste resultatene av forskning på utdanningsfeltet, tett fulgt av presentasjoner på konferanser. Ved lærerutdanningene kommer også rapporter og politiske dokumenter høyt opp.

De viktigste resultatene av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet er lærebøker og andre læringsressurser, samt undervisningsstrategier og pedagogiske modeller.

Tilgang til midler og for lite tid til FoU er barrierer mot utdanningsforskning

Samtidig rapporterer flere enheter om barrierer mot å drive forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet. Disse er først og fremst knyttet til knapp finansiering av forskningen, samt at man har for lite tid til å drive FoU på feltet. Instituttsektoren skiller seg her fra universitetene og høyskolene ved at de i liten grad melder om for lite tid. Også i denne sektoren ansees manglende tilgang til finansiering av utdanningsforskning som den viktigste barrieren.

Flere enheter enn tidligere har rapportert mangel på ekspertise som en barriere. Vi forstår dette som at enhetene mangler ekspertise på spesifikke felt innenfor utdanningsforskningen.

Økt satsing på barnehageområdet gir resultater

Omfanget av utdanningsforskning på barnehageområdet har økt fra 2013 til 2015, og utgjorde 13 prosent av all utdanningsforskning i 2015. Nær 600 forskere var involvert i barnehageforskning dette året, en vekst på om lag 100 forskere i perioden 2013 til 2015. Det er investert i barnehageforskning fra myndighetenes side, i og med at finansiering fra Forskningsrådet og departementer, med underliggende enheter, har økt betydelig.

To tredjedeler av utdanningsforskningen utføres ved lærerutdanningene

Innenfor lærerutdanningene ble det utført utdanningsforskning for 928 mill. kr i 2015. Lærerutdanningene stod for over 90 prosent av utdanningsforskningen innenfor pedagogikk og spesialpedagogikk, og over 80 prosent av forskningen innenfor fagdidaktikk.

1 Innledning

Norsk utdanningsforskning har vært gjenstand for sterk satsing fra myndighetenes side de senere årene. Kunnskapsdepartementet la frem sin siste strategi for utdanningsforskning i 2013, *Kvalitet og relevans 2014-2019*. Kunnskap om utdanningsforskningen i Norge er viktig for å gi et overblikk over situasjonen; hvordan er de strukturelle rammene rundt denne forskningen, hvor er vi gode og hvor kan vi utvikle oss videre? Kunnskapsdepartementet ønsker å undersøke om investeringer i forskning, rekruttering og kompetanseheving på feltet har gitt resultater, og hvorvidt utdanningsforskningen har utviklet seg i tråd med de satsinger som har funnet sted på feltet.

Denne rapporten kartlegger ressurser til utdanningsforskning i form av driftsutgifter til FoU og menneskelige ressurser. Rapporten gir en deskriptiv beskrivelse av ressursituasjonen innenfor utdanningsforskning på et gitt tidspunkt, samt presenterer hvordan utdanningsforskningen er finansiert og innrettet ved de utførende miljøene gjennom ulike måter å klassifisere utdanningsforskningen på. Nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning er undersøkt, sammen med hovedresultater av utdanningsforskningen, herunder avlagte doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008 til våren 2016. Vi har også sett på barrierer mot utdanningsforskning. Rapporten gir imidlertid ikke svar på hva det konkret forskes på, og hvilke funn forskerne har gjort.

1.1 Definisjon av utdanningsforskning

Utdanningsforskning som forskningsfelt er både flerfaglig og tverrfaglig, og kan ikke relateres til en enkelt disiplin. Forskningen utøves innen flere fagdisipliner og av ulike profesjoner (Aasen et. al 2007, Langfeldt 2004:9), og det kan være krevende å utforme en definisjon som favner den FoU-innsatsen man ønsker å kartlegge, uten at definisjonen blir for vid eller for snever. Følgende definisjon er lagt til grunn for kartleggingen av utdanningsforskning i Norge i 2015:

Utdanningsforskning omfatter FoU om:

Undervisning og læring, utdanningens innhold og vurderingsformer, profesjonsutdanning og profesjonsutøvelse, styring, ledelse og organisering av utdanningssektoren og utdanningssystemets rolle i samfunns- og arbeidsliv.

Definisjonen bygger på OECDs definisjon av FoU, slik at både forskning og eksperimentelt utviklingsarbeid på utdanningsfeltet omfattes av kartleggingen.

Definisjonen over avviker litt fra definisjonen som er brukt i tidligere kartlegginger. Det er først og fremst måten definisjonen er bygget opp på som er endret. Den er ment å dekke de samme feltene med en kortere ordlyd, og vår vurdering er at den fanger opp de samme FoU-aktivitetene som den gamle definisjonen. Ordlyden i definisjonen som Kunnskapsdepartementet utformet i forbindelse med kartleggingen i 2009, og som også ble benyttet i 2011 og 2013, lyder som følger:

Utdanningsforskning er et flerfaglig og tverrfaglig forskningsfelt som studerer forhold vedrørende undervisning, læring, ledelse og styring på alle nivå¹ og undervisningssystemer, inklusive læremidler og tekniske hjelpemidler i utdanningstilbudene. Utdanningsforskning kan være rettet mot ulike formål, som sosiale forhold, arbeidsforhold, offentlig forvaltning og allmennvitenskapelig utvikling, i tillegg til utdanningsforhold.

¹Omfatter også barnehager

(Kunnskapsdepartementet 2009)

Hovedinndelingene i kartleggingen, og definisjonene av de ulike underkategoriene, er uendret, slik at øvrig innhold i kartleggingen er konsistent med de som er gjennomført i 2007, 2009 og 2013.

1.2 Utdanningsforskning som satsingsområde

Kunnskapsdepartementet har sektoransvar for utdanningsforskningen, hvilket innebærer at de bestiller, finansierer og anvender sektorrelevant forskning. Hensikten er at forskningen skal sørge for en kunnskapsbasert politikktutvikling, forvaltning og praksis i barne- og utdanningssektoren.

Kunnskapsdepartementet har lagt frem to strategier for utdanningsforskning: *Kunnskap for kvalitet 2008-2013*, som ble lagt frem i 2008 og *Kvalitet og relevans 2014-2019*, presentert i 2013. Bakgrunnen for introduksjonen av strategiene var at flere granskninger, blant annet av Rambøll Management (2007) og Borgen et al (2007), hadde vist forskningsfeltet er fragmentert, kvaliteten på forskningen var ujevn, at resultatene ikke blir effektivt formidlet og at de i liten grad hadde relevans for praksisfeltet eller for politikktutforming.

Den første strategien hadde flere hovedmål:

- å øke omfanget av norsk utdanningsforskning og styrke kunnskapsbasen på feltet fra barnehage til høyere utdanning
- heve kvaliteten og den vitenskapelige forankringen i norsk utdanningsforskning
- bedre relevansen for anvendt utdanningsforskning
- øke omfanget og bedre koordineringen av den anvendte utdanningsforskningen
- styrke rekrutteringen til utdanningsforskningen

Den andre strategien for utdanningsforskning følger i stor grad opp den første, gjennom å ha mål om å fortsette utviklingen av sterke og flerfaglige forskningsmiljø med kompetanse og kapasitet til å dekke kunnskapsbehov på viktige områder, å heve kvaliteten og relevansen i utdanningsforskningen, samt å legge til rette for fornyelse i forskningen og en sterkere internasjonal orientering i forskningsmiljøene. Videre ønsket man gjennom strategien også å stimulere til god formidling av resultat fra norsk og internasjonal utdanningsforskning og medvirke til godt samspill mellom forskning, utdanning, praksis og fornyelse i utdanningssektoren, stimulere til FoU-basert yrkesutøving og praksisrettet utdanningsforskning, samt styrke rekrutteringen både av yngre talentfulle forskere og til toppstillinger.

Strategien referer også til etableringen av flere senterer. *Kunnskapssenter for utdanning (KSU)* er en enhet under Forskningsrådet som departementet har etablert. Senteret skal bidra til å øke tilgangen på resultater fra nasjonal og internasjonal utdanningsforskning, og de publiserer kunnskapsoppsummeringer på ulike utdanningsvitenskapelige temaer på en offentlig tilgjengelig nettside. Kunnskapsdepartementet sier videre i KSUs mandat at senteret «skal formidle forskning som er relevant for senterets målgrupper, blant annet om hva som virker og ikke virker kvalitetsfremmende

i barnehage, skole, opplæring og høyere utdanning, ikke minst i praksisfeltet. Gjennom formidling og tilrettelegging av ulike møteplasser er det et mål at Kunnskapscenteret bidrar til en kunnskapsbasert politikktutforming, forvaltning og praksis, samt en opplyst og kunnskapsbasert utdanningsdebatt». Senteret skal dekke hele utdanningssektoren.

Kunnskapsdepartementet har videre som mål å styrke den psykometrisk forskningen i Norge, og som et ledd i dette er CEMO opprettet som et senter ved Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo. Senteret er finansiert med midler direkte fra Kunnskapsdepartementet og Universitetet i Oslo.

I 2016 ble Centre for the Science of Learning & Technology, SLATE-senteret, opprettet ved Det Psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen. Senteret er et tverrfaglig, nasjonalt kompetanse- og forskningssenter, og skal blant annet utføre forskning av høy kvalitet på læringsanalyse, være en FoU-enhet som bidrar til nasjonal kompetanse og kunnskapsutvikling med læringanalyser, samt gjennom sin FoU-aktivitet utvikle og formidle kunnskap til relevante aktører innen utdanningssektoren

Kunnskapsdepartementet finansierer Forskningsrådets største program på utdanningsforskningsfeltet, FINNUT, som dekker alt fra barnehage til høyere utdanning og voksnes læring. Gjennom Forskningsrådet har departementet også finansiert to forskerskoler på utdanningsfeltet, NATED og NAFOL, for doktorgradsstipendiater innenfor henholdsvis utdanningsvitenskap og lærerutdanning.

NIFU gjennomførte den første kartleggingen av utdanningsforskning i 2007 (Gunnes 2009). Da var det nylig gjennomført en evaluering av pedagogikk (Forskningsrådet 2004). Hovedfunnene i den første kartleggingen var at universitetsmiljøene stod for over halvparten av utdanningsforskningen, samtidig som hoveddelen av utdanningsforskerne var ansatt ved høyskoler. Videre var det stort innslag av offentlig finansiering av forskningen (94 prosent), en relativt lav andel forskningsrådsfinansiering og at mye av forskningen publiseres på norsk. Denne kartleggingen har vært fulgt opp i 2009 (Gunnes & Vabø 2011) og i 2011 (Gunnes, Rørstad & Aksnes 2013) og i 2013 (Gunnes & Rørstad 2015). Kartleggingene har vist at det har vært en jevnlig vekst i bevilgningene til utdanningsforskning, at antallet utdanningsforskere øker og at kompetansen til de som driver med utdanningsforskning også øker, ved at en større andel har professorkompetanse eller førstestilling. I tillegg har publiseringsomfanget økt, men det er fortsatt en stor andel av forskningen som publiseres på norsk, ofte i form av bøker.

1.2.1 Forskningsrådets rolle innenfor utdanningsforskning

Norges forskningsråd spiller en viktig rolle i utdanningsforskningen gjennom å administrere de store forskningsprogrammene på feltet, men også som møteplass og agendasetter for utdanningsforskningen. Forskningsrådet har også finansiert to nasjonale forskerskoler, NATED innenfor utdanningsvitenskap og NAFOL innen lærerutdanning. Forskningsrådet har arrangert flere utdanningskonferanser, i regi av FINNUT i november 2014 og i november 2016, og tidligere under Utdanning 2020 og PRAKUT.

I 2016 satte Forskningsrådet i gang en evaluering av norsk utdanningsforskning (UTDEVAL)¹. Dette er første gang det gjennomføres en egen evaluering av forskningsmiljøer som forsker på utdanning, og evalueringen vil identifisere sentrale utviklingstrekk i forskningsfeltet, samt se dette i sammenheng med samarbeid nasjonalt og internasjonalt, og se på forskningens samfunnsbidrag. Evalueringen favner forskningsmiljøer fra ulike fag og forskningstradisjoner ved 16 forskningsinstitusjoner, og omfatter pedagogiske forskningsmiljøer, lærerutdanninger og tverrfaglige forskningsmiljøer i instituttsektoren. Endelig rapport fra evalueringen er ventet å foreligge innen utgangen av 2017.

¹ Se http://www.forskningsradet.no/no/Artikkel/Evaluering_av_utdanningsforskning_i_Norge/1254016439856.

FINNUT

Siden 2014 eksisterer forskningsprogrammet *Forskning og innovasjon i utdanningssektoren* (FINNUT), som kom til gjennom at to tidligere programmer, Utdanning 2020 og PRAKUT ble slått sammen og videreført i 10 år. FINNUT finansieres av Kunnskapsdepartementet og programplanperioden er 2014-2023. Prosjektene i FINNUT er fordelt på fem utdanningsnivåer: Barnehage, Grunnskole, Videregående opplæring, Høyere utdanning og Voksenopplæring og læring i arbeidslivet.

FINNUT har syv delmål: å styrke kunnskapsakkumulasjon og fornyelse, å heve kompetanse og bygge kapasitet, å stimulere teoretisk og metodisk mangfold, å styrke forskningens bidrag til innovasjon, å øke nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid, å bedre samarbeid og dialog med brukerne samt å styrke kommunikasjon og formidling. Programmet utlyser ulike typer prosjekter: forskerprosjekter, prosjekter for unge forskertalenter, kompetanseprosjekter og innovasjonsprosjekter. Det sistnevnte er en måte å ivareta noen av de særtrekkene ved det tidligere PRAKUT-programmet, og dette gjør at FINNUT også skal ha en satsing på innovasjon i utdanningssektoren, gjennom å lyse ut innovasjonsprosjekter i offentlig sektor (IPO).

Med andre ord er FINNUT et mye mer langsikt og omfattende forskningsprogram enn det man tidligere har satset på. FINNUT har en bred portefølje med prosjekter i ulike faser, der noen er helt i oppstartsfasen og andre fikk tildeling i Utdanning 2020 og PRAKUT. I skrivende stund har FINNUT-prosjektene følgende fordeling på forskningsområder: 8 prosjekter om barnehage, 19 prosjekter om grunnskole, 11 om videregående opplæring, 12 om høyere utdanning og 5 om voksenopplæring og læring i arbeidslivet. For mer informasjon om FINNUT, se prosjektets programsider².

LÆREEFFEKT

I 2015 kom den nye satsingen LÆREEFFEKT, som skal undersøke hvilken betydning klassestørrelse og lærertetthet har for elevenes læring og læringsmiljø. Bakgrunnen for satsingen er at Stortinget har bevilget 490 millioner NOK i året til flere lærere for de yngste elevene (1 - 4 trinn i grunnskolen), og en firedel av de midlene skal fordeles på en slik måte at det kan forskes på effektene av økt lærertetthet. Omtrent 50 millioner NOK vil gå til forskning på effektene av intervensjonene, og programmet finansieres av Kunnskapsdepartementet.

Det er tildelt midler til tre prosjekter, hvorav to større prosjekter som begge omfatter randomiserte kontrollerte forsøk (RCT). Et av prosjektene er ledet av Universitetet i Stavanger som ser på bruken av to lærere i klasserommet ved leseopplæring. De to andre er begge ledet av NIFU, og ser på henholdsvis smågruppeundervisning i matematikk for barn på småskoletrinnet og ressursbruk og elevprestasjoner basert på registerdata.

Tidligere utdanningsforskningsprogrammer

Her følger en oversikt over de største forskningsrådsprogrammene med fokus på utdanningsforskning, med de nyeste først. Samtlige er finansiert av Kunnskapsdepartementet.

- Utdanning 2020 (2009-2018) omfattet hele utdanningssektoren fra barnehage til doktorgradsutdanning. Programmet finansierte forskning om undervisning og læring, styring, ledelse og organisering og utdanning i samspill med arbeids- og samfunnsliv. U2020 etterfulgte KUL, og ble i 2014, etter en midtveisevaluering, slått sammen med PRAKUT til FINNUT.
- PRAKUT (2010-2013) var rettet mot praksisrettet utdanningsforskning, og etterfulgte PraksisFoU. Programmet ble i 2014 slått sammen med U2020 til FINNUT.
- Praksisrettet FoU for barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning, PraksisFoU (2005-2010).
- KUL-programmet (Kunnskap, utdanning og læring) løp fra 2003 til 2007.

² <http://www.forskningsradet.no/prognett-finnut/Forside/1253990820575>

- KUPP-programmet (Kunnskapsutvikling i profesjonsutdanning og profesjonsutøving) løp fra 2000-2004. De prioriterte feltene var lærerutdanning og sosial- og helsefaglig utdanning.
- Evalueringen av Reform 97 var organisert som et forskningsprogram i Forskningsrådet. Programmet løp fra 1999 til 2003.
- Det første programmet for utdanningsforskning, Kunnskap, utdanning og verdiskaping (KUV), løp i perioden 1996-2001.

1.3 Utdanningsforskning i et internasjonalt perspektiv

Utdanningsforskning er et satsingsområde både på nordisk og internasjonalt nivå for øvrig, noe som har betydning for den norske utdanningsforskningen. Det er i de senere årene satt i gang flere utredninger og satsinger. I Norden står Nordforsk bak satsingen *Education for tomorrow*, mens OECD har initiert en kartlegging av ressurser til utdanningsforskning i flere av sine medlemsland. Her er Norge i en særstilling, i og med at vi allerede har gjennomført flere slike kartlegginger.

Utdanningsforskning er et satsingsområde både på nordisk og internasjonalt nivå for øvrig, noe som har betydning for den norske utdanningsforskningen. Det er i de senere årene satt i gang flere utredninger og satsinger. I Norden administrerer Nordforsk satsingen *Education for Tomorrow*, mens OECD har initiert en kartlegging av ressurser til utdanningsforskning i flere av sine medlemsland. Her er Norge i en særstilling, i og med at vi allerede har gjennomført flere slike kartlegginger.

1.3.1 *Education for Tomorrow*

Nordisk ministerråd har tatt initiativ til å bygge ut det nordiske forsknings- og utdanningssamarbeidet. Det ble i den anledning gjennomført en kartlegging av utdanningsforskningen i Norden.

Utdanningsforskningsfeltet i Norden kjennetegnes av et stort mangfold i disiplintilknytning og perspektiver, i forskningsfokus, forskningsmetodikk og i forhold til publisering og formidling (Borgen et al 2010). Kartleggingen foreslo flere mulige retninger for et nordisk initiativ på feltet, men anbefalte å konsentrere satsingen om forskning som allerede har høy kvalitet og som kan utvikles gjennom komparative perspektiver, mellom de nordiske landene eller mellom nordiske land og andre land.

Etter kartleggingen av nordisk utdanningsforskning har Nordforsk, Nordisk Ministerråd og de nasjonale forskningsrådene i Norden har gått sammen om satsingen *Education for Tomorrow*. Satsingen har to faser, en første fase 2013-2018 som er finansiert av Nordforsk, Nordisk Ministerråd og de nasjonale forskningsrådene, og en andre fase 2017-2023 som er finansiert av Nordforsk i samarbeid med de nasjonale forskningsrådene. Hensikten med programmet er å skape ny kunnskap om utdannings-systemene i Norden som gjør dem bedre rustet til å møte så vel dagens som fremtidens behov. Den overordnede målsetning for *Education for Tomorrow* er å styrke Nordens posisjon innenfor utdanningsforskning, og bidra til en kunnskapsbasert politikk i Norden, samt bidra til spredning av kunnskap i Norden og internasjonalt. Den første fasen av programmet har finansiert et Nordic Centre of Excellence: *Justice through education in the Nordic countries (JUSTED)*. Senteret er multi-disiplinært og dekker 14 partnere i totalt 8 land (der alle de fem nordiske landene er representert).

I tillegg har seks forskningsprosjekter fått støtte gjennom programmet:

- Values education in Nordic preschools: Basis of education for tomorrow (ValuEd), ledet av Universitetet i Stavanger, Norge
- Nordic fields of higher education – structures and transformations of organisation and recruitment (NFHE), ledet av Uppsala universitet, Sverige
- The future of vocational education – learning from the Nordic countries (NorVET), ledet av Roskilde universitet, Danmark
- Learning spaces for inclusion and social justice – success stories from immigrant students and school communities in four Nordic countries (LSP), ledet av University of Iceland

- Skill acquisition, skill loss, and age. A comparative study of cognitive foundation skills (SASLA), ledet av University of Jyväskylä, Finland
- ProMeal – prospects for promoting health and performance by school meals in Nordic countries, ledet av Umeå universitet, Sverige

Den andre fasen bygger videre på fase 1 og har fokus på praksis i relasjon til undervisning og læring. Andre fase vil særlig rette seg mot lærerutdanning og utdanning på barnehage og grunnskolenivå. Den første fasen omfatter et totalt budsjett på 75 mill. NOK, mens andre fase har et totalbudsjett på 50 mill. NOK.

1.3.2 Kartlegging av Educational Research and Development i regi av OECD

OECD – Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling startet i 2012/2013 opp et arbeid i regi av Centre for Educational Research and Innovation (CERI) for å utarbeide internasjonal sammenlignbar statistikk om «Public Educational R&D». Prosjektet ønsket å kartlegge utdanningsforskning i offentlig sektor, samt de viktigste finansieringskildene for utdanningsforskning. Både forskningsutførende miljøer ved universiteter og høyskoler, samt i instituttsektoren, er omfattet, i tillegg til utvalgte departementsunderlagte enheter. Flere land har vært involvert i prosjektet, blant annet Norge, Sverige, Finland, Russland, Frankrike, Nederland og Belgia. USA har allerede en egen kartlegging av ressurser til utdanningsforskning.

Første fase i prosjektet var å kartlegge miljøer som utfører utdanningsforskning. For Norge har dette blitt gjort siden 2007 gjennom FoU-statistikkens spørreskjema og kartleggingene av utdanningsforskning, mens for flere av de andre landene var dette utfordrende. I tillegg til Norge, gjennomførte Belgia (Flanders), Finland, Nederland, Russland og Sverige denne kartleggingen.

Dernest ble det utformet et spørreskjema for å kartlegge ressursinnsatsen og delvis også resultater av utdanningsforskning. I Norge ble spørreskjemaet implementert som en del av kartleggingen av utdanningsforskning for 2013, mens Nederland og Flanders gjennomførte undersøkelsen i 2014. Russland trakk seg fra kartleggingen, da det var umulig å gjennomføre en såpass stor kartlegging (Russland har nær 200 pedagogiske forskningsmiljøer ved sine universiteter) med de tilgjengelige ressursene. Sverige planlegger å gjennomføre kartleggingen i 2017.

OECD benytter imidlertid en noe videre definisjon av utdanningsforskning enn hva som er brukt i den norske kartleggingen:

Educational R&D consists of a broad range of activities, including but not limited to research and development on: *educational policies; management, organisations and leadership; curriculum studies; learning; instructional methods; teaching, teacher profession and teacher education; assessment and evaluation; education statistics; and educational technology*. To demark R&D from other related activities, we recommend using the principle that R&D enhances the stock of publicly available knowledge on education and education policy.

OECD (2014)

Dette innebærer at OECD-kartleggingen er tenkt å skulle omfatte in-house statistikkarbeid, forskning og utviklingsarbeid som utføres av departementer, direktorater og andre underliggende enheter. Vi gjorde en gjennomgang av in-house FoU på utdanningsfeltet i utvalgte departementer og direktorater i forbindelse med 2013-kartleggingen, men fant da at dette foregikk i liten grad, og dessuten var vanskelig å kvantifisere. Vi rapportere tilbake til OECD at denne delen av utdanningsforskningen var marginal i Norge, og ikke ville bli kartlagt videre.

OECDs kartlegging omfatter mange av de samme spørsmålene som inngår i den norske undersøkelsen, blant annet utgifter til utdanningsforskning, finansiering av forskningen, antall personer som deltar i utdanningsforskning, forskningsområder og faglig innretning på forskningen. I tillegg inngår spørsmål knyttet til resultater av utdanningsforskningen i form av publikasjoner og lignende,

samt patenter og «revenues». OECD ønsker også å kartlegge hvorvidt miljøene opplever barrierer mot å utføre utdanningsforskning. Spørsmålene i OECD-modulen er gjengitt i vedlegg 5. Resultatene fra OECD-kartleggingen i 2013 er publisert i Gunnes og Rørstad (2015:2).

I 2015-kartleggingen benytter vi den norske definisjonen for all FoU-aktivitet, og har forenklet spørsmålene i OECD-modulen der dette har vært mulig. Blant annet har vi tatt ut alle spørsmål relatert til personalet, ettersom kartleggingen av utdanningsforskere dekker dette.

1.4 Nærmere om kartleggingen

Dette er femte gang NIFU gjennomfører kartlegging av utdanningsforskning i Norge, se Gunnes 2009, Gunnes og Vabø 2011, Gunnes, Rørstad og Aksnes 2013 og Gunnes og Rørstad 2015:1. Det er gjennomført egne spørreundersøkelser for 2007, 2009, 2013 og 2015, i tillegg til at det ble utført en kartlegging basert på registerdata i 2011. Kunnskapsdepartementet har finansiert alle kartleggingene, men de tre siste har Forskningsrådet som oppdragsgiver. Spørreundersøkelsene er kombinert med data fra den nasjonale FoU-statistikken (se vedlegg 1) for å finne omfanget av FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning ved det enkelte forskningsmiljø.

Forut for spesialundersøkelsene om utdanningsforskning gjennomførte NIFU en eksplorerende kartlegging av utdanningsforskning i Norge, hvor det ble foretatt en innkretsing av feltet gjennom bibliometriske metoder (se Borgen et. al 2007). NIFU har også gjennomført flere ad hoc-kartlegginger av feltet, blant annet en gjennomgang og kategorisering av avlagte doktorgrader innenfor utdanningsforskning (Gunnes 2011). I tillegg har NIFU bidratt i en gjennomgang av nordisk utdanningsforskning (Borgen et al 2010)

1.4.1 Datainnsamling og metode

Innsatsen innenfor utdanningsforskning måles i ressurser til forskning og utviklingsarbeid (FoU), det vil si FoU-utgifter og FoU-personale. Siden 2007 har FoU-statistikken spørreskjema inneholdt en egen modul som spør om innsatsen innenfor regjeringens tematiske satsingsområder, hvor *Utdanning* har vært et av områdene som er kartlagt fra 2009. Definisjonen av det tematiske området *Utdanning* er identisk med definisjonen som brukes i kartleggingen av utdanningsforskning. Miljøene blir bedt om å oppgi hvor stor andel av FoU-aktiviteten som falt innenfor de ulike tematiske områdene. Dette blir sammenholdt med den totale FoU-innsatsen ved miljøene for å finne omfanget av FoU-utgifter på feltet. Resultatene gir et overordnet bilde, men vil ikke alene gi et tilstrekkelig datagrunnlag til å studere forskningsinnsatsen innenfor særskilte tematiske områder på et mer detaljert nivå. For å få mer spesifikk informasjon om *Utdanning* har vi derfor supplert FoU-statistikken med en egen spørreundersøkelse rettet mot utdanningsforskning.

Utforming av spørreskjema

Vi har laget ett skjema for universitets- og høyskolesektoren og ett for instituttsektoren, se vedlegg 5. Forskjellene i skjemaene er knyttet til finansieringsstruktur og stillingsstruktur. Hovedspørsmålene i undersøkelsen er like for de to sektorene, noe de har vært i alle årene det er utført egne kartlegginger. I 2013 ble spørreskjemaet noe utvidet, delvis som et ledd i å samordne kartleggingen av utdanningsforskning med andre tematiske kartlegginger som utføres av NIFU, herunder velferdsforskning. I tillegg ble det utarbeidet en egen «OECD»-modul, som ledd i OECDs arbeid med å kartlegge utgifter til utdanningsforskning i medlemslandene. Denne modulen er på engelsk, og er videreført i samme form i 2015-spørreskjemaet.

I 2015 har NIFU gjennomført kartlegging av de tematiske områdene *Utdanning*, *Marin og havbruk*, *Landbruk og mat*, samt *Bioteknologi*. Flere spørsmål går igjen i alle fire undersøkelser, og vi har denne gangen utformet et mer enhetlig spørreskjema på tvers av undersøkelsene. Blant annet er spørsmålene knyttet til nasjonalt og internasjonalt samarbeid satt opp på samme måte i alle undersøkelsene.

Spørreskjemaet som kartlegger utdanningsforskning i 2015 ber om opplysninger om følgende:

- Anslag for FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning i 2015, både som andel av total FoU og antall FoU-årsverk
- Fordeling av utdanningsforskning på finansieringskilder
- Fordeling av FoU-ressurser på aktivitetstype (grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid).
- Fordeling på fagfelt, det vil si pedagogikk, spesialpedagogikk, fagdidaktikk, psykologi, helsefag, samfunnsøkonomi, sosiologi, statsvitenskap eller annet
- Utdanningsforskningsområde, herunder *barnehage, grunnskole 1-7, grunnskole 8-10, videregående skole, fagskole, høyere utdanning, forskerutdanning eller voksenopplæring/læring i arbeidslivet.*
- Fordeling av innsatsen innenfor hvert av områdene på forskningstema, herunder:
 - Politikk og styringssystemer
 - Økonomi, organisasjon og ledelse
 - Undervisning, læring og utvikling
 - Forholdet mellom utdanningssystemer, hjem og arbeidsliv.
- Samarbeid om utdanningsforskning, både nasjonalt og internasjonalt. Skjemaet ber respondentene oppgi de viktigste samarbeidspartnerne, samt hva slags samarbeid det dreier seg om. For internasjonalt samarbeid spørres det også om hvilket land samarbeidspartnerne kommer fra
- Vurdering av rekrutteringssituasjonen til utdanningsforskning, herunder søkning til nye stillinger
- OECD-modulen spør om følgende opplysninger:
 - Fordeling på «sub-areas», herunder *Økonomisk, sosial og politisk kontekst, Ledelse, organisasjon og administrasjon, Læring og undervisning, Læreplaner/pensum, Lærerutdanning, Annen profesjonsutdanning, Vurdering og evaluering og Utdanningsstatistikk og forskningsmetoder*
 - De viktigste resultatene av henholdsvis forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet, samt patenter og kommersielle inntekter av utdanningsforskning
 - Barrierer mot forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet

Vi la inn en «terskel» i OECD-undersøkelsen i 2015, slik at kun miljøer som oppga at minst 10 prosent av FoU-innsatsen var utdanningsforskning, kunne svare på disse spørsmålene. Bakgrunnen for dette er at OECD primært har vært interessert i å kartlegge de sentrale utdanningsforskningsmiljøene. I tillegg opplevde vi i 2013-kartleggingen at mange av miljøene med lav andel utdanningsforskning anså denne delen av spørreskjemaet som spesielt utfordrende, og unnlot å svare på enkelte av spørsmålene her. Dette medførte at 61 av de 168 miljøene som deltok i 2015-kartleggingen, ikke fikk besvare OECD-modulen. I ettertid ser vi at vi ved å gjøre dette grepet mistet svar fra miljøer med lav andel utdanningsforskning, spesielt i forhold til barrierer for utdanningsforskning, som kunne gitt et mer nyansert bilde av situasjonen.

Vurdering av svarene i spørreundersøkelsen

Den foreliggende rapporten er basert på forskningsmiljøenes egne vurderinger av sin ressursinnsats innenfor utdanningsforskning. Rapportering av FoU er utfordrende. Det vil ofte være vanskelig å gi eksakte svar på hvor stor del av virksomheten som skal klassifiseres som FoU. Grensedragning mot beslektede aktiviteter, som ikke skal regnes som FoU, kan være krevende. Miljøer med særlig bred faglig aktivitet vil kunne finne det spesielt utfordrende å fordele aktiviteten på forskningsområder, som er mange i antall og der det også finnes overlappende soner. Det er derfor viktig å presisere at resultatene i denne form for undersøkelser alltid vil være beheftet med usikkerhet, siden rapporteringen nødvendigvis må inneholde et innslag av skjønn. Usikkerheten i resultatene vil øke når data presenteres på detaljert nivå og i tilfeller der tallgrunlaget bygger på svar fra få enheter.

Kartlegging av utdanningsforskere

Som ved tidligere kartlegginger ønsket vi å lage en oversikt over forskere som deltok i utdanningsforskning i 2015. Vi tok utgangspunkt i Forskerpersonalregisteret³, og hentet ut oversikt over forskere og faglig personale ved miljøene som oppga at de hadde utdanningsforskning i 2015. Disse oversiktene ble lastet inn i de web-baserte spørreskjemaene. Miljøene ble bedt om å merke av personer som deltok i utdanningsforskning generelt, samt utdanningsforskning på barnehageområdet spesielt. Det var også mulig å supplere listene hvis det manglet navn, slik at også høgskolelærere⁴ og teknisk-administrativt personale som deltok i utdanningsforskning kunne føres opp. Flere enheter rapporterte inn personale i bistillinger, spesielt professor II og forsker II.

Av 199 miljøer som oppga at de hadde utdanningsforskning i 2015, deltok 168 i kartleggingen. Dette innebærer at 31 miljøer ikke har levert personallister. Noen av miljøene som svarte på spørreskjemaet, unnlot også å levere personallister. For miljøer der vi manglet personaloversikter, har vi kontrollert personalet mot kartleggingen i 2013. Personer som var registrert som utdanningsforskere i 2013, og som var tilsatt ved samme enhet i 2015, er inkludert som utdanningsforskere i 2015. Vi har også kontrollert personallistene mot FINNUTs prosjekter. Alle som enten var prosjektleder eller medarbeider i et FINNUT-prosjekt i 2015, er registrert som utdanningsforskere. Ved hjelp av disse kontrollmetodene har vi supplert personaloversiktene med om lag 170 personer.

18 personer var oppgitt fra flere enn ett miljø. Dette dreier seg i hovedsak om personer som har hovedstilling ved en institusjon og bistilling ved en annen, eller personer som har skiftet arbeidssted i løpet av 2015. Personstatistikken i denne rapporten teller antall personer (head count), og ikke utførte årsverk, slik det for eksempel gjøres i Database for høyere utdanning (DBH). Hver person kan derfor kun telles en gang, og disse telles som hovedregel ved institusjonen der de hadde sin hovedstilling per 1. oktober 2015. For personer i II-stillinger med hovedstilling ved et institutt som ikke har innrapportert utdanningsforskning i 2015, telles bistillingen ved enheten hvor de er rapportert inn. Disse er klassifisert i stillingskategorien «andre», sammen med høgskolelærere og teknisk-administrativt ansatte som deltok i utdanningsforskning.

Kartlegging av doktorgradsavhandlinger

Som et ledd i kartleggingen av utdanningsforskning i 2015 inngår også en kartlegging av doktorgradsavhandlinger som kan relateres til utdanningsfeltet. Bakgrunnen for gjennomgangen av doktorgradsavhandlingene var et ønske om å kartlegge hvilke områder det finnes mye forskning på, samt hvor det er hensiktsmessig med mer forskning (se for øvrig Gunnes 2011 og Gunnes et al 2013).

Hvordan kartleggingen av doktorgradsavhandlinger i perioden 2008-2012 er gjennomført, er redegjort for i Gunnes 2011 og Gunnes et al 2013. Intensjonen var å bruke en mest mulig lik metode for årene 2013-V2016. Utgangspunktet for kartleggingen er personer som var registrert som utdanningsforskere i 2009 og 2013. Vi har undersøkt hvor mange av disse som hadde disputert ved et norsk lærested i perioden 2013-V2016, og deretter gjennomgått avhandlingene for å se hvilke som kan klassifiseres som utdanningsforskning. 203 doktorgrader innenfor utdanningsforskning ble identifisert på denne måten. Av disse hadde 16 disputert i henholdsvis Danmark, Finland, Sverige, Storbritannia, Irland og Tyskland.⁵ I tillegg valgte vi ut noen miljøer hvor vi så på alle doktorgrader som var avlagt av personer tilsatt ved enheten i perioden. Blant disse var Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i

³ Forskerpersonalregisteret er en individbasert database som inneholder opplysninger om forskere/faglig personale som deltok i FoU ved universiteter og høyskoler, helseforetak, forskningsinstitutter og institusjoner med FoU i instituttsektoren. Registeret inneholder opplysninger om kjønn, alder, stilling, arbeidssted (institusjon/lærested/fakultet/klinikk/avdeling/institutt), høyeste akademiske grad og doktorgrad. Stillingskoder benyttes til å identifisere forskere. Opplysninger om forskerpersonalet samles inn per 1. oktober og innhentes direkte fra de forskningsutførende enhetenes sentrale administrasjoner. Forskerpersonalregisteret inngår i den nasjonale FoU-statistikken og brukes blant annet til beregning av utførte FoU-årsverk i universitets- og høyskole-sektoren.

⁴ Høgskolelærere har som hovedregel ikke FoU-komponent i sin stilling, og regnes ikke som forskerpersonale i FoU-statistikk-sammenheng.

⁵ Antallet doktorgrader innenfor utdanningsforskning avlagt av norske forskere i utlandet kan være høyere enn det vi har fanget opp ved hjelp av de metoder vi har benyttet i denne gjennomgangen.

Oslo, Senter for profesjonsstudier ved Høgskolen i Oslo og Akershus, Pedagogisk institutt, Institutt for samfunnsøkonomi og Program for lærerutdanning ved NTNU, Fakultet for humaniora og pedagogikk ved Universitetet i Agder, Det humanistiske fakultet ved Universitetet i Stavanger, Institutt for lærerutdanning og pedagogikk ved Universitetet i Tromsø og Institutt for matematiske realfag og teknologi ved NMBU. Noen av disse miljøene hadde svært få doktorgradsavhandlinger på utdanningsforskningsfeltet, andre hadde mange. 53 avhandlinger ble identifisert med denne metoden. I tillegg inkluderte vi avhandlinger fra andre fagmiljøer som var merket med «pedagogikk» som fagfelt i Doktorgradsregisteret, totalt fire avhandlinger.

Første del av kartleggingen har bestått i å avgjøre hvorvidt avhandlingen kunne klassifiseres som utdanningsforskning. Her har vi tatt utgangspunkt i samme definisjon som er lagt til grunn for kartleggingen av utdanningsforskning i Norge, se kapittel 1.1. Dette er operasjonalisert ved at alle avhandlinger som inneholder et element av utdanningsforskning, også avhandlinger der utdanning er tatt med som en uavhengig variabel i problemstillingen uten å være primærfokus, der data er samlet inn ved en utdanningsinstitusjon eller i en læringskontekst, er inkludert. Dette innebærer at avhandlinger der hele eller deler av datainnsamlingen har foregått ved utdanningsinstitusjoner, er klassifisert som utdanningsforskning, selv om tematikken for avhandlingen ikke direkte kan relateres til utdanning. Eksempler på dette er avhandlingene «Et dukkehjem i en flerkulturell kontekst. En analyse av voksne andrespråkleseres fortolkninger i et interaktivt perspektiv», hvor internasjonale studenter er brukt som case, samt «Betydningen av ordkunnskap for utviklingen av leseforståelse», hvor forfatteren har gjort feltarbeid i skoler og barnehager. Studier som ser på lærere som profesjon, er også klassifisert som utdanningsforskning. Flere studier innenfor profesjonsforskning, blant annet om prester, militært personell, musikere og sykepleiere, er inkludert i utvalget, der studiene omhandler temaer knyttet til læring i arbeidslivet eller forholdet mellom profesjonsutøvelse og utdanning. For om lag 20 av avhandlingene var vi i tvil om hvorvidt de kunne klassifiseres som utdanningsforskning, herunder en avhandling om «lærebokkritikk som historiepolitisk redskap» og en annen om «invarians drøftet i et nevropsykologisk perspektiv med spesiell referanse til realfaglig kognisjon». Vi valgte etter noe diskusjon å ta med disse.

Avhandlingenes hovedtittel er ofte kort og kreativ, og sier lite om hva avhandlingen handler om. De fleste har undertitler med mer informasjon, men i mange tilfeller har det vært nødvendig å lese sammendrag av avhandlingen for å kunne avgjøre hvorvidt dette faktisk er utdanningsforskning, samt for å kunne klassifisere avhandlingene etter forskningsområde og forskningsaktivitet. Her har vi primært benyttet lærestedenes databaser på nett, samt ulike søkemotorer, for å finne nødvendig informasjon. Noen avhandlinger er tilgjengelige i pdf-form, noe som har gjort det mulig å finne utfyllende informasjon.

Det understrekes at klassifiseringene av doktorgradene er gjort av NIFU etter beste skjønn basert på tilgjengelig informasjon, slik at det knytter seg noe usikkerhet til fremstillingene.

1.4.2 Gjennomføring av spørreundersøkelsen

Med bakgrunn i FoU-statistikkens spørreskjema og tidligere kartlegginger av utdanningsforskning, identifiserte vi i overkant av 250 miljøer i universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren som fikk tilsendt spørreskjema for kartlegging av utdanningsforskning i 2015. Undersøkelsen ble gjennomført elektronisk, slik den også ble i 2013, og en unik lenke til et spørreskjema ble sendt ut til FoU-statistikkens kontaktpersoner. Som for tidligere undersøkelser har vi brukt infrastrukturen i den nasjonale FoU-statistikkundersøkelsen ved at vi brukte kontaktpersoner og kontaktopplysninger fra FoU-statistikkens database.

Forskningsrådet sendte ut en varsling til respondentene 29. september 2016 om at undersøkelsen ville bli sendt ut i nær fremtid, se vedlegg 6. Dernest ble lenke til spørreskjemaet sendt ut på e-post, med svarfrist 25. oktober. Nytt av året var at miljøene i første spørsmål fikk presentert definisjonen av utdanningsforskning, og kunne svare ja eller nei på spørsmålet om de hadde FoU-aktivitet i henhold til definisjonen i 2015. I alt 75 miljøer svarte nei, og ble tatt ut av kartleggingen. Vi sendte ut to purringer,

og kontaktet alle sentrale miljøer som ikke hadde svart enten på epost eller telefon. Siste svar kom inn i januar 2017, og i alt svarte 168 miljøer helt eller delvis på spørreskjemaet. Grunnet en teknisk feil i uttrekket falt 20 miljøer som hadde oppgitt at de hadde FoU-aktivitet innenfor det tematiske området *Utdanning* i den nasjonale FoU-undersøkelsen ut av oppfølgingsrutinene, og mottok ikke påminnelser. I tillegg kommer 11 miljøer som av ulike årsaker unnlot å svare på spørreundersøkelsen.

Totalt 199 miljøer oppga at de hadde FoU-aktivitet på det tematiske området *Utdanning* i 2015, og av disse deltok 168 i kartleggingen. Svarprosenten i kartleggingen endte dermed på 84 prosent. Vi har oversikt over driftsutgifter til FoU innenfor det tematiske området *Utdanning* for 199 miljøer, men kan kun si noe om fordelingen av ressursene for de av dem som har besvart spørreundersøkelsen. I instituttsektoren svarte 19 av 21 aktuelle miljøer på spørreskjemaet, mens 72 av 79 universitetsmiljøer og 77 av 99 høgskolemiljøer besvarte undersøkelsen.

1.5 Rapportens oppbygging

Innledningsvis i rapporten har vi redegjort for definisjonen av utdanningsforskning, bakgrunnen for kartleggingen, samt datainnsamling og metode. I kapittel 2 sees FoU-ressursene innenfor utdanningsforskning i sammenheng med andre nasjonale satsingsområder, og vi presenterer oversikter over innretningen av utdanningsforskningen, herunder finansiering, forskningsområde, forskningstema, FoU-art, fagfelt og inndeling i underområder.

Kapittel 3 ser på de menneskelige ressursene på utdanningsforskningsfeltet, rekruttering til utdanningsforskningen og doktorander som har disputert med avhandlinger på utdanningsforskningsfeltet. Kapittel 4 er viet samarbeid om utdanningsforskning, mens kapittel 5 ser på resultater av utdanningsforskning. Her har respondentene oppgitt de viktigste resultatene av henholdsvis forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet. I tillegg har vi kartlagt og klassifisert doktorgradsavhandlinger på feltet.

Som i tidligere undersøkelser har vi også for 2015 hatt et spesielt fokus på barnehageområdet, og ressurser til FoU på dette området presenteres i kapittel 7. I kapittel 8 ser vi nærmere på utdanningsforskningen ved lærerutdanningene.

2 Utdanningsforskning i Norge

I dette kapitlet ser vi først på utdanningsforskning sammenlignet med Norges totale FoU-innsats, samt hvilke miljøer utdanningsforskningen utføres ved. Dernest ser vi nærmere på finansieringen av feltet, samt innretningen på utdanningsforskningen i form av forskningsområde, forskningsfokus, fagfelt og FoU-art. Avslutningsvis i kapitlet ser vi på samarbeid om utdanningsforskning.

2.1 Regjeringens satsingsområder i FoU-statistikken

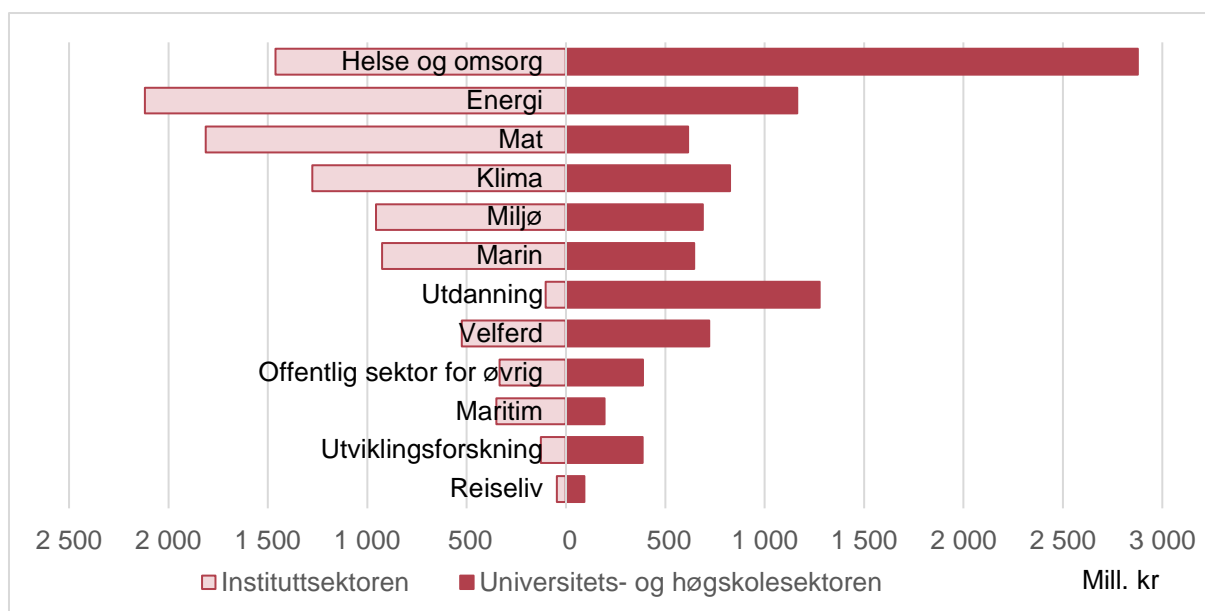
FoU-statistikkens spørreskjema inneholder en egen modul hvor forskningsmiljøene blir bedt om å anslå innsatsen innenfor tematiske prioriteringer og teknologiske satsingsområder. Disse satsingsområdene er kartlagt siden 2005, med bakgrunn i forskningsmeldingen *Vilje til forskning 2004-2005*. Den tematiske satsingen *Utdanning*, som heretter benevnes som utdanningsforskning, ble første gang kartlagt i 2007, og er inkludert som tematisk satsing i FoU-statistikkens spørreskjema fra og med 2009.

I 2015 er innsatsen innenfor *Energi, Miljø, Klima, og Mat* (alle disse fire har underområder), samt *Helse- og omsorg, Marin, Maritim, Velferd, Utdanning, Øvrig offentlig sektor, Utdanningsforskning og Reiseliv* kartlagt gjennom FoU-statistikkens spørreskjema. Definisjonene som benyttes for de ulike tematiske områdene, er noe endret i perioden, og den siste større revisjonen fant sted forut for FoU-statistikken 2015. Dette innebærer at det for flere av de tematiske områdene i årets undersøkelse ikke er mulig å lage tidsserier. For *Utdanning* er imidlertid definisjonen så lite forandret at vi antar at den fanger opp den samme aktiviteten.

Næringslivet har ikke blitt spurt om å tallfeste innsatsen innenfor *Reiseliv, Velferd, Utdanning og Øvrig offentlig sektor*, og for disse tematiske områdene finnes det derfor kun tall for innsatsen i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren. Vi vil derfor konsentrere oss om disse to sektorene videre i rapporten.

Helse og omsorg var det desidert største satsingsområdet i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren sett under ett i 2015. Holder vi helseforetakene utenfor, beløp FoU-innsatsen innenfor *Helse og omsorg* seg til 4,3 mrd. kr, se figur 2.1. Nest største tematiske område i de to sektorene var *Energi*, fulgt av *Mat* og *Klima*. *Utdanning* var det sjuende største tematiske satsingsområdet i 2015 med 1,4 mrd. kr i driftsutgifter til FoU.

Ser vi kun på universitets- og høyskolesektoren, var *Utdanning* det nest største tematiske satsingsområdet med 1,3 mrd. kr i 2015. Kun *Helse og omsorg* var større i denne sektoren, mens *Energi* var nesten like stort. Årsaken til at *Utdanning* er så lite når vi ser de to sektorene under ett, er at det var det nest minste tematiske området i instituttsektoren, kun *Reiseliv* er mindre. *Energi, Mat* og *Helse og omsorg* var de tre største tematiske satsingsområdene i instituttsektoren i 2015.

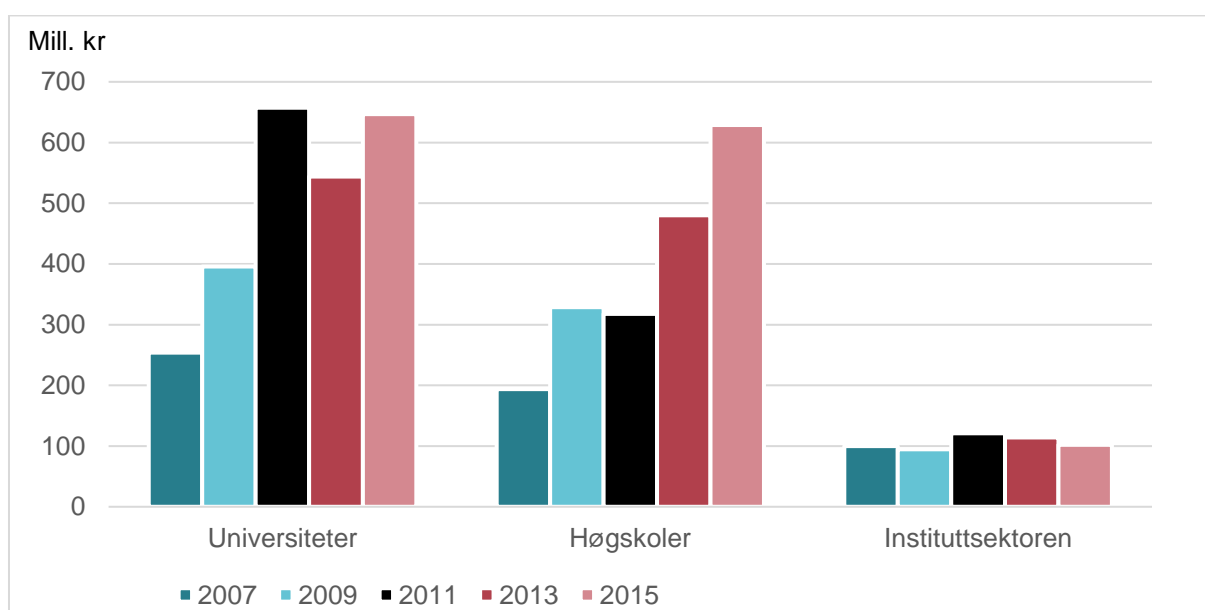

Figur 2.1 Driftsutgifter til prioriterte tematiske satsingsområder i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren, ekskl. helseforetakene, i Norge i 2015 etter sektor for utførelse. Mill. kr.

Kilde: NIFU, FoU-statistikken

2.2 FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning 2007-2015

I 2015 beløp FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning seg til 1 378 mill. kr, mot 1 138 mill. kr i 2013. Veksten er størst i høyskolene med nærmere 150 mill. kr, mens universitetene vokste med 100 mill. kr. I instituttsektoren var det en nedgang på 12 mill. kr i perioden. Arbeidsforskningsinstituttet og NOVA fusjonerte med Høgskolen i Oslo og Akershus i 2014. Til sammen stod disse to miljøene for 15 prosent av utdanningsforskningen i instituttsektoren i 2013. Korrigerer vi for denne organisatoriske endringen, finner vi at det i den øvrige instituttsektoren har vært en vekst på 5 mill. kr.

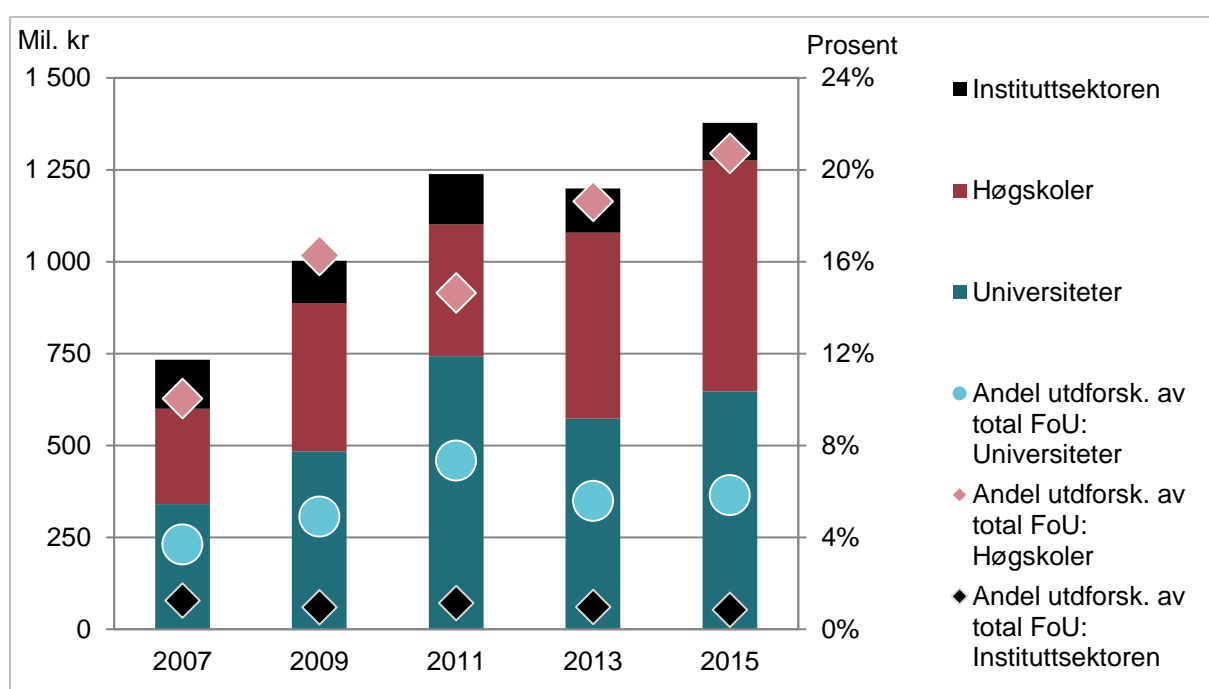
Figur 2.2 Driftsutgifter til FoU innenfor utdanningsforskning i perioden 2007-2015 etter institusjonstype. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Fra 2007 til 2015 er FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning mer enn fordoblet. Veksten har vært størst i høgskolesektoren, hvor innsatsen er tredoblet, mens den er mer enn dobbelt så stor ved universitetene. FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning var høyest ved universitetene alle årene i perioden.

Utdanningsforskning utgjorde fem prosent av driftsutgiftene til FoU i universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren i 2015, ett prosentpoeng høyere enn to år tidligere. Mens den lave andelen i instituttsektoren har vært stabil rundt en prosent fra 2007 til 2015, har den svingt mer ved de to andre institusjonstypene, se figur 2.3. I 2007 utgjorde utdanningsforskning 10 prosent av driftsutgiftene ved høgskolene, mot 18 prosent i 2013 og 21 prosent i 2015. Merk at figuren ikke er korrigert for organisatoriske endringer i universitets- og høgskolesektoren, slik at Nord Universitet er registrert som Høgskolen i Bodø til og med 2009. Ved universitetene har andelen steget fra 4 prosent i 2007, til seks prosent i både 2013 og 2015.

Målt i faste 2015-priser, ser vi at det har vært en jevn vekst i FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning i perioden 2007 til 2011, før det var en liten nedgang i 2013. I 2015 var det igjen vekst.

Figur 2.3 FoU-utgifter til utdanningsforskning i perioden 2007-2015 etter institusjonstype. Faste 2015-priser i mill. kr og prosent.

Kilde: NIFU

Det ble gjennomført spørreundersøkelser i 2007, 2009, 2013 og 2015, mens tallene for 2011 utelukkende bygger på svarene i den nasjonale FoU-statistikken.⁶

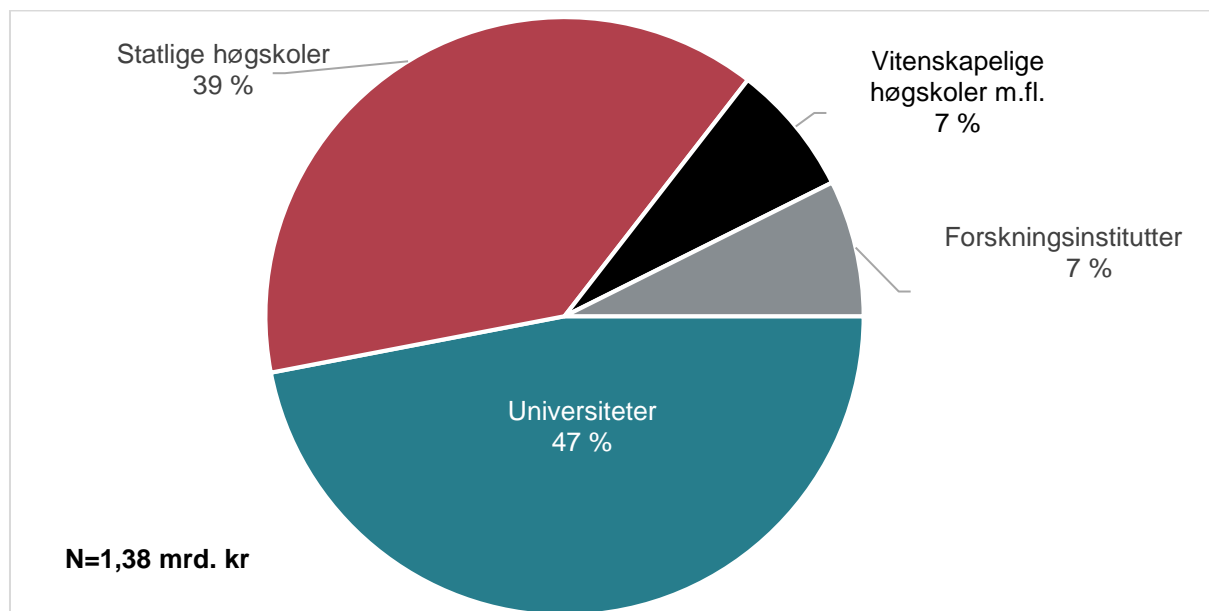
2.3 Hvor utføres utdanningsforskningen?

Målt i driftsutgifter til FoU på utdanningsforskningsfeltet, stod landets åtte universiteter for nær halvparten av innsatsen i 2015, se figur 2.4. Statlige høgskoler stod for 39 prosent av utdanningsforskningen, mens 7 prosent av utdanningsforskningen foregikk ved vitenskapelige

⁶ Erfaringsmessig vet vi at en del miljøer misforstår spørsmålet om forskning på Utdanning, og oppfatter dette som undervisning. Vi har kontrollert svarene i 2011 nøye, men det er likevel noe høyere usikkerhet knyttet til tallene dette året enn i de øvrige årene, da vi har gjennomført spørreundersøkelser.

høgskoler m.fl. Forskningsinstitutter i instituttsektoren utførte 7 prosent av utdanningsforskningen dette året.

Videre i rapporten skiller vi mellom tre institusjonstyper: Universiteter, Høgskoler og Instituttsektoren. Høgskoler omfatter statlige høgskoler (lærerutdanningene), vitenskapelige høgskoler og private høgskoler med statsstøtte.⁷ Merk at denne kartleggingen gjelder 2015, slik at fremstillingene gjelder for organiseringen av lærestedene dette året. Dette innebærer blant annet at høgskolene i Gjøvik, Sør-Trøndelag og Ålesund regnes som statlige høgskoler, og ikke som en del av NTNU. Oversikt over læresteder som har rapportert at de hadde utdanningsforskning i 2015 finnes, i vedlegg 1.

Figur 2.4 Utdanningsforskning i Norge i 2015 etter institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

Universitetet i Oslo utførte 15 prosent av utdanningsforskningen i 2015, og var dermed det største enkeltstående lærestedet. Nest største lærested var Høgskolen i Oslo og Akershus (13 prosent), fulgt av Universitetet i Stavanger (11 prosent) og NTNU (9 prosent). Nest største høgskole var Høgskolen i Buskerud og Vestfold (5 prosent). Samlet stod de seks største statlige høgskolene for 30 prosent av utdanningsforskningen i 2015, mens de mindre høgskolene til sammen utførte ni prosent. En oversikt over institusjonene og fordeling av FoU-utgifter til utdanningsforskning finnes i vedleggstabell V.1

Det er primært de offentlig rettede instituttene i instituttsektoren som utfører utdanningsforskning. De aller fleste av disse er forskningsinstitutter på den samfunnsvitenskapelige arena. NIFU var det største utdanningsforskingsmiljøet i instituttsektoren målt i FoU-utgifter på feltet, fulgt av Senter for IKT i utdanningen, Fafo og SSBs forskningsavdeling.

I alt 61 miljøer oppga at utdanningsforskning utgjorde 10 prosent eller mindre av FoU-innsatsen i 2015, se tabell 2.1. Andelen miljøer med lav andel utdanningsforskning var høyest i instituttsektoren, hvor over halvparten av miljøene var i denne kategorien. De fleste forskningsinstituttene er tverr- eller flerfaglige, slik at utdanningsforskning kun utgjør en liten del av FoU-innsatsen. Senter for IKT i

⁷ Vanligvis blir vitenskapelige høgskoler slått sammen med universitetene, ettersom de har mer til felles med dem enn med statlige høgskoler. I de tidligere kartleggingene av utdanningsforskning har det imidlertid vært få miljøer ved vitenskapelige høgskoler i utvalget, og vi valgte den gangen å se høgskolene under ett. Det er tidkrevende å reklassifisere enhetene og oppdatere tidsseriene tilbake i tid, og vi velger derfor å videreføre denne inndelingen i 2015. De private høgskolene med statsstøtte som inngår i utvalget, er primært profesjonsutdanninger innenfor lærerutdanning eller sykepleierutdanning, og det er derfor naturlig å klassifisere disse sammen med de statlige høgskolene.

utdanningen, NIFU og Senter for økonomisk forskning var de eneste miljøene i sektoren som oppga at utdanningsforskning utgjorde halvparten eller mer av FoU-innsatsen.

Universitetene hadde flest miljøer der utdanningsforskningen kun var en marginal del av FoU-virksomheten, dvs. med en innsats på under 10 prosent. Dette dreier seg primært om miljøer innenfor andre fagområder, som MNT-fag, medisin og helsefag og humaniora, hvor kun noen få prosjekter kan relateres til utdanningsforskning. Åtte universitetsmiljøer oppga at 100 prosent av FoU-aktiviteten var utdanningsforskning i 2015, i tillegg oppga fire miljøer en andel på mellom 90 og 100 prosent. Alle disse miljøene var pedagogiske enheter.

Ved de statlige høgskolene rapporterte 10 miljøer at all FoU var utdanningsforskning, og samtlige av disse var lærerutdanninger. Nær halvparten av miljøene ved denne lærestedstypen oppga at FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning var mellom 10 og 39 prosent. Her finner vi et sammensatt utvalg av miljøer, primært innenfor helse- og sosialfag, økonomi eller humaniora.

Tabell 2.1 Konsentrasjon av utdanningsforskning i 2015. Antall, mill. kr og prosent.

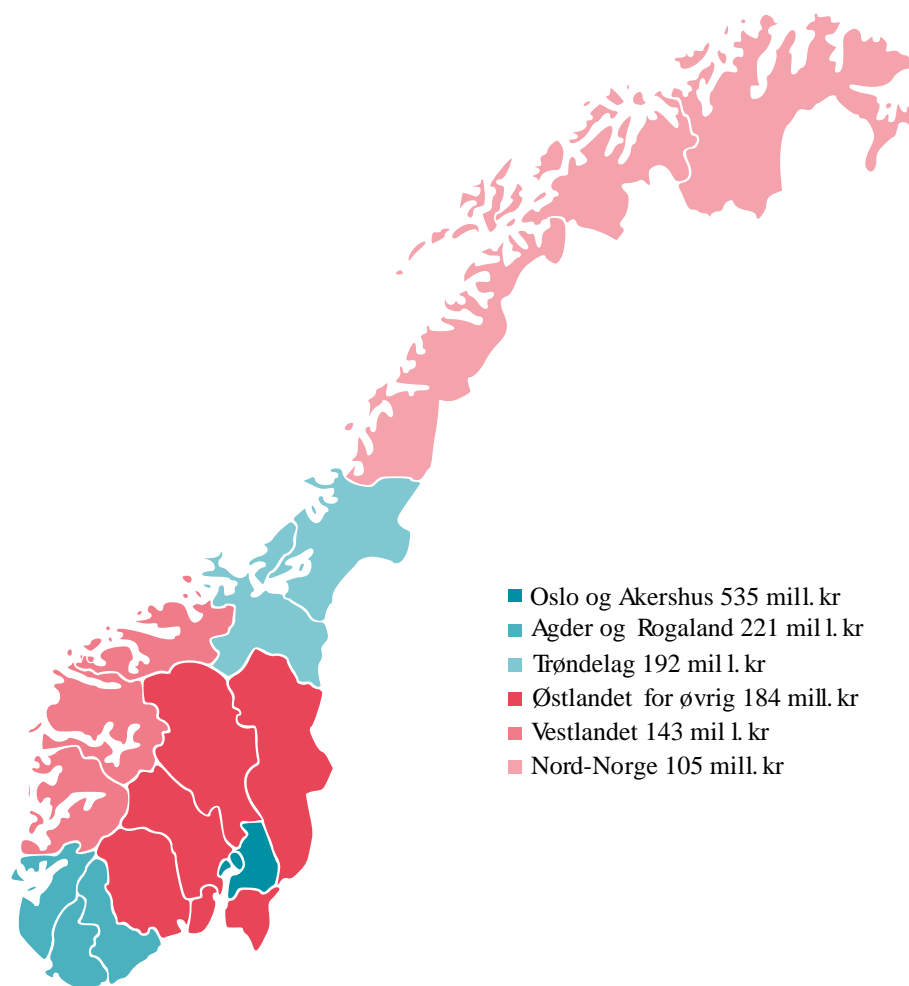
Konsentrasjon	Universiteter	Høgskoler	Institutt-sektoren	Totalt	Utdanningsforskning Mill. kr	Andel av total utd. Forskning Prosent
Under 10 %	34	15	12	61	93	7 %
10 - 39 %	23	51	6	80	238	17 %
40 - 69 %	7	13	2	22	183	13 %
70 - 99%	7	10	0	17	427	31 %
100 %	8	10	1	19	439	32 %
Totalt	79	99	21	199	1 379	100 %

Kilde: NIFU

Av de 22 miljøene ved vitenskapelige høgskoler m. fl., oppga flertallet at FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning var mellom 10 og 39 prosent. NLA-høgskolen og Dronning Mauds minne skiller seg fra øvrige enheter ved at de oppga at mer enn 60 prosent av FoU-innsatsen var utdanningsforskning i 2015.

Ser vi nærmere på hvor i landet det ble utført utdanningsforskning i 2015, se figur 2.5, finner vi at nær 40 prosent av utdanningsforskningen utføres i Oslo og Akershus. Majoriteten av miljøene som utfører utdanningsforskning i denne regionen, holder til i Oslo. De tre største aktørene her er Universitetet i Oslo, Høgskolen i Oslo og Akershus og NIFU. Nest største region med 16 prosent av utdanningsforskningen er Agder og Rogaland, med Universitetene i Stavanger og Agder som de sentrale aktørene. På tredjeplass finner vi Trøndelag, hvor NTNU, Høgskolen i Sør-Trøndelag og Dronning Mauds minne er sentrale.

Østlandet for øvrig dekker seks statlige høgskoler, hvorav Høgskolen i Buskerud og Vestfold og Høgskolen i Hedmark hadde størst FoU-innsats innenfor utdanningsforskning i 2015. På Vestlandet, som var den nest minste regionen i 2015 målt i driftsutgifter til FoU, var Universitetet i Bergen, Høgskolen i Bergen og NLA høgskolen sentrale. Nord-Norge var den minste regionen innenfor utdanningsforskning, med under ti prosent av den totale innsatsen. Her stod Universitetet i Tromsø for nær to tredjedeler, mens Nord Universitet var den nest største aktøren.

Figur 2.5 Regional fordeling av driftsutgifter til FoU på utdanningsfeltet i 2015.

Kilde: NIFU

2.4 Finansiering av utdanningsforskningen

Tidligere kartlegginger har vist at over 90 prosent av utdanningsforskningen har vært finansiert av offentlige kilder, og resultatet av årets kartlegging viser det samme, se tabell 2.2.

Tabell 2.2 Nøkkeltall for FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2015.

Finansiering	Universi- teter	Høgskoler	Institutt- sektoren	Totalt	Prosent
Totale driftsutgifter til FoU	11 082	3 036	11 994	26 112	100
Offentlig finansiert	9 820	2 840	7 657	20 317	78
Privat finansiert	1 262	196	4 337	5 795	22
Driftsutgifter til utdanningsforskning	647	629	102	1 378	100
Offentlig finansiert	609	602	88	1 300	94
Privat finansiert	38	27	14	78	6
Andel utdanningsforskning av total FoU ¹ (%)	6	21	1	5	

¹Helseforetakene er ikke inkludert i tabellen.

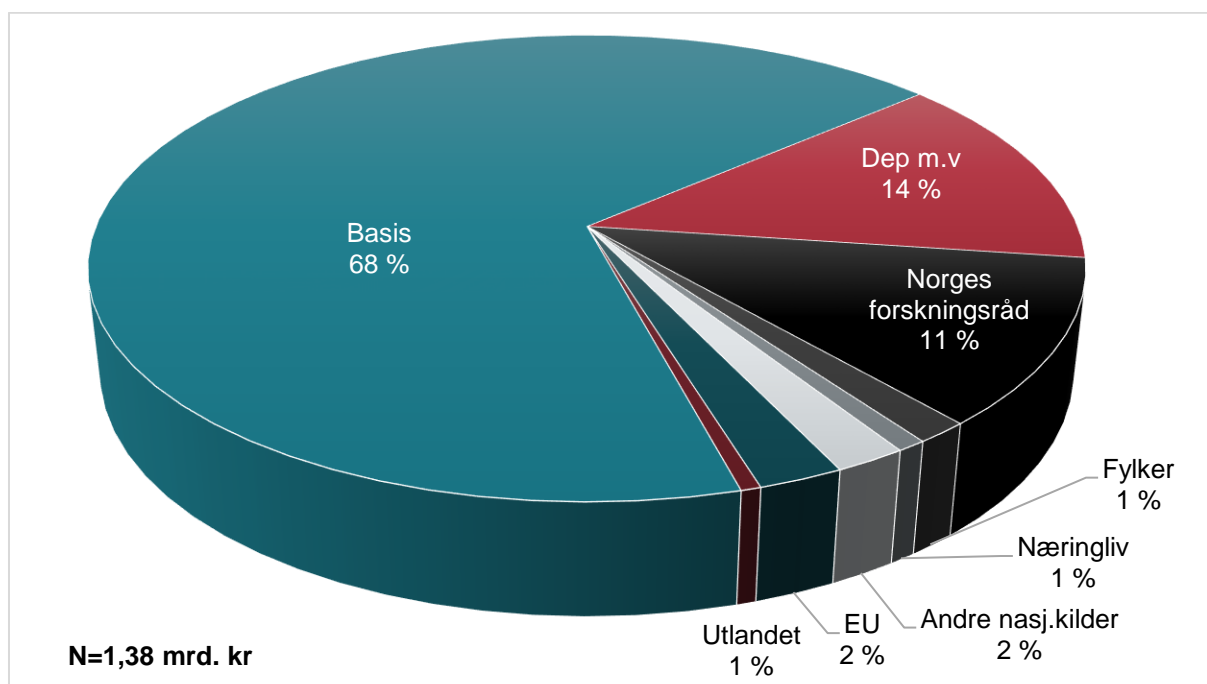
Kilde: NIFU

I 2015 ble 94 prosent av utdanningsforskningen finansiert av offentlige midler, mot 78 prosent av de totale FoU-utgiftene i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren. Andelen offentlig finansiering av utdanningsforskningen er høyest ved høyskolene, 96 prosent, og lavest i instituttsektoren, 86 prosent.

Merk at vi har gjort en endring i metoden for fordeling på finansieringskilde i 2015. Tidligere ble midler ved enheter som ikke deltok i kartleggingen, klassifisert som «ufordelt». I årets undersøkelse har vi fordelt utdanningsforskningen på finansieringskilde etter samme mønster som all FoU ved enheten. Kilden «ufordelt» benyttes derfor ikke i årets kartlegging

Institusjonenes basisbevilgninger var den viktigste finansieringskilden innenfor utdanningsforskning i 2015, se figur 2.6, og stod for over to tredjedeler av finansieringen. Forskning finansiert av basisbevilgningene styres i stor grad av institusjonene selv, og denne forskningen er dermed drevet fram av institusjonene og forskningsmiljøenes strategiske planer og behov i større grad enn hva tilfellet er for bevilgnings- og oppdragsfinansiert forskning. I noen eksterne forskningsprosjekter kreves det at institusjonene bidrar med egne basismidler, slik at noe av basismidlene vil være bundet opp mot eksterne forskningsprosjekter.

Nest største finansieringskilde var midler fra departementer og underliggende enheter (14 prosent), herunder Utdanningsdirektoratet (Udir), mens Norges forskningsråd var tredje viktigste finansieringskilde. Midler fra Udir, Forskningsrådet og andre eksterne kilder er som hovedregel gjenstand for konkurranse, og disse prosjektene er ofte rettet mot bestemte områder og tema. Merk at resultater i denne type undersøkelser alltid være beheftet med noe usikkerhet, ettersom rapporteringen nødvendigvis må inneholde et innslag av skjønn. Usikkerheten i resultatene vil øke når data presenteres på detaljert nivå.

Figur 2.6 Finansiering av utdanningsforskning i 2015 etter hovedfinansieringskilde. Prosent.

Kilde: NIFU

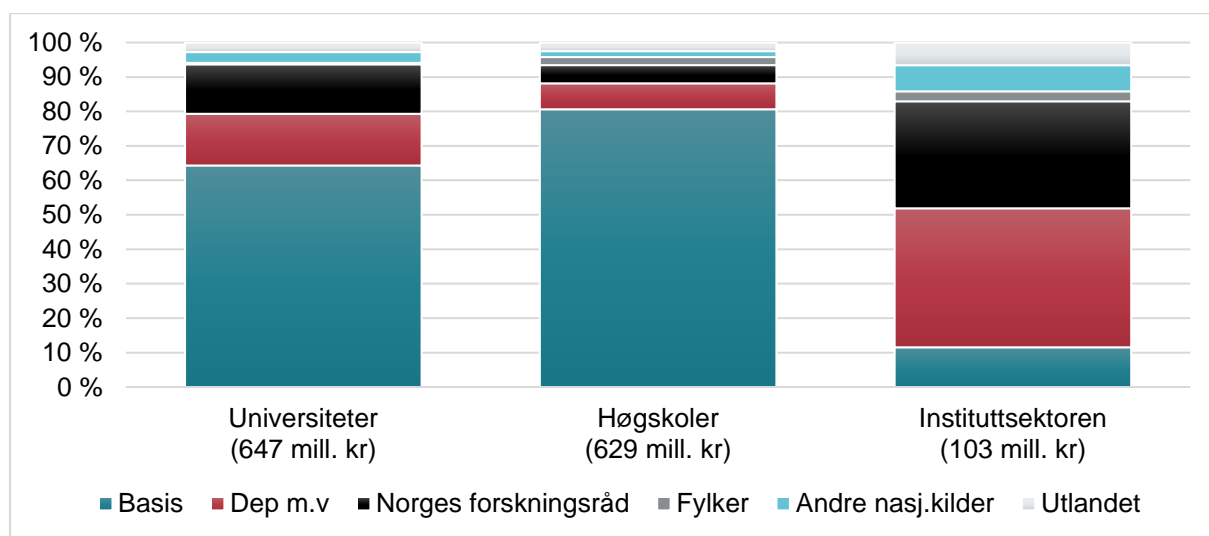
Fylker og kommuner finansierte kun en prosent av utdanningsforskningen. Vi ser imidlertid at Utdannings- og opplæringsinstitusjoner, samt skole- og barnehageeiere, er viktige samarbeidspartnere i utdanningsforskningen, se kapittel 4. Så selv om finansieringen av forskningen i liten grad kommer fra fylker og kommuner, er dette nivået i utdanningssystemet likevel involvert i forskningen.

Andre nasjonale kilder stod for om lag to prosent av finansieringen i 2015, mens om lag tre prosent av forskningsmidlene kom fra utlandet. EU-kommisjonen stod for om lag to tredjedeler av finansieringen fra utlandet.

Det er til dels store variasjoner i hvordan utdanningsforskningen finansieres mellom lærestedstypene. Ved høgskolene finansieres over 80 prosent av utdanningsforskningen med basismidler, mens ved universitetene finansieres om lag to tredjedeler av utdanningsforskningen over basisbevilgningen, se figur 2.8. Ved forskningsinstituttene, derimot, finansieres om lag 12 prosent av utdanningsforskningen med basismidler. Dette er for øvrig i samsvar med den overordnede finansieringsstrukturen ved forskningsinstituttene, hvor om lag 10 prosent av FoU-aktiviteten finansieres av basisbevilgninger⁸.

Departementer og underliggende enheter var den viktigste finansieringskilden for utdanningsforskning ved forskningsinstituttene i 2015, og stod for om lag 40 prosent. Samtidig ble 15 prosent av utdanningsforskningen ved universitetene og åtte prosent ved høgskolene finansiert av departementer og underliggende enheter.

Norges forskningsråd var den nest viktigste finansieringskilden for utdanningsforskning i instituttsektoren med nær en tredjedel av midlene. Forskningsrådet finansierte samtidig 14 prosent av utdanningsforskningen ved universitetene og fem prosent ved høgskolene. I absolutte tall hentet universitetene ut mer enn dobbelt så mye midler til utdanningsforskning fra Forskningsrådet som de to andre institusjonstypene, som på sin side var omtrent like store.

Figur 2.7 Finansiering av utdanningsforskningen i Norge i 2015 etter institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

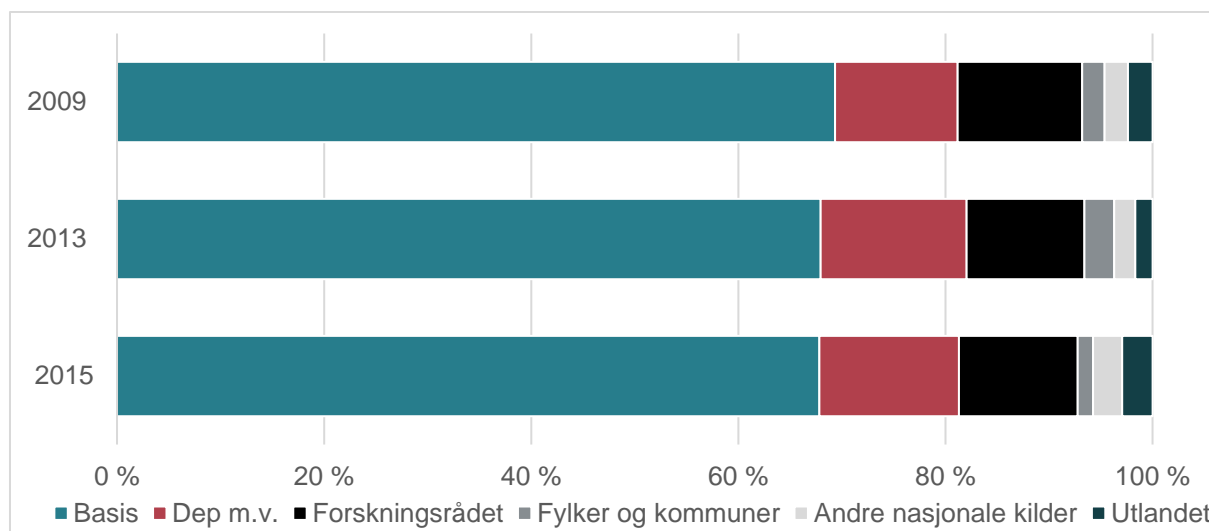
Midler fra *utlandet* stod samlet for tre prosent av utdanningsforskningen i 2015. Mesteparten av dette var midler fra EU-kommisjonen. Utlandet var en viktigere finansieringskilde for forskningsinstituttene enn for UH-institusjonene, og fremstår som en noe viktigere finansieringskilde ved universitetene enn ved høgskolene. Midler fra *fylker og kommuner* utgjorde som nevnt tidligere kun en marginal del av utdanningsforskningsfinansieringen, det samme gjelder *andre nasjonale kilder*, her både fra næringslivet og ideelle organisasjoner m.v. Disse midlene var imidlertid viktigere for forskningsinstituttene enn for universitetene og høgskolene.

2.4.1 Finansieringsmønsteret i perioden 2009 til 2015

NIFU har kartlagt finansieringsstrukturen innenfor utdanningsforskning i 2009, 2013 og 2015, se figur 2.7. Vi ser at finansieringsmønsteret har vært svært stabilt i perioden, og at basisbevilgningene har

⁸ Se for øvrig nøkkeltall for forskningsinstitutter på www.foustatistikkbanken.no

vært den viktigste finansieringskilden av utdanningsforskning alle årene med om lag to tredjedeler av utdanningsforskningen.

Figur 2.8 Finansiering av utdanningsforskning i 2009-2015 etter hovedfinansieringskilde¹. Prosent.

¹Ufordelte midler er holdt utenfor.

Kilde: NIFU

Departementer og underliggende enheter stod for mellom 12 og 14 prosent av utdanningsforskningen alle tre årene, mens Forskningsrådet har finansiert om lag 11 prosent av utdanningsforskningen alle år. Andelen midler fra utlandet var høyest i 2015, tre prosent, mot om lag to prosent de to forutgående årene. Finansieringen fra EU er mer enn dobbelt så høy i 2015 som i de to forutgående kartleggingene.

Vi mangler opplysninger om finansiering for 13 prosent av utdanningsforskningen i 2013, mot 5 prosent i 2009. I 2015 benyttet vi en litt annen klassifiseringsmetode for finansieringskildene, slik at vi dette året ikke har ufordelte midler.

2.5 Fagfelt i utdanningsforskningen

Vi vil i dette delkapittelet både se på respondentens fagtilknytning/disiplin og inndelingen i fagfelt innenfor utdanningsforskning. Miljøenes fagtilknytning/disiplin bygger på FoU-statistikkens spørreskjema, hvor miljøene blir bedt om å fordele sin FoU-aktivitet på disipliner. Dermed tilordnes fagtilknytning etter «mestkriteriet»⁹. I spørreskjemaet for kartlegging av utdanningsforskning blir respondentene bedt om å fordele FoU-innsatsen på feltet etter fagfelt, herunder pedagogikk, fagdidaktikk, spesialpedagogikk, utdanningssosiologi. Fagtilknytningen ser dermed på de ytre rammene for utdanningsforskningen; innenfor hvilke faglige rammer foregår denne forskningen? Fagfelt er her en underkategori av utdanningsforskningen, en måte å klassifisere denne forskningen på.

2.5.1 Utdanningsforskningens miljøenes fagtilknytning

Utdanningsforskning er et flerfaglig og tverrfaglig forskningsfelt. Dette innebærer at forskningen foregår innenfor flere fagområder og disipliner. Tidligere kartlegginger av utdanningsforskning i Norge

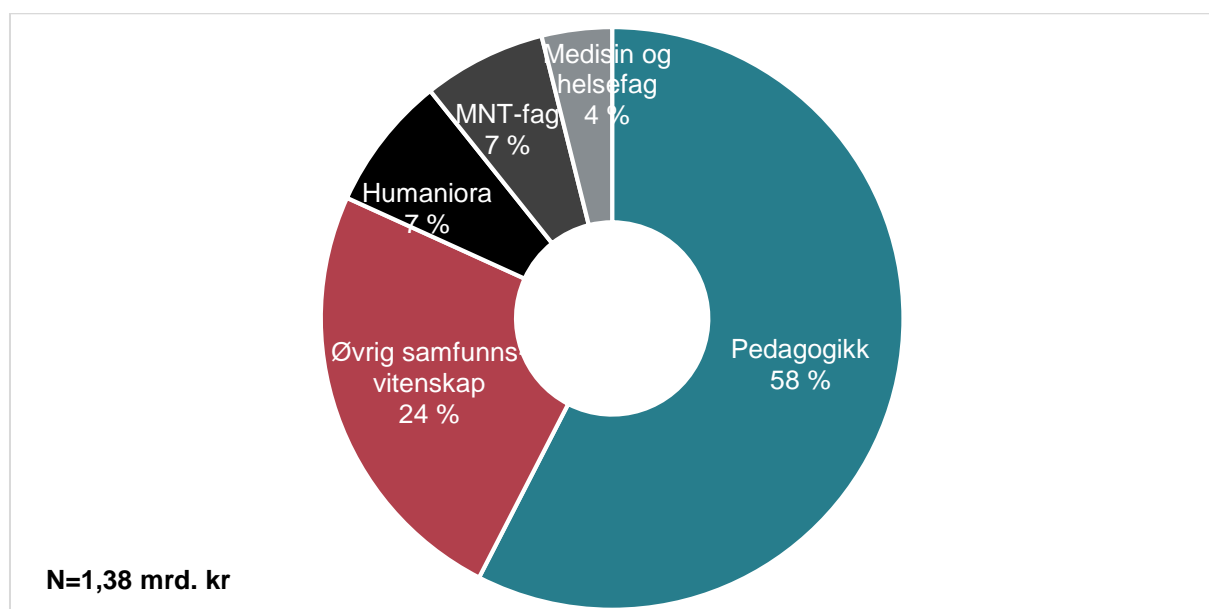
⁹ Dette innebærer at der et institutt oppgir mer enn halvparten av FoU-virksomheten innenfor et fagfelt, blir dette fagfeltet satt som fagtilknytning. Om et miljø oppgir 10 prosent FoU-aktivitet innenfor språkvitenskap, 20 prosent innenfor kulturkunnskap, 20 innenfor sosialantropologi og 50 prosent innenfor pedagogikk, vil enheten blir klassifisert innenfor pedagogikk. Merk at instituttens fagtilknytning er en dynamisk størrelse som oppdateres annethvert år i forbindelse med FoU-statistikken. Enhetenes fagkoder påvirkes også av organisatoriske endringer.

har vist at hovedtyngden av utdanningsforskningen er knyttet til pedagogikk og lærerutdanning, men også at det er en del utdanningsforskning knyttet til fagdidaktikk innenfor utdanningsfag som matematikk, fysikk, språk og andre humaniora-fag. Profesjonsforskningen står sterkt både innenfor lærerutdanningen og sykepleierutdanningen i Norge, og i flere disipliner forskes det på egen yrkesgruppe i møte med arbeidslivet.

Nær 60 prosent av FoU-utgiftene til utdanningsforskning ble i 2015 brukt ved et miljø innenfor pedagogiske fag, herunder lærerutdanning, ved et universitet eller en høgskole, se figur 2.9. Samtidig ble en fjerdedel av utdanningsforskningen utført ved andre samfunnsvitenskapelige miljøer. Ti av utdanningsforskningmiljøene hadde hovedaktiviteten innenfor økonomiske fag, fem innenfor psykologi, og både miljøer innenfor sosiologi, statsvitenskap, rettsvitenskap og kriminologi og kvinne- og kjønnsforskning er representert i utvalget. 17 av 21 miljøer med utdanningsforskning i instituttsektoren er samfunnsvitenskapelige. Miljøene i instituttsektoren er i større grad flerfaglige enn institutter og avdelinger i universitets- og høgskolesektoren. I denne sektoren er fagtilhørighet derfor angitt med fagområde, ikke disiplin.

Humaniora-miljøer stod for sju prosent av utdanningsforskningen i 2015. Her er flere språkvitenskapelige forskningsmiljøer representert, men også miljøer innenfor historie, religion, musikk, kunst og drama. Norges musikkhøgskole og Det teologiske menighetsfakultet er klassifisert med fagtilknytning innenfor humaniora, men begge læresteder har praktisk-pedagogisk utdanning knyttet til sine fagutdanninger. Vi vet dermed ikke om utdanningsforskningen er knyttet til utdanningsfagene, eller til den praktisk-pedagogiske delen av virksomheten.

Forskningsmiljøer innenfor MNT-fagene, det vil si matematikk, naturvitenskap og teknologiske fag, stod for sju prosent av utdanningsforskningen i 2015. I mange av disse miljøene står fagdidaktikk innenfor matematikk og naturvitenskapelige fag sterkt, i tillegg er flere ingeniørutdanninger representert, samt miljøer innenfor IKT. Landbruks-, fiskerifag og veterinærmedisin er inkludert i MNT-fagene. Det er imidlertid rapporter svært lite utdanningsforskning fra miljøer som har hoveddelen av sin virksomhet på disse fagfeltene.

Figur 2.9 Utdanningsforskning i 2015 etter miljøenes fagtilknytning. Prosent.

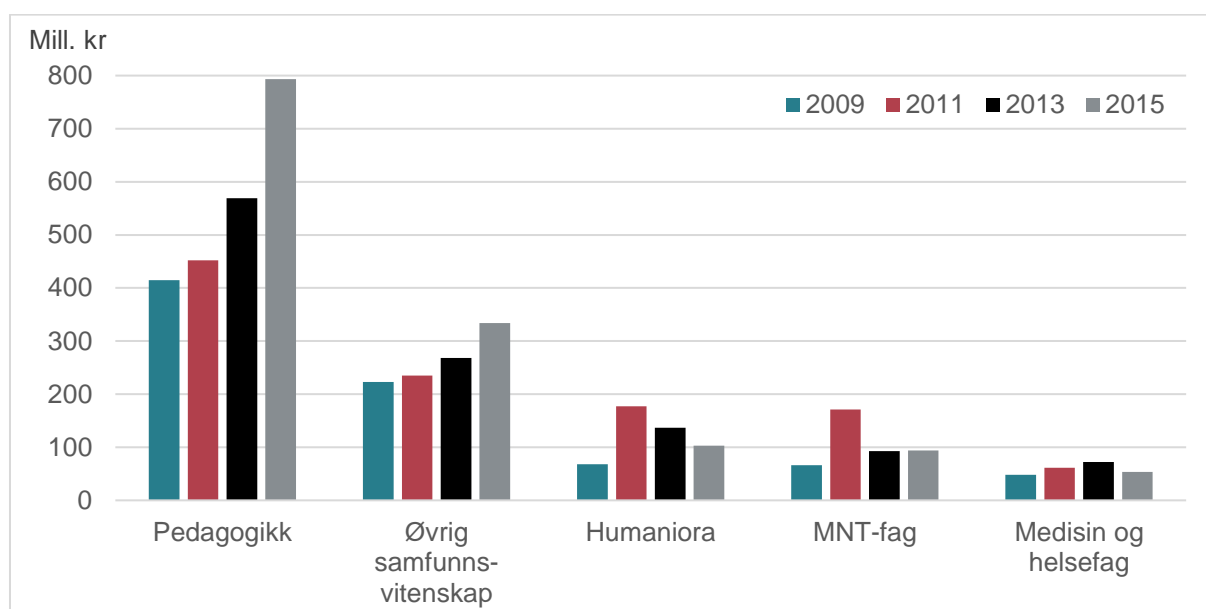
Kilde: NIFU

Medisin og helsefaglige miljøer utførte fire prosent av utdanningsforskningen i 2015. Tidligere kartlegginger har vist at utdanningsforskningen på dette området foregår innenfor helsefagene og i noen grad innenfor idrettsmedisin (herunder lærerutdanning i kroppsøving), og ikke innenfor klinisk

medisin, basalmedisin eller odontologi. En del av utdanningsforskningen innenfor helsefagene er profesjonsforskning ved sykepleierutdanningene. Denne forskningen startet flere steder gjennom satsingen på profesjonsforskning i det tidligere forskningsrådsprogrammet KUPP.

De pedagogiske forskningsmiljøene har naturlig nok vært sentrale innenfor utdanningsforskningen i alle årene det har vært gjennomført kartlegginger, se figur 2.10. Vi ser imidlertid at det har vært en markant vekst i utdanningsforskningen ved disse miljøene fra 2013 til 2015. FoU-utgifter til utdanningsforskning innenfor pedagogiske miljøer og lærerutdanning er nær doblet fra 2009 til 2015. Dette er i tråd med en av hovedmålsetningene i Kunnskapsdepartementets strategi for utdanningsforskning (Kvalitet og relevans 2014-2019), hvor det satses på sterke forskningsmiljøer på feltet.

Vi ser også at FoU-innsatsen på utdanningsfeltet har økt ved øvrige samfunnsvitenskapelige miljøer fra 2013 til 2015, samtidig har den gått ned innenfor humaniora. Her har det vært en jevn nedgang i utdanningsforskning fra 2011 til 2015. Innenfor MNT-fagene var innsatsen om lag den samme i 2013 som i 2015, etter en sterk nedgang fra 2011 til 2013. Innenfor medisin og helsefag vokste FoU-utgiftene til utdanningsforskning fra 2009 til 2013, før innsatsen gikk litt ned i 2015.

Figur 2.10 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009-2015 etter forskningsmiljøenes fagområdetilknytning¹. Mill. kr.

¹MNT-fag omfatter matematikk, naturvitenskap, teknologi og landbruksfag.

Kilde: NIFU

2.5.2 Faginnndeling innenfor utdanningsforskning

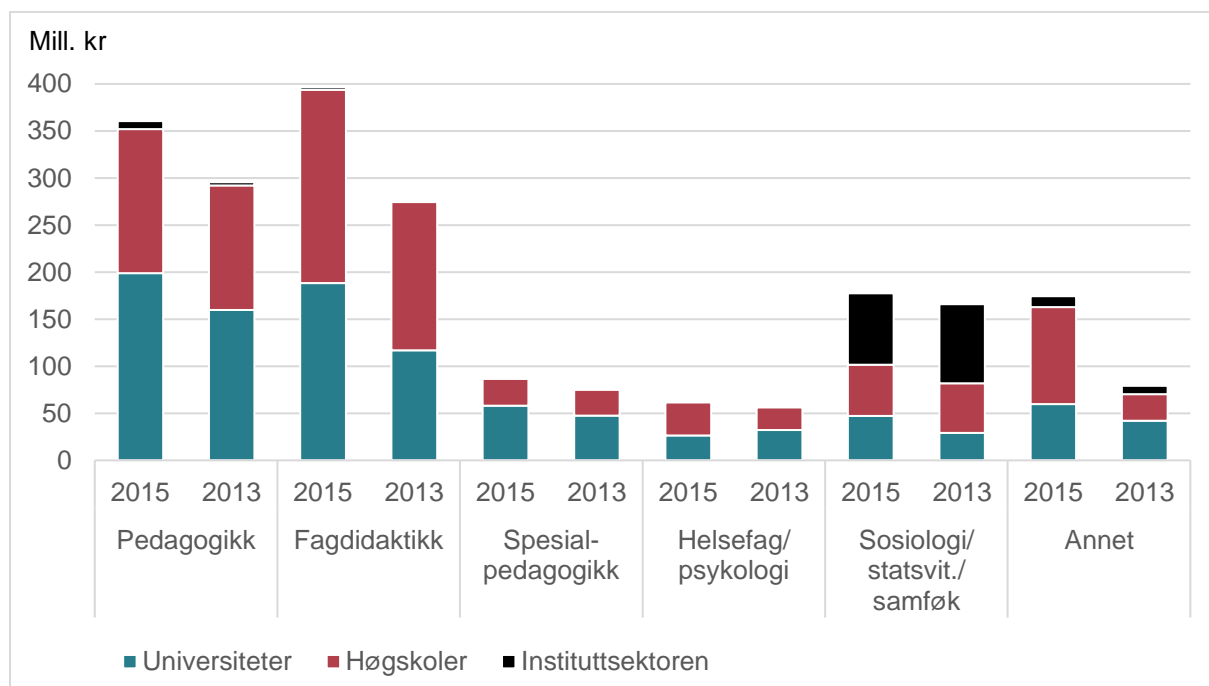
Sentrale fagfelt innenfor utdanningsforskningen er pedagogikk, spesialpedagogikk og fagdidaktikk, men felt som utdannings sosiologi og utdanningsøkonomi er også representert. Forskningsrådet ønsket i 2013 å kartlegge fordelingen av utdanningsforskning på fagfelt, og vi inkluderte derfor et nytt spørsmål i undersøkelsen. Dette er videreført i 2015, slik at vi kan undersøke endringer i inndelingen mellom 2013 og 2015.

Fagdidaktikk var det største fagfeltet innenfor utdanningsforskning i 2015, med en FoU-innsats på 413 mill. kr. Fagdidaktikk er primært rapportert av miljøer ved høyskolene og universitetene, hvor høyskolene har satsset litt mer på dette feltet enn universitetene. Nest største felt var *pedagogikk* med 360 mill. kr. Tredje største kategori blant de forhåndsdefinerte kategoriene i spørreskjemaet var *spesialpedagogikk*, med 89 mill. kr. En detaljert oversikt over fordelingen på fagfelt finnes i vedleggstabell V.2

Kategorien *Annet* var samlet det tredje største feltet i 2015. Her har miljøene rapportert utdanningsforskning på felt som ikke var forhåndsdefinert i spørreskjemaet. Vi ba dem om å spesifisere hvilke fagfelt dette dreide seg om, og finner at de har oppgitt blant annet kjønnsforskning, kulturstudier, rådgiverrollen, nettpedagogikk, skolemiljø, barnevern og sosialpedagogikk, språklige fag, sosialantropologi, musikk, samfunnsvitenskapelige idrettsfag, utvikling av praksisstudier, lesevitenenskap, veiledningsfag, IKT og læring, kunst, formgiving, entreprenørskap og utviklingsstudier. Der det var mulig, har vi tilordnet svarene til de forhåndsdefinerte kategoriene basert på teksten i merknadsfeltet, men det er likevel en stor del av utdanningsforskningen som ikke passer her.

Ufordelte midler gjelder enheter som ikke deltok i kartleggingen, eller miljøer som ikke svarte på spørsmålet om fagfelt. Totalt mangler vi opplysninger om fordeling på fagfelt for ni prosent av FoU-utgiftene innenfor utdanningsforskning.

Det er til dels store forskjeller på faginndelingen innenfor de tre institusjonstypene. Ved høyskolene var *fagdidaktikk* det største feltet med over en tredjedel av utdanningsforskningen, fulgt av *pedagogikk*, *annet* og *sosiologi*. Ved universitetene var *pedagogikk* det største feltet, tett fulgt av *fagdidaktikk*. Her var feltene *spesialpedagogikk* og *annet* omtrent like store. I instituttsektoren var *sosiologi* det største feltet, fulgt av *samfunnsøkonomi* og *statsvitenskap*. De pedagogiske disiplinene var så godt som fraværende ved forskningsmiljøene i instituttsektoren.

Figur 2.11 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2013 og 2015 etter fagfelt. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Figur 2.11 viser at det har vært vekst i FoU-innsatsen innenfor alle fagfeltene mellom 2013 og 2015. Fagdidaktikk har hatt den største veksten i perioden. Feltet var nest størst i 2013, men hadde i 2015 gått forbi pedagogikk. Det er først og fremst universitetene som rapporterte om mer satsing på fagdidaktikk i 2015 enn i 2013. Innenfor pedagogikk har veksten vært om lag den samme ved universiteter og høgskoler.

Kategorien *annet* har hatt den største prosentvise veksten i perioden. En større andel av utdanningsforskningen lot seg ikke klassifisere på de forhåndsdefinerte kategoriene i 2015 enn i 2013, noe som kan tyde på at utdanningsforskningen nå foregår på flere felt enn tidligere. Det er spesielt ved høyskolene at det var mye utdanningsforskning på andre fagfelt i 2015.

2.6 Innretning av utdanningsforskningen

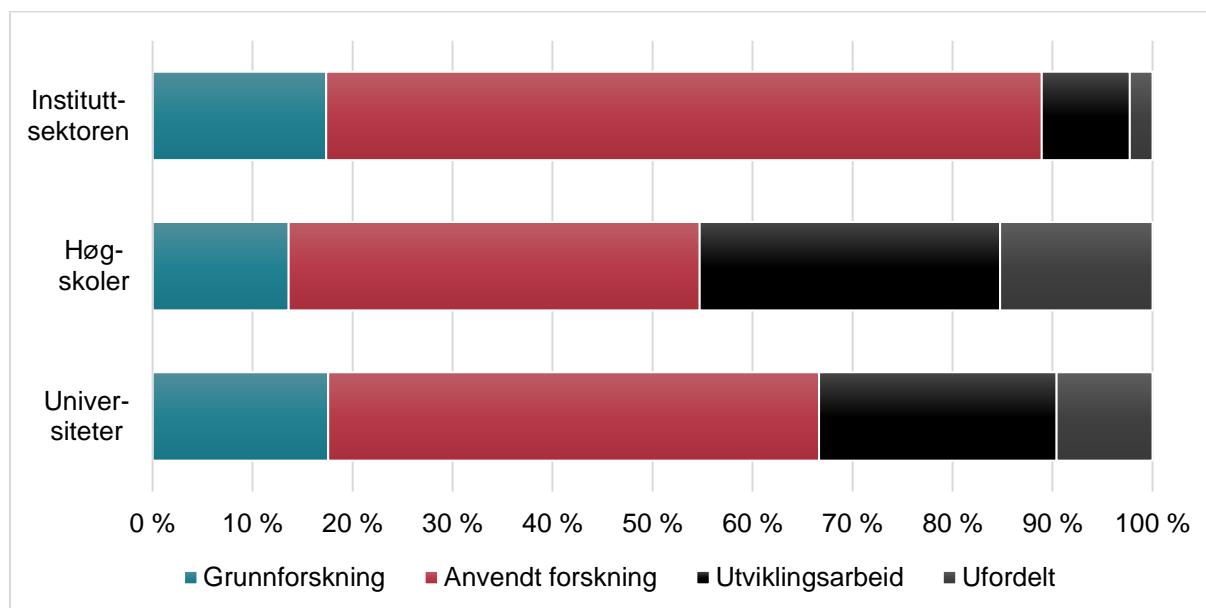
I dette kapittelet ser vi nærmere på inndelingen av utdanningsforskningen på FoU-art, det vil si grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid, samt inndeling etter forskningsområde, forskningstema og underkategorier (jf. OECDs undersøkelse).

2.6.1 *Forskning og utviklingsarbeid*

Det er andre gang vi ber respondentene dele inn utdanningsforskningen etter henholdsvis forskning og utviklingsarbeid. I henhold til OECDs definisjon av utviklingsarbeid, som ligger til grunn for FoU-statistikken, inngår grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid i FoU-begrepet. Kunstnerisk utviklingsarbeid inngår ikke, heller ikke alt pedagogisk utviklingsarbeid. Grensedragningen mellom hva som er og ikke er FoU er dermed utfordrende for flere av miljøene som inngår i denne undersøkelsen, i og med at flere har mye av disse to typene utviklingsarbeid. En diskusjon av hva som ligger i begrepet pedagogisk utviklingsarbeid ligger imidlertid utenfor rammene av dette prosjektet og vil ikke bli behandlet her.¹⁰

Tre av de 168 miljøene som svarte på spørreskjemaet oppga at de utelukkende hadde utviklingsarbeid, mens 19 miljøer kun hadde forskning, og ikke utviklingsarbeid.

I overkant av 70 prosent av utdanningsforskningen i 2015 var forskning. Grunnforskning på feltet utgjorde 18 prosent av totalen, anvendt forskning 53 prosent, og andelen utviklingsarbeid var på 29 prosent. Sammenlignet med to år tidligere, hadde andelen grunnforskning gått ned med fire prosentpoeng, mens anvendt forskning økte tilsvarende. Nedgangen i andelen grunnforskning fant primært sted ved universitetene. Ved høgskolene og forskningsinstituttene var fordelingen på FoU-art nær uendret fra 2013 til 2015. Forholdet mellom F og U var om lag det samme både i 2015 og i 2013.

Figur 2.12 FoU-utgifter til utdanningsforskning i Norge i 2015 etter FoU-art og institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

Utdanningsforskningen hadde hovedsakelig karakter av anvendt forskning ved alle institusjonstypene både i 2015. Forskningsinstituttene er i større grad anvendte enn miljøene ved universiteter og

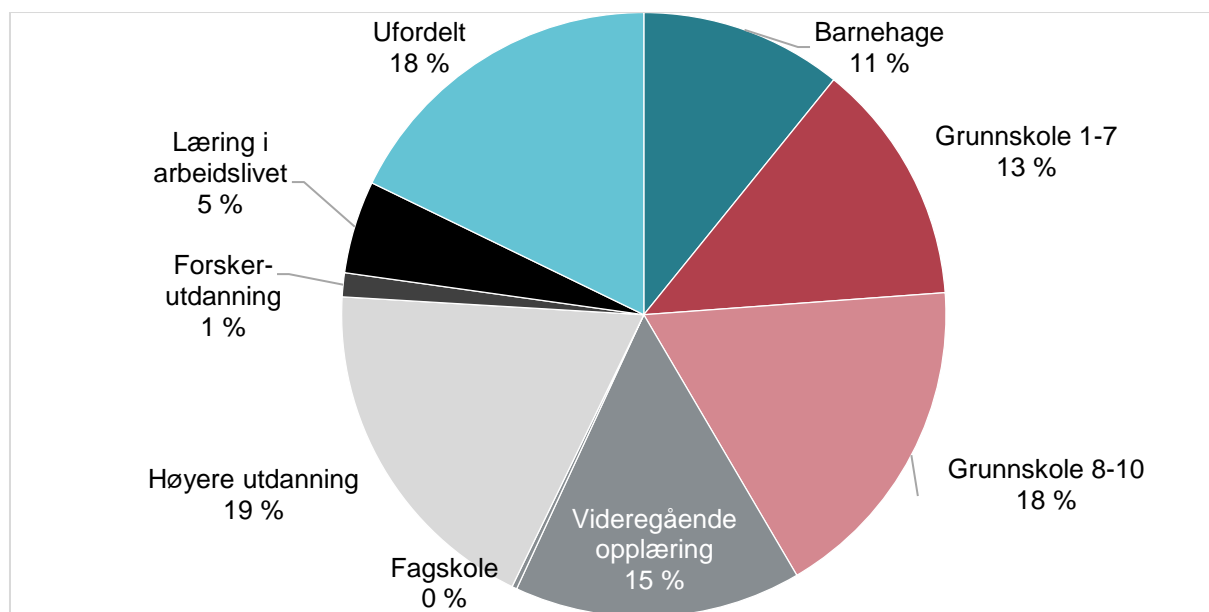
¹⁰ Frascati-manualen er revidert i 2014-2015, og definisjonen av pedagogisk og kunstnerisk utviklingsarbeid, samt hvorvidt dette er FoU, er i den forbindelse drøftet. Revisjonen medfører ikke endringer i disse begrepene, men forsøker å bedre klargjøre grensene.

høgskoler, noe som også gjenspeiles i den nasjonale FoU-statistikken. Grunnforskningen på feltet stod ikke overraskende sterkest ved universitetene, mens høgskolene hadde den største andelen utviklingsarbeid. Det utføres svært lite utviklingsarbeid på feltet ved forskningsinstituttene.

2.6.2 Forskningsområder og forskningstema

I 2015, som i 2013, ble respondentene bedt om å fordele antall FoU-årsverk utført på utdanningsforskningsfeltet på områdene *Barnehage*, *Grunnskole 1-7*, *Grunnskole 8-10*, *Videregående skole*, *Fagskole*, *Høyere utdanning*, *Forskerutdanning* og *Voksenopplæring/læring i arbeidslivet*. Antall FoU-årsverk ble sammenholdt med FoU-utgifter til utdanningsforskning, og FoU-utgiftene ble fordelt forholdsmessig på forskningsområde. Der miljøer ikke hadde svart på dette spørsmålet i 2015, benyttet vi tall fra 2013 der disse var tilgjengelige. En del miljøer fant det vanskelig å fordele utdanningsforskningen på forskningsområde, blant annet fordi flere prosjekter kan dreie seg om flere av områdene. Andelen ufordelt er derfor høyere for dette spørsmålet enn for utdanningsforskning totalt.

Høyere utdanning var det største forskningsområdet i 2015, se figur 2.13, tett fulgt av *Grunnskole 8-10*, *Videregående opplæring* og *Grunnskole 1-7*. Innsatsen på *Fagskoleområdet* var under en prosent av total utdanningsforskning. Også på *Forskerutdanningsområdet* var innsatsen liten, rundt en prosent. De to sistnevnte områdene har betraktelig færre elever og studenter enn de øvrige områdene, og det er ikke overraskende at forskningsinnsatsen er lavere her.

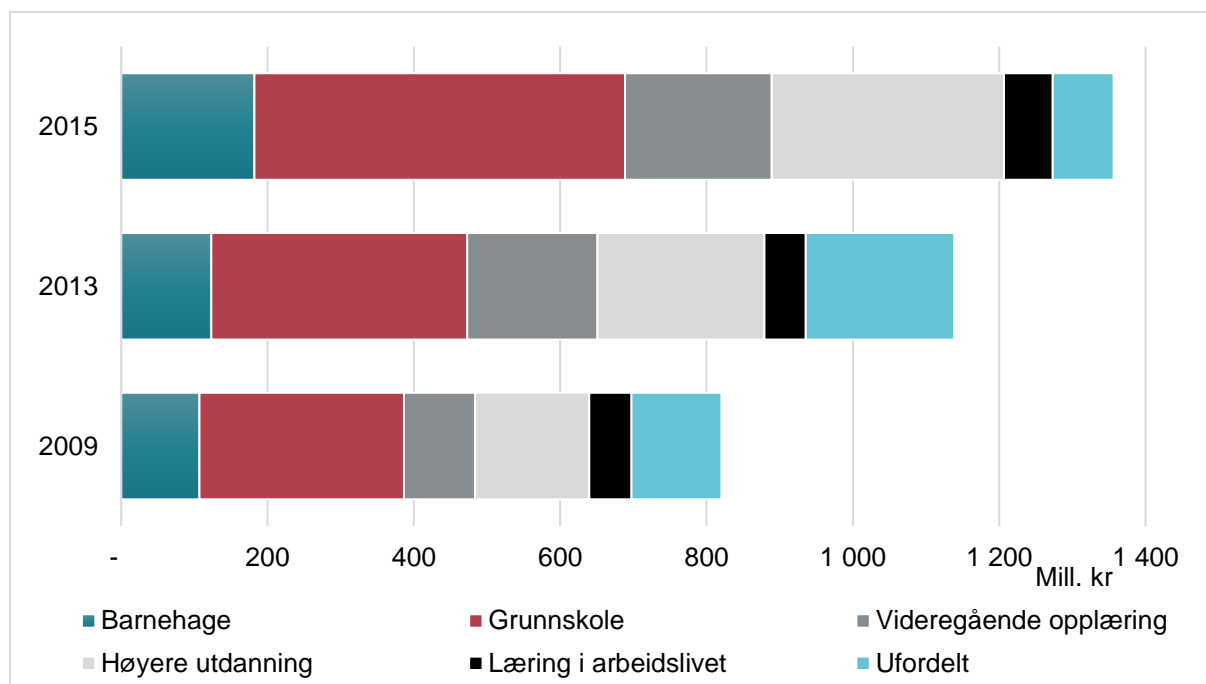
Figur 2.13 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2015 etter forskningsområde. Prosent.

Kilde: NIFU

Fordelingen på forskningsområder er undersøkt i årene 2007, 2009, 2013 og 2015, men i fremstillingen av tidsserier har vi kun valgt å ta med de tre siste av disse årene. Inndelingen i områder har blitt mer detaljert for hver undersøkelse. I 2007 var både *Grunnskole* og *Videregående opplæring* i samme kategori, mens vi i 2009 ikke skilte mellom *grunnskole 1-7* og *grunnskole 8-10*, et skille som ble innført i 2013. *Fagskoler* ble også skilt ut som eget område i 2013.

Innsatsen innenfor utdanningsforskning har økt betydelig fra 2009 til 2015, og det har vært vekst på alle områder. Positivt er det også at en betydelig mindre andel av midlene havner i kategorien *ufordelt* i 2015 enn hva tilfellet var i 2009. Størst vekst finner vi på områdene *videregående opplæring* og *høyere utdanning*, hvor innsatsen er mer enn fordoblet fra 2009 til 2015, se figur 2.14. Også på

grunnskoleområdet og barnehageområdet har det vært stor vekst, mens det innenfor læring i arbeidslivet var en nedgang fra 2009 til 2013, dernest en liten vekst fra 2013 til 2015.

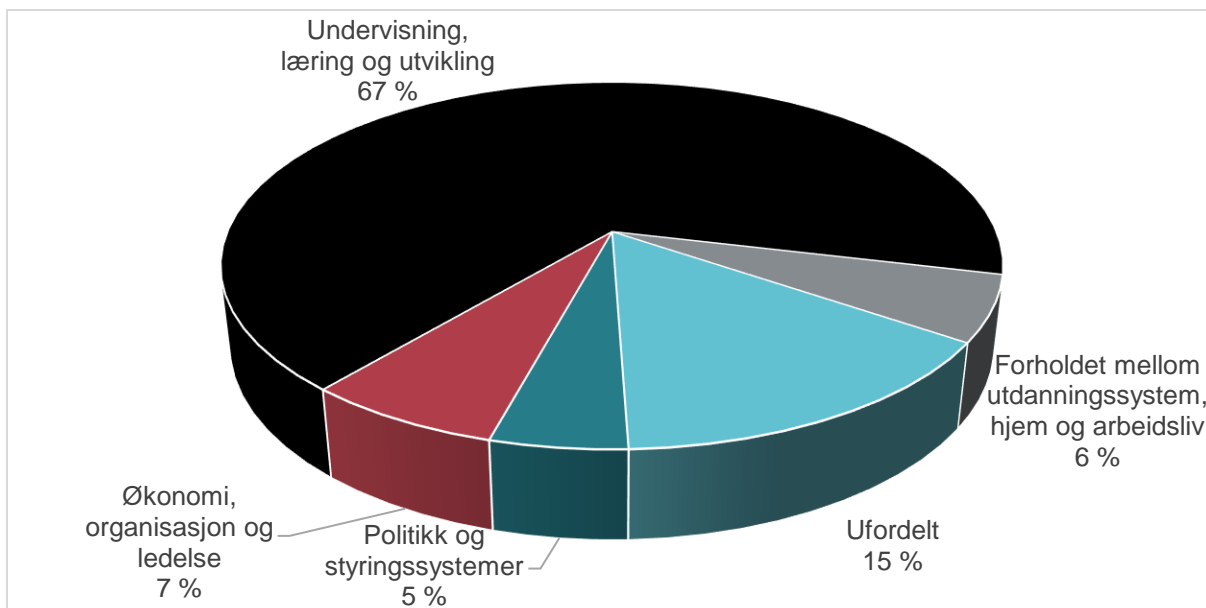
Figur 2.14 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009, 2013 og 2015 etter forskningsområde. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Etter først å ha oppgitt hvorvidt de hadde utdanningsforskning innenfor de angitte forskningsområdene, ble respondentene i 2015 rutet videre for å fordele utdanningsforskningen innenfor hvert område på fire forskningstema: *Politikk og styringssystemer*, *Økonomi, organisasjon og ledelse*, *Undervisning, læring og utvikling* og *Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv*. De oppga her antall FoU-årsverk på hvert område, dernest en prosentvis fordeling på forskningstema. Disse andelenes ble dernest koblet opp mot FoU-utgiftene beregnet for hvert område, se kapittel 2.6.2.

I 2015 var *Undervisning, læring og utvikling* det største forskningstemaet med to tredjedeler av FoU-innsatsen. De tre andre temaene var omtrent like store, mellom fem og sju prosent, mens om lag 15 prosent av midlene var ufordelt. Erfaringsmessig finner respondentene det vanskelig å fordele innsatsen innenfor hvert område på forskningstema, og vi ser i tillegg at kategorien undervisning, læring og utvikling blir en samlekategori der man er i tvil om klassifiseringen, ettersom dette er en såpass bred kategori. Inndelingen er gjort etter beste skjønn, men vi understreker at det i dette spørsmålet er ekstra utfordrende å gi en skjønnsmessig fordeling av FoU-virksomheten.

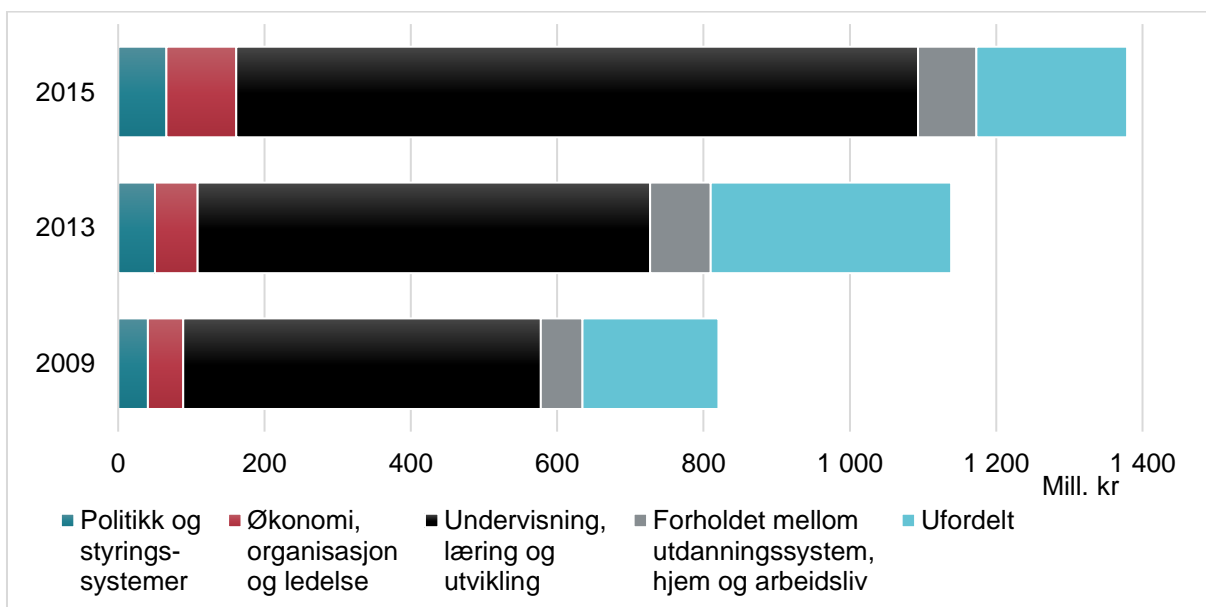
Figur 2.16 viser at det har vært en vekst i FoU-innsatsen innenfor alle forskningstemaene i perioden 2009 til 2015. Veksten har vært størst innenfor *undervisning, læring og utvikling*, mens den prosentvise veksten har vært omtrent den samme innenfor dette forskningstemaet som innenfor *økonomi, organisasjon og ledelse*. *Økonomi, organisasjon og ledelse* var det nest største forskningsområdet både i 2015 og 2013, mens forholdet mellom *utdanningssystem, hjem og arbeidsliv* var nest størst i 2009. *Politikk og styringssystemer* var det minste forskningstemaet alle tre årene.

Figur 2.15 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2015 etter forskningstema. Prosent.

Kilde: NIFU

Ved å sammenholde svarene knyttet til forskningsområde og forskningstema for utdanningsforskningen i 2015, kan vi undersøke om det finnes områder med mye forskning, og områder hvor det er lite eller ingen forskning. Kartleggingene i 2009, 2013 og 2015 har alle hatt oppsett som muliggjør en sammenstilling av forskningsområde og forskningstema i en matrise, men det er utfordrende å sammenligne disse sammenstillingene over tid.

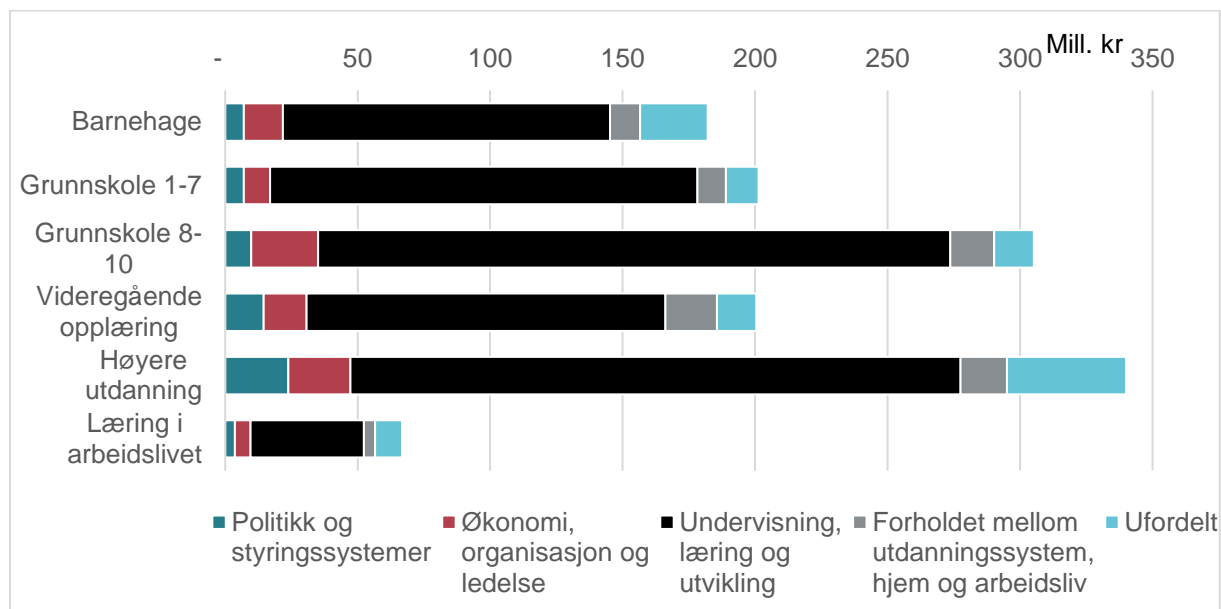

Figur 2.16 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009, 2013 og 2015 etter forskningstema. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Størst innsats i form av FoU-utgifter til utdanningsforskning finner vi i 2015 for *Undervisning, læring og utvikling* innenfor *Grunnskole 8-10*, *Høyere utdanning* og *Grunnskole 1-7*. Ettersom *fagskoleutdanning* var det minste forskningsområdet i 2015, er innsatsen lav innenfor alle forskningstema på dette

området. Også innenfor det nest minste området, *forskerutdanning*, er det svært liten innsats innenfor *politikk og styringssystemer* og *forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv*. *Politikk og styringssystemer* var det minste forskningstemaet innenfor alle forskningsområdene med unntak av *høyere utdanning*, se figur 2.17. *Økonomi, organisasjon og ledelse* står sterkest som forskningstema innenfor *høyere utdanning* og *grunnskole 8-10*, mens *forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv* står sterkest innenfor *videregående opplæring*, *grunnskole 8-10* og *høyere utdanning*.

Figur 2.17 Forholdet mellom forskningsområde og forskningstema innenfor utdanningsforskning i 2015. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Matrisen som ligger til grunn for figur 2.17 finnes i vedleggstabell V.3.

2.6.3 OECDs underområder

OECD-modulen deler inn utdanningsforskning i underområder, kalt «sub-areas». Disse samsvarer i noen grad med inndelingen i forskningsaktivitet som vi bruker i den norske kartleggingen, samtidig som OECD ønsker en fordeling på flere kategorier. Ettersom det var utfordrende å samordne den norske inndelingen med den OECD hadde utformet, valgte vi i 2013 å ta inn OECDs inndeling slik de har formulert den. Inndelingen er videreført i 2015-kartleggingen.

Vi har i denne rapporten valgt å bruke følgende oversettelse av OECDs kategorier:

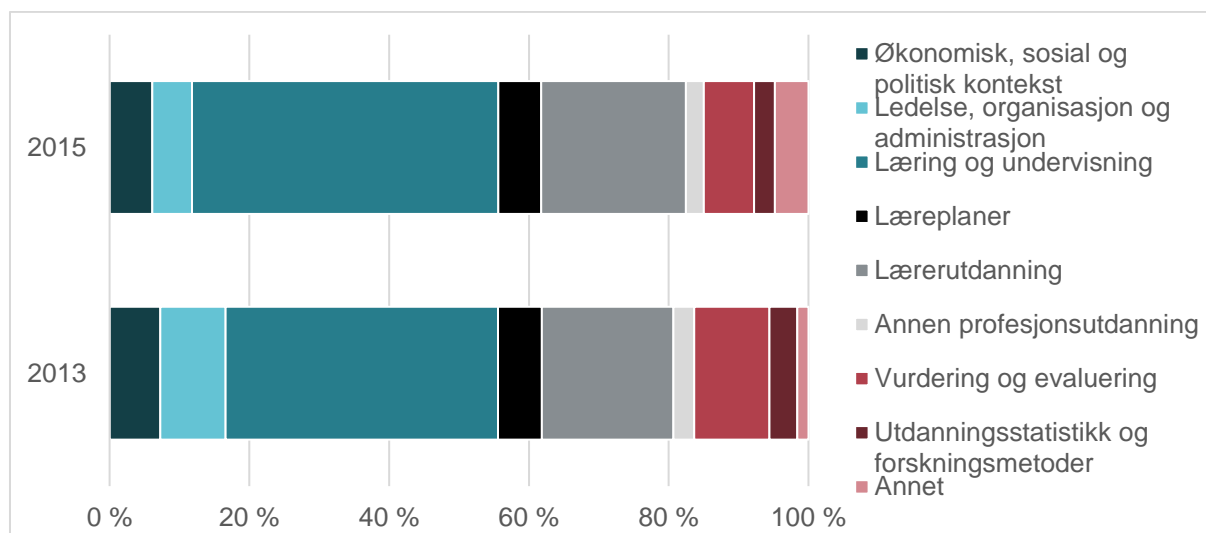
Tabell 2.3 OECDs underområder (sub-areas)

OECD	Norsk
Economic, Social and Political context	Økonomisk, sosial og politisk kontekst
Management, Organisation and Leadership	Ledelse, organisasjon og administrasjon
Learning and instruction	Læring og undervisning
Curriculum	Læreplaner
Teacher education	Lærerutdanning
Non-teacher professional education	Annen profesjonsutdanning
Assessment and evaluation	Vurdering og evaluering
Education statistics and research methodologies	Utdanningsstatistikk og forskningsmetoder
Other	Annet

Vi la i 2015 inn en terskel i undersøkelsen, slik at kun miljøer som oppga at 10 prosent eller mer av FoU-aktiviteten var innenfor utdanningsforskning, ble rutet videre til OECD-modulen. For å kunne sammenligne svarene i 2015 og 2013, har vi hentet ut tall kun for miljøer med minst 10 prosent utdanningsforskning i 2013. Vi har kun tatt med enheter som har svart på kartleggingen i dette delkapittelet, slik at vi ikke har midler i kategorien ufordelt. Merk at spørsmålet om fordeling på underområder hadde den laveste svarprosenten i hele undersøkelsen, da kun 87 av 168 miljøer har fordelt utdanningsforskning etter denne inndelingen. Det er imidlertid de største miljøene som har svart på denne delen, slik at miljøene som har fordelt FoU-innsatsen på underområder, stod for over tre fjerdedeler av utdanningsforskningen.

I 2015 var *læring og undervisning* største underområdet med 44 prosent av utdanningsforskningen, mens *lærerutdanning* var det nest største området med 21 prosent. *Økonomisk, sosial og politisk kontekst*, *ledelse, organisasjon og administrasjon*, *læreplaner og pensum* og *vurdering og evaluering* var alle på om lag seks prosent av totalen, mens *annen profesjonsutdanning* og *utdanningsstatistikk og forskningsmetoder* begge var på tre prosent.

Om lag fem prosent av utdanningsforskningen ble kategorisert som annet. Her ble respondentene bedt om å spesifisere svarene nærmere, og blant temaene som ble oppgitt, er kunst, musikk, urfolkstudier og bærekraftig utvikling.

Figur 2.18 Utdanningsforskning i 2013 og 2015 etter OECDs underområde. Prosent.

Kilde: NIFU

Fordeling på sub-areas er relativt stabil, med noen mindre endringer fra 2013 til 2015, se figur 2.18. Andelen utdanningsforskning på *Ledelse, organisasjon og administrasjon* og *Vurdering og evaluering* har gått ned, mens andelen *Læring og undervisning*, *Lærerutdanning* og *Annet* har økt noe.

Vi har også undersøkt hvilke konsekvenser det får for fordelingen på underområde at enheter med mindre enn 10 prosent utdanningsforskning tas ut av statistikkgrunnlaget. FoU-innsatsen ved disse enhetene utgjorde om lag fem prosent av de som svarte på dette spørsmålet i 2013-undersøkelsen. Enhetene med lav andel utdanningsforskning har først og fremst oppgitt aktivitet i kategoriene *Læring og undervisning*, *Lærerutdanning*, *Økonomisk, sosial og politisk kontekst* og *Annet*. Miljøer i denne gruppen som har oppgitt aktivitet innenfor *Lærerutdanning*, er alle universitetsmiljøer innenfor matematikk, naturvitenskap og humaniora, som bidrar i utdanning av faglærere på sine felt og som i tillegg har en del forskning innenfor fagdidaktikk. Ved å sette en terskel for å besvare dette spørsmålet i 2015, mistet vi svarene fra denne spesifikke gruppen.

3 Menneskelige ressurser

Dette kapitlet beskriver menneskelige ressurser på utdanningsforskningsfeltet, og er basert på opplysninger fra NIFUs Forskerpersonalregister. Første del av kapitlet ser på kjennetegn ved populasjonen av utdanningsforskere, herunder stillingsstruktur, kjønn, alder og kompetanseprofil. Andre del av kapitlet dreier seg om rekruttering til utdanningsforskning. Dette delkapitlet bygger på en spørreundersøkelse til miljøene. Avslutningsvis ser vi på kjennetegn ved doktorandene som har levert en doktorgradsavhandling innenfor utdanningsfeltet i perioden fra 2008 til våren 2016.

3.1 Utdanningsforskere i 2015

I 2015 deltok i overkant av 2 900 forskere og annet faglig personale i utdanningsforskning i Norge¹¹. Av disse var om lag halvparten tilsatt ved en statlig høgskole, rundt 10 prosent ved en vitenskapelig høgskole eller høgskole med statsstøtte, 35 prosent ved et universitet. Fire prosent arbeidet ved et forskningsinstitutt¹².

Andelen kvinner blant utdanningsforskerne er mye høyere enn i forskerpopulasjonen totalt, se tabell 3.1. Dette gjelder for alle institusjonstyper. I 2015 var 64 prosent av utdanningsforskerne kvinner, mot 46 prosent i den totale forskerpopulasjonen ved universiteter, høgskoler og i instituttsektoren. Kvinneandelen var høyest ved høgskolene, lavest i instituttsektoren. Dette gjelder både for utdanningsforskerne og i den totale forskerpopulasjonen.

Professorer/forsker 1 utgjorde 12 prosent av utdanningsforskerne i 2015, noe som er markert lavere enn i den totale forskerpopulasjonen, der nær hver femte forsker hadde professorkompetanse. Spesielt ved universitetene var professorandelen lavere innenfor utdanningsforskning enn totalt. Samtidig ser vi at andelen av forskerpersonalet med doktorgrad, eksklusive stipendiatene, er betydelig lavere for utdanningsforskerne enn i den totale forskerpopulasjonen. Unntaket er instituttsektoren, hvor andelen forskere med doktorgrad er høyere for utdanningsforskerne enn for hele forskerpopulasjonen. Spesielt ved universitetene var det en betydelig lavere andel utdanningsforskere med doktorgrad.

¹¹ Metoden vi har brukt for å kartlegge utdanningsforskerne omtales i kapittel 1.3.

¹² Fordelingen av personale på institusjonstype avviker fra noe fordelingen av FoU-utgifter i kapittel 2. Dette har sammenheng med personalets FoU-tid, og hvor stor andel av denne FoU-tiden som benyttes til utdanningsforskning. Der en forsker i instituttsektoren i gjennomsnitt benytter nesten 80 prosent av sin arbeidstid til FoU, vil en gjennomsnittlig høgskolelektor ha mellom 10 og 20 prosent FoU-tid. For mer informasjon om tidsbruk, se Gunnes og Wendt (2013) eller Egeland og Bergene (2012).

Tabell 3.1 Nøkkeltall for utdanningsforskere i Norge i 2015.

	Utdanningsforskere				Total forskerpopulasjon ¹			
	Uni- versi- teter	Høg- skoler	Institutt- sek- toren	Totalt	Uni- versi- teter	Høg- skoler	Institutt- sek- toren	Totalt
Antall	1 044	1 753	117	2 914	13 250	7 866	7 311	28 427
Kvinneandel (%)	63	64	61	64	44	53	42	46
Andel professorer/forsker 1 (%)	16	9	21	12	21	12	24	19
Andel stipendiater (%)	16	8	3	11	29	12	5	18
Andel med doktorgrad (%)	56	33	60	42	76	38	57	59
Gjennomsnittsalder (år)	50	51	45	50	43	49	45	45

¹Helseforetakene er ikke inkludert i totaltallene, ettersom de ikke er en del av kartleggingen av utdanningsforskning.

Kilde: NIFU

Utdanningsforskerne var i gjennomsnitt eldre enn den totale forskerpopulasjonen, 50 år mot 45 år. Det er spesielt ved universitetene at utdanningsforskerne er betydelig eldre enn gjennomsnittet for institusjonstypen. Dette har blant annet sammenheng med at andelen doktorgradsstipendiater er lavere blant utdanningsforskerne enn ved universitetene totalt, 16 mot 29 prosent. Andelen stipendiater var også lavere blant utdanningsforskerne ved høgskolene og forskningsinstituttene enn for institusjonstypen totalt, men her var forskjellene mindre enn ved universitetene.

3.1.1 Stillingsstruktur

Stillingsstrukturen ved utdanningsforskningsmiljøene beskriver fagpersonalets kompetanseprofil. Andelen førstestillingskompetente, det vil si årsverk utført av personer i professor, dosent, førsteamanuensis, førstelektor, postdoktor og forsker med doktorgrad sett i forhold til samlet antall årsverk utført av faglig personale, sees for eksempel som et direkte uttrykk for formelt faglig kompetansenivå for de faglig tilsatte¹³, og brukes av NOKUT ved institusjonsakkreditering, tilsyn med eksisterende institusjoner og studier, samt studieakkreditering.

Sammenligninger av stillingsstrukturen ved universitetene og høgskolene med stillingsstrukturen ved forskningsinstituttene er utfordrende, ettersom det ikke finnes en felles stillingsstandard for instituttsektoren. De fleste samfunnsvitenskapelige instituttene benytter en tredelt inndeling av de faglige stillingene, hvor forsker 1 har professorkompetanse og tilsvarer professor-stillingen, forsker 2 har doktorgrad og kan sammenlignes med førsteamanuensis, mens forsker 3 ikke har doktorgrad og dermed kan sammenlignes med universitet- og høgskolelektorstillingene. NIFU har gjort en tilordning av stillingsstrukturen for miljøene i instituttsektoren, ved å dele forskerne inn i tre nivåer etter modell av de samfunnsvitenskapelige instituttene. Dette muliggjør sammenligninger på tvers i instituttsektoren, men også med universitets- og høgskolesektoren.

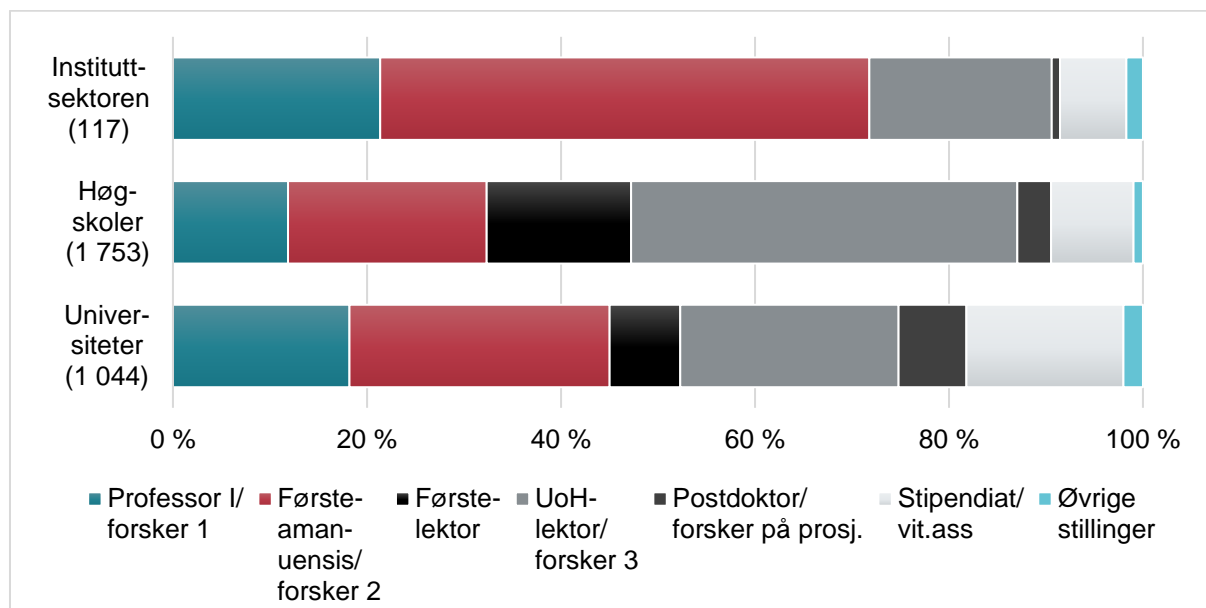
Merk at utdanningsforskerne ikke benytter all sin FoU-tid til utdanningsforskning, og spesielt i miljøer med lav andel utdanningsforskning, vil forskerne kunne være involvert i FoU på flere ulike felt.

Universitets- og høgskolelektorer utgjorde en tredjedel av utdanningsforskerne i 2015. 18 prosent var professor/dosent, en fjerdedel førsteamanuenser eller forsker 2, og 12 prosent førstelektor. Samlet utgjorde utdanningsforskere i førstestilling halvparten av forskerpopulasjonen på feltet. Andelen personer i rekrutteringsstilling, det vil si stipendiater og vitenskapelige assistenter, var på 11 prosent, noe som er ganske lavt. I universitets- og høgskolesektoren utgjorde rekrutteringspersonalet

¹³ Jf. NOKUTportalen i DBH: <http://dbh.nsd.uib.no/nokutportal/dokumentasjon.action>. I DBH beregnes andelen førstestillingskompetente med utgangspunkt i utførte årsverk i utvalgte stillingskategorier, mens vi i denne rapporten ser på antall personer i disse stillingene. Stipendiater og vitenskapelige assistenter er ikke medregnet i nevneren ved beregning av førstestillingskompetanse, men disse stillingene er inkludert i våre fremstillinger.

23 prosent av det faglige personalet, mens fagområdene samfunnsvitenskap og humaniora begge hadde 19 prosent rekrutter. Utdanningsforskning har spesielt få postdoktorer, rundt en prosent. Postdoktorene utgjorde sju prosent av den totale forskerpopulasjonen i Norge i 2015, og samfunnsvitenskap og humaniora hadde henholdsvis fire og fem prosent postdoktorer. Det er dermed en betydelig lavere andel rekrutter innenfor utdanningsforskning enn i andre fagfelt.

Ved universitetene var litt over halvparten av utdanningsforskerne tilsatt i førstestilling, det vil si som professor, førsteamanuensis, dosent, faglig leder eller førstelektor. Professorer og dosenter utgjorde 18 prosent av utdanningsforskerne ved universitetene. Institusjonstypen hadde den høyeste andelen utdanningsforskere i rekrutteringsstillinger, det vil si stipendiater og vit.ass (16 prosent), og den høyeste andelen postdoktorer og forskere på prosjekt (sju prosent).

Figur 3.1 Stillingsstruktur¹ for utdanningsforskerne i 2015 etter institusjonstype.

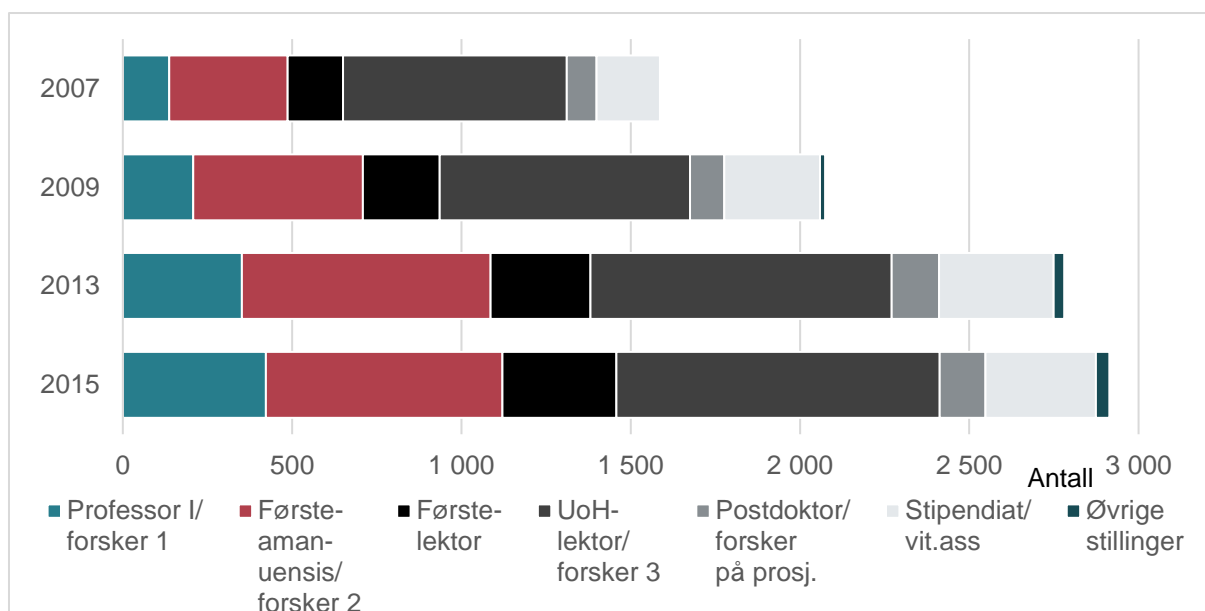
¹Forsker på prosjekt omfatter forskere med kodene 1108, 1109 og 1110, samt førsteamanuenser og lektorer med ekstern finansiering. Øvrige stillinger omfatter høgskolelærere og teknisk-administrative stillinger, samt personer med bistilling som er rapportert inn fra miljøene i spørreskjemaet.

Kilde: NIFU

Ved høgskolene var 47 prosent av utdanningsforskerne i førstestilling, og professorer/dosenter utgjorde 12 prosent. Åtte prosent var rekrutter og tre prosent postdoktorer eller forskere på prosjekt. Høgskolelektorene utgjorde den største stillingsgruppen ved høgskolene med 40 prosent av det faglige personalet innenfor utdanningsforskning. Også andelen førstelektorer var relativt høyere ved høgskolene enn ved universitetene, henholdsvis 15 og sju prosent.

Utdanningsforskningsmiljøene i instituttsektoren hadde den høyeste andelen førstestillingskompetente. Over 70 prosent av utdanningsforskerne var tilsatt i forsker 1 eller forsker 2-stilling. Kun sju prosent var stipendiater eller forskningsassistenter, og det var kun en postdoktor på utdanningsforskningsfeltet i denne sektoren. Forsker 3, det vil si forskere uten doktorgradskompetanse, utgjorde om lag 20 prosent av utdanningsforskerne i instituttsektoren.

Antall utdanningsforskere har økt fra 1 586 i 2007 til 2 914 i 2015, se figur 3.2. Antallet professorer er tredoblet i perioden, mens antall førsteamanuenser og forsker 2, samt førstelektorer, er doblet. Veksten i antall utdanningsforskere i førstestilling kan sees som et uttrykk for at det har vært en betydelig kompetanseutvikling på feltet.

Figur 3.2 Stillingsstruktur¹ for utdanningsforskerne 2007-2015.

¹Forsker på prosjekt omfatter forskere med kodene 1108, 1109 og 1110, samt førsteamanuenser og lektorer med ekstern finansiering. Øvrige stillinger omfatter høgskolelærere og teknisk-administrative stillinger, samt personer med bistilling som er rapportert inn fra miljøene i spørreskjemaet.

Kilde: NIFU

Postdoktorer/forskere på prosjekt i universitets- og høgskolesektoren er den stillingsgruppen som har vokst minst, fra 90 personer i 2007 til 140 personer i 2015. Det er flere forskere enn postdoktorer på feltet, noe som skyldes at fagmiljøene innenfor utdanningsforskning har en sterkere tradisjon for å tilsette forskere på prosjekt, enn å opprette postdoktorstillinger.

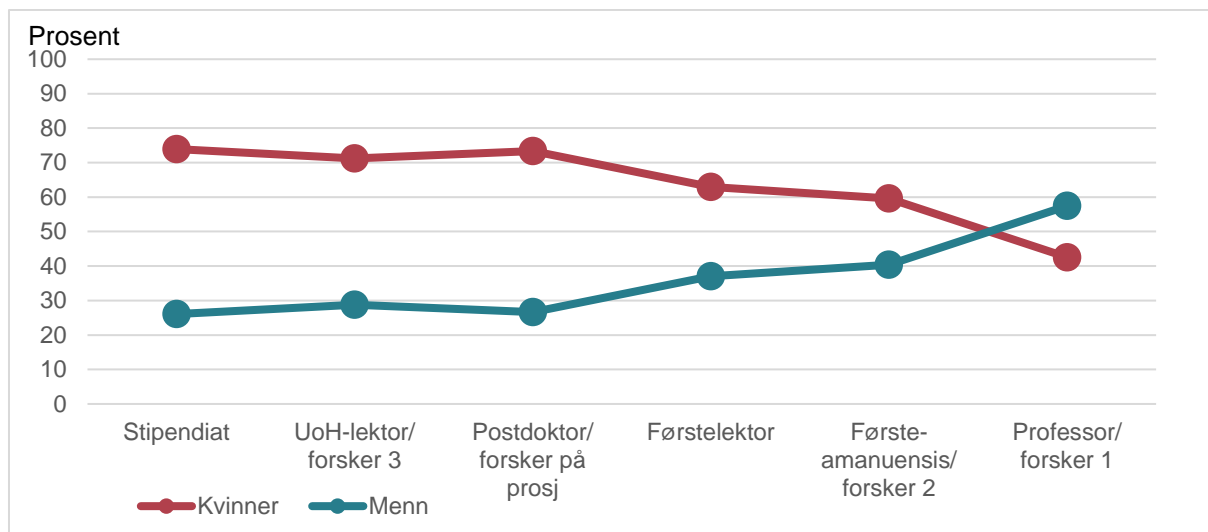
3.1.2 Kjønn og alder

Kvinnene var i flertall blant utdanningsforskerne på alle nivå på karrierestigen i 2015, med unntak av professornivået, se figur 3.3. Blant stipendiatene utgjorde kvinnene 74 prosent, mens andelen var litt lavere blant universitets- og høgskolelektorene og forsker 3 i instituttsektoren; 71 prosent. Også blant postdoktorene/forskere tilsatt på prosjekt (73 prosent), førstelektorene (63 prosent) og førsteamanuensene (60 prosent) var det betydelig flere kvinner enn menn. Kvinneandelen har økt for alle disse stillingene mellom 2013 og 2015. Når andelen kvinner og menn er mellom 40 og 60 prosent, anses kjønnet å være likestilte. For utdanningsforskernes del er det nå et mannsunderskudd blant stipendiatene, universitets- og høgskolelektorene, postdoktorene og førstelektorene.

På professornivået var det fremdeles flere menn enn kvinner, med en kvinneandel på 43 prosent. Dette er betydelig høyere enn i den totale forskerpopulasjonen, hvor kvinnene utgjorde 27 prosent av professorene i 2015. Kvinneandelen blant professorene i utdanningsforskning har økt med to prosentpoeng fra 2013 til 2015. Dette er samme vekst som i den totale forskerpopulasjonen.

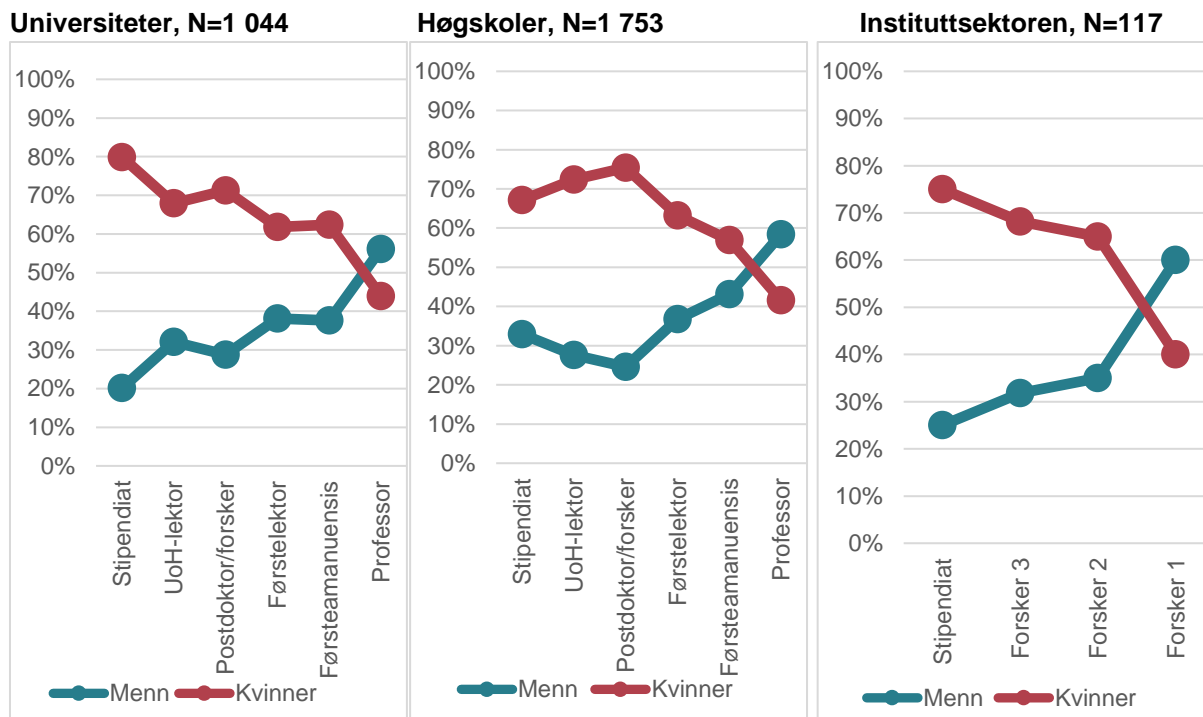
Figur 3.4 viser at det er noen forskjeller på karrierestigen innenfor utdanningsforskning ved henholdsvis universitetene og høgskolene. Der andelen kvinnelige stipendiat var 72 prosent både ved universitetene og høgskolene i 2013, har den økt betydelig ved universitetene til 80 prosent i 2015, mens den har gått ned til 67 prosent kvinnelige stipendiat ved høgskolene. Kvinnene utgjorde 68 prosent av universitetslektorene og 72 prosent av høgskolelektorene, mens kvinneandelen for postdoktor/forskere på prosjekt var i overkant av 70 prosent ved begge lærestedstyper. For førstelektorene var kvinneandelen den samme ved begge lærestedstyper (62 prosent), mens det blant førsteamanuensene var en høyere andel kvinner ved universitetene (62 prosent) enn ved høgskolene

(57 prosent). Andelen kvinnelige professorer var også høyere ved universitetene (44 prosent) enn i høgskolene (42 prosent).

Figur 3.3 Andelen kvinnelige og mannlige utdanningsforskere på ulike trinn i den akademiske karrierestigen i 2015. Prosent.

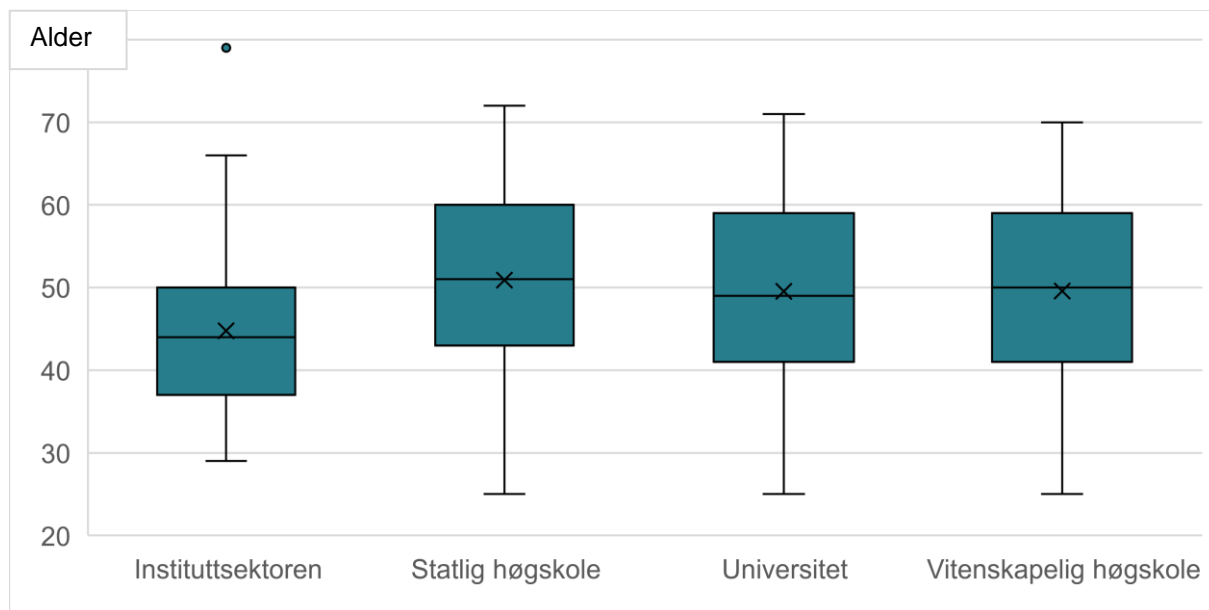
I instituttsektoren var kvinnene i flertall på alle nivåer med unntak av toppnivået, det vil si forsker 1 med professorkompetanse, se figur 3.4. Tre fjerdedeler av stipendiatene var kvinner. Det samme var nær 70 prosent av de tilsatte i forsker 3-stilling og 65 prosent i forsker 2-stilling. Instituttsektoren hadde dermed den høyeste kvinneandelen på førstestillingsnivå av de tre institusjonstypene. Kvinnene utgjorde 40 prosent på dette nivået, og instituttsektoren hadde dermed lavest kvinneandel blant utdanningsforskerne på toppnivå i 2015.

Figur 3.4 Andelen kvinnelige og mannlige utdanningsforskere på ulike trinn i den akademiske karrierestigen i 2015 etter institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

Utdanningsforskerne var i gjennomsnitt 50 år i 2015, og de var eldst ved de statlige høgskolene, yngst ved forskningsinstituttene. Figur 3.5 viser aldersspennet for utdanningsforskerne ved de ulike institusjonstypene. Linjen midt i boksene angir medianverdien, mens krysset angir gjennomsnittsalderen, og boksen i midten viser hvilken aldersgruppe hovedtyngden av personalet ved hver av de fire institusjonstypene befinner seg innenfor. Vi ser av figuren at universitetene og høgskolene hadde de yngste utdanningsforskerne i 2015, men også de eldste. Både universitetene og de statlige høgskolene hadde flere utdanningsforskere som var 70 år eller eldre. Flere av disse er professor emeritus, men det er også noen som fremdeles er i ordinær jobb. Vi ser dessuten at fra instituttsektoren er det rapportert inn en forsker emeritus som er betydelig eldre enn øvrige utdanningsforskere.

Figur 3.5 Gjennomsnittsalder og aldersspenn for utdanningsforskerne i 2015 etter institusjonstype.

Kilde: NIFU

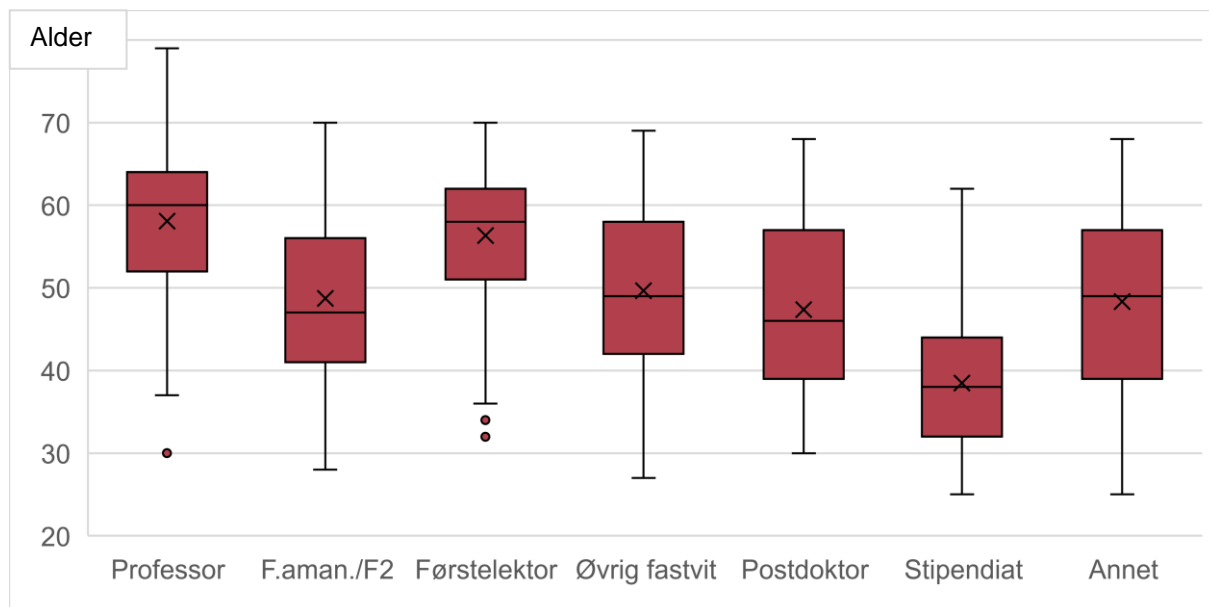
Det er små aldersforskjeller mellom de mannlige og kvinnelige utdanningsforskerne. Mennene var i gjennomsnitt ett og et halvt år eldre enn kvinnene, og gjennomsnittsalderen var henholdsvis 51 år for menn og 49,5 år for kvinner. De eldste kvinnene finner vi ved de statlige høgskolene (50,5 år) og de eldste mennene ved universitetene og de statlige høgskolene (51,3 år). Både kvinnene og mennene var yngst i instituttsektoren, med en gjennomsnittsalder på henholdsvis 43,6 og 46,0 år).

Figur 3.6 viser at professorene var de eldste utdanningsforskerne, med en gjennomsnittsalder på 57,3 år. Den yngste professoren blant utdanningsforskerne var 30 år, mens flere var over 70 år. De mannlige professorene var i gjennomsnitt et halvt år eldre enn de kvinnelige. Nær halvparten av professorene innenfor utdanningsforskning var 60 år eller eldre i 2015.

Stillingsgruppen med den nest høyeste gjennomsnittsalderen blant utdanningsforskerne i 2015 var førstelektorene, med en gjennomsnittsalder på 56,3 år. Her var kvinnene i gjennomsnitt et halvt år eldre enn mennene. Gjennomsnittsalderen blant førsteamanuensene var 49 år, og mennene og kvinnene var like gamle. Ser vi alle ansatte i førstestilling under ett, var en tredjedel 60 år eller eldre.

De yngste utdanningsforskerne finner vi blant stipendiatene, det er også her gjennomsnittsalderen var lavest, 38,7 år. Det er betydelig eldre enn gjennomsnittet for alle stipendiatene ved universiteter, høgskoler og forskningsinstitutter, som var 32,8 år i 2015. De kvinnelige utdanningsforskningsstipendiatene var i gjennomsnitt ett år eldre enn mennene. Vi ser av figuren at de eldste stipendiatene på feltet er over 60 år, noe som er relativt uvanlig. Seks av stipendiatene innenfor utdanningsforskning

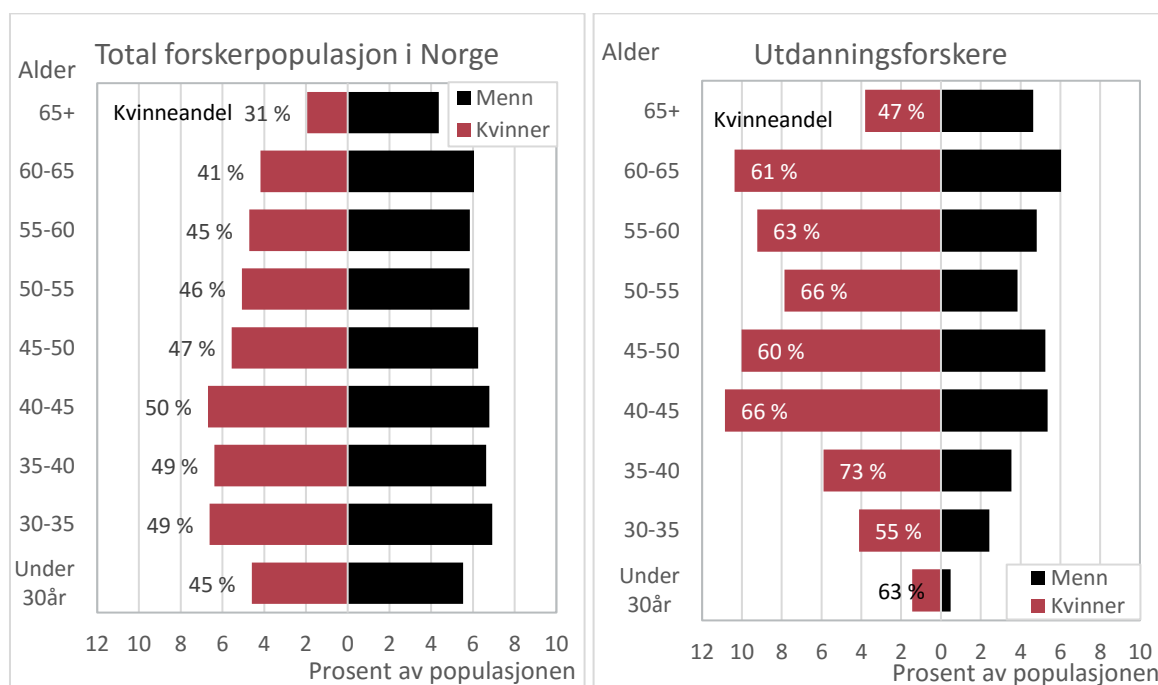
var 55 år eller eldre. Blant postdoktorene, som i figuren også omfatter UH-forskere tilsatt på prosjekt, var gjennomsnittsalderen 46 år, og aldersspennet var fra 30 til 68 år. Også her var gjennomsnittsalderen betydelig høyere enn for den totale forskerpopulasjonen (41,6 år).

Figur 3.6 Gjennomsnittsalder og aldersspenn for utdanningsforskerne i 2015 etter stilling.

¹Øvrig fastvit omfatter her universitets- og høyskolelektorer, amanuenser og faglige ledere. Postdoktor inkluderer forsker på prosjekt omfatter forskere med kodene 1108, 1109 og 1110, samt førsteamanuenser og lektorer med ekstern finansiering. Kategorien Annet omfatter høyskolelærere og teknisk-administrative stillinger, samt personer med bistilling som er rapportert inn fra miljøene i spørreskjemaet.

Kilde: NIFU

Figur 3.7 Alderssammensetning for kvinnelige og mannlige utdanningsforskere i 2015 sammenlignet med den totale forskerpopulasjonen. Andel.

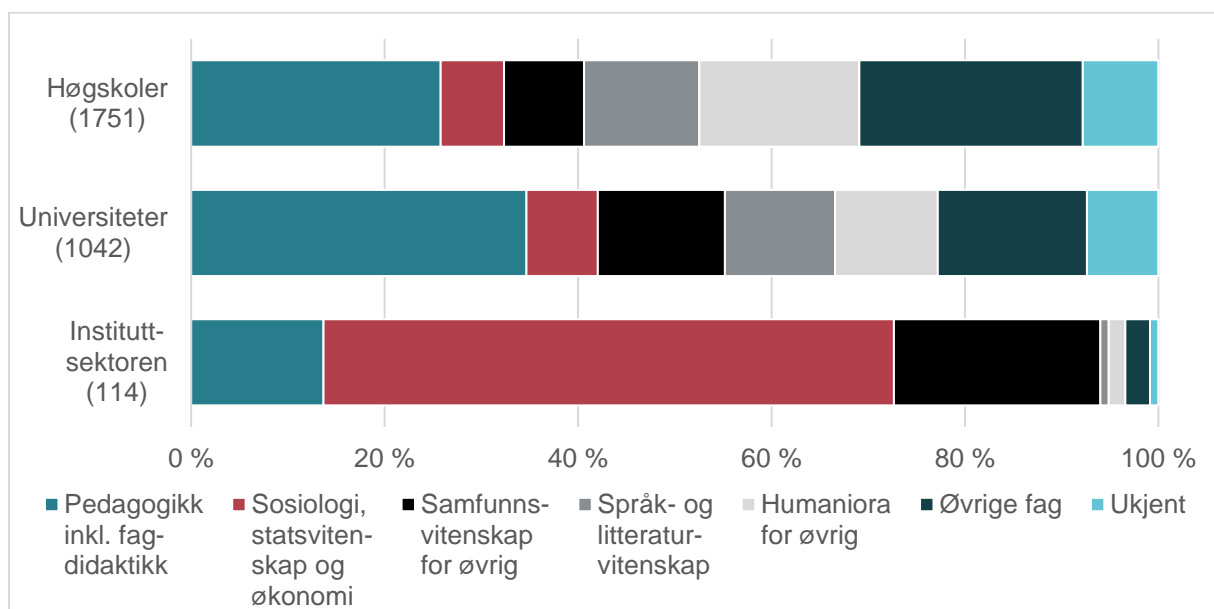
Kilde: NIFU

Den totale forskerpopulasjonen fordeler seg relativt jevnt på alle aldersgrupper, med noen færre i de to eldste og den yngste aldersgruppene, og med «tyngdepunktet» i 40-årene, se figur 3.7. Kvinneandelen er høyest i aldersgruppen 40-45 år, hvor det var full likestilling i 2015, og lavest i aldersgruppen 65 år og eldre. Her utgjorde kvinnene 31 prosent.

For utdanningsforskerne finner vi to «tyngdepunkt», i aldersgruppene 40 til 45 år og 60 til 65 år. Det var dessuten en lav andel utdanningsforskere i de to laveste aldersgruppene. Kvinnene var i flertall i alle aldersgrupper med unntak av de over 60 år, hvor vi finner halvparten professorene på feltet, og flertallet av disse er menn. Kvinnedominansen er størst i aldersgruppene 35 til 40 år og 40 til 45 år.

3.1.3 Kompetanseprofil

Ser vi på utdanningsforskerens fagbakgrunn, det vil si deres utdanningsbakgrunn for mastergrads og hovedfagsnivå, finner vi at pedagogene, inkludert fagdidaktiske utdanninger, utgjorde den største utdanningsgruppen i 2015¹⁴. Nær 30 prosent av utdanningsforskerne hadde pedagogisk bakgrunn. Samlet hadde nær halvparten av utdanningsforskerne samfunnsvitenskapelig bakgrunn, mens en fjerdedel hadde utdanning fra humaniora. I overkant av 10 prosent hadde bakgrunn fra matematikk, naturvitenskap eller teknologi (MNT-fag), mens åtte prosent hadde helsefaglig bakgrunn. I den siste gruppen inngår blant annet idrettskandidater.

Figur 3.8 Utdanningsbakgrunn for utdanningsforskerne i 2015 etter utdanningsfag og institusjonstype.

Kilde: NIFU

Flertallet av pedagogene var tilknyttet en høgskole, samtidig hadde universitetene den høyeste andelen utdanningsforskere med pedagogisk bakgrunn, se for øvrig figur 3.8. Nær halvparten av utdanningsforskerne hadde samfunnsvitenskapelig utdanning, inklusive pedagogene, i 2015. I instituttsektoren hadde hele 94 prosent av utdanningsforskerne samfunnsvitenskapelig utdanning, mens andelen var henholdsvis 55 prosent ved universitetene og 41 prosent i høgskolene.

¹⁴ Merk at pedagogisk utdanning i dette kapittelet ikke samsvarer med pedagogiske fag i kapittel 2. I kapittel 2.5.1 bygger inndelingen på fagmiljøenes fordeling av FoU-innsatsen etter disiplin i henhold til FoU-statistikkens spørreskjema, mens inndelingen i kapittel 2.5.2 bygger på fordelingen av FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning etter fagfelt i spørreskjemaet om kartlegging av utdanningsforskning i 2015. Dette vil si at personer med fagbakgrunn fra andre fag enn pedagogikk utfører FoU innenfor pedagogiske fag.

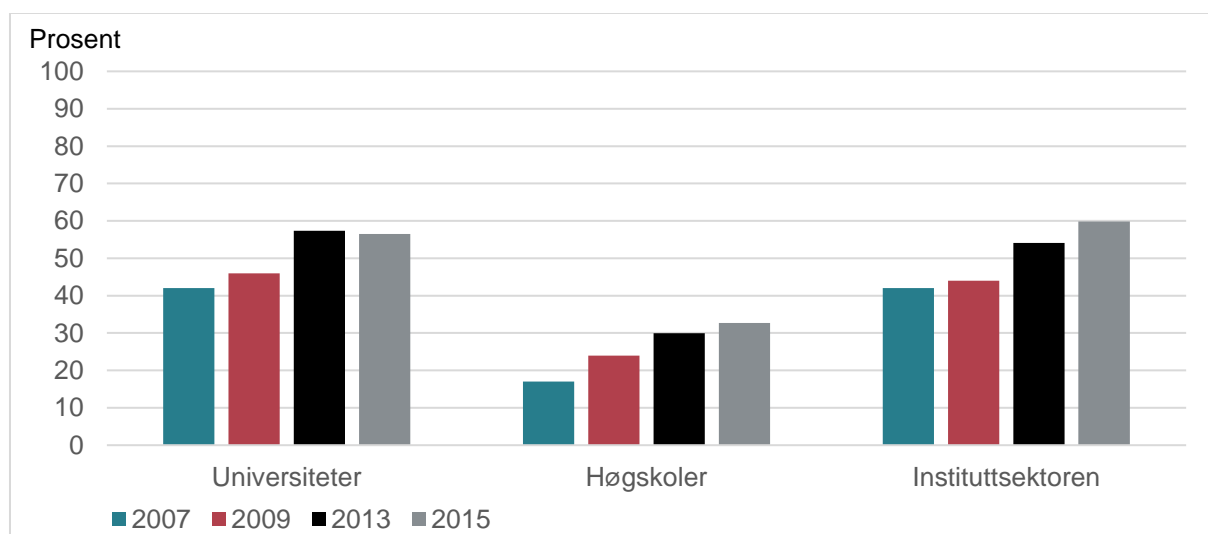
Forskere med utdanning innen språk og litteratur utgjorde 11 prosent av utdanningsforskerne i 2015, mens 14 prosent hadde bakgrunn fra andre humaniora-fag. Andelen humanister var høyere ved høgskolene (29 prosent) enn ved universitetene (22 prosent). Både ved universitetene og høgskolene hadde 12 prosent av utdanningsforskerne utdanning innenfor MNT-fag, mens det var flere med idrettsfaglig og helsefaglig bakgrunn ved høgskolene (12 prosent) enn ved universitetene (tre prosent). Vi mangler opplysninger om utdanning på hovedfag- og masternivå for sju prosent av utdanningsforskerne. De fleste av disse er utdannet i utlandet.

Tabell 3.2 Nøkkeltall for utdanningsforskere med doktorgrad i 2015.

	Universi- teter	Høg- skoler	Institutt- sektoren	Totalt
Utdanningsforskere ekskl. stipendiater	880	1 607	112	2 595
Utdanningsforskere med doktorgrad	497	525	67	1 085
Doktorgradsandel	56	33	60	42
Gjennomsnittsalder ved disputas (år)	41,5	42,5	37,0	41,7

Kilde: NIFU

I 2015 hadde 42 prosent av utdanningsforskerne doktorgrad, i alt 1 085 personer, se tabell 3.2. Doktorgradsandelen var høyest i instituttsektoren, 60 prosent, og lavest ved høgskolene (33 prosent). Nær 60 prosent av utdanningsforskerne med doktorgrad var kvinner. Samtidig hadde 18 prosent av utdanningsforskerne med doktorgrad avlagt graden i utlandet. Vi har opplysninger om hvilket land doktorgraden er avlagt i for 140 av disse, og seks land skiller seg ut: Sverige (29), Danmark (22), Storbritannia (19), USA (17), Finland (11) og Tyskland (10).

Figur 3.9 Andelen av utdanningsforskerne, ekskl. stipendiater, med doktorgrad i 2007-2015.

Kilde: NIFU

Doktorandene innenfor utdanningsforskning var i snitt 41,7 år ved disputastidspunktet. Dette er høyt sammenlignet med den totale forskerpopulasjonen, hvor gjennomsnittsalderen ved disputas var 37,1 år i 2015. For øvrig var gjennomsnittlig disputasalder for forskere og faglig personale tilsatt ved universiteter, høgskoler og i instituttsektoren 36,2 år i 2015. Høyest gjennomsnittlig disputasalder blant utdanningsforskerne finner vi i høgskolene med 42,5 år, og lavest i instituttsektoren med 37 år. Utdanningsforskerne var eldre på disputastidspunktet enn gjennomsnittet i den norske forskerpopulasjonen ved både universitetene og høgskolene. I den totale forskerpopulasjonen var disputasalderen lavest innenfor matematikk og naturvitenskap med 32,5 år, og høyest innenfor humaniora og medisin og helsefag, begge med 38,8 år.

Det er en betydelig høyere andel utdanningsforskere med doktorgrad ved alle institusjonstyper i 2015, enn i 2007, se figur 3.9. Satsingen på forskerutdanning på utdanningsfeltet, og tilføringen av flere nye stipendiatstillinger, har resultert i at mange har avlagt doktorgrader på feltet etter 2007. I kapittel 5.2 har vi identifisert og klassifisert 522 doktorgrader på utdanningsfeltet som er avlagt i perioden 2008 til våren 2016.

I 2007 var doktorgradsandelen den samme ved universitetene og i instituttsektoren, i overkant av 40 prosent, mens under 20 prosent av utdanningsforskerne ved høgskolene hadde en doktorgrad. Det har vært en betydelig vekst i antall og andel utdanningsforskere frem til 2015. Ved universitetene har veksten vært størst mellom 2009 og 2013, med en stagnasjon fra 2013 til 2015. I instituttsektoren var veksten lav mellom 2007 og 2009, deretter jevnt høy fra 2009 til 2015. Høgskolene har også hatt en jevn vekst i perioden 2007 til 2013, med en noe mindre vekst i andelen fra 2013 til 2015.

3.2 Rekruttering til utdanningsforskning

I dette delkapittelet ser vi på antall utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2014-2015, og hvordan miljøene oppfatter søkningen til disse stillingene. Datamaterialet bygger på svarene i spørreundersøkelsen.

3.2.1 Utlyste stillinger og nytilsatte

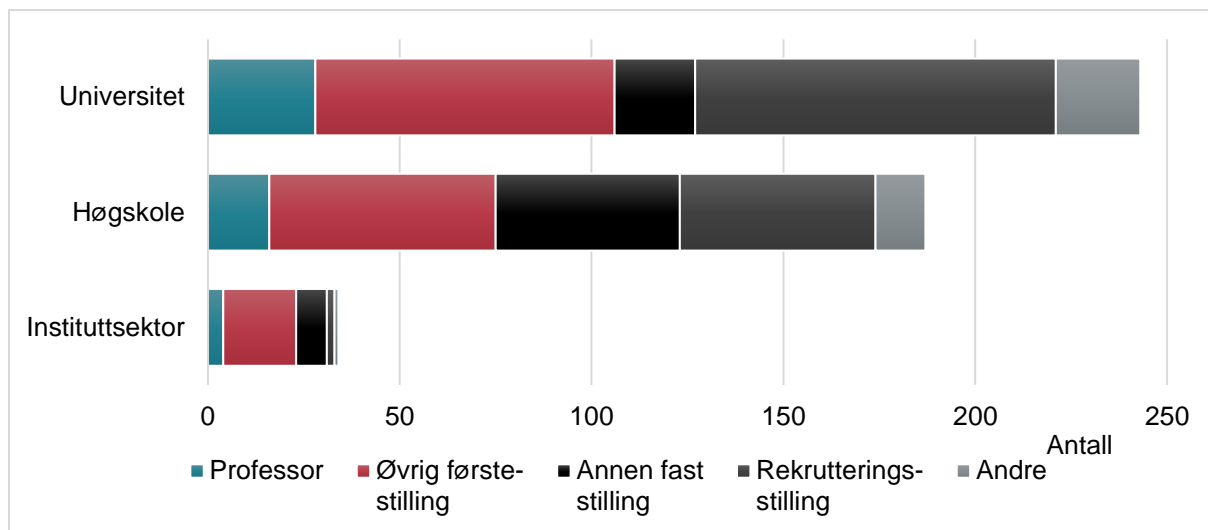
Respondentene ble først spurt om de hadde lyst ut stillinger på utdanningsforskningsfeltet i 2014 eller 2015. 31 universitetsmiljøer, 32 høgskolemiljøer og ni miljøer i instituttsektoren svarte bekreftende på dette. At stillingene er utlyst, betyr imidlertid ikke at det er tilsatt noen, men vi antar at de fleste stillingene er besatt, og vil heretter bruke betegnelsen nytilsatte.

Enhetene i universitets- og høgskolesektoren ble bedt om å oppgi antall utlyste stillinger innenfor fem ulike stillingskategorier, mens miljøene i instituttsektoren ble spurt om hvor mange forskere de hadde tilsatt i perioden innenfor de ekvivalente stillingskategoriene. Statlige institusjoner er pålagt å utlyse ledige stillinger, mens forskningsinstituttene, som ofte er private stiftelser, ikke alltid lyser ut ledige stillinger og gjerne tilsetter etter åpen søknad fra forskere. Neste steg var at respondentene ble bedt om å vurdere søkningen til de utlyste stillingene innenfor hver kategori etter skalaen Meget god – God – Dårlig – Meget dårlig. Noen få miljøer unnlot å vurdere stillingene, og tre miljøer hadde misforstått spørsmålet og angitt alle ansatte ved enheten i 2014 og 2015 i stedet for antall utlyste stillinger. Disse miljøene er tatt ut av analysen.

Totalt ble det i perioden 2014-2015 utlyst 430 stillinger ved universitetene og høgskolene innenfor utdanningsforskning, herav 243 ved universitetene og 187 ved høgskolene. Samtidig ble det tilsatt 34 nye utdanningsforskere i instituttsektoren. Figur 3.10 viser hvordan de utlyste stillingene fordelte seg på stillingstype og institusjon.

Samlet ble det tilsatt 48 professorer eller forskere med professorkompetanse og 156 personer i øvrige førstestillinger, det vil si førsteamanuensis, førstelektor og forsker 2, innenfor utdanningsforskning i 2014 og 2015. Samtidig ble 77 personer ansatt i annen fast stilling, det vil si universitets- og høgskolelektorer og forsker 3 i instituttsektoren, og 147 personer i rekrutteringsstilling. 34 personer ble ansatt i andre stillinger innenfor utdanningsforskning, primært forskere tilsatt på prosjekt i universitets- og høgskolesektoren.

Det ble tilsatt flest professorer og personer i førstestilling ved universitetene, det er også her det er tilsatt flest personer i rekrutteringsstilling. Samtidig tilsatte høgskolene, ikke overraskende, den største andelen nye utdanningsforskere i annen fast stilling. I instituttsektoren er det flest nytilsetninger i forsker 2-stilling, og kun noen få forskere med professorkompetanse. Instituttsektoren har også kun tilsatt to nye stipendiater.

Figur 3.10 Antall utlyste stillinger ved universiteter og høgskoler i 2014 og 2015 etter stillingstype¹.

¹Øvrig førstestilling omfatter førsteamanuensis, førstelektor og forsker 2, mens Annen fast stilling er universitets- og høgskolelektorer. Rekrutteringsstilling omfatter stipendiater og postdoktorer, mens Andre inkluderer forsker på prosjekt omfatter forskere med kodene 1108, 1109 og 1110, samt førsteamanuenser og lektorer med ekstern finansiering, i tillegg til høgskolelærere og teknisk-administrative stillinger, samt personer med bistilling.

Kilde: NIFU

3.2.2 Søkning til stillingene

Respondentene ble bedt om å vurdere søkningen til de utlyste stillingene innenfor utdanningsforskning. Tabell 3.3 viser prosentvis fordeling fra miljøene som vurderte søkningen til de utlyste stillingene, vektet i forhold til antall utlyste stillinger.

Flertallet av miljøene vurderte søkningen som god for alle stillingstypene, med noen unntak. Ved universitetene ble søkningen til ledige professorater vurdert som meget god av halvparten av miljøene, mens en fjerdedel svarte god og en fjerdedel dårlig. Høgskolene var mindre fornøyde med søkningen til ledige professorstillinger, her oppga over halvparten av respondentene at søkningen hadde vært dårlig, og ett miljø vurderte søkningen som meget dårlig. Samtidig svarte 40 prosent at søkningen hadde vært god eller meget god. Ved forskningsinstituttene vurderte samtlige av miljøene som hadde tilsatt personer i forskerstilling med professorkompetanse at tilgangen på gode kandidater hadde vært dårlig.

Søkningen til øvrige førstestillinger blir gjennomgående vurdert som bedre enn for professornivået. 72 prosent av universitetsmiljøene vurderte søkningen til disse stillingene som god, det samme gjorde 56 prosent ved høgskolene og 58 prosent ved forskningsinstituttene. Tilgangen til personale i annen fast stilling, det vil si universitets- og høgskolelektorer, ble vurdert som god av 81 prosent av miljøene ved universitetene og 63 prosent ved høgskolene. I underkant av hvert femte miljø vurderte søkningen til denne stillingskategorien som dårlig.

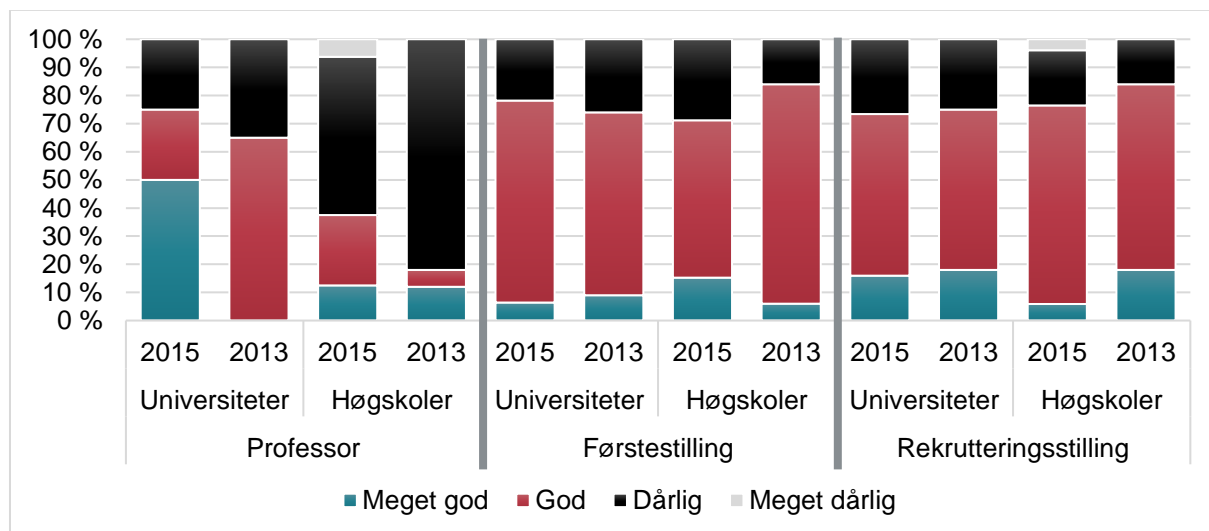
Høgskolene ser ut til å være mer fornøyde med tilgangen på personer til rekrutteringsstillinger innenfor utdanningsforskning enn hva tilfellet er for universitetene, her oppga 71 prosent av høgskolene at søkningen hadde vært god, mot 57 prosent av universitetsmiljøene.

Tabell 3.3 Utlyste stillinger¹ ved universiteter og høyskoler i 2014-2015 og vurdering av søkningen til disse stillingene. Prosentvis fordeling og antall utlyste stillinger.

	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig	Sum (%)	Antall stillinger
Universiteter						241
Professor	50	25	25	0	100	28
Øvrig førstestilling	6	72	22	0	100	78
Annen fast stilling	0	81	19	0	100	21
Rekrutteringsstilling	16	57	27	0	100	94
Andre stillinger	20	80	0	0	100	20
Høgskoler						185
Professor	13	25	56	6	100	16
Øvrig førstestilling	15	56	29	0	100	59
Annen fast stilling	21	63	17	0	100	48
Rekrutteringsstilling	6	71	20	4	100	51
Andre stillinger	9	0	91	0	100	11
Instituttsektoren						33
Forskere med professorkompetanse	0	0	100	0	100	4
Forskere med doktorgrad	11	58	32	0	100	19
Forskere uten doktorgrad	0	50	50	0	100	8
Rekrutteringsstilling	0	50	50	0	100	2

¹Øvrig førstestilling omfatter førsteamanuensis, førstelektor og forsker 2, mens Annen fast stilling er universitets- og høyskolelektorer. Rekrutteringsstilling omfatter stipendiater og postdoktorer, mens Andre inkluderer forsker på prosjekt omfatter forskere med kodene 1108, 1109 og 1110, samt førsteamanuenser og lektorer med ekstern finansiering, i tillegg til høyskolelærere og teknisk-administrative stillinger, samt personer med bistilling.

Kilde: NIFU

Figur 3.11 Vurdering av søkningen til utvalgte, utlyste stillinger¹ i 2012-2013 og i 2014-2015 ved universiteter og høyskoler. Prosent.

¹Øvrig førstestilling omfatter her førsteamanuensis og førstelektor, mens annen fast stilling primært dreier seg om universitets- og høyskolelektorer.

Kilde: NIFU

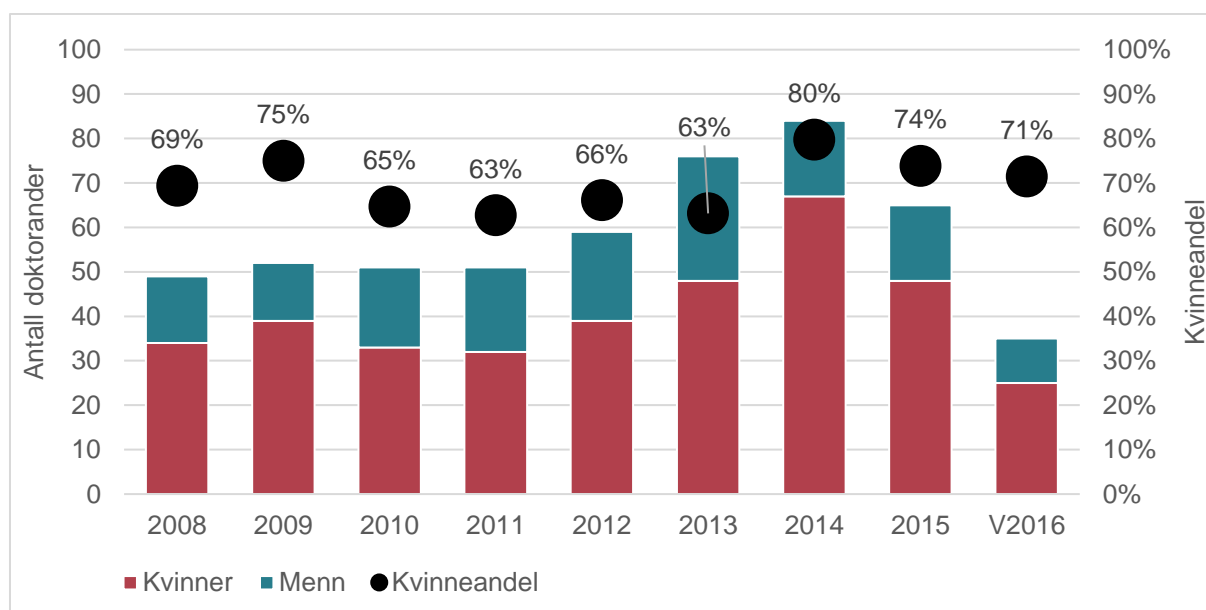
Spørsmålet om søkning til utlyste stillinger var det samme både i 2013 og 2015, slik at vi kan sammenligne vurderingene for disse to undersøkelsene. Imidlertid var det kun tilsatt seks personer innenfor utdanningsforskning i instituttsektoren i perioden 2012-2013, slik at vi ikke har tall for denne sektoren fra 2013-kartleggingen, og kun kan sammenligne universitets- og høgskolemiljøene, se figur 3.11.

Generelt ser universitetene ut til å være mer fornøyde med søkningen til ledige professorater i 2015 enn de var i 2013 – i 2013 oppfattet ingen respondenter søkningen som meget god, mens dette to år senere gjaldt halvparten av de utlyste professoratene. Høgskolene har også en høyere andel som svarer at søknaden til utlyste professorstillinger var god i 2015 enn tilfellet var i 2013. For øvrige førstestillinger er det mest merkbare at andelen som svarte dårlig er litt lavere ved universitetene, mens andelen som svarte meget god ved høgskolene er litt høyere. Men her har samtidig andelen dårlig økt. For rekrutteringsstillingene er svarene så å si like ved universitetene i 2013 og 2015, mens høgskolene er noe mindre fornøyde i 2015 enn i 2013.

3.3 Doktorander på utdanningsfeltet

Vi vil videre i dette delkapittelet presentere noen kjennetegn ved doktorandene på utdanningsforskningsfeltet som har disputert mellom 2008 og våren 2016 (V2016). I alt har vi identifisert 522 doktorgrader på utdanningsforskningsfeltet i perioden, og en nærmere klassifisering av disse avhandlingene finnes i kapittel 5.2.

365 av 522 doktorgradsavhandlingene innenfor utdanningsforskning i perioden 2008 til V2016 er skrevet av kvinner. Det tilsvarer en kvinneandel på 70 prosent. Kvinneandelen varierer imidlertid fra år til år, se figur 3.12, med høyeste kvinneandel i 2014 (80 prosent), og laveste andel i 2011 og 2013 (63 prosent).

Figur 3.12 Utdanningsforskere som har avlagt doktorgrad i perioden 2008–våren 2016 etter år for avlagt doktorgrad og kjønn. Kvinneandel i prosent.

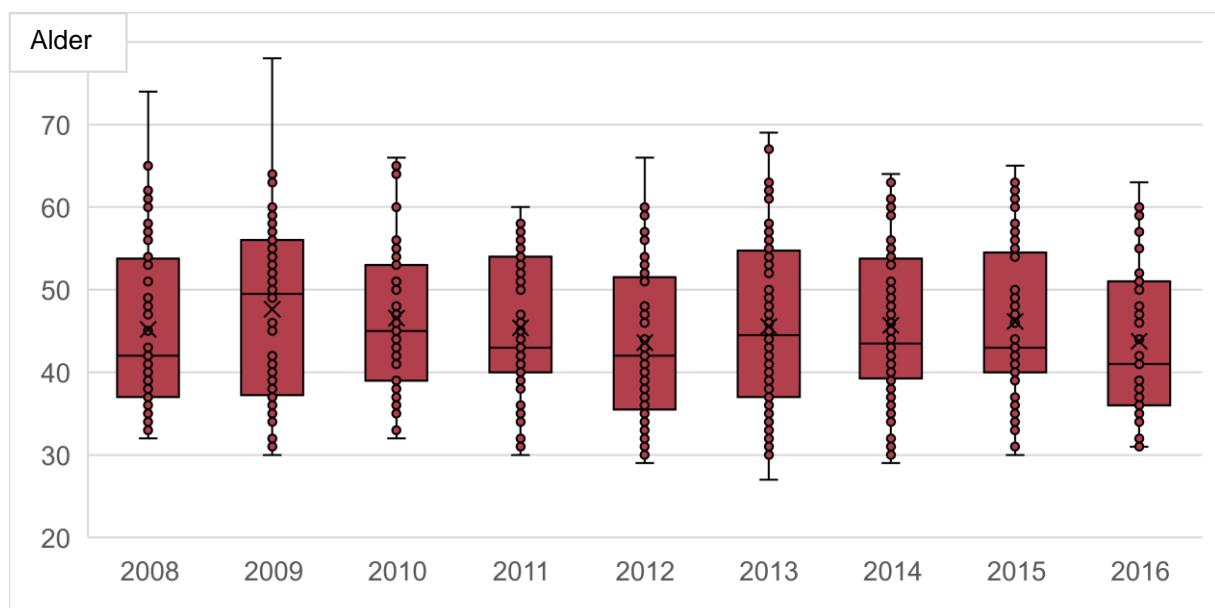
Kilde: NIFU

Gjennomsnittsalder ved disputas for doktorandene i utvalget var 46 år. Kvinnene var noe eldre enn mennene, 47 mot 43 år. Til sammenligning var gjennomsnittsalderen for doktorander i Norge 38 år både i 2008 og 2015, og kvinnene var eldre enn mennene begge år – 39 år mot 37 år begge årene. Doktorandene på utdanningsforskningsfeltet var dermed merkbart eldre enn den gjennomsnittlige

norske doktorgradskandidat, dette gjaldt i større grad for kvinnene enn for mennene. Det var dermed større aldersforskjell blant kvinnelige om mannlige doktorander innenfor utdanningsforskning, enn for utdanningsforskerne.

Figur 3.13 viser hvordan doktorgradskandidatene fordeler seg aldersmessig for hver årgang. Figuren viser eldste og yngste doktorgradskandidat, mens boksen angir hvilken aldersgruppe hovedtyngden av doktorandene befinner seg i. Gjennomsnittet for hvert år angis med en X, mens streken i boksen angir medianverdien. Gjennomsnittsalderen varierer fra 44 år i 2012 til 48 år i 2009. Den den yngste kandidaten i utvalget var 27 år på disputastidspunktet, den eldste 78 år. Vi ser at det i utvalget er to kandidater som var over 70 år, og dermed ikke i ordinært arbeid, da de disputerte, mens 7 kandidater var 65 år eller eldre. I overkant av 20 prosent av doktorandene på utdanningsforskningsfeltet i perioden 2008-V2016 var 55 år eller eldre da de disputerte. Det innebærer at de fleste av disse hadde mindre enn 10 år igjen av sin yrkesaktive karriere etter at de disputerte, noe som er kort tid i forhold til å oppnå professorkompetanse.

Vi har opplysninger om år for avlagt utdanning på mastergrads- og hovedfagsnivå for 427 av doktorandene. Disse var i gjennomsnitt 33 år gamle da de avla hovedfag eller mastergrad. Til sammenligning var professorene i 2015 gjennomsnittlig 28 år da de avla hovedfag/mastergrad, mens førsteamanuensene i snitt var 30 år og postdoktorene 27 år. I gjennomsnitt har det tatt 13 år fra doktorandene innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-V2016 avla mastergrad/hovedfag og til de disputerte. Kun 24 av 522 personer har brukt fem år eller mindre fra de avla mastergrad/hovedfag til de disputerte, mens 20 personer har brukt 30 år eller mer.

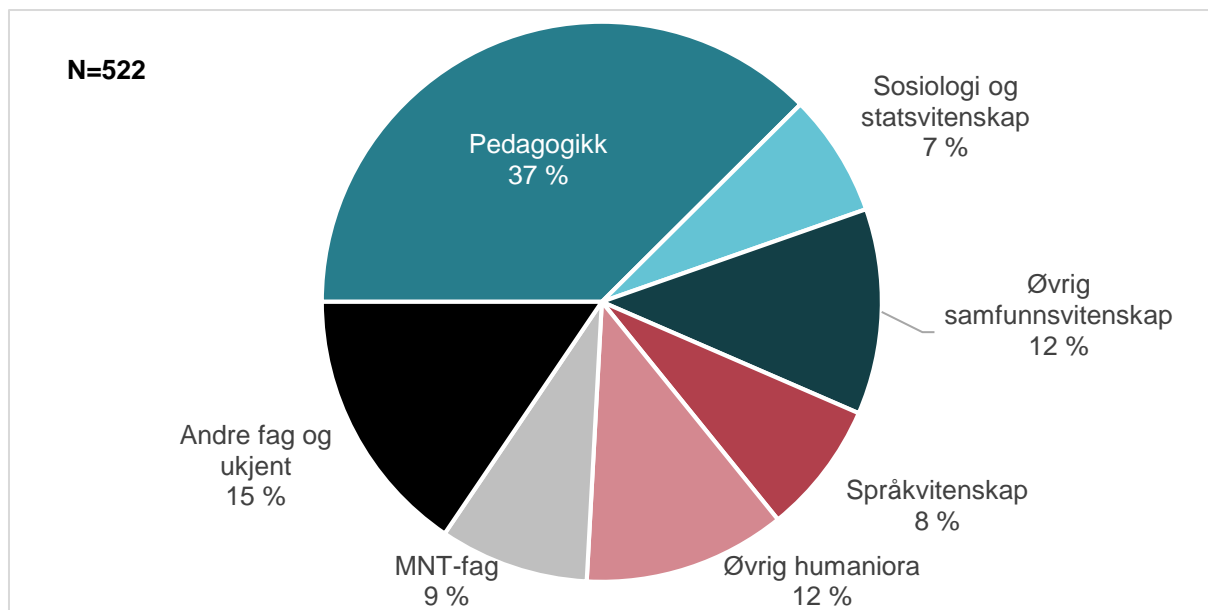

Figur 3.13 Aldersfordeling av doktorgradskandidater innenfor utdanningsforskning 2008–våren 2016.

Kilde: NIFU

Av 522 doktorgradskandidater, hadde nesten 200 pedagogisk utdanning, se figur 3.14. Dette omfatter også lærerutdanning, spesialpedagogikk og fagdidaktikk. Utdanning innenfor sosiologi og statsvitenskap utgjorde 7 prosent, mens øvrig samfunnsvitenskap stod for 12 prosent. Samlet hadde dermed over halvparten av kandidatene samfunnsvitenskapelig utdanningsbakgrunn.

Humanistene utgjorde 20 prosent, og språkviterne utgjorde her den største gruppen. Ni prosent hadde bakgrunn fra MNT-fagene, mens 15 prosent hadde annen eller ukjent utdanning. Vi mangler opplysninger om utdanning på master- og hovedfagsnivå for om lag åtte prosent av doktorandene.

Figur 3.14 Utdanningsbakgrunn for doktorgradskandidater i utdanningsforskning 2008-våren 2016. Prosent. N=522.

Kilde: NIFU

4 Samarbeid om utdanningsforskning

Forskningssamarbeidet på utdanningsforskningsfeltet foregår på mange måter. Det kan dreie seg om formalisert samarbeid gjennom konsortier i forskningsprosjekter, gjennom formelle og uformelle nettverk. En vanlig måte å kartlegge samarbeidsrelasjoner på, er ved å se på sampublisering, eller samarbeid om prosjektsøknader og prosjekter. I årets spørreskjema har vi spurt om miljøene samarbeider om utdanningsforskning, hvem miljøenes viktigste samarbeidspartnere er, samt hva slags type samarbeid det dreier seg om. Vi har også bedt respondentene om å gradere viktigheten av samarbeid med ulike typer institusjoner. Modulen i spørreskjemaet som kartlegger samarbeid, er dermed endret i forhold til tidligere kartlegginger, men det er likevel mulig å se på omfanget av samarbeid over tid.

4.1 Nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning

I 2015 oppga 109 av de 168 miljøene som deltok i kartleggingen, at de hadde nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning, se tabell 4.1. Samtidig svarte 57 miljøer av at de ikke hadde nasjonalt samarbeid, mens tre miljøer unnlot å svare på spørsmålet.

Tabell 4.1 Miljøer med nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype.

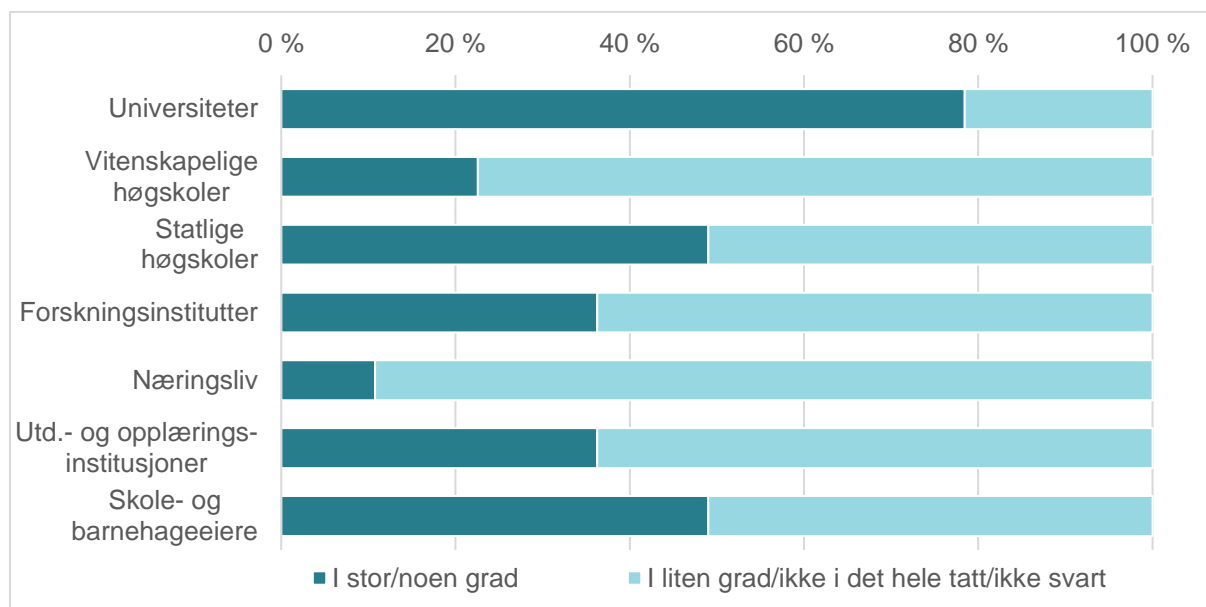
	Universi- teter	Høg- skoler	Institutt- sektoren	Totalt
Antall enheter med samarbeid	36	57	16	109
Ikke samarbeid	33	20	3	56
Ikke svart på spørsmålet	3	0	0	3
Antall enheter	72	77	19	168

Kilde: NIFU

Blant universitetsmiljøene med utdanningsforskning, oppga halvparten at de hadde nasjonalt samarbeid i 2015, mens tre fjerdedeler av høgskolemiljøene samarbeidet med norske aktører. Høyest andel enheter med samarbeid finner vi i instituttsektoren, hvor over 80 prosent hadde nasjonalt samarbeid på feltet. Ved flertallet av miljøene som ikke hadde nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning, utgjorde utdanningsforskning mindre enn 20 prosent av FoU-innsatsen ved enheten, og var dermed en liten del av denne virksomheten.

I 2015 har vi også kartlagt hvilke institusjoner miljøene samarbeider med, og viktigheten av samarbeidet med ulike typer institusjoner, se figur 4.1. Nær 80 prosent av respondentene, uavhengig av institusjonstype, oppga at de samarbeidet med universiteter i stor eller noen grad. Halvparten

samarbeidet med statlige høgskoler, mens en like stor andel samarbeidet med skole- og barnehageeiere. Nær 40 prosent samarbeidet med utdannings- og opplæringsinstitusjoner eller et forskningsinstitutt, mens om lag hver femte samarbeidet med en vitenskapelig høgskole. Kun noen få, om lag 10 prosent, samarbeidet i stor eller noen grad med virksomheter i næringslivet, herunder konsulentselskaper og andre.

Figur 4.1 Nasjonalt samarbeid innenfor utdanningsforskning i 2015 etter type samarbeidspartner og omfanget av samarbeidet. Prosent.

Kilde: NIFU

4.2 Internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning

I 2015 oppga 86 av de 168 miljøene som deltok i kartleggingen at de hadde internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning, se tabell 4.2, og 77 oppga at de ikke hadde slikt samarbeid. Fem miljøer unnlot å svare på spørsmålet.

Tabell 4.2 Miljøer med internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype.

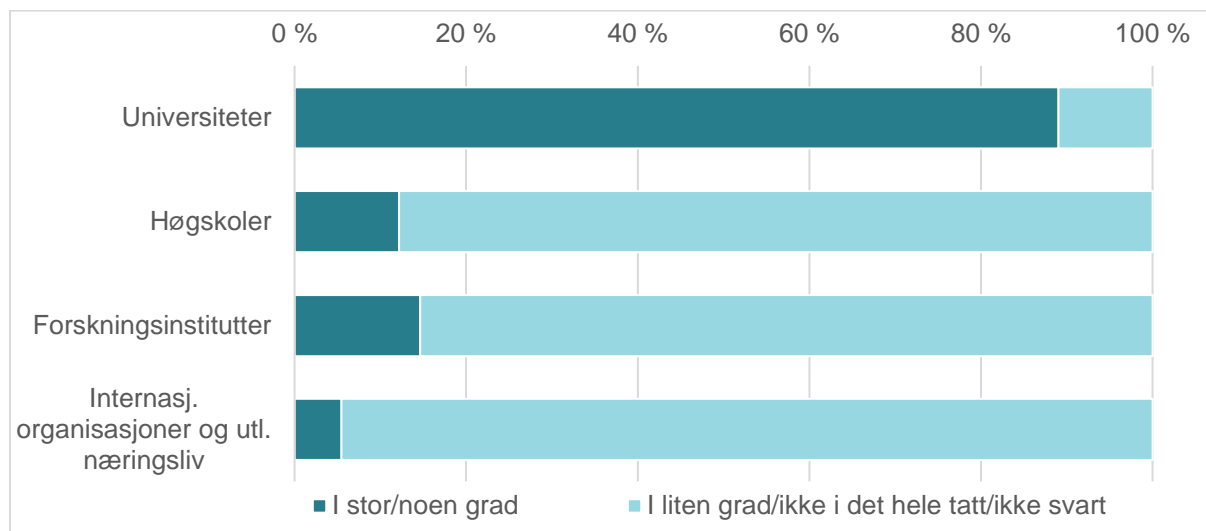
	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
Antall enheter med samarbeid	38	39	9	86
Ikke samarbeid	30	37	10	77
Ikke svart på spm	4	1	0	5
Antall enheter	72	77	19	168

Kilde: NIFU

Blant universitetsmiljøene med utdanningsforskning, oppga litt over halvparten at de hadde internasjonalt samarbeid i 2015, mens om lag halvparten av høgskolemiljøene hadde internasjonalt samarbeid. I instituttsektoren oppga under halvparten av forskningsinstituttene at de hadde internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning.

Også for internasjonalt samarbeid søker vi gjennom spørreskjemaet å kartlegge hvilke institusjoner miljøene samarbeider med, og viktigheten av samarbeidet med ulike typer institusjoner, se figur 4.2. Hele 90 prosent av respondentene med internasjonalt samarbeid, samarbeidet i stor eller noen grad

med et utenlandsk universitet. Det internasjonale samarbeidet om utdanningsforskning skiller seg markant fra det nasjonale samarbeidet, ved at man her primært samarbeider med universiteter, og få andre organisasjoner.

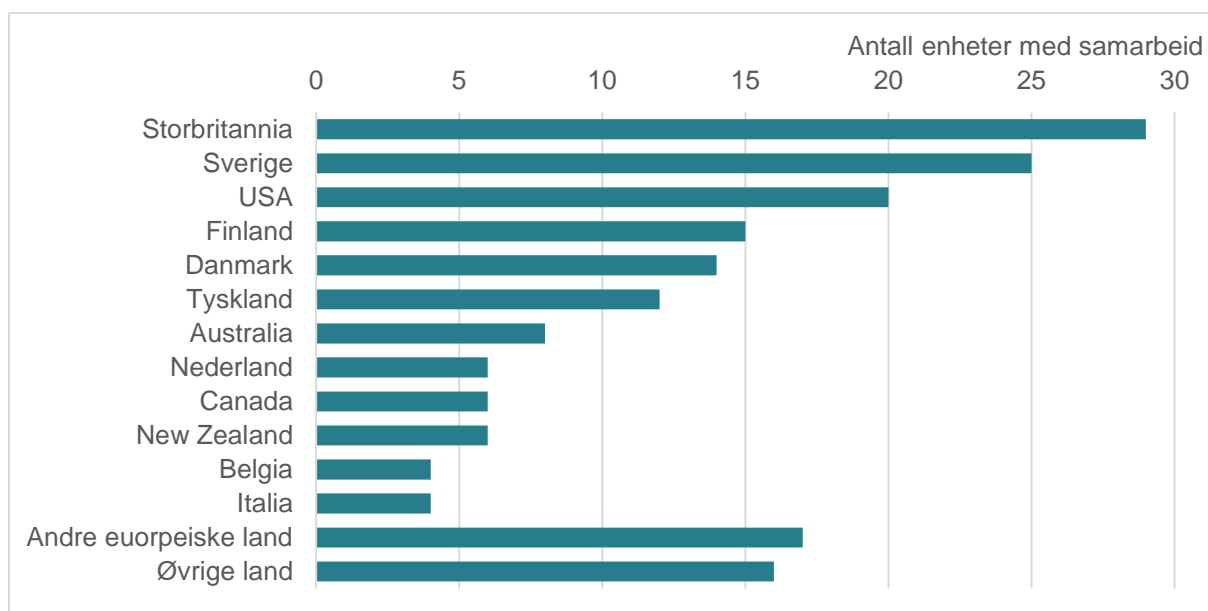
Figur 4.2 Internasjonalt samarbeid innenfor utdanningsforskning i 2015 etter type samarbeidspartner og omfanget av samarbeidet. Prosent.

Kilde: NIFU

For utenlandske institusjoner gir det liten mening å skille mellom vitenskapelige høgskoler og statlige høgskoler, og vi har derfor slått sammen disse kategoriene i figuren. Tilsvarende har vi slått sammen utenlandsk næringsliv og internasjonale organisasjoner. Vi ba respondentene oppgi hvilke internasjonale organisasjoner de samarbeidet med, og her nevnes blant annet OECD, Science Europe og European schoolnet (EUN). Om lag 15 prosent av respondentene oppga at de samarbeidet med utenlandske forskningsinstitutter om utdanningsforskning. Noen få enheter svarte at andre institusjoner enn de forhåndsdefinerte var viktige samarbeidspartnere i utlandet, og oppga blant annet utenlandske, offentlige skolemyndigheter som viktige. I spørsmålet knyttet til nasjonalt samarbeid var opplærings- og utdanningsinstitusjoner og skole- og barnehageeiere egne kategorier, og de burde muligens vært inkludert som svaralternativer under internasjonalt samarbeid.

Vi har også spurt miljøene om hvilke land deres viktigste samarbeidspartnere holder til i. Figur 4.3 viser at miljøene i stor grad samarbeider med institusjoner i Storbritannia, Sverige og USA, fulgt av Finland, Danmark, Tyskland og Australia. Figuren sier ikke noe om antall samarbeidsrelasjoner, men angir hvor mange miljøer som har oppgitt samarbeidspartnere fra disse landene blant sine seks viktigste. Tilsvarende kartlegging i 2013 viste at Sverige, Danmark og Storbritannia var oppgitt som de viktigste samarbeidslandene dette året, fulgt av Finland, USA og Tyskland (Gunnes og Rørstad 2015: 44). En tilsvarende analyse av sampublisering i perioden 2008-2013 i samme rapport viste at norske utdanningsforskere primært sampubliserer med forskere fra Storbritannia, USA, Sverige, Nederland, Australia og Tyskland.

Norske utdanningsforskere internasjonale samarbeid foregår primært med engelskspråklige land, eller med andre nordiske land. I tillegg er det utstrakt samarbeid med land som Tyskland og Nederland.

Figur 4.3 Antall respondenter som oppga samarbeid i 2015 per samarbeidsland¹.

¹Andre europeiske land omfatter Estland, Frankrike, Hellas, Irland, Polen, Romania, Russland, Slovakia, Spania, Sveits, Tsjekkia, Ungarn og Østerrike. Øvrige land omfatter Chile, India, Israel, Kina, Malawi, Mexico, Nepal, Sør-Afrika, Tanzania og Uganda.

Kilde: NIFU

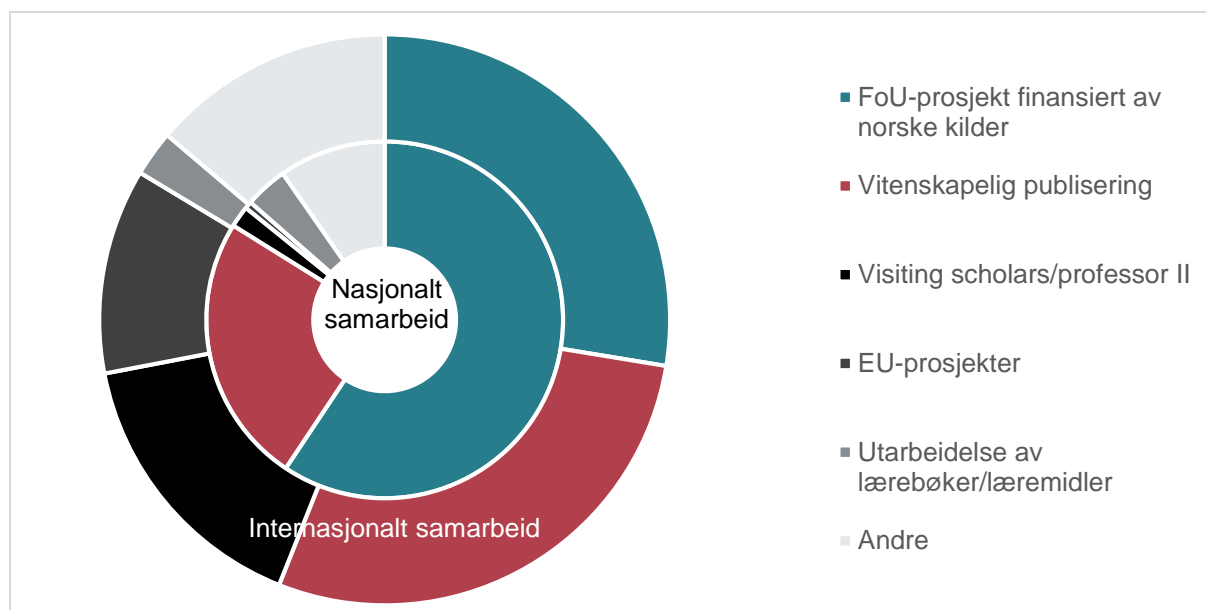
4.3 Hva samarbeides det om?

Nytt i 2015 er at vi har bedt respondentene angi hvilken type samarbeid som har vært den viktigste. Her var det seks forhåndsdefinerte kategorier: *FoU-prosjekt finansiert av norske kilder*, *vitenskapelig publisering*, *visiting scholars/professor II*, *EU-prosjekter* og *utarbeidelse av lærebøker/læremidler*. I tillegg inkluderte vi kategorien *annet*, hvor respondentene ble bedt om å spesifisere hva slags samarbeid det dreide seg om. Vi fikk tilbakemelding om at samarbeidsrelasjonene ofte var innenfor flere av de forhåndsdefinerte kategoriene, og at det derfor var vanskelig å velge en av dem. Det kan derfor være noen skjevheter i tilbakemeldingene.

Det nasjonale samarbeidet om utdanningsforskning dreide seg i stor grad om *FoU-prosjekt finansiert av norske kilder*, se figur 4.4. Nær 60 prosent av respondentene oppga at dette var den viktigste formen for samarbeid om utdanningsforskning i 2015. Figuren er utformet med utgangspunkt i antall samarbeidsrelasjoner som er oppgitt av respondentene når de ble bedt om å liste opp sine inntil seks viktigste samarbeidspartnere, nasjonalt og internasjonalt, på utdanningsfeltet. For en fjerdedel av respondentene var nasjonalt samarbeid om *vitenskapelig publisering/sampublisering* viktigste samarbeidstype, mens om lag fire prosent oppga samarbeid om *utarbeidelse av lærebøker/læremidler* som det viktigste. Kun et fåtall miljøer oppga nasjonalt samarbeid knyttet til *visiting schoolars/professor II-stillinger* eller *EU-prosjekter*. Andre typer samarbeid, som utgjorde om lag 10 prosent av samarbeidsrelasjonene, dreier seg om samarbeid gjennom forskerskoler, samarbeid med brukerorganisasjoner, deltakelse i nettverk og «forsknings sirkler» i kommunene.

Internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning dreide seg i stor grad om *vitenskapelig publisering* eller *FoU-prosjekt finansiert av norske kilder*, hvor begge samarbeidstyper ble oppgitt som viktigst av nær 30 prosent av respondentene. Internasjonalt samarbeid om *EU-prosjekter* utgjorde om lag 12 prosent, og viser at i denne typen prosjekter samarbeider miljøene med utenlandske institusjoner heller enn nasjonale. Det samarbeides også i større grad om *visiting schoolars/professor II-stillinger* med utenlandske miljøer enn med norske. Andre typer internasjonalt samarbeid, som utgjorde nær 15 prosent, var deltakelse i nettverk, samarbeid om tidsskrift, konferansesamarbeid, forsknings-

opphold, studieturer, forskerutdanning, aksjonsforsknings samarbeid, søknadsskriving samt utvikling og utprøving av ulike undervisningsmetoder.

Figur 4.4 Nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015 etter type samarbeid. Prosent.

Kilde: NIFU

4.4 Samarbeidsmønster i perioden 2009 til 2015

Både i 2009, 2013 og 2015 spurte vi miljøene om de har hatt nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning. Utformingen av spørsmålene har variert noe, men alle spørreskjemaene har bedt respondentene om å svare ja eller nei på hvorvidt de har hatt henholdsvis nasjonalt og internasjonalt samarbeid. I dette delkapittelet vil vi derfor se på endringer i antall enheter med og uten samarbeid.

Mens over 60 prosent av utdanningsforskningsmiljøene ved universitetene oppga at de hadde nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2009, hadde andelen sunket til 50 prosent i 2015. Ved høgskolene er tendensen motsatt. Her har det vært en jevn vekst fra 55 prosent i 2009 til nær tre fjerdedeler i 2015. Forskningsinstituttene hadde den høyeste andelen respondenter med nasjonalt samarbeid både i 2009 og 2015, mens andelen var på linje med universitetene i 2013. Det er få forskningsinstitutter med utdanningsforskning, slik at svarene i denne sektoren vil variere noe mer enn ved universitetene og høgskolene.

Det var færre miljøer med internasjonalt enn med nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning. Andelen med internasjonalt samarbeid har vært relativt stabil ved universitetene alle tre år, rundt halvparten av miljøene. Ved høgskolene har andelen svingt noe, fra i overkant av 40 prosent i 2009 til over 60 prosent i 2013. Forskningsinstituttene oppga den laveste andelen internasjonalt samarbeid på feltet både i 2009 og 2013, men i 2015 var andelen på linje med UH-institusjonene.

Ser vi på miljøer som hadde både nasjonalt og internasjonalt samarbeid, har andelen sunket fra 2009 til 2015 ved universitetene. Ved høgskolene har andelen vokst i perioden, og den var høyest i 2013. Ved forskningsinstituttene var det svært få miljøer med begge typer samarbeid, og disse tallene er derfor usikre.

5 Resultater av utdanningsforskning

I dette kapitlet ser vi på resultater av forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet, slik respondentene har oppgitt dette i spørreskjemaet. I tillegg inngår en kartlegging av doktorgrader på feltet. Noen av de tidligere kartleggingene har inneholdt analyser av publisering på utdanningsfeltet, men dette inngår for 2015 som en del av evalueringen av norsk utdanningsforskning (UTDEVAL), og er ikke en del av denne rapporten.

5.1 Viktigste resultater av forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet

Respondentene ble bedt om å oppgi de tre viktigste resultatene av forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015, og totalt 103 miljøer svarte på dette spørsmålet. Om lag hver femte respondent har oppgitt mer enn tre alternativer i dette spørsmålet, og vi har ikke mulighet for å gjette hvem av disse som er de tre viktigste, så alle blir tellende. Spørsmålet var en del av OECD-modulen og dermed formulert på engelsk. Vi har oversatt de engelske kategoriene til norsk for presentasjonen i denne rapporten.

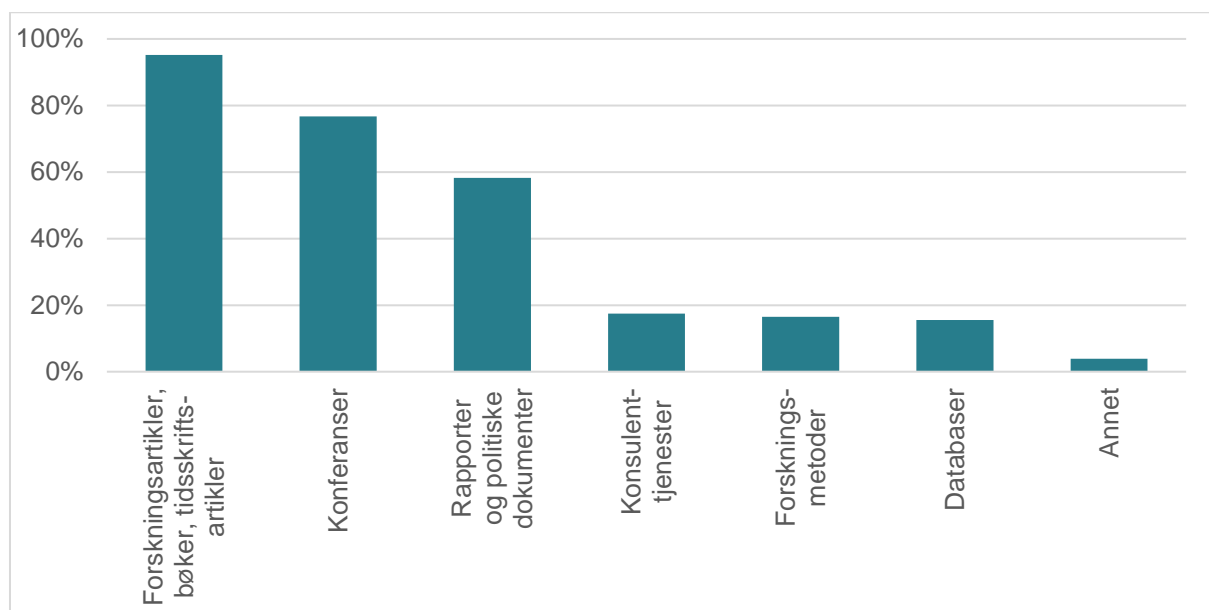
Vi la i 2015 inn en terskel i undersøkelsen, slik at kun miljøer som oppga at 10 prosent eller mer av FoU-aktiviteten var innenfor utdanningsforskning, ble rutet videre til OECD-modulen. I tillegg til at vi innførte en terskel, ble spørsmålene om de viktigste resultatene utformet litt annerledes i 2013. Dette medfører at det dessverre ikke lar seg gjøre med en direkte sammenligning av svarene. I dette kapitlet konsentrerer vi oss derfor om resultatene fra 2015-kartleggingen.

5.1.1 Resultater av forskning på utdanningsfeltet

Samtlige av de 103 enhetene som svarte på spørsmålet om resultater av forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet, rapporterte resultater av forskning. 90 prosent av miljøene oppga at *forskningsartikler, bøker og tidsskriftsartikler* var blant de tre viktigste resultatene av forskningen på feltet, se figur 5.1. Dette er i tråd med forskningsfinansieringen i Norge, der det legges vekt på publikasjonspoeng i tildeling av basisbevilgninger både i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren. Tidligere gjennomganger (Norges forskningsråd 2004) har imidlertid vist at politiske dokumenter, rapporter, forelesninger og presentasjoner tidligere var de viktigste formidlingskanalene for utdanningsforskning. Her har det skjedd en dreining mot fagfelle-vurdert, vitenskapelig publisering som viktigste formidlingskanal i løpet av de siste ti årene, etter innføringen av publikasjonsindikatorer i finansieringssystemet på midten av 2000-tallet.

Nest viktigste kanal for presentasjon av resultater fra utdanningsforskning var *konferanser*, hvor både presentasjon av paper, poster og deltakelse i paneldebatter er viktige formidlingsmetoder. Nær

80 prosent av enhetene oppga konferanser som et av de tre viktigste resultatene. *Rapporter og politiske dokumenter* var det tredje viktigste resultatet, ifølge nær 60 prosent av respondentene. Dette viser at selv om tidsskriftspubliserings har overtatt som det viktigste resultatet, er politiske dokumenter og rapporter fremdeles sentrale formidlingskanaler for utdanningsforskning.

Figur 5.1 Viktigste resultater av forskning på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.

Kilde: NIFU

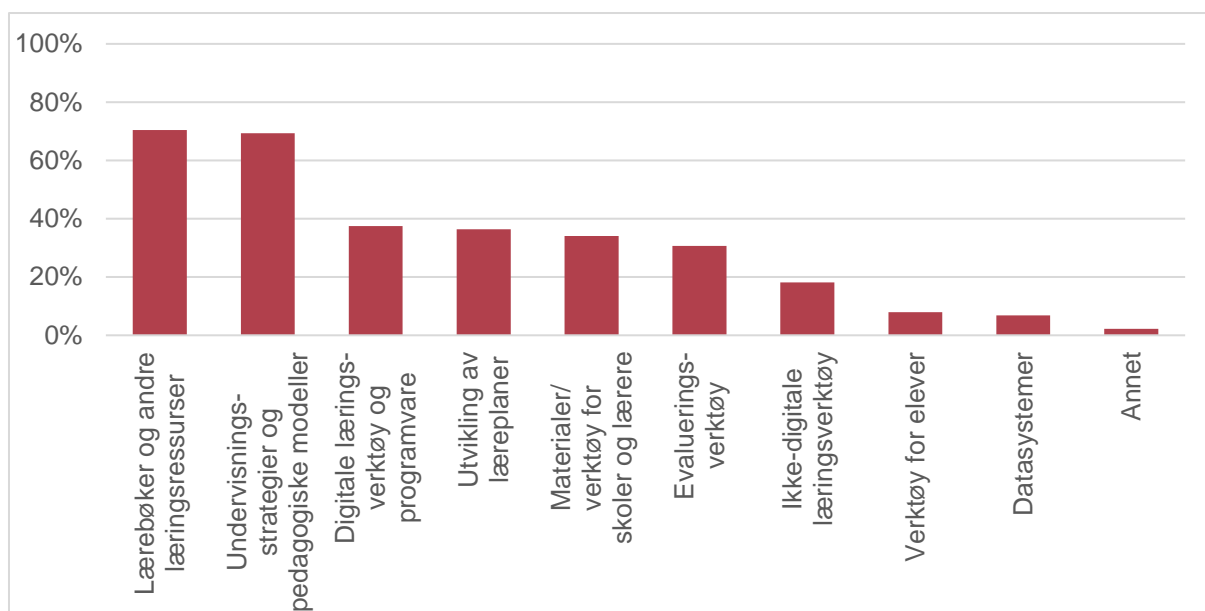
En påfallende lavere andel av enhetene oppgir at *konsulent-tjenester*, *forskningsmetoder* og *databaser* er blant de viktigste resultatene av utdanningsforskningen i 2015. Noen få enheter har benyttet kategorien *annet*. Dette dreier seg blant annet om resultater i form av kunst og musikk, utstillinger og forestillinger. Ett miljø har oppgitt at de har utviklet et VR-laboratorium.

5.1.2 Resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet

Flere av miljøene i kartleggingen hadde ikke utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015, kun forskning. I alt 88 miljøer har svart på spørsmål relatert til resultater av utviklingsarbeid. Også her ble miljøene bedt om å oppgi de tre viktigste resultatene av utviklingsarbeidet, men nær en fjerdedel av miljøene har krysset av for flere enn tre resultater.

Lærebøker og andre læringsressurser ble ansett som det viktigste resultatet av utviklingsarbeidet på utdanningsfeltet av 70 prosent av respondentene, samme andel oppga *undervisningsstrategier og pedagogiske modeller* som det viktigste resultatet. Disse to kategoriene skiller seg ut som de overordnet viktigste resultatene av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet.

Digitale læringsverktøy og programvare og *utvikling av læreplaner* ble ansett som viktige resultater av i underkant av 40 prosent av respondentene, mens 35 prosent oppga *materialer/verktøy for skoler og lærere* og 30 prosent oppga *evalueringsverktøy* som ett av tre viktigste resultater. Under 20 prosent av respondentene oppga at ikke-digitale læringsverktøy, verktøy for elever eller datasystemer var blant de tre viktigste resultatene. Kun to miljøer benyttet annet-kategorien, og spesifiserte kunst og musikk som resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet

Figur 5.2 Viktigste resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.

Kilde: NIFU

5.1.3 Patenter og kommersielle inntekter

Totalt 103 enheter svarte på spørsmålet om resultater av forskning og utviklingsarbeid på utdanningsfeltet. Av disse oppga ett miljø at dette arbeidet hadde ført til et patent. Fem miljøer oppga at utdanningsforskningen hadde ledet til kommersielle inntekter.

Samme spørsmål ble stilt i kartleggingen i 2013. Den gangen rapporterte to miljøer om patenter, mens tre miljøer oppga at utdanningsforskningen hadde medført kommersielle inntekter. Ingen miljøer oppga at de hadde både patenter og kommersielle inntekter.

Forsknings og utviklingsarbeid innenfor utdanningsforskningsfeltet resulterer med andre ord sjelden i patenter og kommersielle inntekter.

5.2 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning

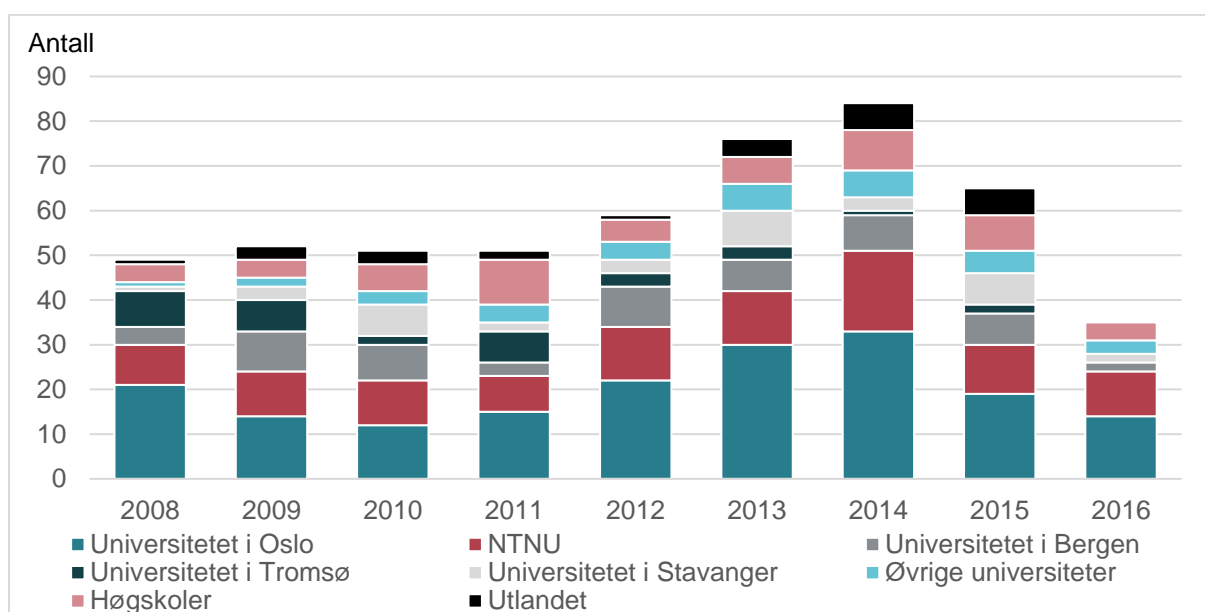
Vi har kartlagt antall doktorgrader på utdanningsforskningsfeltet i perioden 2008 til våren 2016 (V2016). Metoden for denne kartleggingen er gjengitt i kapittel 1.4. Kjennetegn ved doktorandene på feltet er omtalt i kapittel 3.3. I dette delkapittelet presenterer vi oversikter over antall doktorgrader avlagt på utdanningsforskningsfeltet, og klassifiserer disse på henholdsvis forskningsområder og forskningstema. Det understrekes at fordelingen på forskningsområder og forskningstema er gjort etter beste skjønn ved NIFU.

NIFU har tidligere kartlagt doktorgradsavhandlinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2008 til 2012. Den første kartleggingen ble gjort for årene 2008, 2009, 2010 og våren 2011 (Gunnæs 2011), mens den andre kartleggingen for perioden høsten 2011 og 2012 ble gjennomført i forbindelse med kartleggingen av utdanningsforskning 2011 (Gunnæs, Rørstad og Aksnes 2013). Dette kapittelet er en oppfølging av denne kartleggingen for årene 2013, 2014, 2015 og våren 2016. I tillegg har vi undersøkt om stipendiater som deltok i utdanningsforskning i 2007, 2009 eller 2013 har disputert i utlandet i perioden 2013-2016.

5.2.1 Avlagte doktorgrader

Utvalget består av totalt 522 doktorgradsavhandlinger hvor disputasen har funnet sted i perioden 2008 til våren 2016. 262 avhandlinger er avlagt i perioden 2008-2012 og 260 i perioden 2013-V2016. Flest disputaser var det i 2014 og 2013 se figur 5.3. I årene 2008 til 2011 lå antall disputaser rundt 50 hvert år, før antallet økte jevnt frem til 2014 med 84 disputaser. I 2015 gikk antallet noe ned. Første halvår i 2016 er det avlagt 35 doktorgrader på feltet. Vanligvis avlegges det noen flere doktorgrader i årets seks første måneder enn de de seks siste, slik at antall doktorgrader innenfor utdanningsforskning i 2016 kan forventes å være omtrent det samme som i 2015.

Universitetet i Oslo og NTNU hadde flest doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden, henholdsvis 180 og 100, fulgt av Universitetet i Bergen (57), Universitetet i Stavanger (37) og Universitetet i Tromsø (33).

Figur 5.3 Antall doktorgrader innenfor utdanningsforskning 2008-våren 2016 etter institusjonstype.

¹ Øvrige universiteter omfatter Universitetet i Agder, UMB og Universitetet i Nordland. Høgskoler inkluderer Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Det teologiske menighetsfakultet, Handelshøyskolen BI, Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Oslo og Akershus, Høgskolen i Buskerud og Vestfold, Norges Handelshøyskole, Norges idrettshøgskole og Norges musikkhøgskole.

Kilde: NIFU

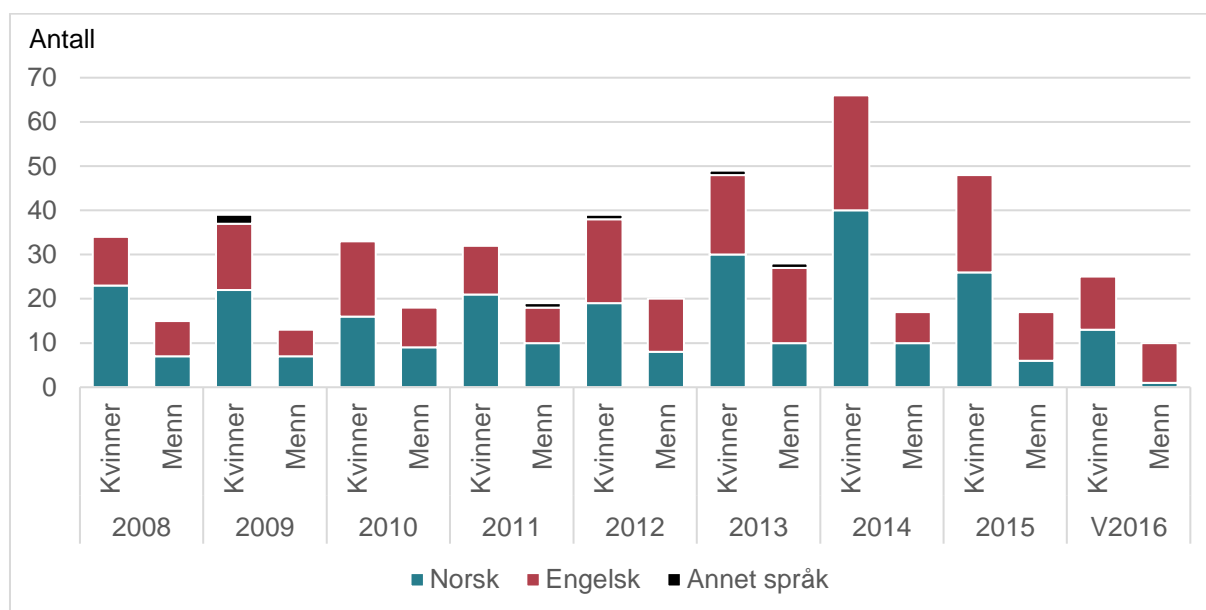
En gjennomgang av avhandlingstitlene viste at 142 av de 262 avhandlingene i perioden 2008-2012, eller litt over halvparten, var skrevet på norsk. 116 var skrevet på engelsk og fire på andre språk, herunder tysk og fransk. Dette innebærer at en stor andel av avhandlingene er skrevet primært for norske og nordiske lesere og ikke vil nå et internasjonalt publikum.¹⁵ En tilsvarende gjennomgang av avhandlingene fra perioden 2013 til V2016, basert på avhandlingens tittel, viser at 136 var skrevet hovedsakelig¹⁶ på norsk. Andelen norskspråklige var dermed om lag den samme som i de første fem årene av perioden. 122 er hovedsakelig skrevet på engelsk, en er skrevet på svensk og en på tysk. I alt 33 av avhandlingene er klassifisert som flerspråklige i Doktorgradsregisteret.

¹⁵ Imidlertid vil mange av disse avhandlingene presenteres i artikkelform på engelsk. Vi har ikke oversikt over hvor mange dette gjelder.

¹⁶ Flere avhandlinger består av artikkelsamlinger, der en eller flere artikler er skrevet på engelsk (eller andre språk), mens avhandlingens kappe er skrevet på norsk.

Pedagogiske fag er blant de sentrale disiplinene innenfor norsk utdanningsforskning, og har hatt en tradisjon for at en stor del av forskningsresultatene formidles på norsk, og dermed kun når et nordisk publikum (Forskningsrådet 2004). Norsk utdanningsforskning er knyttet til det norske utdanningssystemet, det vil si barnehager, skoler og andre utdanningsinstitusjoner, samt skoleeiere, og myndigheter i Norge, og det er også disse som i stor grad benytter resultatene fra utdanningsforskningen. Samtidig er det flere likhetstrekk mellom utdanningssystemene i de nordiske landene, og de står over for felles utfordringer knyttet til for eksempel frafall. Tidligere kartlegginger av publikasjoner innenfor utdanningsforskning (Gunnæs og Rørstad 2015) har vist at mange av de viktigste tidsskriftene på feltet er nordiske.

Sett under ett, ble 53 prosent av doktorgradsavhandlingene på utdanningsforskningsfeltet i perioden 2008-V2016 skrevet på norsk, mens 46 prosent er skrevet på engelsk. Kun en prosent er skrevet på andre språk, herunder svensk, tysk og fransk. Her er det imidlertid forskjell på kvinner og menn, se figur 5.4.

Figur 5.4 Antall doktorgrader innenfor utdanningsforskning 2008-våren 2016 etter kjønn og språk.

Kilde: NIFU

Mens 58 prosent av kvinnene har skrevet sin avhandling på norsk, gjaldt dette 43 prosent av mennene. Andelen avhandlinger på engelsk var høyest i første halvdel av 2016 (60 prosent) og 2012 (54 prosent).

5.2.2 Forskningsområde og forskningstema

Fordeling på forskningsområde og forskningstema er definert av Kunnskapsdepartementet i forbindelse med kartleggingene av utdanningsforskning. Hensikten er å identifisere områder hvor det forskes mye, og områder der det trengs mer forskning. Vi har benyttet de samme kategoriene i kartleggingen av doktorgradsavhandlinger.

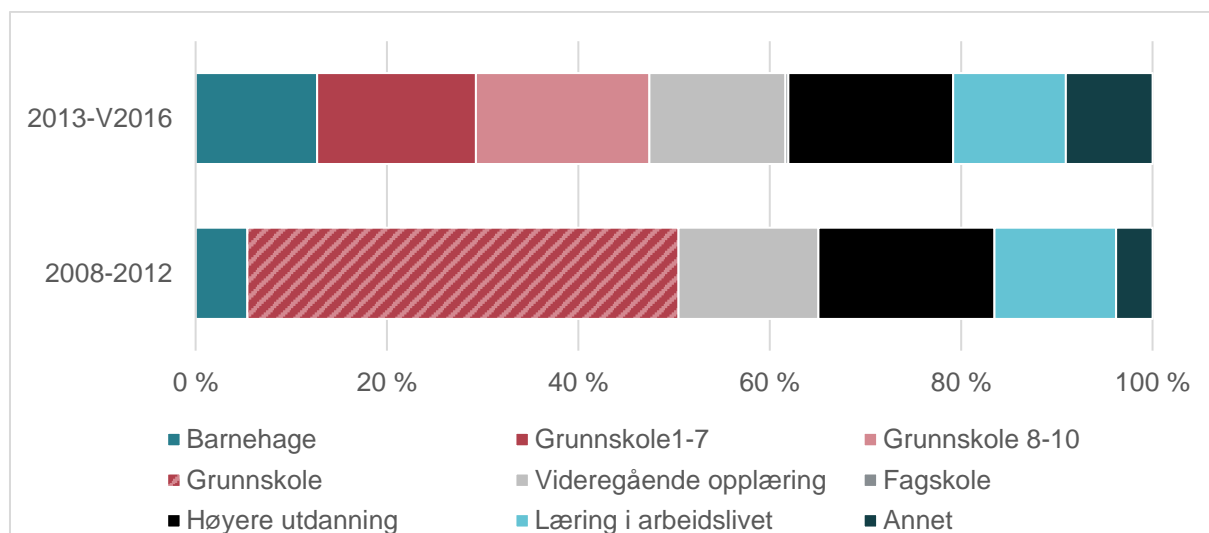
Forskningsområder baserer seg på Kunnskapsdepartementets interne inndeling i områder. I 2015 ble respondentene bedt om å fordele FoU-innsatsen på åtte områder: *Barnehage, Grunnskole 1-7, Grunnskole 8-10, Fagskoler, Videregående opplæring, Høyere utdanning, Forskerutdanning og Læring i arbeidslivet*. I tillegg kunne kategorien *Andre* benyttes i spørreskjemaet.¹⁷

¹⁷ Merk at det for kartleggingen av doktorgradsavhandlinger i perioden 2008-2012 ikke er skilt mellom barne- og ungdomstrinnet i grunnskolen. Fagskole var heller ikke en egen kategori i denne kartleggingen.

Forskningstema dreier seg om fokus for forskningen. Forskjellige temaer innenfor utdanningsforskningen er gruppert i fire aktiviteter: *Politikk og styringsområder, Økonomi, organisasjon og ledelse, Undervisning, læring og utvikling* og *Forholdet mellom utdanningssystem, arbeidsliv og hjem*. Også her kunne kategorien *Andre* benyttes.

Doktorgradsavhandlingene er klassifisert etter de åtte områdene nevnt ovenfor, etter beste skjønn. Vi har funnet avhandlinger knyttet til alle forskningsområder, med unntak av Forskerutdanning. Imidlertid kan det finnes avhandlinger som også omhandler dette, uten at vi har fanget det opp ved å lese sammendraget.¹⁸ Studier av profesjonsutdanninger er klassifisert som høyere utdanning, mens studier knyttet til profesjoner er klassifisert som læring i arbeidslivet. Flere avhandlinger kan klassifiseres på flere områder. Eksempler på dette er avhandlinger som ser på overgangen fra barnehage til skole, eller fra ungdomsskole til videregående skole. Enkelte avhandlinger har det vi vil kalle et «overgripende» tema, for eksempel knyttet til matematikkfaget eller religionslærernes arbeid i klasserommet, som ikke kan relateres til et bestemt klassesetrinn. Det er også avhandlinger i utvalget som relateres til «det norske utdanningssystemet». Slike avhandlinger er klassifisert som «andre»

Ettersom samme avhandling dermed kan telle flere ganger, presenterer vi kun prosentvise oversikter i dette kapittelet for å vise hovedmønstrene.

Figur 5.5 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–2012 og 2013–våren 2016 etter forskningsområde. Prosent.

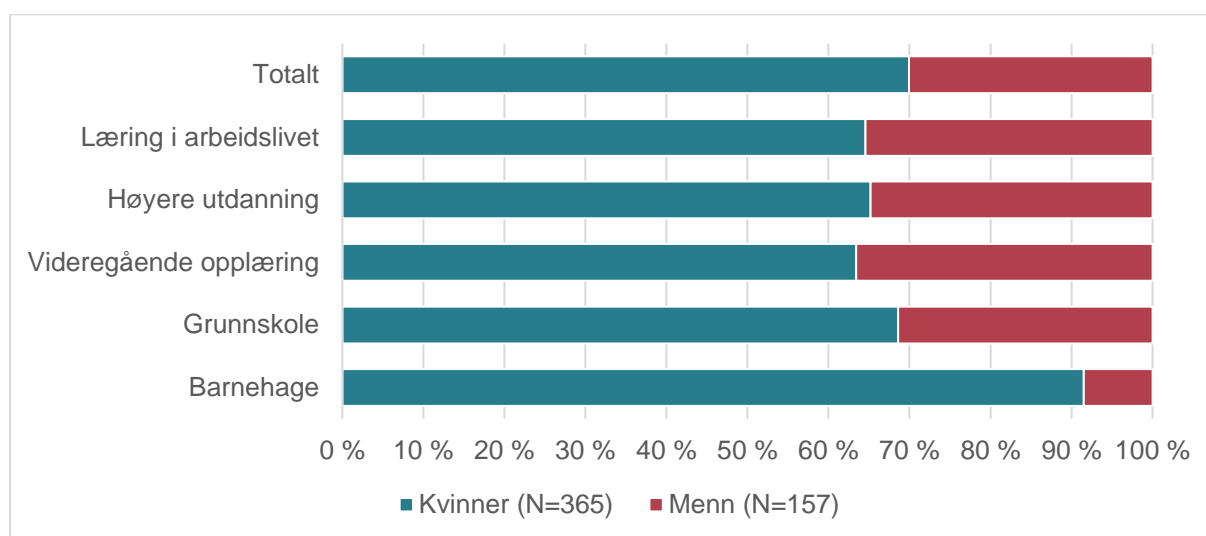
Kilde: NIFU

Figur 5.5 viser at *grunnskolen*, det vil si barne- og ungdomstrinnet, var det største utdanningsforskingsområdet i doktorgradsavhandlingene i perioden 2008-2012. Nær halvparten av avhandlingene kunne relateres til dette området. For perioden 2013-V2016 har vi skilt på *Grunnskole 1-7* og *Grunnskole 8-10*. Sett under ett, er *Grunnskole* også i denne perioden det største forskningsområdet (om lag 35 prosent), men det er fem avhandlinger mer på området *Grunnskole 8-10* enn det er om *Grunnskole 1-7*.

Barnehage er forskningsområdet med størst vekst i perioden, fra fem prosent i 2008-2012 til 13 prosent i 2013-V2016. Satsingen på forskning på barnehageområdet gjenspeiles dermed tydelig i forskningsområde for doktorgradsavhandlinger på utdanningsforskingsfeltet. *Høyere utdanning* var et sentralt forskningsområde begge perioder, med 18 prosent av avhandlingene i perioden 2008-2012,

¹⁸ Et eksempel på en avhandling av denne typen er «*Standardizing education? The development of the European Qualifications Framework and national qualifications frameworks*».

og omtrent samme andel i påfølgende periode. *Videregående opplæring* var fokus i om lag 15 prosent av avhandlingene i begge perioder, mens *læring i arbeidslivet* ble omtalt i om lag 12 prosent. Andelen avhandlinger som ikke lot seg relatere direkte til et forskningsområde økte fra første til andre periode i utvalget.

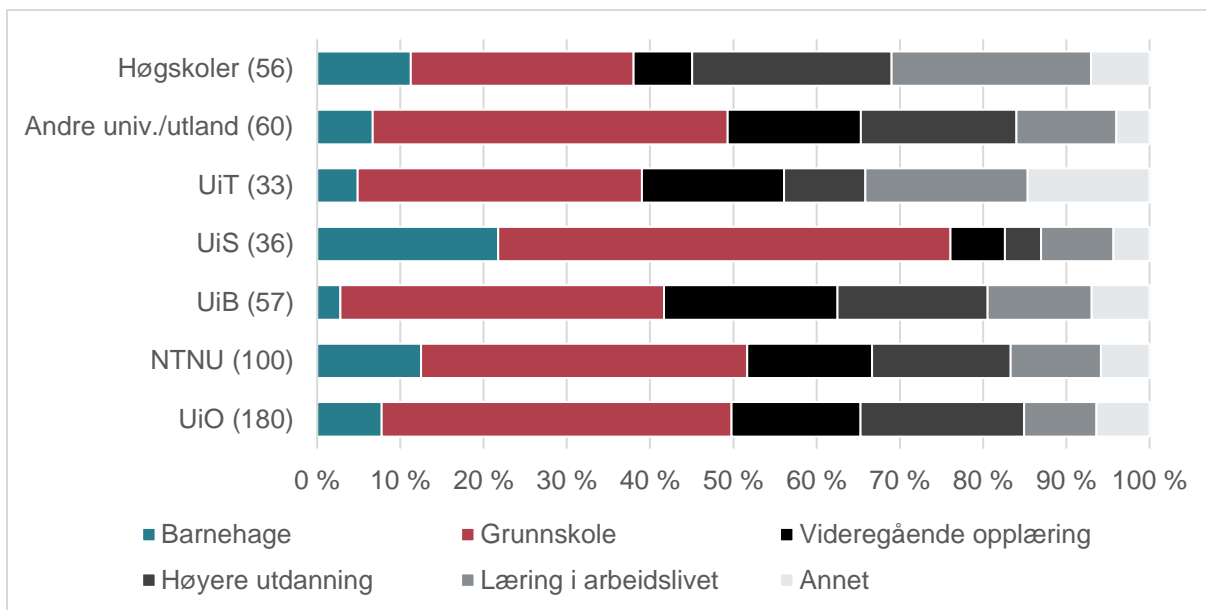
Figur 5.6 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–våren 2016 etter forskningsområde og kjønn. Prosent.

Kilde: NIFU

Kvinner utgjør flertallet av utdanningsforskerne i Norge, se kapittel 3.1.2. Det samme gjelder også for doktorgradskandidatene. Totalt ble 70 prosent av doktorgradsavhandlingene på utdanningsforskningsfeltet i perioden 2008 til V2016 skrevet av kvinner. Figur 5.6 viser kjønnsfordelingen innenfor de ulike områdene som er kartlagt i denne rapporten. Kvinnene er overrepresentert på *barnehageområdet*, her var kun åtte prosent av avhandlingene skrevet av menn. På *grunnskoleområdet* var kjønnsfordelingen om lag den samme som for den totale populasjonen, mens det både for *læring i arbeidslivet*, *høyere utdanning* og *videregående opplæring* var en litt høyere andel menn enn i den totale populasjonen.

Vel så interessant er det å se om det er forskjeller mellom lærestedene når det gjelder forskningstema for doktorgradsavhandlingene. Figur 5.7 viser at ved alle institusjonene har *grunnskole* vært det største forskningsområdet innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-V2016. *Barnehageområdet* står sterkere ved Universitetet i Stavanger, NTNU og ved høgskolene enn ved universitetene i Bergen, Tromsø og Oslo, når vi ser på andelen avhandlinger på dette området. Avhandlinger som fokuserer på *videregående utdanning* utgjør kun en liten andel ved høgskolene og Universitetet i Stavanger, mens området er mer sentralt ved Universitetet i Bergen. Tilsvarende er *høyere utdanning* et lite felt både ved Universitetet i Stavanger og Universitetet i Tromsø, mens det er sentralt ved høgskolene, Universitetet i Oslo og øvrige universiteter (inkl. avhandlinger fra utenlandske universiteter). *Læring i arbeidslivet* er også sentralt ved høgskolene, samt ved Universitetet i Tromsø.

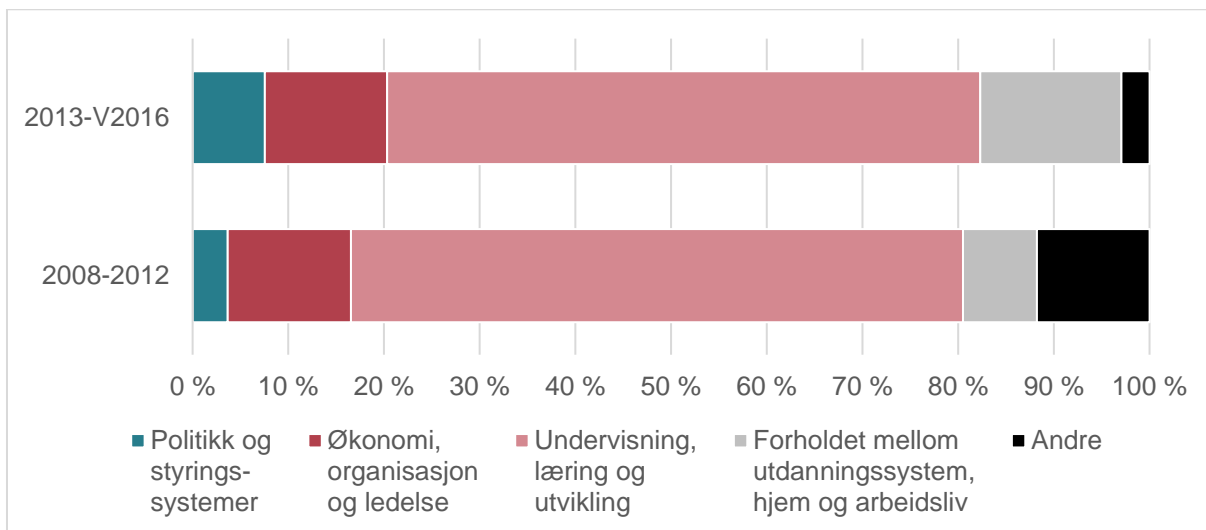
Mens det var relativt enkelt å klassifisere avhandlingene etter forskningsområde, der vi fant opplysninger om dette, var det mer utfordrende å klassifisere avhandlingene etter forskningstema. Vi opplevde inndelingen i fire forskningsaktiviteter som relativt grov, der sammenstillingen av flere tema i en kategori var til dels problematisk. Fokus for avhandlingene kunne som oftest ikke klassifiseres som både økonomi, organisasjon og ledelse, de handlet primært om én av de tre, gjerne i kombinasjon med andre forskningsaktiviteter. Klassifiseringen er basert på at hovedfokus for studien kan relateres til minst en av faktorene i hver kategori.

Figur 5.7 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–våren 2016 etter forskningsområde og lærested. Prosent

Kilde: NIFU

Som for forskningsområde kan en avhandling derfor være klassifisert innenfor flere forskningstema. Dette innebærer at det også for forskningstema kun er mulig å vise prosentvise fremstillinger, ettersom noen avhandlinger teller flere ganger. Begrepet «utvikling» i kategorien *undervisning, læring og utvikling* er et vidt begrep. Ettersom kartleggingen ikke inneholder noen entydig definisjon av enkeltbegreper, endte vi med å klassifisere mye av forskningsaktiviteten som var problematisk i denne kategorien. *Undervisning, læring og utvikling* blir dermed å anse som en samlekategori.

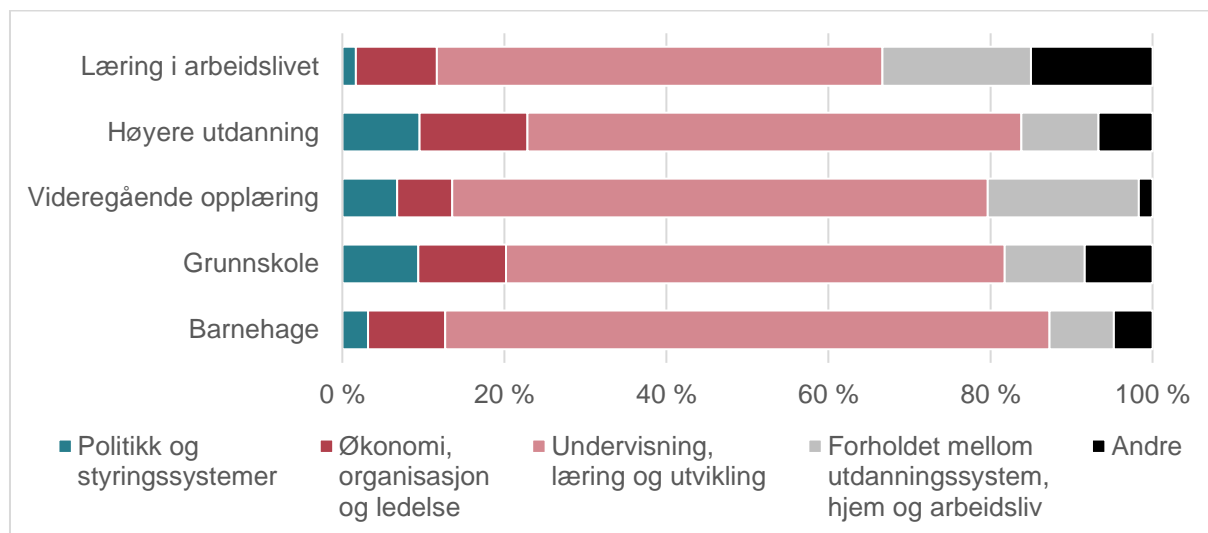
Figur 5.8 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–2012 og 2013–våren 2016 etter forskningstema. Prosent.

Kilde: NIFU

Undervisning, læring og utvikling var, ikke overraskende, det største forskningstemaet i doktorgradsavhandlingene avlagt i perioden 2008 til våren 2016, se figur 5.8. *Økonomi, organisasjon og ledelse* var nest størst i 2008-2012, fulgt av *Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv*. *Politikk og styringssystemer* var det minste forskningstemaet i perioden. I den påfølgende

fireårsperioden har forskningsinnsatsen innenfor *Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv* og *Politikk og styringssystemer* vokst merkbart. Hvorvidt denne endringen skyldes en dreining av fokus innenfor forskningen finansiert av basisbevilgningen, eller om dette skyldes etterspørsel fra eksterne finansieringskilder, har vi imidlertid ikke opplysninger om.

Sammenhengen mellom forskningsområder og forskningstema, se figur 5.9, gir en pekepinn på hvorvidt det finnes kombinasjoner av områder og aktiviteter hvor det mangler kunnskap og om enkelte kombinasjoner er overrepresentert. Det var så få avhandlinger om forskerutdanning at vi har utelatt disse fra figuren.

Figur 5.9 Forholdet mellom forskningsområde og forskningstema for doktorgradsavhandlinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–våren 2016. Prosent.

Kilde: NIFU

Vi finner at *undervisning, læring og utvikling* var den viktigste forskningsaktiviteten innenfor alle forskningsområdene innenfor forskerutdanningen. Forskning om *politikk og styringssystemer* foregår i større grad på *grunnskoleområdet* og innenfor *høyere utdanning* enn på de øvrige områdene, med lite forskning knyttet til *læring i arbeidslivet* og *barnehageområdet*. Samtidig ser forskning knyttet til *økonomi, organisasjon og ledelse* ut til å være jevnere fordelt på områdene, selv om det er et større felt innenfor utdanningsforskning knyttet til *høyere utdanning* enn i forhold til *videregående opplæring*. Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv er mest sentralt i sammenheng med *videregående opplæring* og *læring i arbeidslivet*.

6 Barrierer mot utdanningsforskning

Spørreundersøkelsene i 2013 og 2015 inneholdt begge spørsmål om hvorvidt respondentene opplevde barrierer mot utdanningsforskning. Dette var en del av den såkalte "OECD-modulen", som var utformet av OECD som et ledd i å kartlegge omfanget av og innretningen på utdanningsforskning i utvalgte medlemsland. Resultatene fra kartleggingen i 2013 er publisert (på engelsk) i Gunnes og Rørstad 2015:2.

I 2015 la vi inn en terskel i undersøkelsen, slik at kun miljøer som oppga at 10 prosent eller mer av FoU-aktiviteten var innenfor utdanningsforskning, ble rutet videre til OECD-modulen. I tillegg til at vi innførte en terskel, ble spørsmålene om barrierer utformet litt annerledes i 2013 enn i årets kartlegging. Dette medfører at det dessverre ikke lar seg gjøre med en direkte sammenligning av svarene, slik at vi i dette kapitlet, som i forrige kapittel, kun konsentrerer oss om resultatene fra 2015-kartleggingen.

6.1 Barrierer mot forskning på utdanningsfeltet

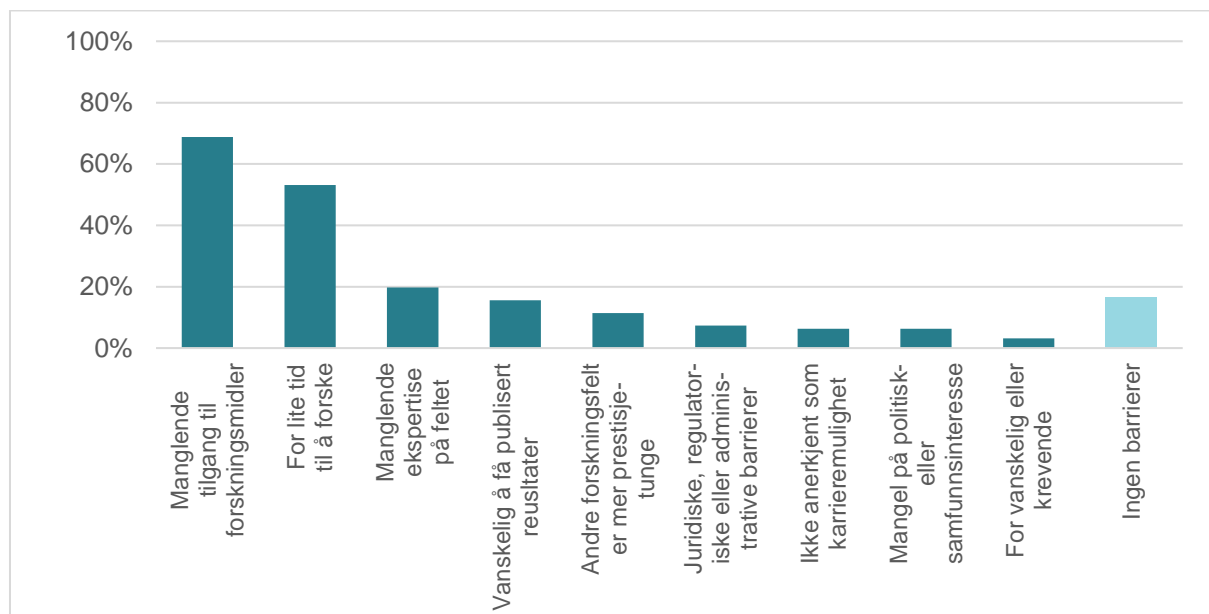
Respondentene ble bedt om å krysse av for de tre viktigste barrierene mot forskning på utdanningsfeltet. De to viktigste barrierene er oppgitt av en høy andel av respondentene, mens spredningen er stor for øvrige barrierer, og andelen 20 prosent eller lavere for alle disse. Vi inkluderte også valget *ingen barrierer* i spørreskjemaet, og i underkant av 20 prosent av respondentene oppga at de ikke opplevde noen barrierer mot forskning på utdanningsfeltet.

Figur 6.1 viser at *manglende tilgang til forskningsmidler* ble ansett som den viktigste barrieren av 70 prosent av miljøene. Alle tre institusjonstyper har oppgitt manglende tilgang til forskningsmidler som den viktigste barrieren til å drive utdanningsforskning, og andelen enheter som oppga dette, var høyest i instituttsektoren.

Ettersom basisbevilgningene finansierer store deler av utdanningsforskningen, styres tildelingen av midler i stor grad av lærestedene. Forskerne må i større grad konkurrere internt om disse midlene. Ofte tildeles en fast andel FoU-tid knyttet til stilling, dernest søkes det om en tilleggspott av forskningsmidler, som fordeles blant de ansatte. Her kan det synes som om flere institusjoner legger sterke føringer på forskningen, ved at de kun godkjenner forskningsprosjekter innenfor bestemte temaer og satsingsområder. Institusjonene konkurrerer i større grad om eksterne forskningsmidler på utdanningsfeltet, og svarene her kan tyde på at det kan være vanskelig å nå opp i konkurransen, for eksempel om forskningsrådsmidler og EU-prosjekter. Miljøer i instituttsektoren er i større grad avhengig av ekstern finansiering enn universiteter og høyskoler, se kapittel 2.4. Forskningsinstituttene opplever økt konkurranse om forskningsmidler på flere felt, ikke bare innenfor utdanningsforskning, og

de har betydelig mindre basismidler som kan allokteres til strategisk, egeninitiert forskning på feltet, enn hva universitetene og høgskolene har.

Nest største barriere var *for lite tid til å forske*, og ble oppgitt som en barriere av i overkant av halvparten av respondentene. Tidligere undersøkelser (se for eksempel Egeland og Bergene 2012) har vist fagpersonalet i etterkant av Kvalitetsreformen har rapportert om mindre tid til forskning. AFIs tidsbruksundersøkelse fra 2012 finner dessuten at en av de største frustrasjonene i universitets- og høgskolesektoren er mangelen på sammenhengende tid til forskning. Det er derfor ikke overraskende at tidsaspektet sees som en av de viktigste barrierene også på utdanningsfeltet.

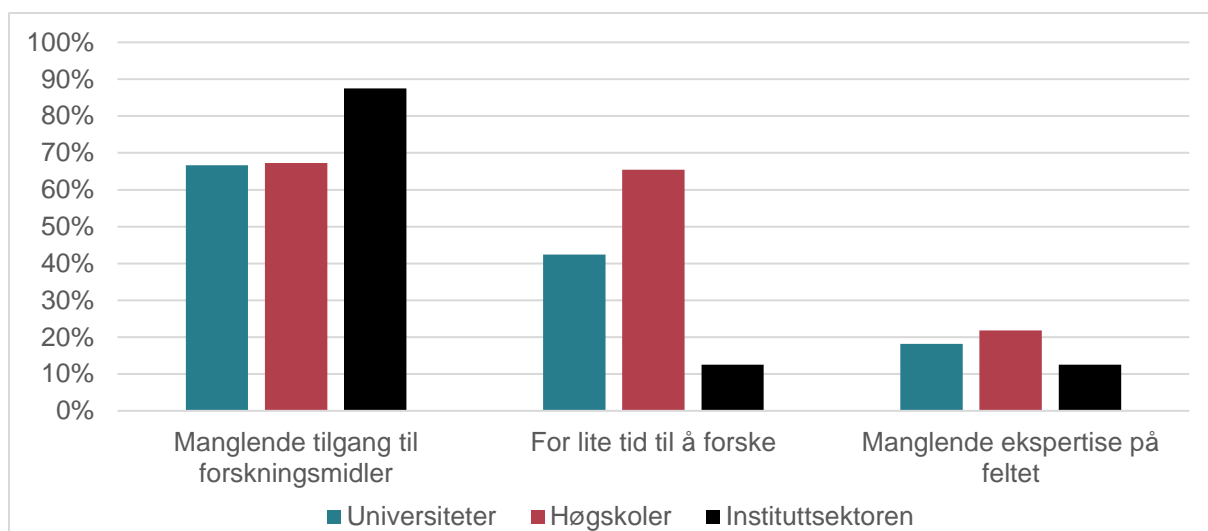
Figur 6.1 Barrierer mot forskning på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.

Kilde: NIFU

Høgskolene rapporterer imidlertid om større barrierer knyttet til tidsressurser enn universitetene; ved høgskolene var det like mange miljøer som oppga dette som en hovedbarriere, som oppga manglende tilgang til forskningsmidler, se figur 6.2. Dette har sannsynligvis sammenheng med at FoU-ressurser er en knappere ressurs ved høgskolene, og ofte tildeles etter strengere kriterier enn ved universitetene. Her skiller også forskningsinstituttene seg fra universitetene og høgskolene, ved at de i liten grad anser at de får for lite tid til å forske på utdanningsfeltet, kun ett miljø av 12 har oppgitt dette som en viktig barriere. Dette kan henge sammen med at når forskningsinstituttene først får midler på feltet, følger det også med tidsressurser, i motsetning til ved universitetene og høgskolene, der forskningstiden konkurrerer med undervisning, veiledning, administrasjon og andre oppgaver.

Tredje viktigste barriere i 2015 var *manglende ekspertise på feltet*. Hver femte respondent opplevde dette som en barriere. Ett av miljøene utdypet her svaret sitt ved å påpeke at de manglet ekspertise på søknadsskriving. Både lærerutdanninger og miljøer innenfor andre fagfelt har oppgitt manglende ekspertise som viktig barriere. Vi tolker svarene dithen at miljøene mangler ekspertise på spesifikke felt innenfor utdanningsforskningen, slik at de ikke får forsket på alle felt og arenaer de ønsker å delta på, og at dette oppleves som en barriere.

16 prosent av respondentene opplevde det som en barriere at det var *vanskelig å få publisert resultater fra utdanningsforskning*. Nesten samtlige av miljøene som oppga dette, var ved en høgskole. At *andre forskningsfelt er mer prestisjetunge, juridiske, regulatoriske eller administrative barrierer*, at utdanningsforskning *ikke er anerkjent som en karrieremulighet, mangel på politisk eller samfunnsinteresse* eller at feltet er *for vanskelig eller krevende*, ble i liten grad ansett som barrierer for å drive forskning på utdanningsfeltet.

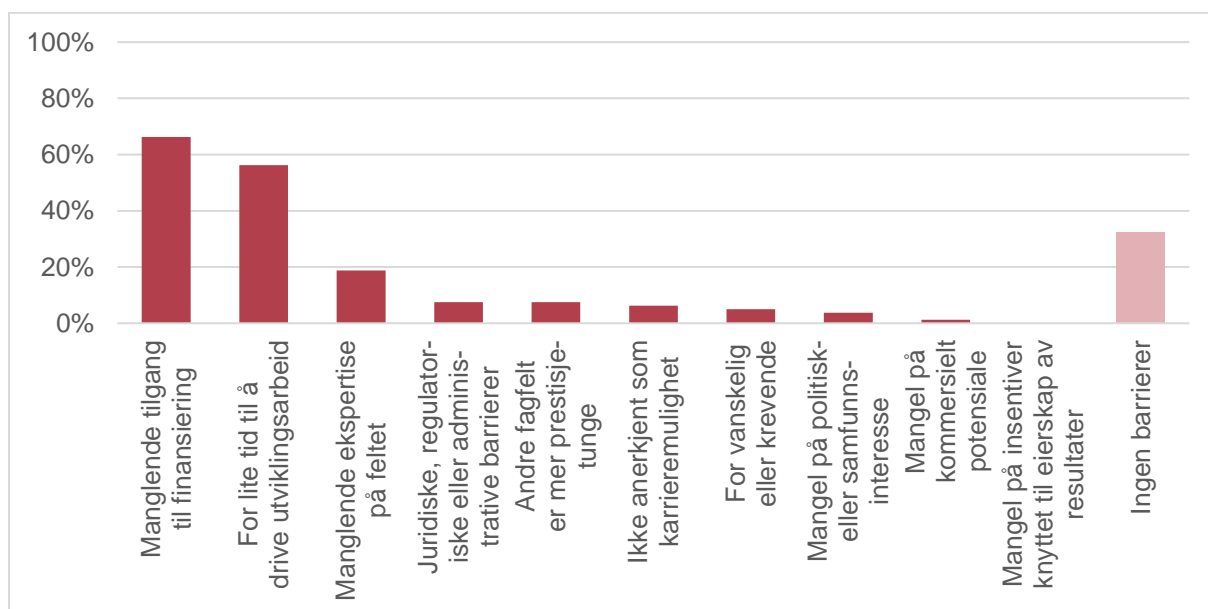
Figur 6.2 Tre viktigste barrierer mot utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

6.2 Barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet

Spørsmålene knyttet til barrierer var todelt, med egne spørsmål for henholdsvis forskning og utviklingsarbeid. Svært få forskningsinstitutter oppga at de hadde utviklingsarbeid på utdanningsfeltet, og de har heller ikke svart på spørsmålene knyttet til barrierer mot å drive utviklingsarbeid.

Instituttsektoren er derfor inkludert i figur 6.3 som viser totale resultater, men ikke i figur 6.4 som viser barrierer etter lærestedstype.

Figur 6.3 Barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.

Kilde: NIFU

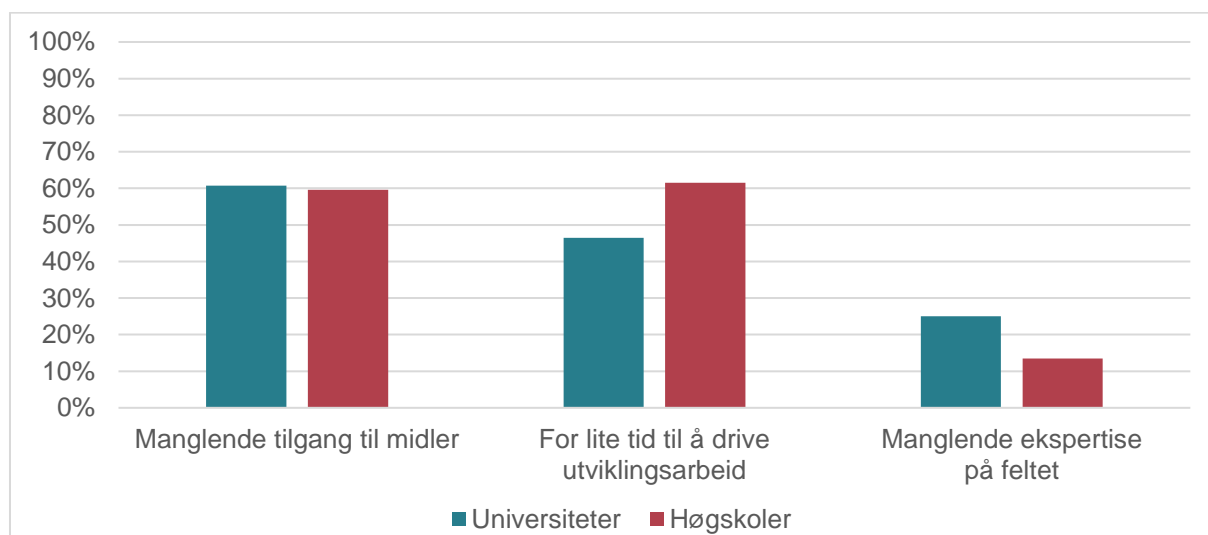
Respondentene ble bedt om å krysse av for de tre viktigste barrierene mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet, og som for forskning, skiller to barrierer seg merkbart ut fra de øvrige: *manglende tilgang til finansiering* og *for lite tid til å drive utviklingsarbeid*. Andelen som oppga *ingen barrierer* er

betydelig høyere for utviklingsarbeid enn for forskning, da en tredjedel av miljøene ikke opplevde barrierer mot å drive utviklingsarbeid.

Figur 6.3 viser at *manglende tilgang til finansiering* ble ansett som den største barrieren for utviklingsarbeid. Nær to tredjedeler av respondentene opplevde problemer med å få finansiert utviklingsarbeidet på feltet, og andelen var den samme ved både universitetene og høgskolene, se figur 6.4.

Også innenfor utviklingsarbeid er tid en knapp ressurs, og *for lite tid til å drive utviklingsarbeid* var angitt som den nest største barrieren. Litt over halvparten av respondentene opplevde mangel på tid som problematisk. Høgskolemiljøene opplevde mangel på tid som en litt større barriere enn hva tilfellet var ved universitetene.

Manglende ekspertise på feltet var den tredje viktigste barrieren, og ble oppgitt av hver femte respondent. Universitetsmiljøene opplevde mangle på ekspertise som en større barriere enn høgskolemiljøene. Her kan forståelsen av hva utviklingsarbeid er, samt forventninger til hvilke institusjoner som skal utføre dette, ha betydning for svarene.

Figur 6.4 Tre viktigste barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015 ved universiteter og høgskoler. Prosent.

Kilde: NIFU

Øvrige foreslåtte barrierer, herunder *juridiske, regulatoriske eller administrative barrierer*, at utviklingsarbeid på utdanningsfeltet *ikke er anerkjent som karrieremulighet*, at dette ansees som *for vanskelig eller krevende*, *mangel på politisk eller samfunnsinteresse*, samt *mangel på kommersielt potensiale*, ble i liten grad ansett som barrierer mot å drive utviklingsarbeid på utdanningsfeltet. Ingen miljøer oppga *mangel på insentiver knyttet til eierskap av resultater* som en barriere

7 Utdanningsforskning på barnehageområdet

Kartleggingen i 2015 har, som i 2009 og 2013, hatt et spesielt fokus på barnehageområdet. Dette innebærer at vi kan følge utviklingen på feltet over seks år. Vi har kartlagt omfang og finansiering av utdanningsforskningen på barnehageområdet, samt forskningstemaer for denne forskningen. I tillegg har vi innhentet en oversikt over barnehageforskere.

Vi presiserer at utdanningsforskningen på barnehageområdet er en delmengde av total utdanningsforskning, slik at barnehageforskere og FoU-utgifter til barnehageforskning er inkludert i totaltallene for norsk utdanningsforskning.

7.1 Utdanningsforskning på barnehageområdet som satsingsområde

Kunnskapsdepartementet ble fra høsten 2005 tillagt det statlige ansvaret for barnehagene. I 2009 kom stortingsmeldingen *Kvalitet i barnehagen* (St.meld 41 2008-2009), der det ble satt fokus på behovet for å styrke forskningen på barnehagesektoren, både ved å styrke forskningsmiljøene og forskningskompetansen, siden det generelt var få med doktorgrad på barnehageforskning. Kunnskapsdepartementets vurdering var at barnehagefeltet er et underforsket område.

Kvalitet i barnehagen slo fast at kunnskapsgrunnlaget på barnehagefeltet ikke var godt nok, og at det derfor var nødvendig å satse på mer og bedre forskning og statistikk, og å utvikle et nasjonalt system for å følge med på utviklingen av kvaliteten i barnehagesektoren.

Departementet har de siste årene fått utført en rekke undersøkelser som til sammen gir en bedre oversikt over tilstanden i barnehagesektoren. Statistikkgrunnlaget er betydelig forbedret etter at SSB gjennomførte en ny runde av Barnetilsynsundersøkelsen på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i 2010. Stortingsmeldingene *Framtidens barnehage* (Meld. St. 24, 2012-2013) og *Tid for lek og læring – Bedre innhold i barnehagen* (Meld. St. 19, 2015-2016) påpeker behovet for å styrke barnehageforskningen ytterligere og særlig behovet for å styrke formidlingen av forskningsresultater til barnehagesektoren. Begge stortingsmeldinger omtaler også den barnehagerelevante forskningen som fragmentert og bestående av mange små miljøer.

I tillegg blir det påpekt i *Framtidens barnehage* at barnehageforskningen lenge har vært karakterisert av små kvalitative studier, men at det i de senere år har kommet flere kvantitative longitudinelle studier. Det er også et ønske fra departementets side om å videreføre og videreutvikle de longitudinelle studiene, samt å stimulere til flere intervensjonsstudier i barnehageforskningen.

Utdanningsdirektoratet har opprettet en egen portal for barnehageområdet. Her publiseres statistikk om barnehager i Norge, samt linker til rapporter basert på prosjekter på barnehagefeltet som Utdanningsdirektoratet har lyst ut.

Forskningsrådets satsinger på utdanningsforskning i FINNUT-programmet omfatter hele utdanningsløpet, også barnehageområdet. Eksempler på forskningsprosjekter innenfor barnehageområdet i regi av FINNUT, og som var aktive i 2015, er:

- Teaching for text comprehension: Supporting young second-language learners' text comprehension in urban multiethnic preschools in Norway, ledet av Vibeke Grøver, Universitetet i Oslo (2012-2017)
- Searching for quality: Relations, play and learning in different group compositions in day care centers for children under the age of three, ledet av Leif Hernes, Høgskolen i Oslo og Akershus (2012-2017)
- Management for learning: Challenges in ECECs in Norway ("Ledelse for læring: Utfordringer for barnehager i Norge"), ledet av Kari Hoås Moen, Høgskolen Dronning Mauds Minne (2012-2017)
- Better provision for Norway's children in ECEC: A study of children's wellbeing and development in ECEC, and new tool for Quality Evaluation (GoBan), ledet av Elisabeth Bjørnstad, Høgskolen i Oslo og Akershus (2012-2018)
- The role of cognitive and social stimulation in the family and in ECEC for school achievement in 1st grade (2015-2018), ledet av Henrik Daae Zachrisson, Adferdssenteret

Flere av disse prosjektene var opprinnelig en del av Utdanning2020 eller PRAKUT (de som er bevilget før 2014).

Som en del av FINNUT er det lyst ut midler for å styrke barnehageforskningen, med første søknadsfrist i januar 2017. Hensikten med utlysningen var å etablere et eller to sentre som skal bidra til å styrke tverrfaglig barnehage relevant forskning, og er en direkte oppfølging av Kunnskapsdepartementets strategi for utdanningsforskning, *Kvalitet og relevans*.

7.2 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet

Utdanningsforskning på barnehageområdet utgjorde 13 prosent av FoU-innsatsen på feltet samlet i 2015. Totalt ble det brukt 182 mill. kr til utdanningsforskning på barnehageområdet dette året, nær 50 mill. kr mer enn to år tidligere. I alt 57 av 168 miljøer som deltok i kartleggingen av utdanningsforskning oppga at de hadde utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015.

Tabell 7.1 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter forskningsintensitet og institusjonstype. Antall og mill.kr.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt	FoU-utgifter Mill.kr
Under 20 prosent	14	9	6	29	54
20-49 prosent	5	10	1	16	43
50 prosent og over	7	3	2	12	86
Totalt	26	22	9	57	182

Kilde: NIFU

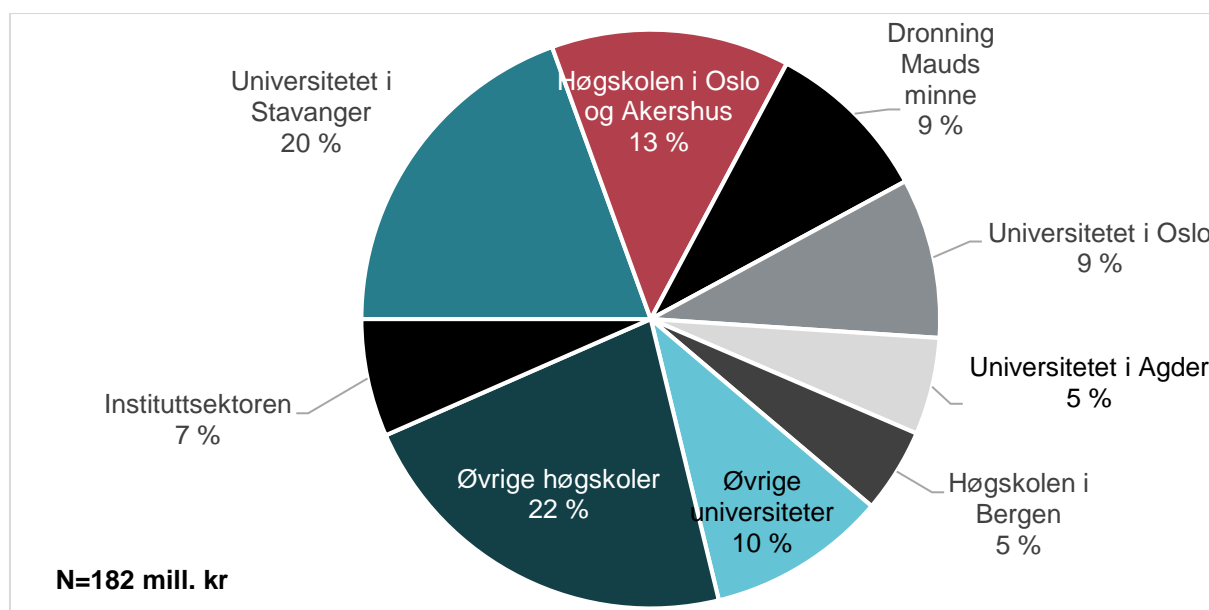
Barnehageforskningen utgjorde om lag en fjerdedel av utdanningsforskningen ved miljøene som hadde slik forskning. Andelen barnehageforskning var høyest ved høgskolemiljøene (om lag 30 prosent), og lavest i instituttsektoren (15 prosent).

Halvparten av FoU-utgiftene på barnehageområdet ble brukt ved høgskolene, mens universitetene stod for noe over 40 prosent, se tabell 7.1. Om lag sju prosent av utdanningsforskningen på

barnehageområdet foregikk ved forskningsinstituttene, se tabell 7.1. Sju av landets åtte universiteter rapporterte om utdanningsforskning på barnehageområdet, i tillegg til en vitenskapelig høgskole, ti statlige høgskoler, to private høgskoler med statsstøtte og ni forskningsmiljøer i instituttsektoren.

Sju av miljøene med barnehageforskning oppga at halvparten eller mer av utdanningsforskningen var innenfor dette området. Disse miljøene utførte halvparten av barnehageforskningen i 2015. Samtidig rapporterte halvpartene av miljøene med barnehageforskning at FoU-innsatsen på barnehageområdet utgjorde mindre enn 20 prosent av all utdanningsforskning ved enheten i 2015.

Universitetet i Stavanger og Høgskolen i Oslo og Akershus var de to største lærestedene på barnehageområdet i 2015, målt i FoU-utgifter på feltet. De fire største lærestedene stod til sammen for over halvparten av barnehageforskningen, se figur 7.1. En komplett oversikt over miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet finnes i vedlegg 3.

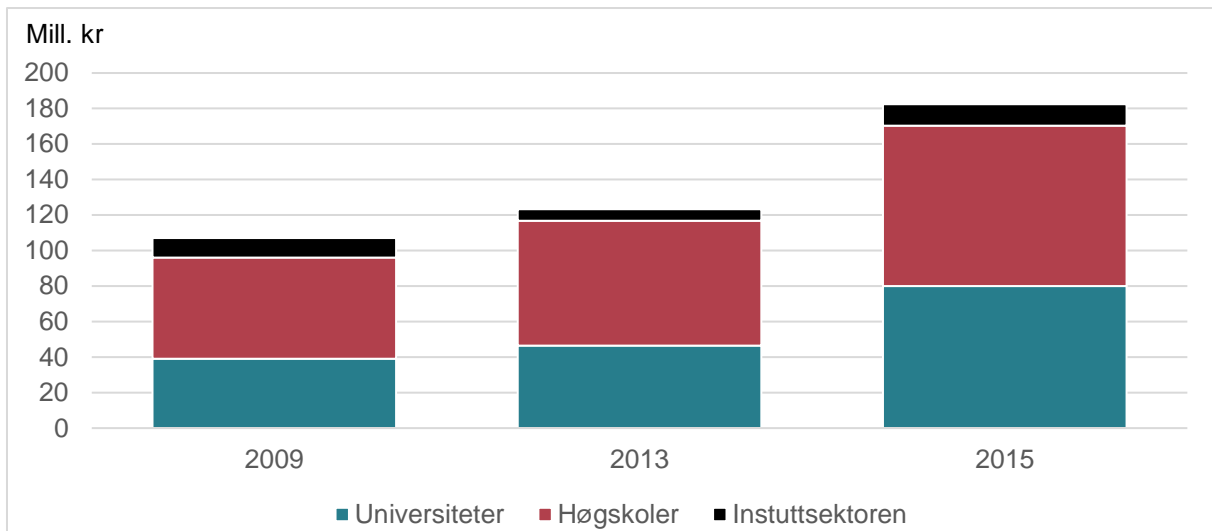
Figur 7.1 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter lærested og institusjonstype¹. Prosent.

¹Øvrige universiteter omfatter her Universitetet i Oslo, Universitetet i Tromsø, NTNU, Universitetet i Bergen og Universitetet i Nordland, mens Øvrige høgskoler omfatter Høgskolen i Buskerud og Vestfold, Høgskolen i Hedmark, Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Nesna, Høgskolen Stord/Haugesund, Høgskolen i Sogn og Fjordane, Høgskolen i Telemark, Høgskolen i Volda, Høgskolen i Østfold, NLA høgskolen og Handelshøyskolen BI.

Kilde: NIFU

Målt i FoU-utgifter til utdanningsforskning på barnehageområdet, var Institutt for barnehagelærerutdanning ved Høgskolen i Oslo og Akershus, Institutt for barnehagelærerutdanning ved Universitetet i Stavanger, Dronning Mauds minne høgskole for førskolelærerutdanning, Avdeling for lærerutdanning ved Høgskolen i Bergen og Institutt for pedagogikk ved Universitetet i Oslo de fem største forskningsmiljøene på området. Fire av disse enhetene var også blant de fem største i 2013.

Det har vært en kraftig vekst i driftsutgifter til FoU på barnehageområdet i perioden 2009 til 2015, spesielt i siste del av perioden. Innsatsen er fordoblet ved universitetene i perioden, mens det ved høgskolene har vært en vekst på om lag 60 prosent. Innsatsen i instituttsektoren var om lag den samme i 2015 som i 2009, etter en nedgang fra 2009 til 2013, se figur 7.2.

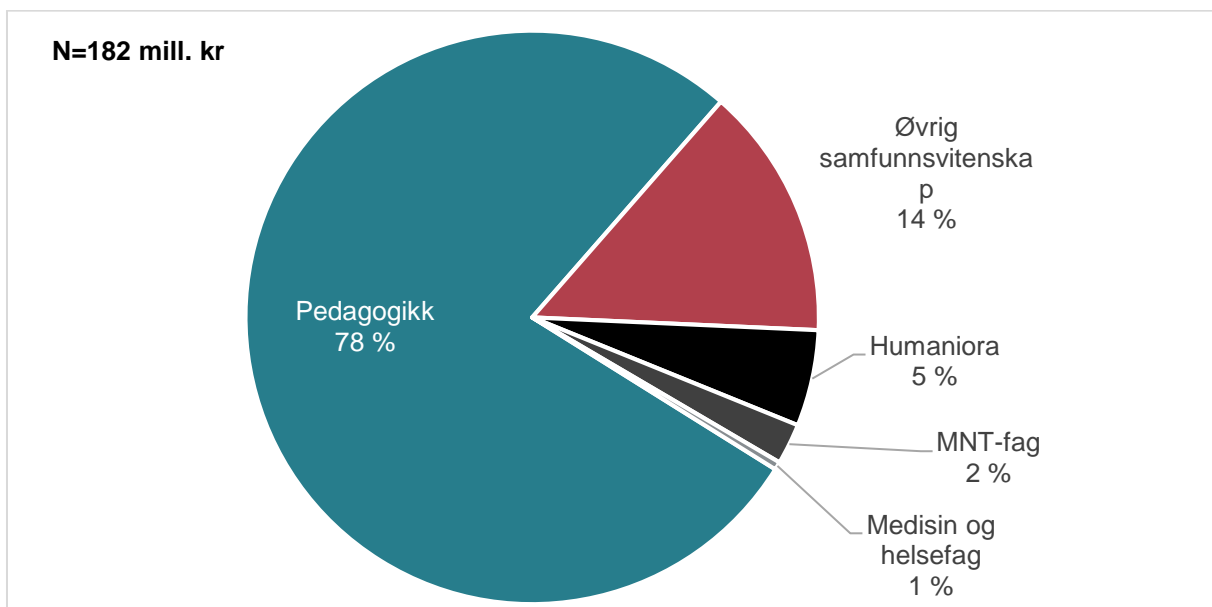

Figur 7.2 Driftsutgifter til FoU på barnehageområdet i 2009, 2013 og 2015 etter institusjonstype. Mill. kr.

Kilde: NIFU

7.2.1 Barnehagemiljøenes fagtilknytning

Nær 80 prosent av utdanningsforskningen på barnehageområdet ble i 2015 utført ved miljøer med hoveddelen av FoU-aktiviteten innenfor pedagogiske fag, se figur 7.3. Dette omfatter primært pedagogiske forskningsmiljøer ved universitetene, samt lærerutdanninger ved universiteter og høyskoler. Forskningen på barnehageområdet var i større grad konsentrert innenfor pedagogiske fag enn hva den totale utdanningsforskningen var i 2015. Andelen av barnehageforskningen som foregikk ved pedagogiske miljøer var større i 2013 enn i 2015, og den samme utviklingen finner vi for total utdanningsforskning.

Figur 7.3 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter forskningsmiljøets fagtilknytning. Prosent.

Kilde: NIFU

Over 90 prosent av utdanningsforskningen på barnehageområdet ble utført ved et samfunnsvitenskapelig miljø. Humaniora-miljøer stod for fem prosent av utdanningsforskningen på barnehageområdet, mens til sammen tre prosent ble utført ved miljøer innenfor MNT-fag eller medisin og helsefag. Blant disse finner vi miljøer innenfor kroppsøving, samt fagdidaktiske miljøer innenfor realfag.

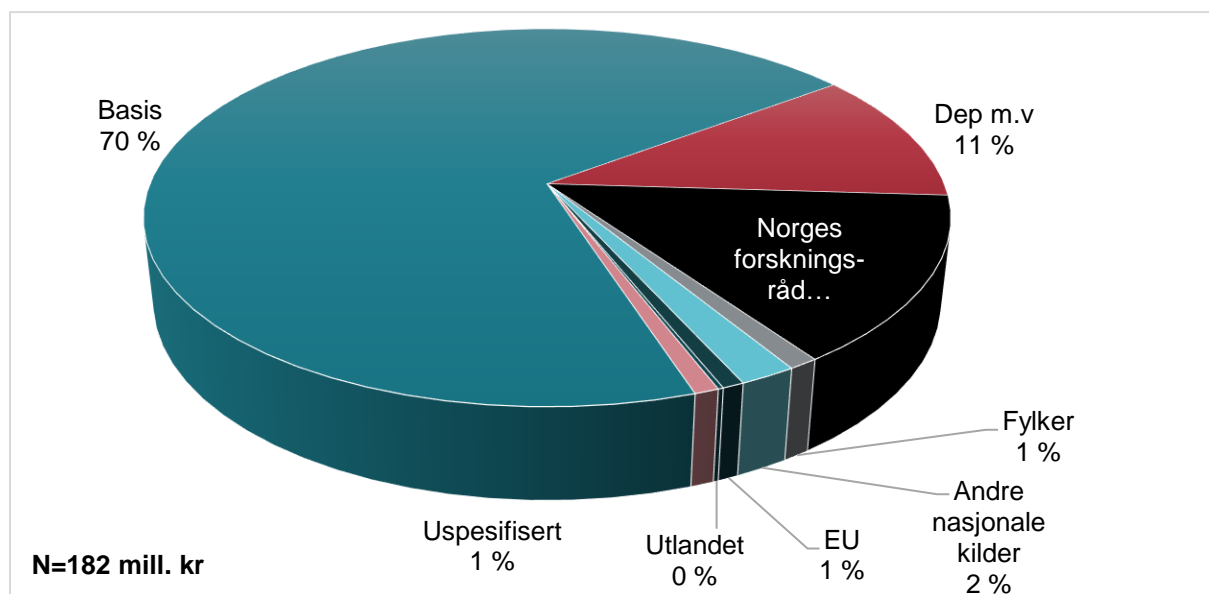
Det har vært en nedgang i FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning på barnehageområdet både innenfor humaniora og medisin og helsefag fra 2013 til 2015, mens FoU-utgifter til barnehageforskning innenfor pedagogiske fag økte med over 50 mill. kr.

7.3 Innretning av utdanningsforskningen på barnehageområdet

I dette avsnittet vil vi se på hvordan barnehageforskningen er finansiert og hvilke forskningstema den omhandler. Utdanningsforskning på barnehageområdet kartlegges i en egen modul i spørreskjemaet, hvor vi ber respondentene fordele innsatsen på feltet prosentvis etter henholdsvis finansieringskilde og forskningstema. Innsatsen på barnehageområdet kan derfor ikke krysses med andre variabler i spørreskjemaet, som fagfelt, samarbeid eller resultater.

7.3.1 Finansiering av utdanningsforskning på barnehageområdet

Om lag 70 prosent av utdanningsforskningen på barnehageområdet i 2015 ble finansiert over institusjonenes basisbevilgninger. Dette er omtrent samme andel som for total utdanningsforskning. Forskningsrådet var den nest største finansieringskilden for barnehageforskningen, og stod for 14 prosent av finansieringen dette året, se figur 7.4. Departementer med underliggende enheter finansierte 11 prosent, fylker og kommuner om lag en prosent, midler fra utlandet en prosent og andre nasjonale kilder to prosent. Ingen miljøer med barnehageforskning oppga å ha mottatt finansiering fra næringslivet.

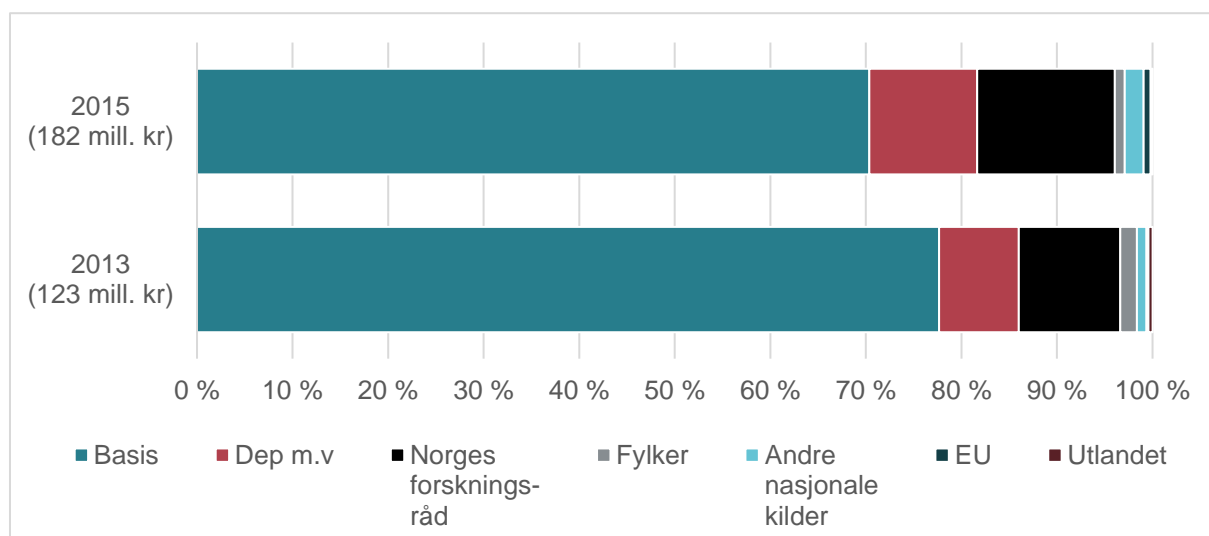

Figur 7.4 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter hovedfinansieringskilde. Prosent.

Kilde: NIFU

Sammenlignet med total FoU-innsats innenfor utdanningsforskning, er Forskningsrådet en viktigere finansieringskilde på barnehageområdet, mens departementer og underliggende enheter har en noe lavere andel av barnehageforskningen. Det er også en lavere andel midler fra utlandet, både fra EU og øvrig utland. Finansieringsmønsteret for utdanningsforskning på barnehageområdet er noe forandret fra 2013 til 2015, se figur 7.5. For det første har andelen ekstern finansiering på feltet vokst

betydelig. Midler fra både Norges forskningsråd og departementer og underliggende enheter er doblet i perioden. Økningen i eksterne midler på barnehageområdet tyder på at det er utlyst flere forskningsprosjekter og oppdrag på feltet, og at det satses fra både Forskningsrådets og departementenes side.

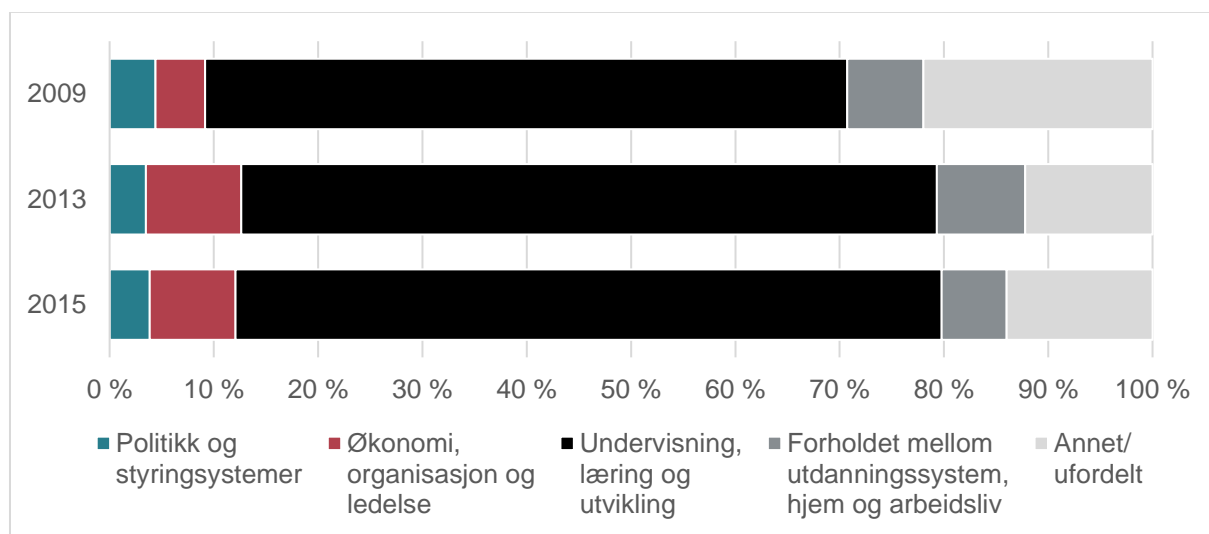
Figur 7.5 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2013 og 2015 etter hovedfinansieringskilde. Prosent.

Kilde: NIFU

Midler fra EU er om lag firedoblet i perioden, noe som indikerer at norske barnehageforskingsmiljøer nå deltar i flere EU-prosjekter enn tidligere. Samtidig rapporteres det om en liten nedgang i øvrige midler fra utlandet.

7.3.2 Forskningstema i utdanningsforskning på barnehageområdet

Innretningen av utdanningsforskningen på barnehageområdet er presentert i kapittel 2.6.2. Det største forskningstemaet på barnehageområdet i 2015 var *Undervisning, læring og utvikling*, slik det også var i 2013 og 2009, se figur 7.6.

Figur 7.6 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009, 2013 og 2015 etter forskningstema.

Kilde: NIFU

Nest største forskningstema i 2015 var *Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv*, som var fokus for om lag sju prosent av barnehageforskningen. Andelen har vært stabil mellom 6 og 8 prosent i perioden 2009 til 2015. Tredje største område i 2015 var *Økonomi, organisasjon og ledelse* med fem prosent. Dette forskningstemaet var nest størst i 2013, og selv om det har vært en vekst i absolutte tall, er andelen redusert. Forskningstemaet *Politikk og styringssystemer* på barnehageområdet var det minste forskningstemaet alle tre år, med om lag fire prosent.

I 2009 var andelen «Annet/ufordelt» hele 22 prosent, mens den i 2013 og 2015 var mellom 12 og 14 prosent. Dette dreier seg om miljøer som oppgir å ha utdanningsforskning på barnehageområdet, men som ikke har fordelt denne innsatsen på underkategorier.

7.4 Menneskelige ressurser på barnehageområdet

I 2015 deltok 579 personer i utdanningsforskning på barnehageområdet. Dette er nær 100 flere enn i 2013, og nesten 200 flere enn i 2009. To tredjedeler av barnehageforskerne var tilsatt ved en høgskole, om lag 30 prosent ved et universitet og fem prosent ved et forskningsinstitutt.

Antall barnehageforskere er kartlagt ved at respondentene merket av forskere på barnehageområdet i en egen kolonne i personaloversiktene de fikk tilsendt sammen med spørreskjemaet for kartlegging av ressurser til utdanningsforskning i 2015. Merk at barnehageforskerne er en delmengde av totalt antall utdanningsforskere.

Tabell 7.2 Nøkkeltall for utdanningsforskere på barnehageområdet i 2015.

	Utdanningsforskere				Barnehageforskere			
	Uni-versi-teter	Høg-skoler	Institutt-sek-toren	Totalt	Uni-versi-teter	Høg-skoler	Institutt-sek-toren	Totalt
Antall	1 044	1 753	117	2 914	177	375	27	579
Kvinneandel (%)	63	64	61	64	75	80	59	77
Andel professorer/forsker I (%)	16	9	21	12	11	9	15	10
Andel stipendiater (%)	16	8	4	11	18	5	0	9
Andel med doktorgrad (%)	56	33	60	42	43	24	63	32
Gjennomsnittsalder (år)	49	51	45	50	48	51	45	50

Kilde: NIFU

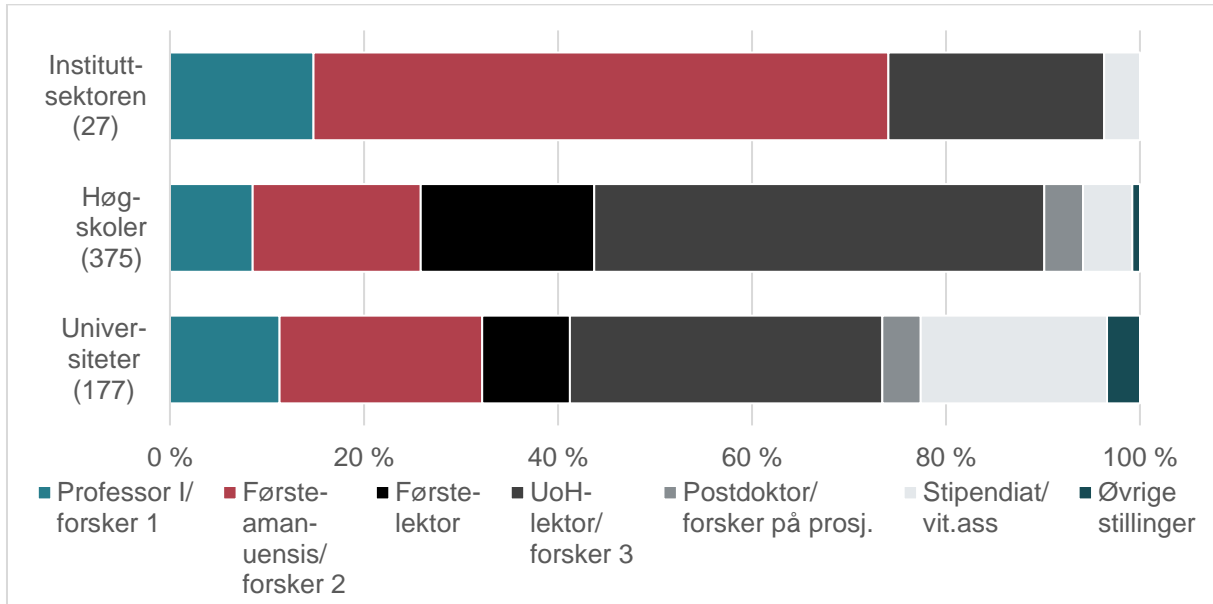
Tabell 7.2 viser at andelen kvinner var høyere for barnehageforskerne enn for utdanningsforskere totalt i 2015, slik det også var i 2013. Kvinneandelen var spesielt høy ved høgskolene (80 prosent). Andelen professorer var lavere på barnehageområdet. Det samme var andelen stipendiater. Dette gjaldt både for høgskolene og instituttsektoren, mens universitetene hadde en høyere andel stipendiater på barnehageområdet enn blant totalt antall utdanningsforskere. Andelen stipendiater på barnehageområdet har gått ned fra 2013 til 2015, med unntak av ved universitetene, hvor den hadde økt med tre prosentpoeng.

I 2015 hadde 32 prosent av barnehageforskerne doktorgrad, mot 42 prosent av alle utdanningsforskere. Doktorgradsandelen for barnehageforskere i instituttsektoren var høyere enn for alle utdanningsforskere i sektoren. Det er imidlertid svært få barnehageforskere i instituttsektoren, slik at tallene er mer usikre. Tatt i betraktning at forskerpopulasjonen på barnehageområdet har lavere andel professorer og lavere doktorgradsandel, kan det være noe bekymringsfullt at andelen stipendiater på feltet har gått ned fra 2013 til 2015.

Gjennomsnittsalderen var den samme for barnehageforskerne som for utdanningsforskere totalt.

7.4.1 Stillingsstruktur blant barnehageforskere

Over 40 prosent av barnehageforskerne var tilsatt i en universitets- og høgskolelektorstilling i 2015. Ved høgskolene utgjorde høgskolelektorene nesten halvparten av barnehageforskerne, mens andelen universitetslektorer var 32 prosent ved universitetene. Det er dermed en relativt mye høyere andel universitets- og høgskolelektorer blant barnehageforskerne enn blant utdanningsforskerne totalt.

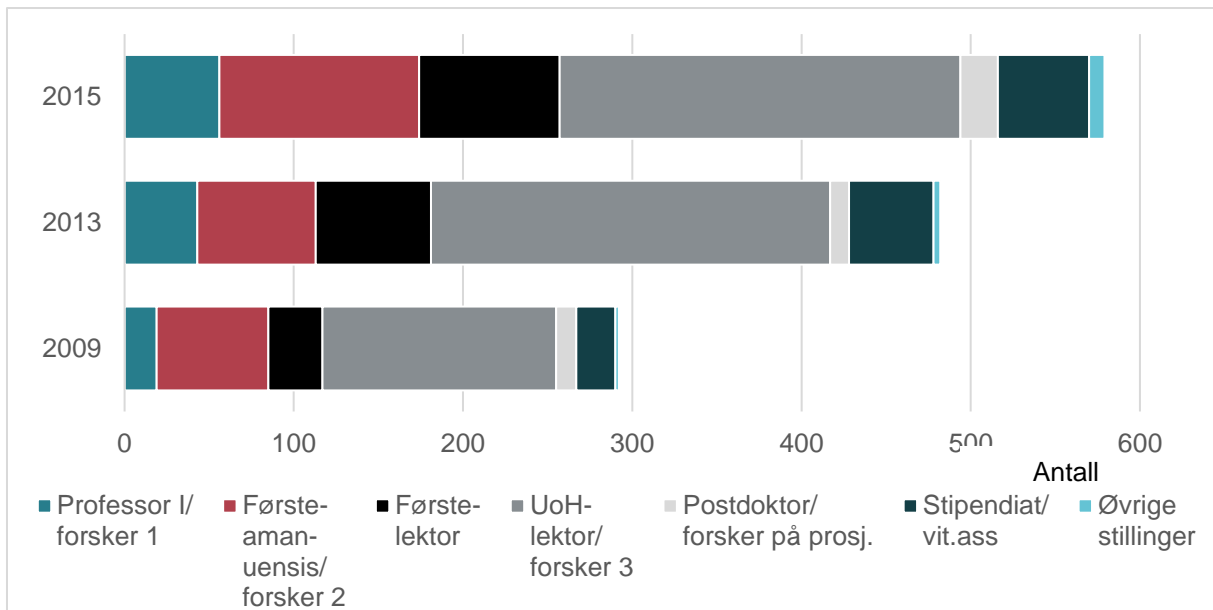
Figur 7.7 Stillingsstruktur blant utdanningsforskere på barnehageområdet i 2015 etter institusjonstype. Prosent.

¹Førsteamanuensis/forsker 2 omfatter her også dosenter. Forsker på prosjekt omfatter forskere med kodene 1108, 1109 og 1110, samt førsteamanuenser og lektorer med ekstern finansiering. Øvrige stillinger omfatter høgskolelærere og teknisk-administrative stillinger, samt innrapporterte personer i bistillinger.

Kilde: NIFU

Professorer og dosenter utgjorde ti prosent av barnehageforskerne i 2015, mens førsteamanuensis, forsker 2 og førstelektor til sammen utgjorde om lag 34 prosent. Kun fire postdoktorer deltok i utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015, noe som utgjorde under en prosent av barnehageforskerne. Det var flest stipendiater ved universitetene, og svært få ved høgskolene og i instituttsektoren.

I 2009 ble det registrert 292 utdanningsforskere med forskning på barnehageområdet. I 2013 var antallet økt til 482, og i 2015 var antallet 579, se figur 7.8. I perioden 2009-2015 er antallet professorer tredoblet blant utdanningsforskerne på barnehageområdet, mens antall førsteamanuenser, forsker 2 og førstelektorer er mer enn doblet. Som blant utdanningsforskere generelt er utviklingen i antall barnehageforskere med førstestilling en indikasjon på at det også her har vært en betydelig kompetanseutvikling.

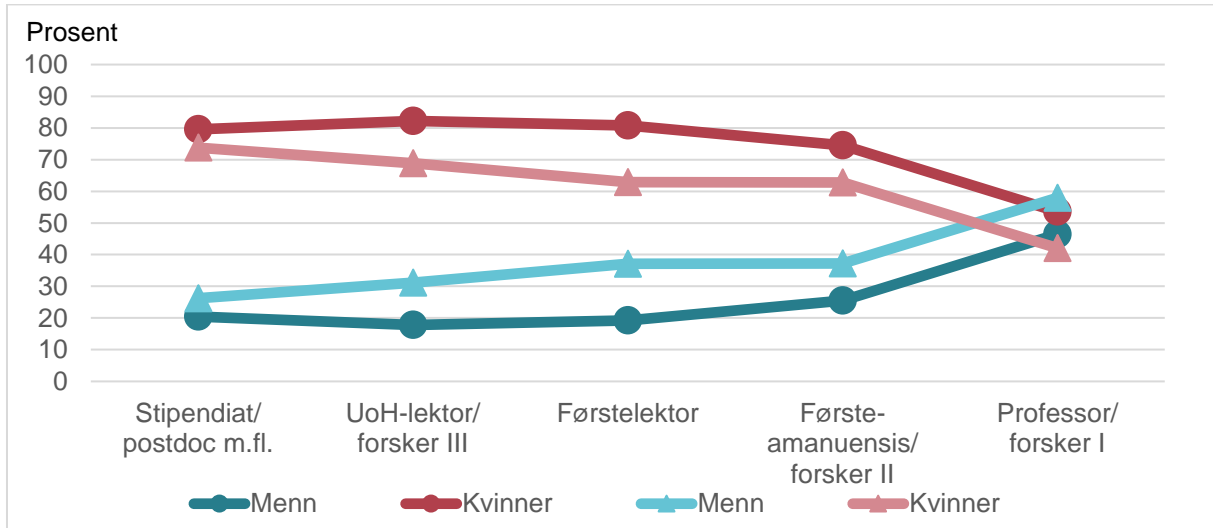

Figur 7.8 Stillingsstruktur blant utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009, 2013 og 2015.

Kilde: NIFU

7.4.2 Kjønn og alder for barnehageforskerne

Kvinnene var i flertall på alle nivåer i den akademiske karrierestigen på barnehageområdet i 2015, også på professornivået, se figur 7.9. Kvinneandelen var totalt sett høyere blant utdanningsforskere på barnehageområdet enn blant utdanningsforskere generelt (henholdsvis 77 og 64 prosent).

Figur 7.9 Kvinnelige og mannlige barnehageforskere og utdanningsforskere på den akademiske karrierestigen i 2015.

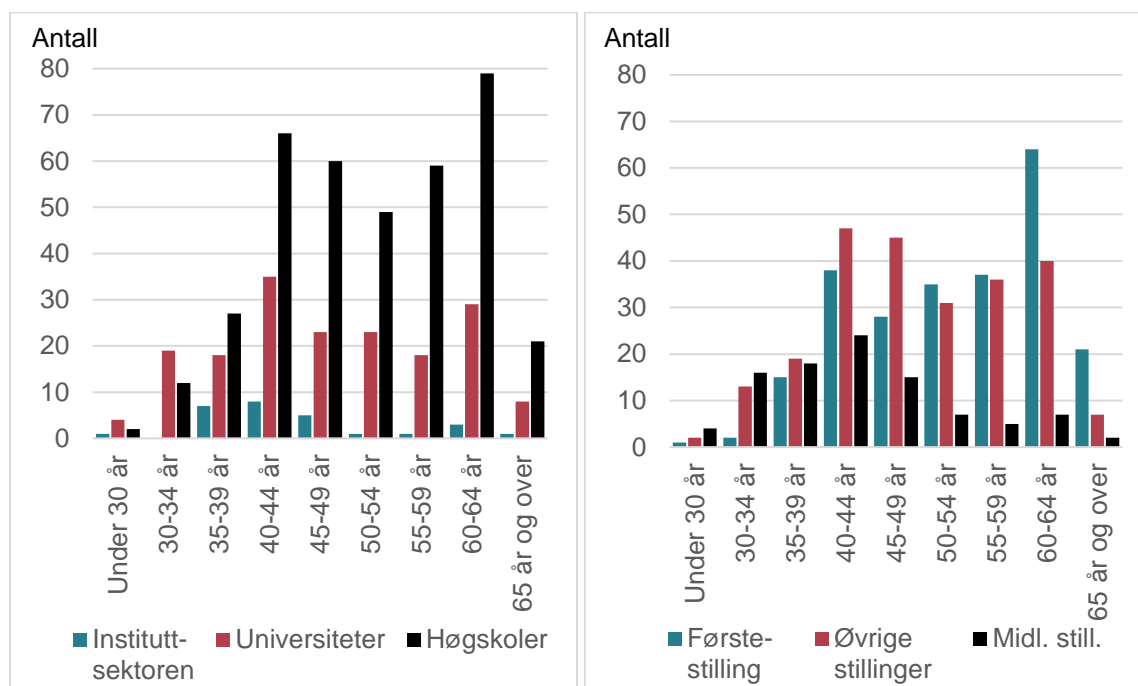
Kilde: NIFU

Høyest kvinneandel blant barnehageforskerne finner vi for universitets- og høgskolelektorer og forsker 3 (82 prosent), tett fulgt av førstelektorene (81 prosent) og stipendiater og postdoktorer og forskere tilsatt på prosjekt (80 prosent). Kvinneandelen blant førsteamanuensene/forsker 2 var 75 prosent.

Det eneste trinnet på den akademiske karrierestigen hvor kjønnene kan anses å være likestilt er blant professorene, hvor kvinneandelen er 54 prosent. Som nevnt i kapittel 3.1.2 anses kjønnene å være likestilt når andelen kvinner og menn utgjør mellom 40 og 60 prosent. Det er altså et mannsunderskudd for samtlige stillingsgrupper på karrierestigen innenfor barnehageområdet, unntatt for professorene.

Andelen menn blant stipendiatene på barnehageområdet har økt noe fra 15 prosent i 2013 til 20 prosent 2015.

Gjennomsnittsalderen for utdanningsforskere på barnehageområdet var 50 år i 2015. Det er ingen endring i gjennomsnittsalder i forhold til i 2013. Gjennomsnittsalderen er også den samme som for utdanningsforskere generelt.

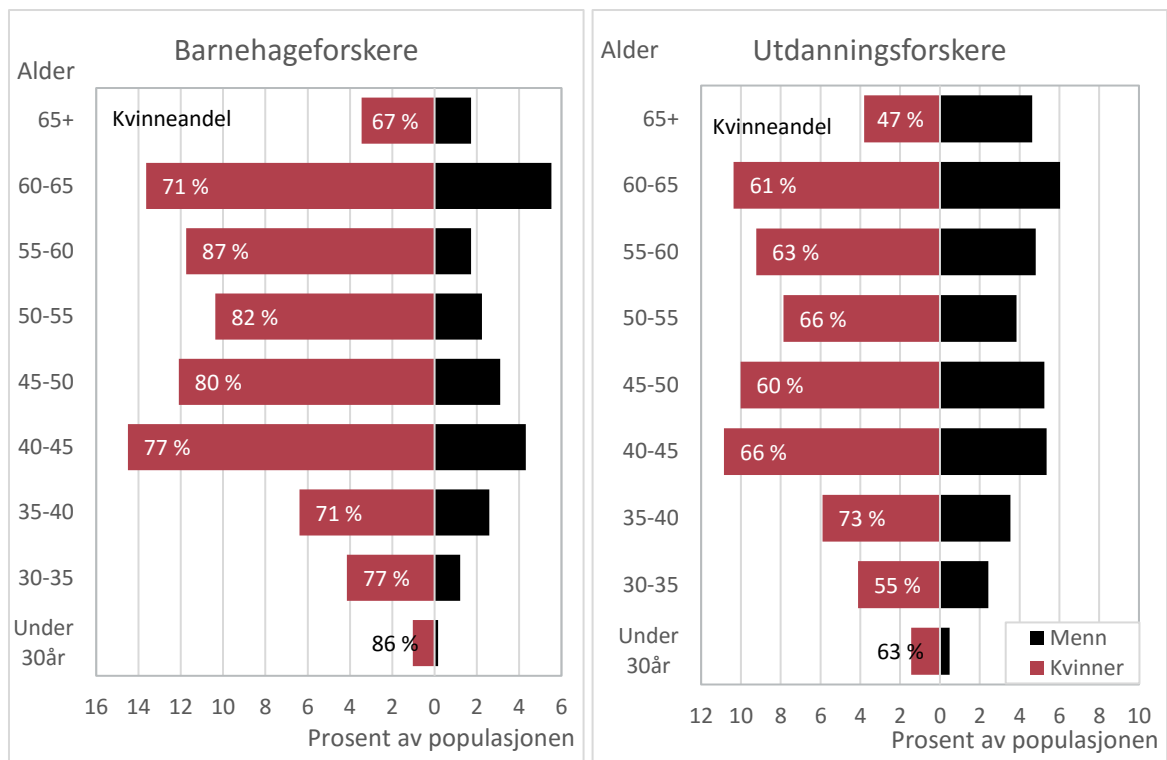
Figur 7.10 Alderssammensetning for barnehageforskere i 2015 etter aldersgruppe, institusjonstype og stillingskategori¹.

¹Førstestilling omfatter her professor, dosent førsteamanuensis, førstelektor, forsker 1 og forsker 2. Øvrige stillinger omfatter universitets- og høgskolelektor, amanuensis, faglig leder og forsker 3, mens midlertidig stilling omfatter postdoktor, stipendiat, vit.ass. og UH-forsker tilsatt på prosjekt.

Kilde: NIFU

Ved høgskolene var det flest barnehageforskere i aldersgruppen 60-64 år i 2015, mens det ved universitetene var flest barnehageforskere i aldersgruppen 40-44 år, se figur 7.10. Det er en viss bevegelse i aldersmønsteret for barnehageforskere fra 2013 til 2015. Ved høgskolene er tendensen at de samme forskerne som i 2013 er blitt 2 år eldre, mens det ved universitetene nå er flere yngre barnehageforskere enn i 2013, da det var flest barnehageforskere i aldersgruppene 60-64 år og 35-44 år.

Blant personalet i førstestilling på barnehageområdet var gjennomsnittsalderen 54 år. Her er det heller ingen endring fra 2013, og det er også for førstestillingene det samme aldersgjennomsnittet som for utdanningsforskere generelt. Blant øvrig personale var gjennomsnittsalderen 48,5 år, mens den var 40,4 år for stipendiatene og andre i midlertidige stillinger. For stipendiatene var gjennomsnittsalderen dermed to år høyere for barnehageforskere enn den var for utdanningsforskere totalt.

Figur 7.11 Alderssammensetning for kvinnelige og mannlige barnehageforskere og utdanningsforskere i 2015. Andel.

Kilde: NIFU

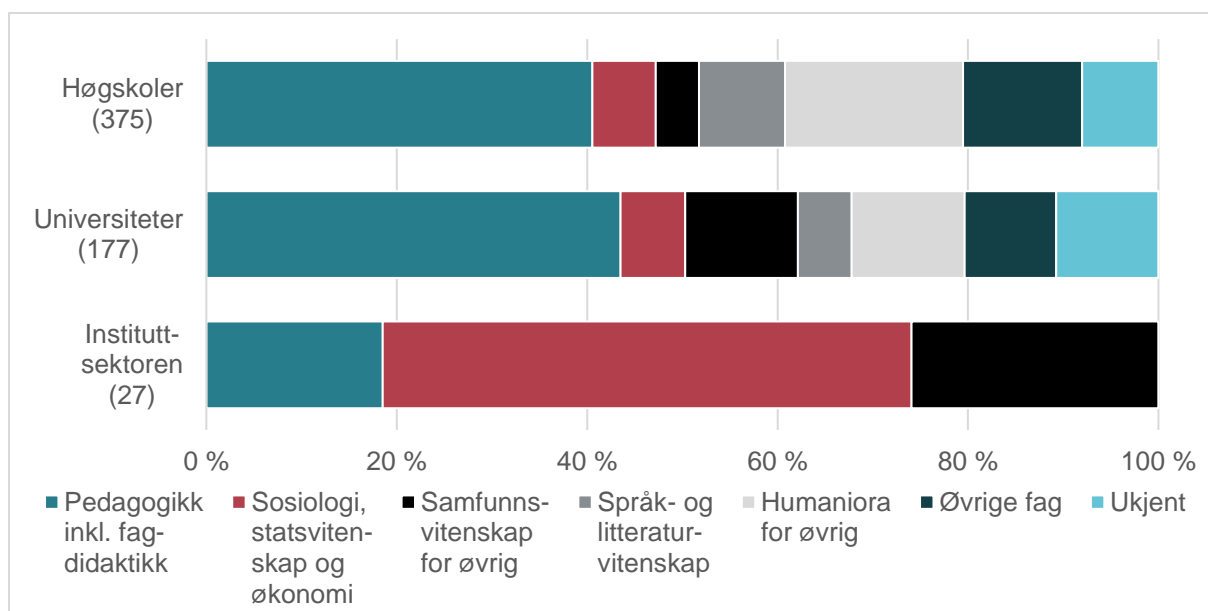
Kvinnene var i flertall i alle aldersgrupper innenfor utdanningsforskning på barnehageområdet, se figur 7.11. Selv i aldersgruppen 65 år og eldre, hvor det var flere menn enn kvinner i den totale populasjonen av utdanningsforskere, var 67 prosent av barnehageforskerne kvinner. Sammenlignet med den totale populasjonen av utdanningsforskere, var andelen kvinner over 20 prosentpoeng høyere blant barnehageforskerne i aldersgruppene 55-60 år, 45-50 år og under 30 år.

7.4.3 Kompetanseprofil for barnehageforskerne

Barnehageforskerens fagbakgrunn, det vil si utdanningsfag på mastergrads- og hovedfagsnivå, viser at pedagogikk, inkludert fagdidaktikk, er den største gruppen utdanningsfag i 2015. 40 prosent av barnehageforskerne hadde pedagogisk fagbakgrunn. Samlet hadde 57 prosent av barnehageforskerne samfunnsvitenskapelig fagbakgrunn. 23 prosent av barnehageforskerne hadde bakgrunn fra humaniora og 11 prosent fra øvrige fag, som MNT-fag og helsefag.

Flertallet av pedagogene blant barnehageforskerne var tilknyttet er høgskole, selv om andelen pedagoger er større ved universitetene, se figur 7.12. I universitets- og høgskolesektoren hadde godt over halvparten av barnehageforskerne samfunnsvitenskapelig fagbakgrunn i 2015, med 63 prosent ved universitetene og 53 prosent ved høgskolene. I instituttsektoren hadde samtlige barnehageforskere samfunnsvitenskapelig fagbakgrunn.

Forskere med fagbakgrunn fra språk- og litteraturvitenskap utgjorde 8 prosent av barnehageforskerne, mens 16 prosent hadde bakgrunn fra andre humanistiske fag. Andelen med humaniora-bakgrunn var høyere ved høgskolene (28 prosent) enn ved universitetene (18 prosent). Ved høgskolene hadde 13 prosent fagbakgrunn fra øvrige fag, som MNT-fag og helsefag, ved universitetene hadde 10 prosent bakgrunn fra øvrige fag. Vi mangler opplysninger om fagbakgrunn for henholdsvis 8 og 11 prosent ved høgskolene og ved universitetene. De fleste av disse er utdannet i utlandet.

Figur 7.12 Utdanningsbakgrunn for barnehageforskerne i 2015 etter fagfelt og institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

I 2015 hadde 32 prosent av barnehageforskerne doktorgrad, i alt 167 personer, se tabell 7.3. Andelen barnehageforskere med doktorgrad er størst i instituttsektoren (63 prosent), og lavest ved høgskolene (24 prosent). Sammenliknet ved 2013 hadde doktorgradsandel blant barnehageforskerne økt med 8 prosentpoeng totalt. Økningen i doktorgradsandel har skjedd ved høgskolene, der andelen var 16 prosent i 2013. Ved universitetene og i instituttsektoren er det ingen endring fra doktorgradsandel fra 2013.

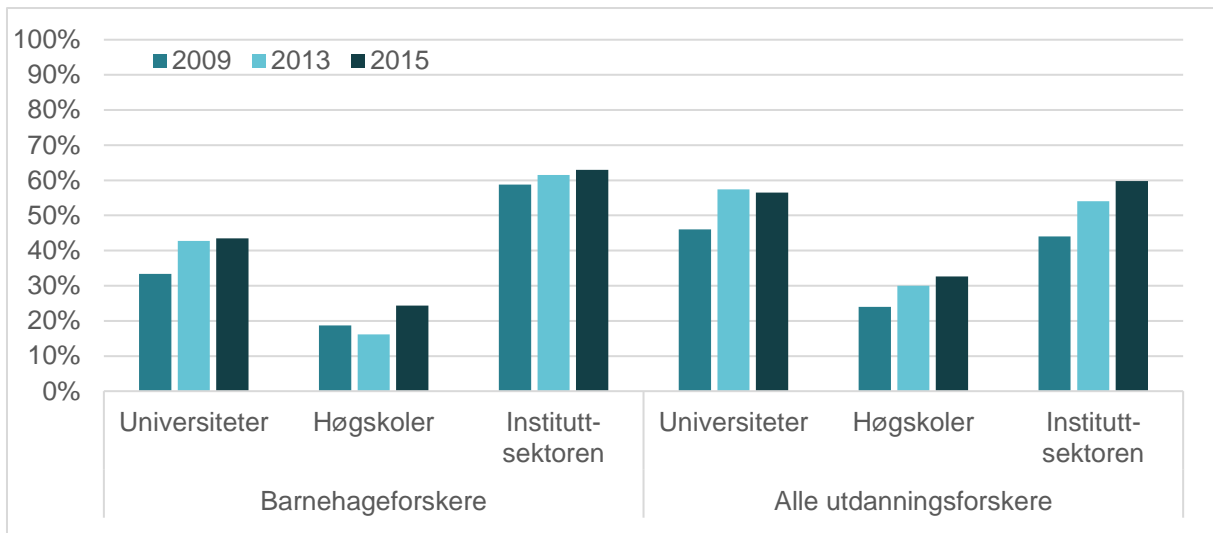
Tabell 7.3 Nøkkeltall for barnehageforskere med doktorgrad i 2015.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
Barnehageforskere ekskl. stipendiater	145	357	27	529
Barnehageforskere med dr.grad	63	87	17	167
Doktorgradsandel	43	24	63	32
Gjennomsnittsalder ved disputas (år)	42	44	40	43

Kilde: NIFU

Doktorandene innenfor barnehageforskning hadde en gjennomsnittsalder ved disputas på 43 år. Dette er litt høyere enn for utdanningsforskere generelt (41,7 år), og betydelig høyere enn den totale forskerpopulasjonen (37,1 år). Høyeste gjennomsnittlige disputasalder finner vi ved høgskolene (44 år), og lavest i instituttsektoren (40 år).

Mens doktorgradsandel innenfor utdanningsforskning generelt har økt fra 2009 til 2015, er ikke dette tilfelle i samme grad for barnehageforskerne. Andelen barnehageforskere med doktorgrad har vært lavere enn for utdanningsforskere samlet både ved universitetene og høgskolene alle tre årene, mens den har vært høyere i instituttsektoren.

Figur 7.13 Doktorgradsandel for barnehageforskere og alle utdanningsforskere i 2009, 2013 og 2015 etter institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

8 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene

Kartleggingen i 2015 har et spesielt fokus på lærerutdanningene. Lærerutdanningene omfatter her institusjoner som har representanter i UHRs Nasjonalt råd for lærerutdanningene (NRLU)¹⁹, med unntak av kunsthøgskolene²⁰. Dette innebærer at alle typer lærerutdanninger er representert, både barnehagelærere, grunnskolelærere, yrkesfaglærere, faglærere, lektor og praktisk-pedagogisk utdanning. De nasjonale sentrene for opplæring som har rapportert inn FoU-aktivitet til den nasjonale FoU-statistikken, er også inkludert i utvalget.

I dette kapittelet vil vi se på FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning ved lærerutdanningene, samt personalet som deltar i utdanningsforskning ved disse miljøene. Vi ser også nærmere på samarbeid om utdanningsforskning, resultater av utdanningsforskning og barrierer mot utdanningsforskning, slik lærerutdanningsmiljøene opplever dette.

8.1 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene som satsingsområde

Lærerutdanningene har gått igjennom mange endringer i løpet av de siste årene. Utformingen av lærerutdanningen ble først endret fra allmennlærerutdanning for hele grunnskolen, til grunnskolelærerutdanning (GLU) for 1-7 trinn eller 5-10 trinn fra og med høsten 2010, etter forslag i stortingsmeldingen *Læreren Rollen og utdanningen* (St.meld. 11, 2008-2009), og i strategien *Lærerløftet* (2014) kom forslaget å gjøre lærerutdanningen femårig, men å bevare todelingen som ble innført tidligere. Den femårige utdanningen innføres fra høsten 2017. I tillegg har det i flere omganger blitt innført endrede opptakskrav til lærerutdanningen, for eksempel ved at det ble innført krav om minst 35 grunnskolepoeng og minst karakteren 3 i matematikk og norsk fra og med høsten 2005. Hensikten med strategien *Lærerløftet* er å skape en skole der elevene lærer mer gjennom en ny lærerutdanning, skjerpede opptakskrav, mer faglig fordyping for lærerne og tilbud om etter- og videreutdanning.

Derimot er det få stortingsmeldinger og NOUer som har omhandlet eller vært rettet mot forskningen som foregår i lærerutdanningene, og forut for denne gjennomgangen er det i liten grad klarhet i hvilken grad denne forskningen kan eller bør klassifiseres inn under utdanningsforskning. Tidligere studier har

¹⁹ Nasjonalt råd for lærerutdanning (NRLU) er et av fem nasjonale råd under Universitets- og høgskolerådet. I rådet sitter representanter fra alle utdanningsinstitusjoner som gir en eller flere av de sju hovedtypene lærerutdanning: barnehagelærerutdanning, grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10, faglærerutdanning for praktiske og estetiske fag, yrkesfaglærerutdanning, lektorutdanning for trinn 8-13 og praktisk-pedagogisk utdanning for allmenne fag og yrkesfag. Oversikt over institusjonene finnes i vedlegg 4.

²⁰ Kunsthøgskolene rapporterte ikke inn utdanningsforskning i 2015.

blant annet vist at ansatte i lærer- og barnehagelærerutdanningene bruker hoveddelen av FoU-tiden sin på utviklingsarbeid, særlig pedagogisk utviklingsarbeid, men også at personalet forsker innenfor den disiplinen de har høyere utdanning fra (Larsen & Kyvik 2006). Dette henger i noen grad sammen med at det er ulike måter å organisere lærerutdanning på ved ulike institusjoner. Noen har valgt en organisering der alle som arbeider ved lærerutdanningen er i samme avdeling, uavhengig av hvilke fag de underviser i, mens andre har valgt en organisering der de som underviser på lærerutdanningen har sin primære tilknytning i det disiplin-faget som de tilhører. I en fersk kartlegging av FoU i korte profesjonsutdanninger (Frølich et al 2016) skille det mellom grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid ved lærerutdanningene, og man finner at hoveddelen av de ansatte bruker tiden sin på de to sistnevnte, der utviklingsarbeid utgjør litt over en tredel. Samtidig, dersom vi sammenligner funn i Larsen og Kyvik (2006) med den nyere kartleggingen, ser det ut til at andelen som bruker tid på grunnforskning har økt noe.

Selv om det ikke finnes noen egen strategi som omtaler utdanningsforskning ved lærerutdanningene, så er lærerutdanningene omtalt i den generelle strategien for utdanningsforskning (*Kvalitet og relevans 2014-2019*). Blant annet pekes det på at utviklingen av FoU-kompetanse i fagmiljø som driver med lærerutdanning må fortsette om man skal kunne nå målet om mer FoU-basert praksis i barnehage, skole og lærerutdanning.

Derimot er det to ting som trekkes frem som særlig positivt i strategien. Det ene er opprettelsen av det første senteret for fremragende utdanning, ProTed, i 2011, og det andre er forskerskolen NAFOL. ProTed (Center for Professional Learning in Teacher Education) er et samarbeid mellom Universitetet i Oslo og Universitetet i Tromsø, og fikk statusen senter for fremragende utdanning fordi det allerede hadde særlig høy utdanningskvalitet og innovativ praksis i utdanningstilbudet. Forskerskolen NAFOL (Nasjonal forskerskole for lærerutdanning) anses som et sentralt virkemiddel for å styrke rekrutteringen og forskningen i lærerutdanningen. NAFOL ble opprinnelig opprettet i 2008, som en del av Forskningsrådets praksisrettede forskningsprogrammer PraksisFoU og PRAKUT, og har etter evaluering blitt videreført. NAFOLs nettverk består av 17 norske høgskoler og universiteter som driver med lærerutdanning, og fungerer dermed som et nasjonalt nettverk for organisert forskerutdanning.

Dersom vi ser til lærestedene som har lærerutdanning har to utdanningsinstitusjoner opprettet egne senter for utdanningsforskning: Høgskolen i Bergen opprettet i 2008 *Senter for utdanningsforskning*, mens *Senter for praksisrettet utdanningsforskning* ved Høgskolen i Hedmark ble opprettet i 2010. Begge sentre driver aktivt med utdanningsforskning.

Hoveddelen av forskningen som foregår ved lærerutdanningene finansieres i stor grad av interne midler, og det er relativt sett lite innslag av støtte fra Forskningsrådet. Noen enkeltprosjekter har nådd opp i konkurransen i FINNUT-programmet, herunder følgende:

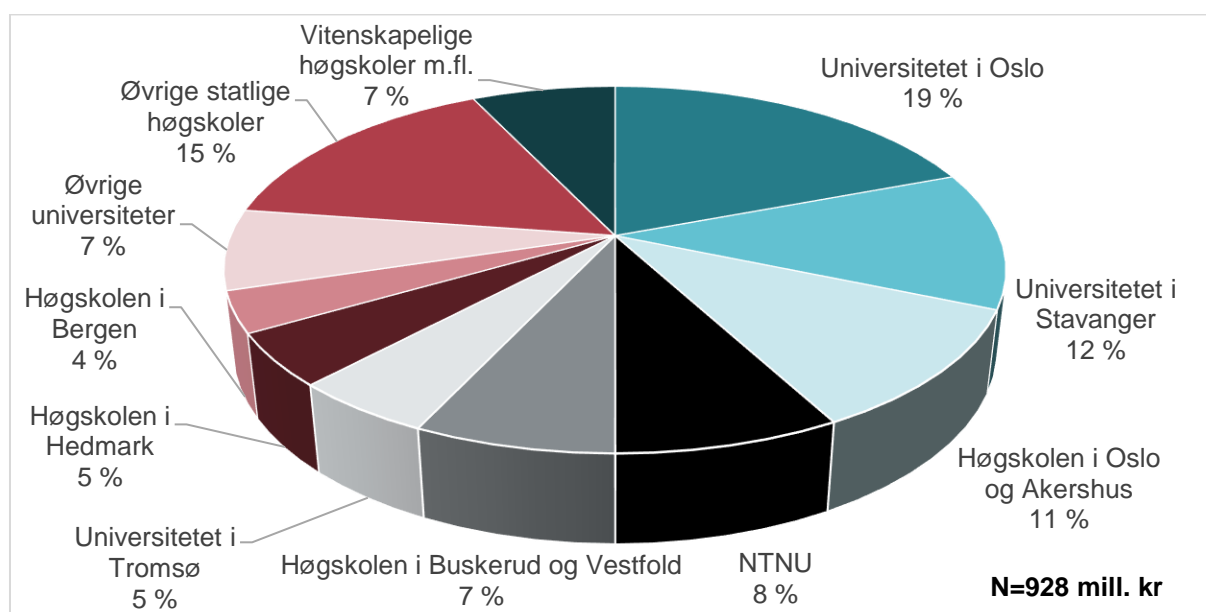
- SPEED - The function of special education, ledet av Peder Haug, Høgskolen i Volda (2012-2017)
- Learning in the 21st century, ledet av Lars Vavik, Høgskolen Stord/Haugesund (2012-2017)
- LauDim – Språkbruk og språkutvikling i det matematiske klasserommet, ledet av Vivi Lisbeth Nilssen, Høgskolen i Sør-Trøndelag (2014-2018)

To av disse tre prosjektene er opprinnelig tildelt som en del av PRAKUT (de som er bevilget før 2014). Fra 2017 er det i FINNUT en spesiell satsing for å styrke forskningskompetansen i grunnskolelærerutdanningen. Satsingen har fått navnet *Forskningskompetanse i utvalgte profesjonsutdanninger*, og i 2017 blir det utlyst 50 mill. NOK til prosjekter innen fagdidaktikk på grunnskolelærerutdanningen. Søknadsfristen er satt til 26. april 2017 og prosjekter kan tidligst starte i 2018.

8.2 Omfang av utdanningsforskning ved lærerutdanningene

Lærerutdanningene utførte FoU på utdanningsforskningsfeltet for 928 mill. kr i 2015. Dette var nesten to tredjedeler av all utdanningsforskningen i Norge dette året. Lærerutdanningene ved universitetene og høgskolene stod for hver sin halvdel av dette beløpet. Instituttene ved Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo stod for 19 prosent av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene, se figur 8.1. Instituttene og sentrene ved Universitetet i Stavanger stod for 12 prosent og instituttene ved Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier ved Høgskolen i Oslo og Akershus stod for 11 prosent.

Noen vil kanskje hevde at all forskning som foregår ved lærerutdanningene er utdanningsforskning, og at alle faglig ansatte her er utdanningsforskere. Slik er imidlertid ikke svarene fra miljøene. Det er ikke uvanlig at faglig ansatte i lærerutdanningene forsker på tematikk relatert til fag eller disipliner de har sin utdanningsbakgrunn fra, for eksempel språk og litteratur, uten at dette er direkte relatert til undervisningssystemet. Gjennomgangen av avlagte doktorgrader ved miljøer med utdanningsforskning avdekket også flere avhandlinger som ikke kunne klassifiseres som utdanningsforskning, se kapittel 4.2. Dette understøtter tidligere observasjoner av at forskere ved lærerutdanningene også forsker på temaer som ikke er direkte relatert til utdanningsfeltet.

Figur 8.1 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015 etter institusjon. Prosent.

1Øvrige universiteter omfatter Universitetet i Agder, Universitetet i Bergen, Nord universitet og NMBU. Øvrige statlige høyskoler omfatter høyskolene i Sør-Trøndelag, Stord/Haugesund, Telemark, Nesna, Østfold, Nord-Trøndelag, Sogn og Fjordane, Lillehammer, Volda og Samisk høyskole. Vitenskapelige høyskoler m.fl. omfatter NLA høyskolen, Dronning Mauds minne, Norges idrettshøyskole, Norges musikkhøyskole og Det teologiske menighetsfakultet.

Kilde: NIFU

Totalt 16 miljøer ved lærerutdanningene oppga at all FoU-aktivitet var utdanningsforskning i 2015, se tabell 8.1. Halvparten av lærerutdanningsmiljøene oppga at utdanningsforskning utgjorde mellom 50 og 99 prosent av FoU-innsatsen. Flere lærerutdanninger er organisatorisk samordnet med andre fagmiljøer, for eksempel Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap ved Høgskolen i Hedmark og Avdeling for lærerutdanning og kulturfag ved Høgskolen Stord/Haugesund, og har følgelig andre forskningsfelt.

Tabell 8.1 Utdanningsforskning i lærerutdanningene i 2015 etter forskningsintensitet. Antall enheter og mill. kr.

	Universiteter	Høgskoler	Totalt	FoU-utgifter Mill. kr
Under 50 prosent	3	6	9	40
50-99 prosent	8	17	25	484
100 prosent	7	9	16	404
Totalt	18	32	50	928

Kilde: NIFU

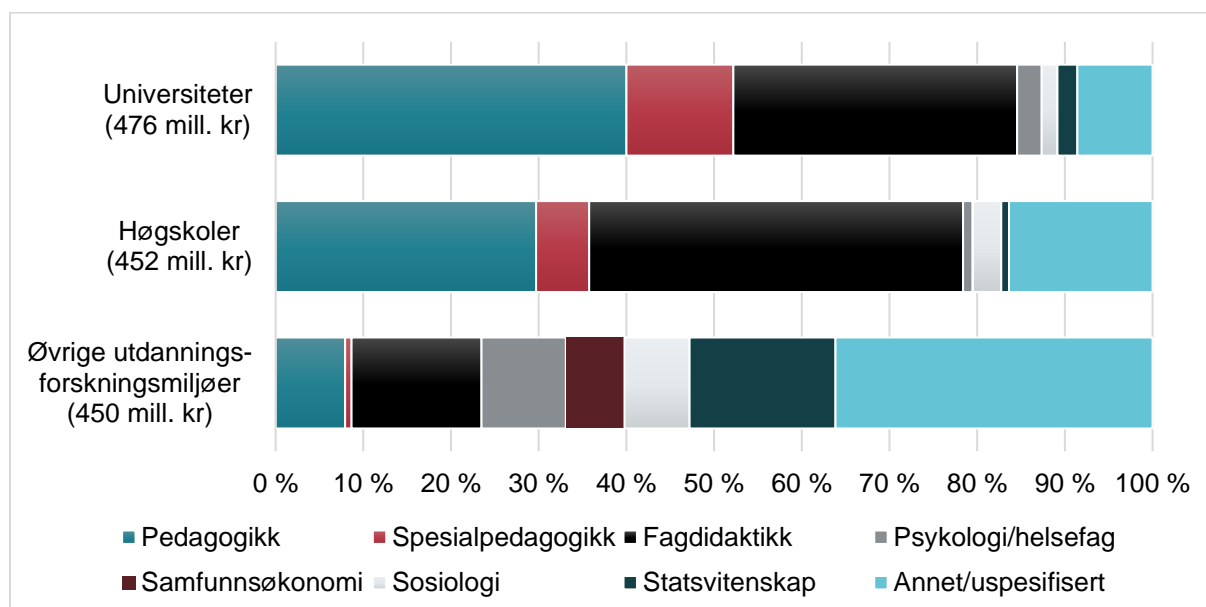
Ni av lærerutdanningsmiljøene oppga at under halvparten av FoU-innsatsen var utdanningsforskning i 2015. Blant disse er Musikkhøgskolen og Menighetsfakultetet, som begge har PPU-utdanning og er medlem av NRLU, men hvor hovedtyngden av FoU-aktiviteten er innenfor andre fagfelt.

8.3 Innretning av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene

I dette avsnittet vil vi se på utvalgte inndelinger av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene, etter samme oppsett som for total utdanningsforskning i kapittel 2. Først ser vi på fagfelt i lærerutdanningene, dernest finansiering av utdanningsforskning i lærerutdanningene, før vi ser nærmere på forskningsområder og forskningstemaer.

8.3.1 Fagfelt ved lærerutdanningene

Lærerutdanningene stod i 2015 for 90 prosent av utdanningsforskningen innenfor fagfeltet *pedagogikk*, 96 prosent innenfor *spesialpedagogikk* og 84 prosent innenfor *fagdidaktikk*, se for øvrig kapittel 2.5.2. Figur 8.2 viser den prosentvise fordelingen på fagfelt i henholdsvis lærerutdanningene ved universitetene, lærerutdanningene ved høgskolene og ved utdanningsforskingsmiljøer utenfor lærerutdanningene. Vi ser at *pedagogikk* og *fagdidaktikk* var de største fagfeltene ved lærerutdanningene ved universitetene, mens *fagdidaktikk* var størst ved høgskolene.

Figur 8.2 Fagfelt innenfor utdanningsforskningen ved lærerutdanningene, samt ved øvrige utdanningsforskingsmiljøer, i 2015. Prosent.

Kilde: NIFU

Nær 70 prosent av utdanningsforskningen innenfor *psykologi og helsefag* foregikk i 2015 utenfor lærerutdanningene, om lag samme andel gjaldt for *statsvitenskap*. Nær tre fjerdedeler av *utdanningssosiologien og annen sosiologisk utdanningsvitenskap* foregikk utenfor lærerutdanningene. Det samme gjorde 99 prosent av utdanningsforskningen relatert til *samfunnsøkonomi*.

Vi fulgte opp lærerutdanningene spesielt i kartleggingen, og alle lærerutdanningsmiljøene svarte på spørreundersøkelsen. Andelen som oppga *annet/uspesifisert* er derfor lav for disse miljøene. Dessuten oppga flere miljøer utenfor lærerutdanningene at utdanningsforskningen var relatert til andre fagfelt enn de forhåndsdefinerte, herunder kjønnsforskning, drama og teater, urfolkstudier, økonomi og administrasjon, sosialt arbeid, språklæring og utviklingsstudier.

8.3.2 Finansiering av utdanningsforskning ved lærerutdanningene

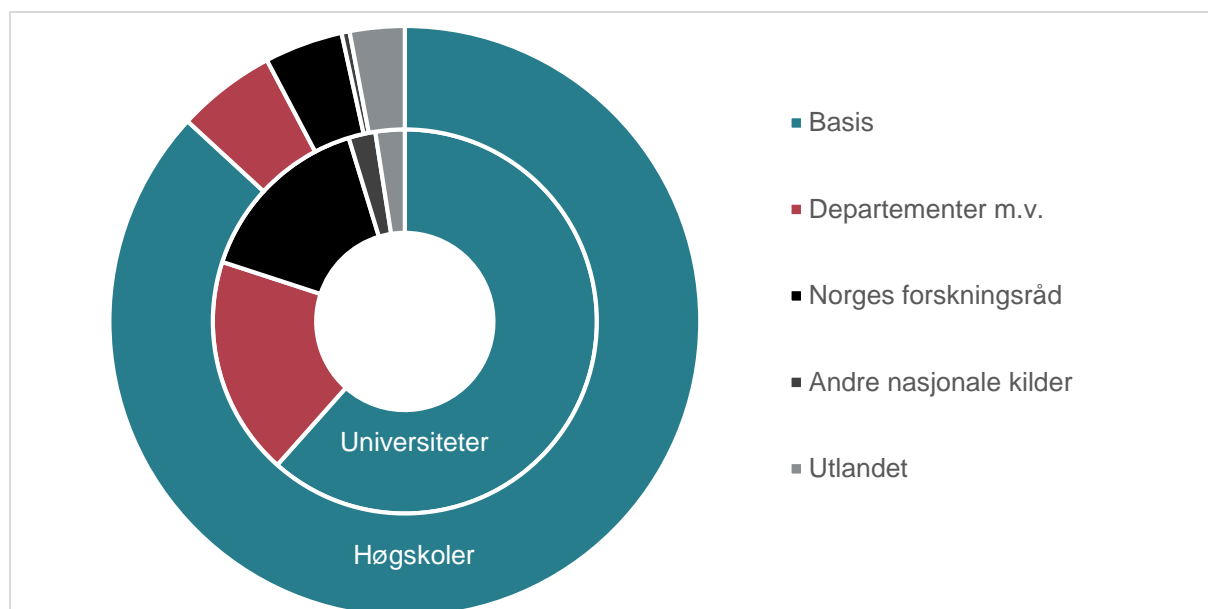
Utdanningsforskningen ved lærerutdanningene var nesten utelukkende finansiert av offentlige kilder i 2015, totalt 96 prosent. Andelen var tilnærmet den samme ved begge lærestedstyper, se tabell 8.2.

Tabell 8.2 Finansiering av utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015. Mill. kr.

	Universiteter	Høgskoler	Totalt
Offentlig finansiering	454	437	891
Privat finansiering	22	15	38
Sum	476	452	928

Kilde: NIFU

Ved lærerutdanningene ved universitetene ble 62 prosent av utdanningsforskningen finansiert av basisbevilgningen. Dette er noe lavere enn gjennomsnittet for total utdanningsforskning (69 prosent). Samtidig ble 87 prosent av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene ved høgskolene finansiert med basismidler.

Figur 8.3 Finansiering av utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015 etter institusjonstype og hovedfinansieringskilde. Prosent.

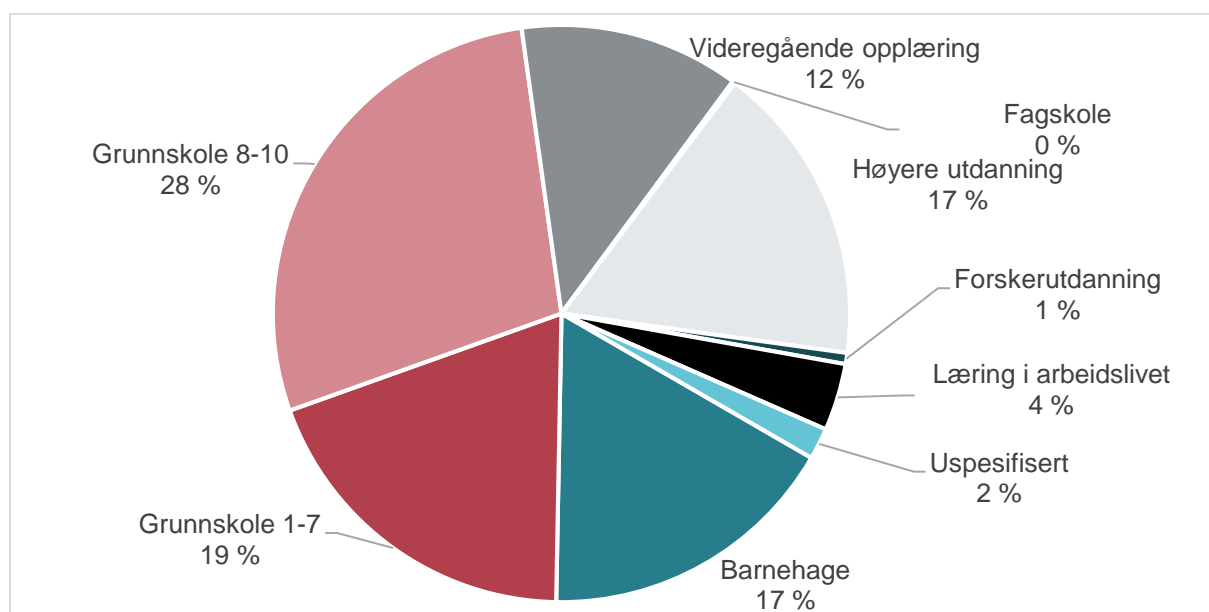
Kilde: NIFU

Departementer med underliggende enheter finansierte 18 prosent av utdanningsforskningen ved universitetenes lærerutdanninger i 2015, mens Forskningsrådet stod for 15 prosent. Andre nasjonale kilder og utlandet stod begge for to prosent hver. Ved lærerutdanningene ved høgskolene var

departementer og underliggende enheter den nest største finansieringskilden med fem prosent av totalen, mens Forskningsrådet stod for fire prosent. Midler fra utlandet stod for tre prosent av utdanningsforskningen, mens under en prosent ble finansiert av andre nasjonale kilder. Det er med andre ord en markant forskjell i finansieringsstrukturen av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene ved henholdsvis universitetene og høgskolene, ved at universitetsmiljøene har en høyere andel eksterne midler.

8.3.3 Forskningsområder og forskningstema ved lærerutdanningene

Om lag halvparten av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene dreide seg om *grunnskolen* i 2015. *Grunnskole 1-7* stod for 19 prosent, mens *grunnskole 8-10* stod for 28 prosent, se figur 8.4. Sammenlignet med utdanningsforskning samlet, var grunnskoleområdet større ved lærerutdanningene. Utdanningsforskning på *barnehageområdet* var også mer sentralt ved lærerutdanningene, og utgjorde 17 prosent, mot 11 prosent totalt. *Høyere utdanning* var om lag like stort, 17 prosent ved lærerutdanningene og 19 prosent totalt. *Videregående opplæring* utgjorde en tre prosentpoengs lavere andel ved lærerutdanningene.

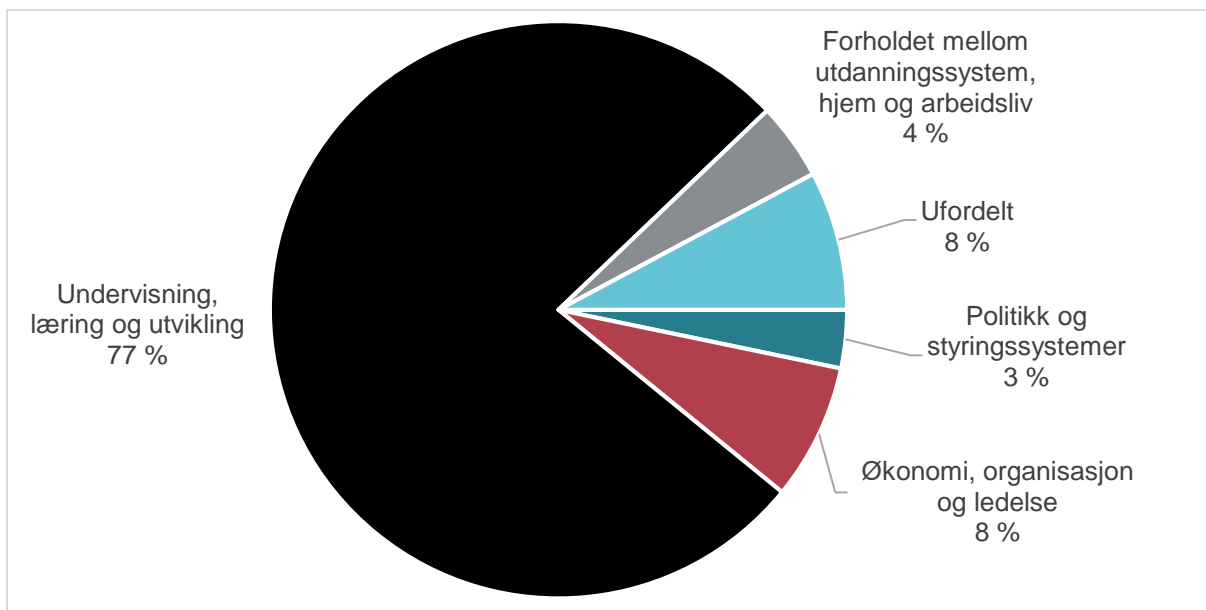

Figur 8.4 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene etter forskningsområde. Prosent.

Kilde: NIFU

Undervisning, læring og utvikling var det desidert største forskningstemaet ved lærerutdanningene i 2015, med 77 prosent av FoU-innsatsen, se figur 8.5. Dette er en litt høyere andel enn for total utdanningsforskning, hvis vi holder ufordelte midler utenfor. Nest største forskningstema var *økonomi, organisasjon og ledelse* med åtte prosent, fulgt av *forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv* og *politikk og styringssystemer*, som var omtrent like små. Åtte prosent av utdanningsforskningen ved lærerutdanningene var ikke fordelt på forskningstema.

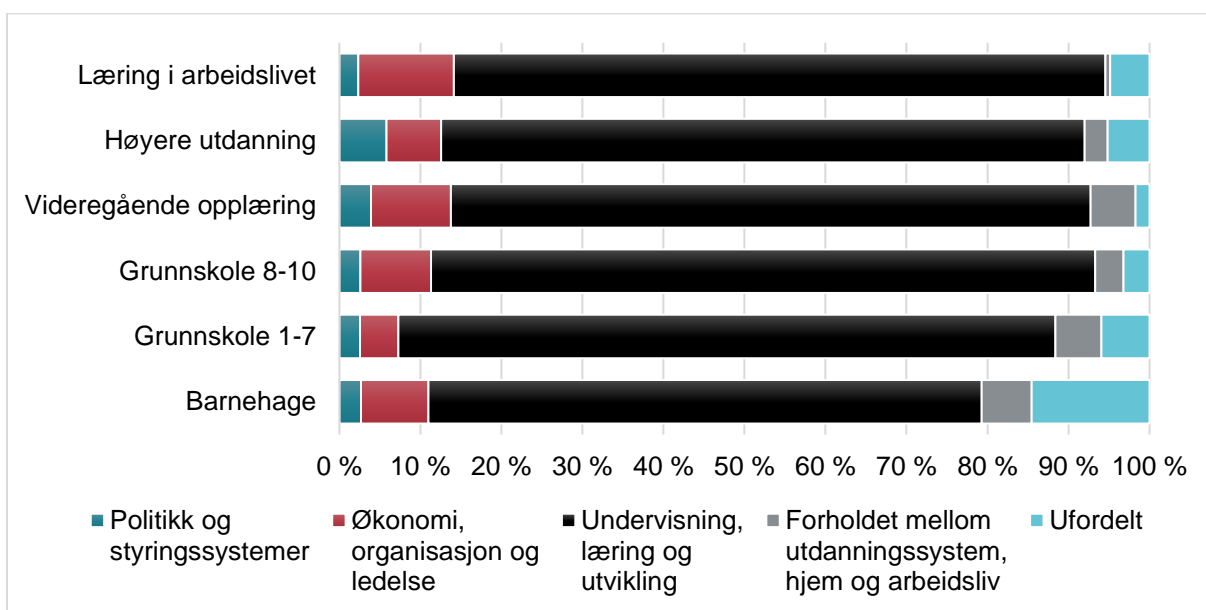
Forholdet mellom forskningsområde og forskningstema ved lærerutdanningene er vist i figur 8.6. *Undervisning, læring og utvikling* er det største forskningstemaet innenfor alle fagområdene. *Økonomi, organisasjon og ledelse* var det nest største forskningstemaet ved alle områdene, med unntak av *grunnskole 1-7*, hvor *forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv* var litt større. *Politikk og styringssystemer* var det minste forskningstemaet innenfor alle forskningsområdene, med unntak av *høyere utdanning* og *læring i arbeidslivet*, der *forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv* var litt mindre.

Figur 8.5 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene etter forskningstema. Prosent.

Kilde: NIFU

Fagskole er i figuren inkludert i *videregående opplæring*, mens *forskerutdanning* er inkludert i *høyere utdanning*, ettersom disse to områdene var helt marginale ved lærerutdanningene. For begge disse forskningsområdene var det innenfor lærerutdanningene ingen forskning på *politikk og styringssystemer* i 2015.

Figur 8.6 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene etter forskningsområde¹ og forskningstema. Prosent.

¹Videregående opplæring omfatter her fagskole, mens forskerutdanning er inkludert i høyere utdanning.

Kilde: NIFU

8.4 Samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene

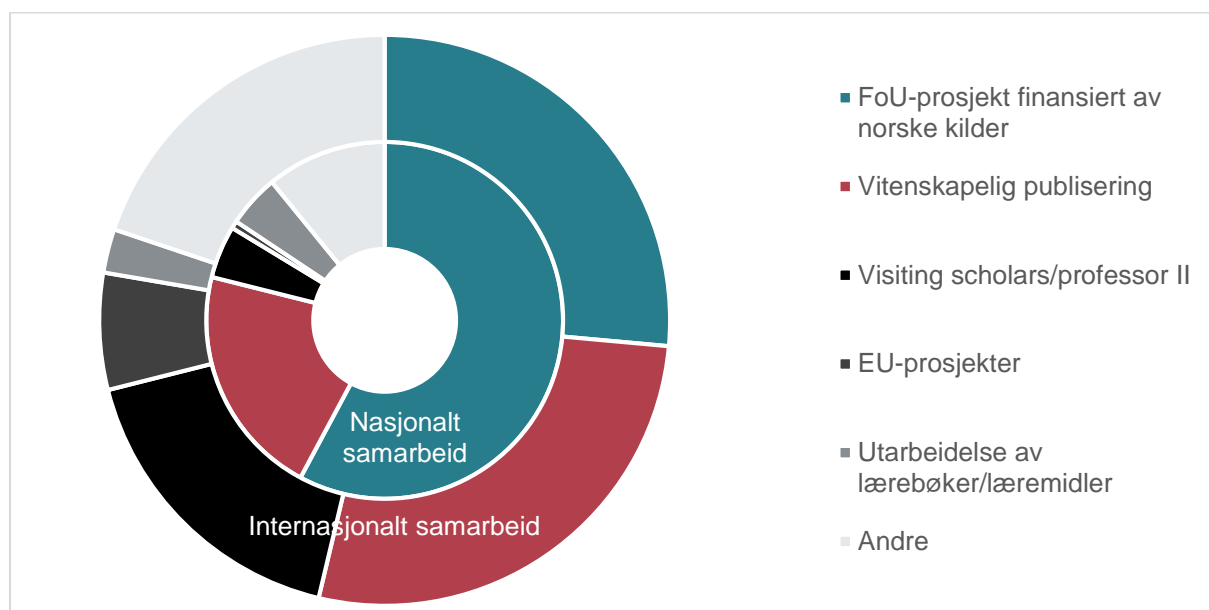
De 50 lærerutdanningsmiljøene stod for to tredjedeler av utdanningsforskningen i 2015. Dette er til dels store forskningsmiljøer på feltet, og tidligere kartlegginger har vist at store forskningsmiljøer i større grad har samarbeid om utdanningsforskning (se for eksempel Gunnes og Rørstad 2015). I 2015 oppga 43 av lærerutdanningene at de hadde nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning, se tabell 8.3. Andelen som oppga nasjonalt samarbeid var om lag den samme ved universitetsmiljøene som ved høgskolemiljøene.

Tabell 8.3 Nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015.

	Universiteter	Høgskoler	Totalt
Antall enheter med samarbeid	16	27	43
Ikke samarbeid	2	1	3
Ikke svart på spørsmålet	0	4	4
Antall enheter	18	32	50

Kilde: NIFU

Det nasjonale samarbeidet dreide seg i første rekke om FoU-prosjekter finansiert av norske kilder (nær 60 prosent), men også vitenskapelig publisering utgjorde en relativt stor andel (20 prosent) se figur 8.7. Andre typer nasjonalt samarbeid er av respondentene angitt som nettverk, samarbeid om konferanser og samarbeid knyttet til de nasjonale forskerskolene.

Figur 8.7 Nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015 etter type samarbeid. Prosent.

Kilde: NIFU

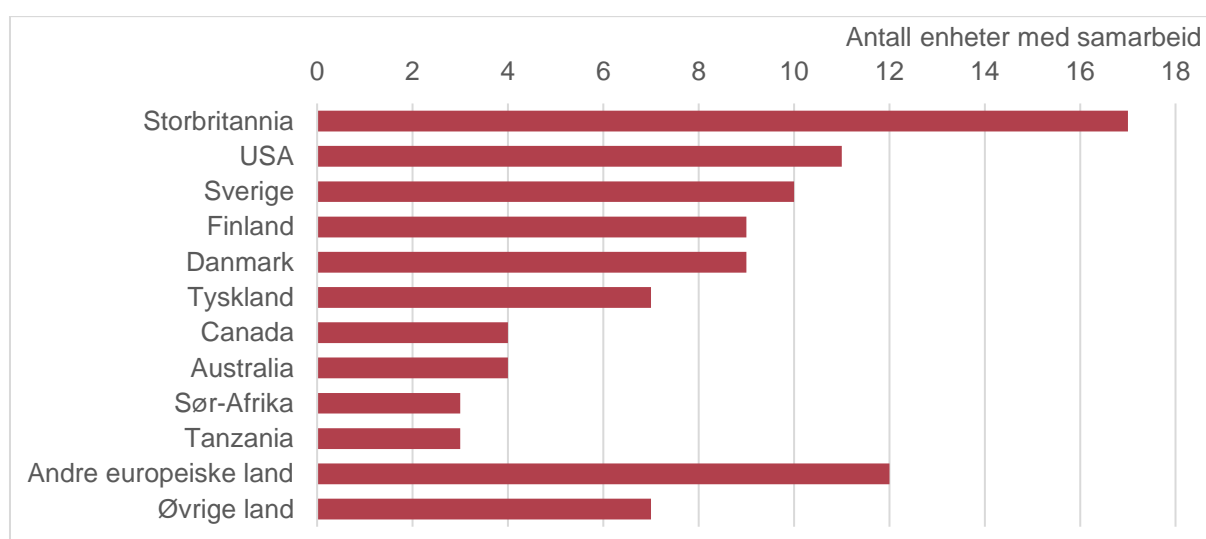
38 av 50 lærerutdanningsmiljøer oppga at de hadde internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning, se tabell 8.4. Her oppga alle universitetsmiljøene, med ett unntak, at de hadde internasjonalt samarbeid, mens andelen var litt lavere ved høgskolemiljøene. Det internasjonale samarbeidet dreide seg i første rekke om vitenskapelig publisering og FoU-prosjekter finansiert av norske kilder (begge i overkant av en fjerdedel), men også om samarbeid knyttet til visiting schoolars og professor II-stillinger (17 prosent). Om lag 20 prosent av det internasjonale samarbeidet dreide seg om andre aktiviteter, som respondentene har spesifisert som blant annet deltakelse i internasjonale nettverk, søknadsskriving og planlegging av konferanser.

Tabell 8.4 Internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015.

	Universiteter	Høgskoler	Totalt
Antall enheter med samarbeid	17	21	38
Ikke samarbeid	1	7	8
Ikke svart på spørsmålet	0	4	4
Antall enheter	18	32	50

Kilde: NIFU

I alt 17 lærerutdanningsmiljøer oppga at de hadde samarbeid om utdanningsforskning med aktører i Storbritannia, fulgt av USA, Sverige, Finland, Danmark og Tyskland, se figur 8.8. Dette er de samme landene som for utdanningsforskning totalt, men USA kommer høyere opp enn Sverige blant lærerutdanningsmiljøene.

Figur 8.8 Antall respondenter ved lærerutdanningene som oppga samarbeid i 2015 per samarbeidsland¹.

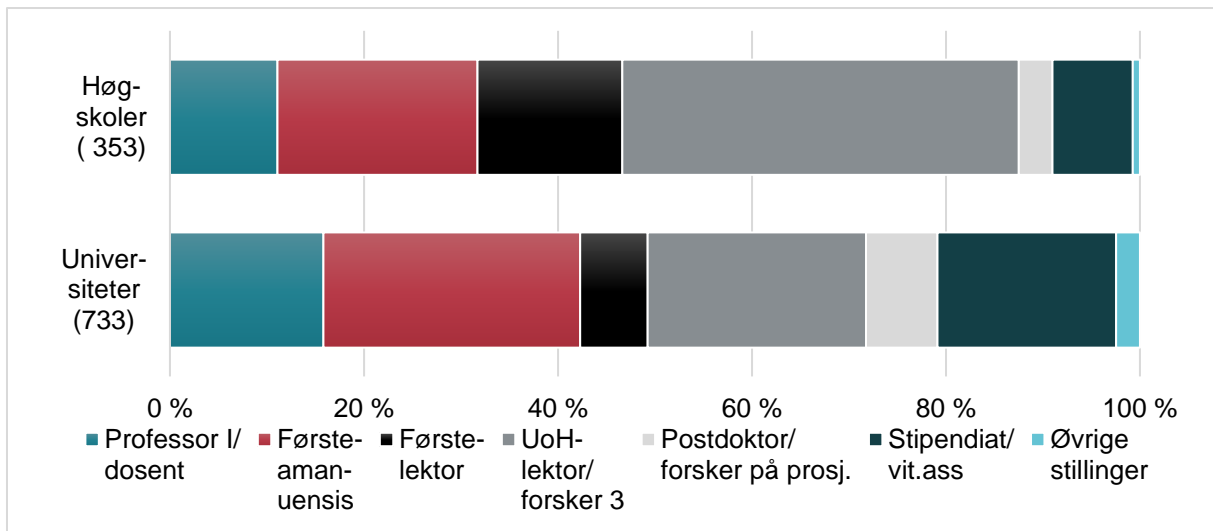
¹Andre europeiske land omfatter Estland, Frankrike, Hellas, Irland, Polen, Romania, Russland, Slovakia, Spania, Sveits, Tsjekkia, Ungarn og Østerrike. Øvrige land omfatter Chile, India, Israel, Kina, Malawi, Mexico, Nepal, Sør-Afrika, Tanzania og Uganda.

Kilde: NIFU

8.5 Menneskelige ressurser ved lærerutdanningene

I 2015 deltok 2 089 forskere og faglig personale i utdanningsforskning ved lærerutdanningene. Dette er over 70 prosent av utdanningsforskerne. Professorer og dosenter utgjorde 13 prosent av utdanningsforskerne i lærerutdanningene, og andelen var noe høyere ved universitetsmiljøene (16 prosent) enn ved høgskolene (11%), se figur 8.9. Høgskolelektorene utgjorde over 40 prosent av utdanningsforskerne ved høgskolemiljøene, mens førsteamanuensene var den største stillingsgruppen ved universitetsmiljøene med 27 prosent. Førstelektorene utgjorde dessuten en større gruppe ved høgskolene (15 prosent) enn ved universitetene (7 prosent). Samlet var 49 prosent av utdanningsforskerne ved lærerutdanningene ved universitetene tilsatt i førstestilling, mens det samme gjaldt 47 prosent ved høgskolenes lærerutdanninger.

Andelen stipendiater var betydelig høyere ved universitetenes lærerutdanninger (18 prosent) enn ved høgskolene (åtte prosent). Også andelen postdoktorer/forskere var lavere ved høgskolene (tre prosent) enn ved universitetene (sju prosent).

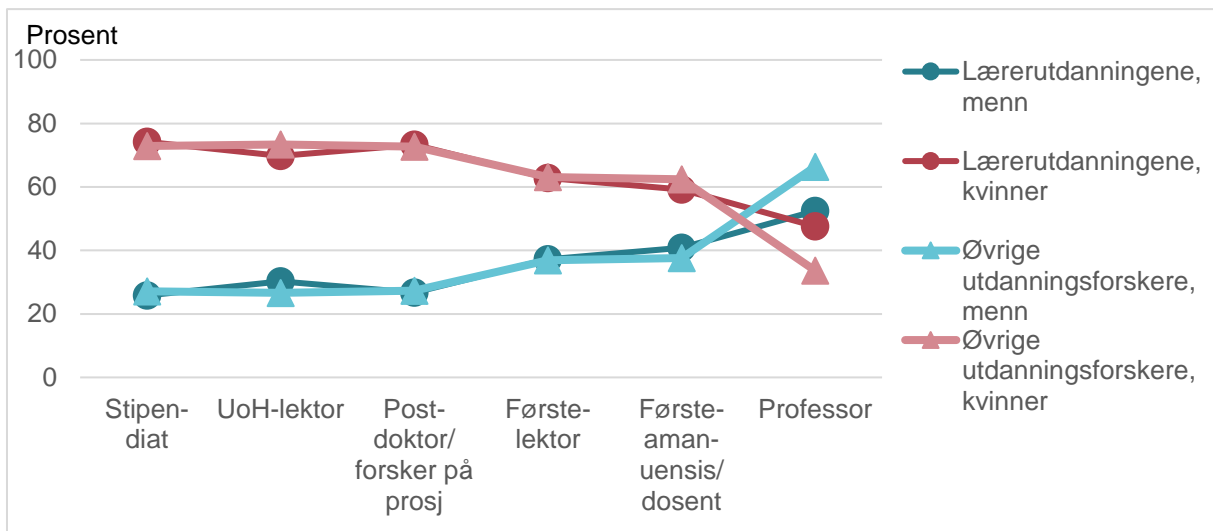

Figur 8.9 Figur 3.1 Stillingsstruktur¹ for utdanningsforskerne ved lærerutdanningene i 2015 etter institusjonstype.

¹Førsteamanuensis/forsker 2 omfatter her også dosenter og faglige ledere. Forsker på prosjekt omfatter forskere med kodene 1108, 1109 og 1110, samt førsteamanuenser og lektorer med ekstern finansiering. Øvrige stillinger omfatter høgskolelærere og teknisk-administrative stillinger.

Kilde: NIFU

Øvrige utdanningsforskningsmiljøer hadde en høyere andel utdanningsforskere i professor eller dosentstilling enn lærerutdanningene (19 prosent), samme andel førsteamanuenser som lærerutdanningene ved universitetene (27 prosent) og 10 prosent i førstelektorstilling. I sum var 56 prosent av utdanningsforskerne ved miljøer som ikke var lærerutdanninger, tilsatt i førstestilling.

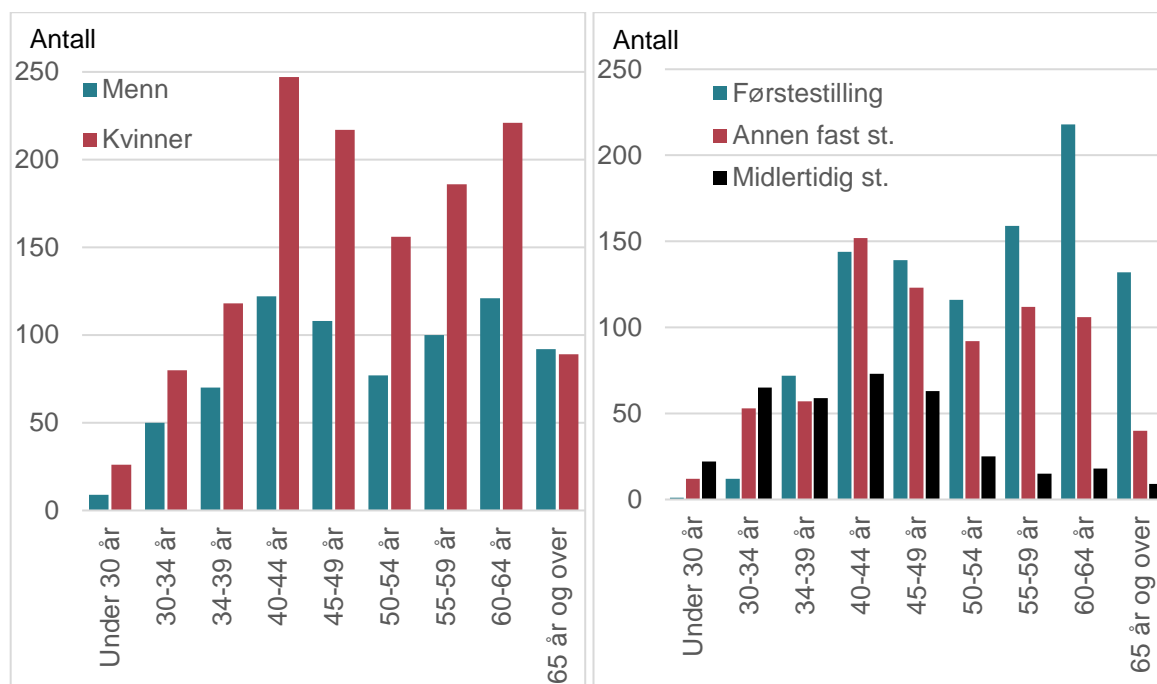

Figur 8.10 Kvinnelige og mannlige utdanningsforskere på den akademiske karrierestigen ved lærerutdanningene i 2015. Prosent.

Kilde: NIFU

Kjønnsbalansen blant utdanningsforskere ved lærerutdanningene avviker i liten grad fra kjønnsbalansen blant utdanningsforskere ved øvrige utdanningsforskningsmiljøer – med ett unntak: professornivået. Mens det i lærerutdanningene var tilnærmet likestilling blant professorene (52 prosent menn og 48 prosent kvinner), var det ved øvrige utdanningsforskningsmiljøer to tredjedeler mannlige professorer, mot 34 prosent kvinnelige, se figur 8.10.

Ser vi på alderssammensetningen blant utdanningsforskerne ved lærerutdanningene, var kvinnene i gjennomsnitt ett år yngre enn mennene (49,6 mot 50,8 år). Figur 8.11 viser at det var flest kvinner i aldersgruppen 40-44 år, mens det var flest menn i gruppen 60-64 år. 42 prosent av mennene var 55 år eller eldre i 2015, mens tilsvarende gjaldt for 37 prosent av kvinnene.

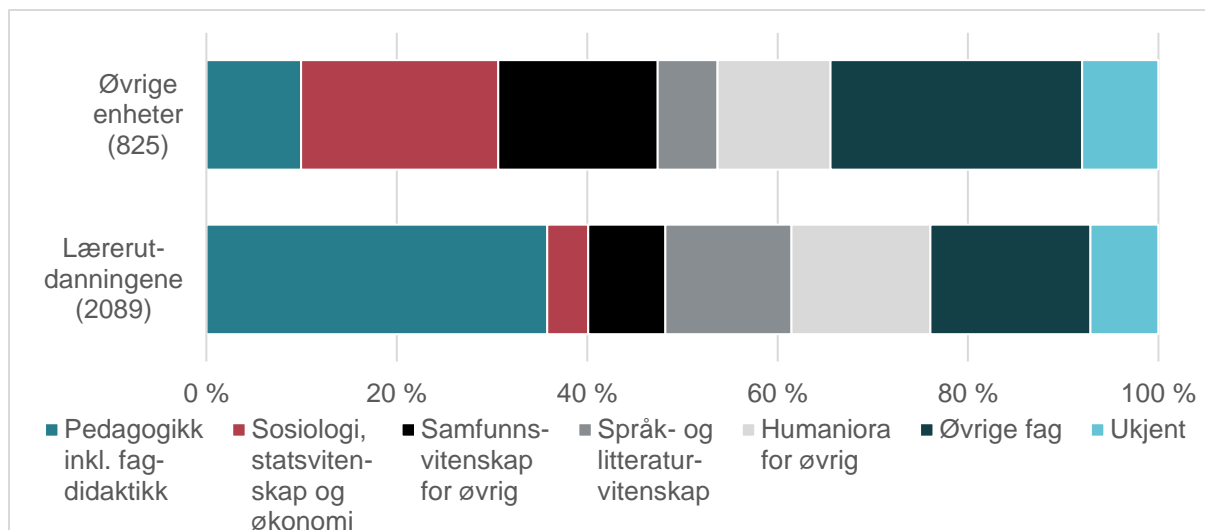
Figur 8.11 Alderssammensetning for utdanningsforskere ved lærerutdanningene i 2015 etter aldersgruppe, kjønn og stillingskategori.

Kilde: NIFU

Gjennomsnittsalderen for ansatte i førstestilling ved lærerutdanningene var 53,5 år i 2015, og den største aldersgruppen blant personalet med førstestilling var 60-64 år. Over halvparten av de ansatte i førstestilling var 55 år eller eldre, og det vil bli behov for å erstatte disse i årene fremover. Det blir viktig å rekruttere inn flere menn til utdanningsforskningen når disse går av med pensjon, ettersom det i dag er kvinneoverskudd på alle nivåer på feltet med unntak av professornivå.

Blant utdanningsforskerne i lærerutdanningene med annen fast, faglig stilling, det vil si universitets- og høgskolelektor og faglige ledere, var gjennomsnittsalderen 49,1 år. Også i denne stillingskategorien var en relativt høy andel, 35 prosent, 55 år eller eldre i 2015.

Blant stipendiatene var gjennomsnittsalderen 42,2 år i 2015, som er litt høyere enn gjennomsnittsalderen for alle stipendiater innenfor utdanningsforskning (38,7 år). Ved lærerutdanningene var 12 prosent av stipendiatene 55 år, eller eldre. Dette er en relativt høy andel. I den totale stipendiatpopulasjonen i Norge i 2015 var under en prosent 55 år eller eldre. Samtlige stipendiater i aldersgruppen 60 til 64 år var tilsatt ved lærerutdanningene, og halvparten i aldersgruppen 55 til 59 år. Dette har sannsynligvis sammenheng med at flere lærerutdanninger jobber for å øke andelen ansatte med forskerutdanning, og at eldre ansatte som i mange år har jobbet i universitets- og høgskolelektorstillinger går inn stipendiatstillinger for å fullføre en doktorgrad.

Figur 8.12 Utdanningsbakgrunn¹ for utdanningsforskere ved lærerutdanningene og øvrige utdanningsforskingsmiljøer i 2015 etter fagfelt. Prosent.

¹Øvrige fag omfatter her matematikk og naturvitenskap, teknologi, medisin og helsefag og landbruks-, fiskerifag og veterinærmedisin.

Kilde: NIFU

Om lag halvparten av utdanningsforskerne ved lærerutdanningene har samfunnsvitenskapelig utdanningsbakgrunn, og pedagogene utgjorde i 2015 den største gruppen på feltet. Samtidig hadde nær 30 prosent utdanningsbakgrunn fra humaniora, og 17 prosent fra øvrige fagfelt. Flertallet med utdanning fra øvrige fagfelt i lærerutdanningene, har bakgrunn fra matematikk og naturvitenskap.

Ser vi på utdanningsforskere ved øvrige utdanningsforskingsmiljøer, hadde også her om lag halvparten samfunnsvitenskapelig utdanningsbakgrunn. Men her dominerte andre samfunnsvitenskapelige fag, og spesielt sosiologi, statsvitenskap og samfunnsøkonomi. Gruppen med bakgrunn fra humaniora var mindre, mens øvrige fag (MNT-fag og helsefag) utgjorde en betydelig større andel.

I 2015 hadde 40 prosent av utdanningsforskerne ved lærerutdanningene doktorgrad. Dette er en litt lavere andel enn for den totale populasjonen av utdanningsforskere (42 prosent), men skyldes primært at lærerutdanningene kun omfatter universiteter og høyskoler, og at instituttsektoren med en høyere doktorgradsandel ikke er med.

Tabell 8.5 Nøkkeltall for utdanningsforskere ved lærerutdanningene med doktorgrad i 2015.

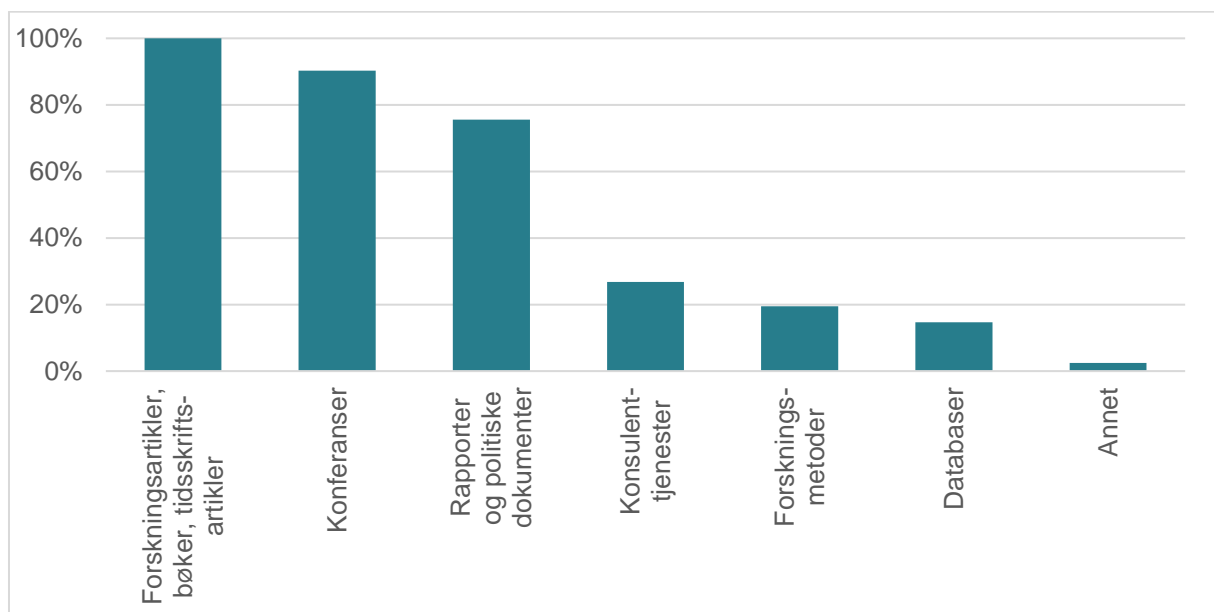
	Universiteter	Høgskoler	Totalt
Utdanningsforskere ekskl. stipendiater	602	1 243	1 845
Utdanningsforskere med doktorgrad	338	393	731
Doktorgradsandel	56	32	40
Gjennomsnittsalder ved disputas (år)	42	43	43

Kilde: NIFU

Doktorandene ved lærerutdanningene var i gjennomsnitt like gamle ved disputasen som den gjennomsnittlige utdanningsforsker ved universitetene og høyskolene.

8.6 Resultater av utdanningsforskning ved lærerutdanningene

Samtlige lærerutdanninger oppga at *forskningsartikler, bøker og tidsskriftsartikler* var en av de tre viktigste typene resultater av utdanningsforskning i 2015, mens 90 prosent oppga *konferanser*. Nær 90 prosent av lærerutdanningene oppga dessuten at *rapporter og politiske dokumenter* var blant de tre viktigste typene resultater, se figur 8.13. Dette samsvarer med evalueringen av pedagogikk fra 2004 (Forskningsrådet 2004), som fant at en stor del av den pedagogiske forskningen ble formidlet gjennom nettopp rapporter og politiske dokumenter. Også konsulenttjenester, forskningsmetoder og databaser ble oppgitt som viktige resultater av utdanningsforskning, men i et mye mindre omfang.

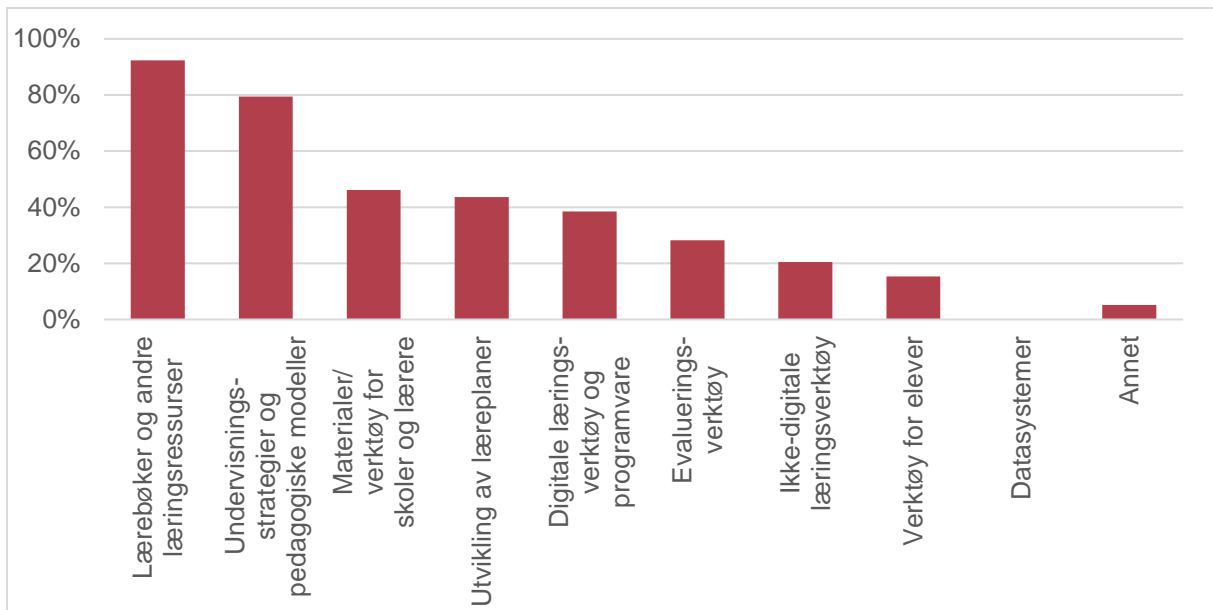
Figur 8.13 Viktigste typer resultater av forskning på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene.

Kilde: NIFU

Lærebøker og andre læringsressurser er angitt som en av tre viktigste resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet av over 90 prosent av lærerutdanningene. Nest viktigste resultat av utviklingsarbeidet ved lærerutdanningene var *undervisningsstrategier og pedagogiske modeller* (80 prosent), fulgt av *materialer/verktøy for skoler og lærere* (46 prosent), *utvikling av læreplaner* (44 prosent) og *digitale læringsverktøy og programvare* (38 prosent).

Sammenlignet med resultatene oppgitt av det totale antall utdanningsforskingsmiljøer, var *lærebøker og andre læringsresultater* et viktigere resultat for lærerutdanningene, det samme er *materialer/verktøy for skoler og lærere* og *utvikling av læreplaner*.

Sammenlignet med de viktigste typene resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet for alle utdanningsforskingsmiljøer, er de tre viktigste typene resultater ved lærerutdanningene oppgitt av en merkbart høyere andel miljøer, og variasjonen er på mellom 5 og 18 prosentpoeng. Se for øvrig kapittel 5.1.2.

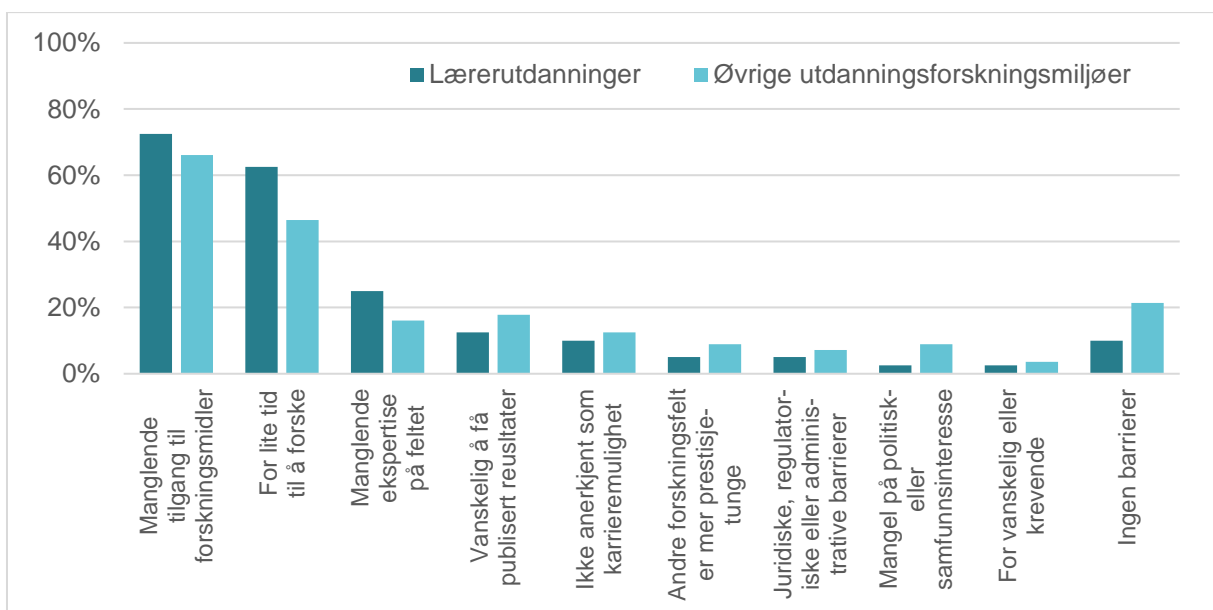

Figur 8.14 Viktigste typer resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene. Prosent.

Kilde: NIFU

8.7 Barrierer mot utdanningsforskning ved lærerutdanningene

Lærerutdanningene rapporterer om de samme barrierene mot å drive utdanningsforskning som øvrige utdanningsforskingsmiljøer, og bildet i figur 8.16 skiller seg lite fra det som rapporteres inn fra den totale populasjonen. Vi ser at en litt høyere andel ved lærerutdanningene rapporterer om *manglende tilgang til forskningsmidler* og *for lite tid til å forske* enn øvrige utdanningsforskingsmiljøer. Samtidig er det færre ved lærerutdanningene som rapporterer om *vanskeligheter med å få publisert resultater*, og *mangel på politisk eller samfunnsinteresse*.

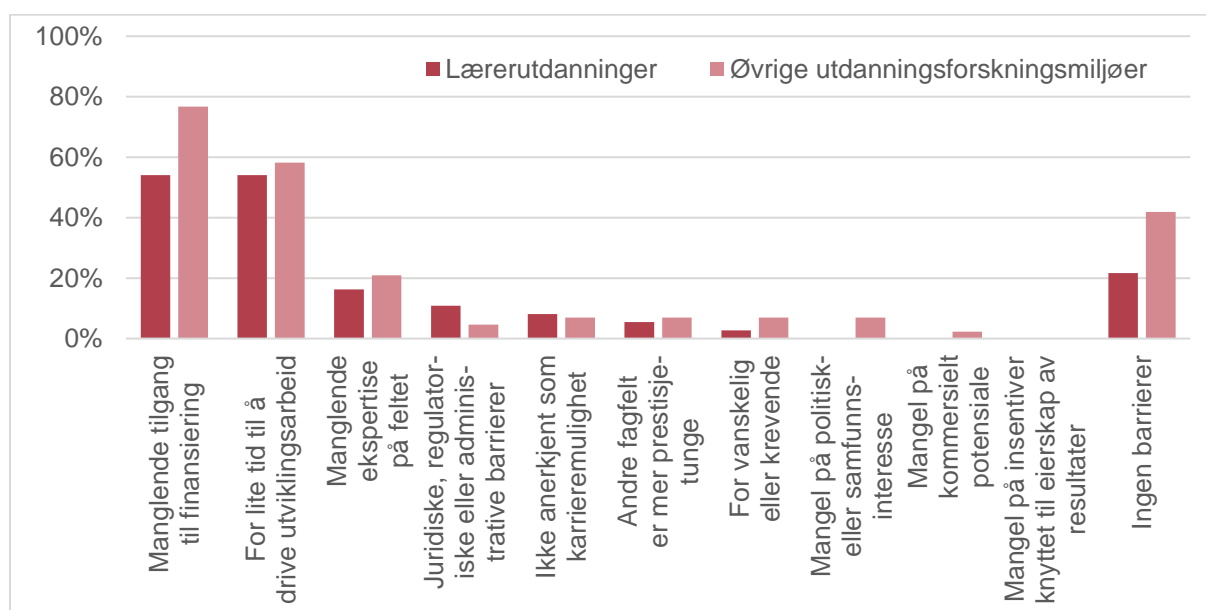
Figur 8.15 Barrierer mot forskning på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene. Prosent.

Kilde: NIFU

Andelen som rapporterer at de ikke opplever barrierer for å drive forskning på utdanningsfeltet, er høyere ved øvrige utdanningsforskningsmiljøer enn den er for lærerutdanningene.

Lærerutdanningsmiljøene rapporterte at *manglende tilgang til finansiering* og *for lite tid til å forske* var de to viktigste barrierene mot å drive utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015, se figur 8.17. Men her var andelen merkbart lavere enn for øvrige utdanningsforskningsmiljøer, og spesielt gjaldt dette for tilgang til finansiering. En høyere andel av lærerutdanningsmiljøer rapporterte om *juridiske, regulatoriske eller administrative barrierer* mot å drive utviklingsarbeid enn øvrige miljøer. Ingen lærerutdanninger rapporterte om barrierer knyttet til *mangel på politisk- eller samfunnsmessig interesse, mangel på kommersielt potensiale* eller *mangel på insentiver knyttet til eierskap* som en barriere.

En betydelig høyere andel av øvrige utdanningsforskningsmiljøer rapporterte at de ikke opplevde barrierer mot å drive utviklingsarbeid på utdanningsfeltet enn hva tilfellet var ved lærerutdanningene.

Figur 8.16 Barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene. Prosent.

Kilde: NIFU

Referanser

- Borgen, J. S., Stensaker, B og Geschwind, L (2010): *Nordisk utdanningsforskning. Sentrale kjennetegn - nye muligheter*. København, 2010.
- Borgen, J. S., Gunnes, H. og Sivertsen, G (2007): *Kartlegging av norsk utdanningsforskning*. Oslo, NIFU STEP-rapport 32/2007.
- Egeland, C. og Bergene, A. C. (2012): *Tidsbruk, arbeidstid og tidskonflikt i den norske universitets- og høyskolesektoren*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet. AFI-rapport, r2012:1.
- Frølich, N., Sivertsen, G., Gunnes, H., Røsdal, T., Tellmann, S. M., Olsen, B. M., Næss, T., og Caspersen, J. (2016): *Kartlegging av FoU i fagmiljø som tilbyr korte profesjonsutdanninger: En kartlegging av ingeniør-, lærer- og helse- og sosialfagene*. NIFU-rapport 2016:31.
- Gunnes, H. og K. Rørstad (2015:2): *Educational R&D in Norway 2013: Resources and Results*. Oslo, NIFU arbeidsnotat 2015:18
- Gunnes, Hebe; Rørstad, Kristoffer; (2015;1): *Utdanningsforskning i Norge 2013: Ressurser og resultater*. Oslo, NIFU-rapport 2015:8.
- Gunnes, H., Rørstad, K.; og Aksnes, D. W. (2013). *Utdanningsforskning i Norge 2011: Ressurser og resultater*. Oslo, NIFU-rapport 31/2013
- Gunnes, H; og Wendt, K. (2013). *Tidsbruksundersøkelser for FoU-statistikk i UoH-sektoren for 2011*. Oslo, NIFU arbeidsnotat 6/2013.
- Gunnes, H. og Vabø, A. (2011): *Ressurser til utdanningsforskning 2009*. Oslo, NIFU-rapport 13/2011.
- Gunnes, H. (2011): *Utdanningsforskere og nylig avlagte doktorgrader. En gjennomgang av doktorgrader avlagt i perioden 2008-våren 2011*. Oslo, NIFU arbeidsnotat 11/2011.
- Gunnes, H. (2009): *Ressurser til utdanningsforskning 2007*. Oslo, NIFU STEP-rapport 16/2009.
- Kunnskapsdepartementets strategi for skolen (2014): *Lærerløftet. På lag for kunnskapsskolen*.
- Kunnskapsdepartementets strategi for utdanningsforskning (2009): *Kunnskap for kvalitet 2008-2013*.
- Kunnskapsdepartementets strategi for utdanningsforskning (2013) i Prp. 1S (2013-2014): *Kvalitet og relevans (2014-2019)*
- Langfeldt, L (2004): *Bibliometrisk analyse av faggrensene i Norges forskningsråds fagevalueringer*. Oslo: NIFU STEP skriftserie 14/2004
- Larsen, I. M. og Kyvik, S. (2006): *Tolv år etter høyskolereformen: En statusrapport om FoU i statlige høyskoler*. Oslo, NIFU STEP-rapport 2006:7.
- Norges forskningsråd (2004): *Norsk pedagogisk forskning. En evaluering av forskningen ved utvalgte universiteter og høyskoler*. Oslo.
- Rambøll (2007): *Norsk utdanningsforskning - en systemutredning*. Oslo, Kunnskapsdepartementet.
- Stortingsmeld. nr. 19 (2015-2016): *Tid for lek og læring – Bedre innhold i barnehagen*. Kunnskapsdepartementet.
- Stortingsmeld. nr. 18 (2014-2015): *Konsentrasjon for kvalitet. Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren*. Kunnskapsdepartementet.

Stortingsmeld. nr. 24 (2012-2013) *Framtidens barnehage*. Kunnskapsdepartementet.

St.meld. nr. 41 (2008-2009) *Kvalitet i barnehagen*. Kunnskapsdepartementet.

St.meld. nr. 11 (2008-2009) *Læreren. Rollen og utdanningen*. Kunnskapsdepartementet.

Aasen, P., Sandberg, N og Borgen, J. S. (2007): *Utdanningsforskning. Fagdepartementets sektorforskningsansvar*. Oslo: NIFU STEP-Rapport 15/2007

Vedlegg

Vedlegg 1 FoU-statistisk metode.....	102
Vedlegg 2 Miljøer med utdanningsforskning i 2015	104
Vedlegg 3 Miljøer med barnehageforskning i 2015.....	110
Vedlegg 4 Lærerutdanningene	113
Vedlegg 5 Spørreskjema Utdanningsforskning	114
Vedlegg 6 Informasjonsskriv fra Forskningsrådet	129
Vedlegg 7 Vedleggstabeller.....	130

Vedlegg 1 FoU-statistisk metode

FoU-statistikk for Norge utarbeides etter avtale med Norges forskningsråd. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har statistikkansvaret for universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren, mens Statistisk sentralbyrå har ansvaret for næringslivet. NIFU har i tillegg ansvar for å sammenstille dataene til total FoU-statistikk for Norge. For næringslivet og instituttsektoren, gjennomføres årlige undersøkelser og for universitets- og høyskolesektoren annethvert år. For alle tre sektorer utarbeides årlige hovedtall. NIFU utarbeider også årlig FoU-statistikk for helseforetakene som i henhold til internasjonale retningslinjer inngår i universitets- og høyskolesektoren (universitetssykehus) og instituttsektoren (øvrige helseforetak). FoU-statistikkenes datakilde er i første rekke spørreskjema som sendes direkte til de forskningsutførende enhetene. Mer informasjon fremgår av NIFUs nettsider under FoU-statistikk og i FoU-statistikkbanken.

OECD har utarbeidet felles retningslinjer for hvordan medlemslandenes FoU-statistikk skal lages. Retningslinjene er nedfelt i «Frascati-manualen» (The Measurement of Scientific and Technological Activities: Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Development "Frascati Manual 2002", OECD 2002). Manualen skal se til at landene utarbeider FoU-statistikk som er mest mulig sammenlignbar landene imellom. Ny revidert manual ble publisert oktober 2015 og implementeres fra statistikkåret 2016.

Universitets- og høyskolesektoren

UoH-sektoren omfatter alle universiteter, statlige og private vitenskapelige høyskoler og statlige høyskoler, i tillegg til kunsthøgskolene og store private høyskoler med statsstøtte. Dessuten inngår helseforetak med universitetssykehusfunksjoner. De FoU-statistiske undersøkelsene i universitets- og høyskolesektoren er totalundersøkelser, slik at data innhentes fra samtlige institutter/avdelinger i sektoren. I 2015 omfattet UoH-sektoren i overkant av 400 enheter.

Undersøkelsesenheten er det enkelte institutt eller annen tilsvarende grunnenhet. Alle institutter eller avdelinger med faglig virksomhet får tilsendt spørreskjema med veiledning og definisjoner. Undersøkelsen gjennomføres på web. I spørreskjemaet blir enhetene bedt om å oppgi utgifter til forskningsdrift og vitenskapelig utstyr, og å fordele FoU-aktiviteten på grunnforskning, anvendt forskning, utviklingsarbeid, fag, tematiske prioriteringer og teknologiområder. I tillegg bes enhetene oppgi den delen av ekstern FoU-aktivitet som lærestedet sentralt ikke har opplysninger om, dvs. personer institusjonen ikke har arbeidsgiveransvar for og FoU-utgifter knyttet til dette personalet.

I tillegg til opplysninger fra enhetene innhenter NIFU personal- og regnskapsopplysninger fra lærestedene, herunder også økonomiske data om eksternt finansiert virksomhet ved oppdragsseksjonene. En annen viktig del av kildematerialet er informasjon innhentet direkte fra eksterne finansieringskilder, blant annet Norges forskningsråd og diverse fond og foreninger. Opplysninger om investeringer i nye bygninger innhentes fra Statsbygg. En del av grunnlaget for beregning av FoU-ressursene er NIFUs forskerpersonalregister. Til hver stilling/stillingskategori i dette registeret knyttes stillingsbrøk, gjennomsnittslønn og FoU-andel. FoU-andelene bygger på tidsbruksundersøkelser. På dette grunnlaget beregnes lønnsutgifter til FoU over lærestedenes grunnbudsjetter.

Ressursene til FoU omfatter også forskningens andel av utgiftene til administrasjon, drift av bygninger osv, samt en FoU-andel på kapitalutgiftene. Kapitalutgifter til FoU er årlige bruttoutgifter til faste eiendeler brukt i FoU-virksomheten til den statistiske grunnenheten, og består av utgifter til eiendom og bygningsmasse, instrumenter og utstyr. Ifølge OECDs retningslinjer skal utgiftene tas med det året investeringene fant sted, og det skal ikke registreres avskrivninger.

Svarprosenten for forrige undersøkelse (2015) var på over 80 prosent. I tillegg bygger utarbeidelsen av statistikken på registeropplysninger og regnskapsdata, som beskrevet over. Opplysninger fra Norges forskningsråd, fondsspesifikasjoner, årsrapporter, samt personal- og regnskapsoversikter fra lærestedene sentralt, benyttes ved kontroll og gjennomgang av samtlige skjemaer. Disse

opplysningene brukes også til å konstruere svar fra enheter som ikke returnerer spørreskjemaet. I tillegg blir FoU-ressursenes fordeling på forskningsaktivitet, fagområde og formål sammenholdt med resultatene fra tidligere statistikkår.

Oppgavenes kvalitet er avhengig av det skjønn som utøves av personene som besvarer skjemaet, og av at disse kjenner til FoU-begrepet og enhetens FoU-virksomhet. Enhetene blir i stor grad kontaktet over telefon/via e-post ved mangelfulle besvarelser eller åpenbare misforståelser.

Instituttsektoren

Den FoU-statistiske undersøkelsen dekker i prinsippet alle enhetene i sektoren. Den omfatter forskningsinstitutter og institusjoner med FoU-virksomhet utenom næringslivet på den ene siden og universitets- og høgskolesektoren på den andre. Dette er dels institusjoner med aktivitet rettet mot offentlig sektors behov, dels institusjoner med virksomhet primært rettet mot næringslivets behov.

Undersøkelsesenheterne er de enkelte institutter eller institusjoner. 2015-undersøkelsen omfattet 50 institutter underlagt Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter. Disse stod for 60 prosent av sektorens samlede ressursinnsats til FoU. Videre omfattet undersøkelsen i underkant av 50 øvrige institusjoner med varierende FoU-innslag, samt 32 helseforetak uten universitetssykehusfunksjoner.

Fra 2007 har FoU-undersøkelsen av instituttsektoren blitt gjennomført årlig. Dataene blir samlet inn ved bruk av spørreskjemaer. Det benyttes tre forskjellige skjema, ut fra hvilken type enhet det gjelder.

Ett ganske omfattende skjema går til forskningsinstitutter som finansieres i henhold til de nevnte retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter, samt til enkelte andre forskningsinstitutter. Dette skjemaet inngår som en modul i instituttene årlige rapportering av nøkkeltall til Norges forskningsråd, som NIFU også samler inn.

Øvrige institusjoner med FoU mottar et noe enklere spørreskjema som begrenser seg til FoU-aktiviteten.

Helseforetak uten universitetssykehusfunksjoner mottar et skjema spesielt tilpasset denne sektoren.

Som støtte for utfyllingen blir alle spørreskjemaene ledsaget av veiledning med definisjoner.

Instituttsektoren består av et begrenset antall enheter. Gjennom oppfølging av respondentene ved manglende svar har responsen de senere årene vært høy, opp mot 100 prosent.

Hovedkilden for oppgavene er hvor stor del av den samlede aktivitet som er å regne som FoU. Denne baserer seg på skjønn som utøves av oppgavegiverne. I mange tilfeller er det vanskelig å dra klare linjer mellom hva som er FoU og hva som er beslektede aktiviteter. NIFU har ofte dialog med instituttene omkring avgrensningen av FoU-begrepet.

Svarene på FoU-statistikken blir kontrollert mot flere kilder, blant annet mot tidligere FoU-statistikk, årsmeldinger og annen tilgjengelig informasjon. Eventuelle feil, misforståelser og uklarheter blir som regel fulgt opp mot oppgavegiveren.

Vedlegg 2 Miljøer med utdanningsforskning i 2015

Universiteter

Universitetet i Bergen

Universitetsmuseet Bergen, Avdeling for naturhistorie
Griegakademiet - Institutt for musikk
HEMIL-senteret
Institutt for fremmedspråk
Institutt for fysikk og teknologi
Institutt for informatikk
Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier
Institutt for pedagogikk
Institutt for samfunnspsykologi
Kjemisk institutt
Klinisk institutt 1
Matematisk institutt
Sosiologisk institutt

Universitetet i Oslo

Det teologiske fakultet
Fysisk institutt
Institutt for informatikk
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Institutt for lærerutdanning og skoleforskning
Institutt for offentlig rett
Institutt for pedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Institutt for statsvitenskap
Naturfagsenteret - Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen
Psykologisk institutt
Senter for entreprenørskap
Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK-senteret)
Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
Økonomisk institutt

Universitetet i Tromsø

Handelshøgskolen i Tromsø
Institutt for helse- og omsorgsfag
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Institutt for psykologi
Kunstakademiet
Musikkonservatoriet
Senter for samiske studier

NTNU

Institutt for byggekunst, prosjektering og forvaltning
Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap
Institutt for fysikk
Institutt for historiske studier
Institutt for kunst- og medievitenskap
Institutt for matematiske fag

Institutt for produktdesign
Institutt for samfunnsøkonomi
Institutt for språk og litteratur
Institutt for voksnes læring og rådgivningsvitenskap
Matematikkenteret
Pedagogisk institutt
Program for lærerutdanning
Regionalt kunnskapssenter for barn og unge-Psykisk helse og barnevern
RENATE-senteret

NMBU

Institutt for plantevitenskap
Institutt for produksjonsdyrmedisin
Institutt for matematiske realfag og teknologi

Universitetet i Stavanger

Handelshøgskolen ved UiS
Institutt for barnehagelærerutdanning
Institutt for data- og elektroteknikk
Institutt for grunnskolelærerutdanning, idrett og spesialpedagogikk
Institutt for helsefag
Institutt for kultur- og språkvitenskap
Institutt for musikk og dans
Institutt for sosialfag
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning
Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning
Norsk hotellhøgskole

Universitetet i Agder

Fakultet for kunsthøgskolen
Institutt for folkehelse, idrett og ernæring
Institutt for fremmedspråk og oversetting
Institutt for global utvikling og samfunnsplanlegging
Institutt for matematiske fag
Institutt for pedagogikk
Institutt for rettsvitenskap
Institutt for sosiologi og sosialt arbeid
Institutt for statsvitenskap og ledelsesfag
Institutt for økonomi
Senter for omsorgsforskning, sør

Nord Universitetet

Fakultet for samfunnsvitenskap
Profesjonshøgskolen
- Lærerutdanning, kunst og kulturfag
- Sykepleie og helsefag
Senter for praktisk kunnskap

Høgskoler

Vitenskapelige høgskoler

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo

Institutt for form, teori og historie

Det Teologiske Menighetsfakultet

Høgskolen i Molde

Avdeling for sosial- og helsefag

Handelshøyskolen BI

Institutt for kommunikasjon og kultur

Institutt for strategi

Norges Handelshøyskole

Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon

Institutt for samfunnsøkonomi

Norges idrettshøgskole

Seksjon for idrettsmedisinske fag

Seksjon for kroppsøving og pedagogikk

Norges musikkhøgskole

Statlige høgskoler

Høgskolen i Bergen

Avdeling for helse og sosialfag

Avdeling for lærerutdanning

Høgskolen i Buskerud og Vestfold

Institutt for barnehagepedagogikk og profesjonskunnskap

Institutt for historie, sosiologi og innovasjon

Institutt for matematikk og naturfag

Institutt for menneskerettigheter, religion og samfunnsfag

Institutt for optometri og synsvitenskap

Institutt for pedagogikk og skoleutvikling

Institutt for praktiske og estetiske fag

Institutt for språkfag

Institutt for strategi og økonomi

Institutt for sykepleievitenskap Drammen

Institutt for sykepleievitenskap Vestfold

Institutt for økonomi og ledelse

Kongsberg institutt for ingeniørfag

Norwegian Institute of Systems Engineering

Høgskolen i Gjøvik

Avdeling for teknologi, økonomi og ledelse

Høgskolen i Hedmark

Avdeling for folkehelsefag
Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap
Avdeling for økonomi- og ledelsesfag

Høgskolen i Lillehammer

Avdeling for pedagogikk og sosialfag
Senter for livslang læring

Høgskolen i Narvik

Avdeling for teknologi

Høgskolen i Nesna

Institutt for lærerutdanning

Høgskolen i Nord-Trøndelag

Avdeling for helsefag
Avdeling for lærerutdanning
Avdeling for næring, samfunn og natur
Avdeling for trafikkfag

Høgskolen i Oslo og Akershus

Arbeidsforskningsinstituttet
Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag
Institutt for atferdsvitenskap
Institutt for barnehagelærerutdanning
Institutt for bygg- og energiteknikk
Institutt for ergoterapi og ortopediingeniørfag
Institutt for estetiske fag
Institutt for fysioterapi
Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning
Institutt for industriell utvikling
Institutt for informasjonsteknologi
Institutt for internasjonale studier og tolkeutdanning
Institutt for journalistikk og mediefag
Institutt for produktdesign
Institutt for sosialfag
Institutt for sykepleie og helsefremmende arbeid
Institutt for yrkesfaglærerutdanning
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Senter for profesjonsstudier

Høgskolen i Sogn og Fjordane

Avdeling for helsefag
Avdeling for lærerutdanning og idrett
Avdeling for samfunnsfag

Høgskolen Stord/Haugesund

Avdeling for helsefag
Avdeling for lærerutdanning og kulturfag

Høgskolen i Sør-Trøndelag

Avdeling for helse- og sosialfag
Avdeling for lærer- og tolkeutdanning
Avdeling for sykepleierutdanning
Avdeling for teknologi
Handelshøyskolen i Trondheim
Institutt for informatikk og e-læring
Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning

Høgskolen i Telemark

Institutt for elektro, IT og kybernetikk
Institutt for forming og formgivning
Institutt for helsefag
Institutt for lærerutdanningsfag
Institutt for pedagogikk
Institutt for sosialfag
Institutt for økonomi og informatikk

Høgskolen i Volda

Avdeling for humanistiske fag og lærerutdanning
Avdeling for kulturfag
Avdeling for mediefag
Avdeling for samfunnsfag og historie
Nynorsksenteret

Høgskolen i Østfold

Avdeling for helse- og sosialfag
Avdeling for informasjonsteknologi
Avdeling for lærerutdanning
Avdeling for økonomi, språk og samfunnsfag

Høgskolen i Ålesund

Avdeling for helsefag

Samisk høgskole

Avdeling for språkvitenskap

Andre høgskoler med statsstøtte

Diakonhjemmet høgskole

Institutt for diakoni og ledelse
Institutt for sosialt arbeid og familieterapi
Institutt for sykepleie og helse
Institutt for vernepleie og ergoterapi - Avd. Rogaland
Senter for diakoni og profesjonell praksis

Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning

Forsvarets høgskole

Forsvarets Institutt, NIH

NLA Høgskolen

Politihøgskolen

Haraldsplass Diakonale Høgskole

Lovisenberg Diakonale Høgskole

Høyskolen Kristiania

Norges kreative høyskole

Instituttsektoren

Forskningsstiftelsen Fafo

Institutt for fredsforskning

Institutt for samfunnsforskning

IRIS - Samfunns- og Næringsutvikling

Møreforskning

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Nordlandsforskning

Norut - samfunnsvitenskapelig del

NTNU Samfunnsforskning

Senter for IKT i utdanningen

Senter for interkulturell kommunikasjon

Senter for økonomisk forskning

SINTEF teknologi og samfunn

Statistisk sentralbyrå

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Stiftelsen Tisip

Stiftinga for folkemusikk og folkedans

Trøndelag Forskning og Utvikling

Uni Research Rokkansenteret

Østlandsforskning AS

Vedlegg 3 Miljøer med barnehageforskning i 2015

Universiteter

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier
Institutt for pedagogikk
Sosiologisk institutt

Universitetet i Oslo

Institutt for pedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Økonomisk institutt

Universitetet i Tromsø

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Musikkonservatoriet
Senter for samiske studier

NTNU

Institutt for samfunnsøkonomi
Institutt for språk og litteratur
Matematikkssenteret
Pedagogisk institutt
Regionalt kunnskapscenter for barn og unge-Psykisk helse og barnevern

Universitetet i Stavanger

Handelshøgskolen ved UiS
Institutt for barnehagelærerutdanning
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning
Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning

Universitetet i Agder

Fakultet for kunstfag
Institutt for folkehelse, idrett og ernæring
Institutt for matematiske fag
Institutt for pedagogikk
Institutt for sosiologi og sosialt arbeid
Institutt for økonomi

Universitetet i Nordland

Profesjonshøgskolen: Lærerutdanning, kunst og kulturfag
Senter for praktisk kunnskap

Høgskoler

Vitenskapelige høgskoler

Handelshøyskolen BI

Institutt for kommunikasjon og kultur

Statlige høgskoler

Høgskolen i Bergen

Avdeling for lærerutdanning

Høgskolen i Buskerud og Vestfold

Fakultet for humaniora og utdanningsvitenskap

Høgskolen i Hedmark

Institutt for barnehagepedagogikk og profesjonskunnskap

Institutt for menneskerettigheter, religion og samfunnsfag

Institutt for praktiske og estetiske fag

Institutt for språkfag

Høgskolen i Lillehammer

Avdeling for pedagogikk og sosialfag

Høgskolen i Nesna

Institutt for lærerutdanning

Høgskolen i Oslo og Akershus

Institutt for Barnehagelærerutdanning

Høgskolen i Sogn og Fjordane

Avdeling for lærerutdanning og idrett

Høgskolen Stord/Haugesund

Avdeling for lærerutdanning og kulturfag

Høgskolen i Telemark

Institutt for forming og formgivning

Institutt for lærerutdanningsfag

Institutt for pedagogikk

Høgskolen i Volda

Avdeling for humanistiske fag og lærerutdanning

Avdeling for kulturfag

Nynorsksenteret - Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa

Høgskolen i Østfold

Avdeling for lærerutdanning

Avdeling for informasjonsteknologi

Andre høgskoler med statsstøtte

Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning

NLA Høgskolen

Instituttsektoren

Forskningsstiftelsen Fafo

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Nordlandsforskning

NTNU Samfunnsforskning

Senter for IKT i utdanningen

Senter for interkulturell kommunikasjon

Statistisk sentralbyrå

Trøndelag Forskning og Utvikling

Østlandsforskning AS

Vedlegg 4 Lærerutdanningene

Fra UHRs omtale av Nasjonalt råd for lærerutdanning (2017):

«Nasjonalt råd for lærerutdanning (NRLU) er eitt av fem nasjonale råd under Universitets- og høgskolerådet. NRLU er eit sektorovergripande organ som har som oppgåve å samordne og styrke norsk lærerutdanning, og forskning innafor lærerutdanningsfeltet. I rådet sit representantar frå alle utdanningsinstitusjonar som gir ei eller fleire av dei sju hovedypane lærerutdanning; barnehagelærerutdanning, grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10, treårige faglærerutdanningar for praktiske og estetiske fag, yrkesfaglærerutdanning, lektorutdanning for trinn 8-13 og praktisk-pedagogisk utdanningar for allmenne fag og for yrkesfag. I tillegg er NRLU sett saman av studentrepresentantar, eksterne representantar og observatørar, til saman i overkant av 40 personar. Rådet møtes tre gonger i året».

Lærerutdanningene omfatter følgende læresteder:

Det teologiske Menighetsfakultet
Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning
Høgskolen i Innlandet (dvs. Høgskolen i Hedmark)
Høgskolen i Oslo og Akershus
Høgskolen i Sørøst-Norge (Høgskolen i Buskerud og Vestfold og Høgskolen i Telemark)
Høgskolen i Østfold
Høgskolen i Volda
Høgskolen på Vestlandet (Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Sogn og Fjordane og Høgskolen Stord/Haugesund)
Kunsthøgskolen i Oslo
Nord universitet (Nord Universitet, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Høgskolen i Nesna)
Norges idrettshøgskole
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Norges musikkhøgskole
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU og Høgskolen i Sør-Trøndelag)
Norsk Lærerakademi
Såmi allaskuvla/Samisk høgskole
Universitetet i Agder
Universitetet i Bergen (UiB og Kunst- og designhøgskolen i Bergen)
Universitetet i Oslo
Universitetet i Stavanger
Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet

Vedlegg 5 Spørreskjema Utdanningsforskning

Kartlegging av FoU-ressurser innenfor utdanningsforskning 2015

For universiteter og høyskoler

Kartleggingen av utdanningsforskning gjennomføres etter avtale med Norges forskningsråd. Det er fjerde gang en slik kartlegging gjennomføres. Spørreskjemaet sendes ut til miljøer som har oppgitt at de hadde FoU-aktivitet innenfor satsingsområdet «Utdanning» i spørreskjemaet for FoU-statistikken 2015, samt til miljøer som deltok i kartleggingen for 2013. Spørreskjemaet inneholder spørsmål om omfang av utdanningsforskning, finansiering og innretning på utdanningsforskningen ved enheten.

"Resultatene fra kartleggingen skal bidra til å gi Forskningsrådet et mer presist bilde av utdanningsforskning som forskningsfelt og gi grunnlag for en mer målrettet innsats for styrking av feltet. Resultatene vil også gi grunnlag for bedre strategisk og forskningspolitisk rådgivning på feltet. Det er derfor viktig at alle miljøer med utdanningsforskning svarer på denne undersøkelsen."

Norges forskningsråd

Vi er klar over at det kan være vanskelig å gi presise svar på flere av spørsmålene og understreker at vi ber om skjønnsmessige anslag. Resultatene vil sammenholdes med øvrige data som NIFU innhenter.

Opplysningene du taster inn lagres når du blar frem og tilbake i skjemaet. For å gå ut av skjemaet for så å komme inn på et senere tidspunkt uten at tidligere inntastet data forsvinner, lukk det aktuelle vinduet i nettleseren. PDF av skjemaet samt utfyllende informasjon finner du via denne lenken.

På skjemaets siste side, kan man oppgi sin e-postadresse og få tilsendt kopi av besvarelsen. Etter at skjemaet er avlevert, og du har fått beskjeden "Takk for besvarelsen", må du ta kontakt med NIFU ved behov for gjenåpning av skjemaet.

Svarfrist for undersøkelsen er 25. oktober

Spørsmål kan rettes til:

Hebe Gunnes, tlf 960 94 018, e-post: hebe.gunnes@nifu.no eller
Bjørn Magne Olsen, tlf 481 61 853, e-post: manne@nifu.no

Vennligst oppdater/oppgi kontaktopplysninger:

NIFUs ref:	<input type="text"/>
Institutt/avdeling	<input type="text"/>
Lærested	<input type="text"/>
Kontaktperson	<input type="text"/>
E-post	<input type="text"/>
Telefon	<input type="text"/>

Start

Om utdanningsforskning

Utdanningsforskning omfatter:

Undervisning og læring, utdanningenes innhold og vurderingsformer, profesjonsutdanning og profesjonsutøvelse, styring, ledelse og organisering av utdanningssektoren og utdanningssystemets rolle i samfunns- og arbeidsliv.

Definisjonen bygger på OECDs definisjon av FoU, slik at både forskning og eksperimentelt utviklingsarbeid på utdanningsfeltet omfattes av kartleggingen.

Ble det utført utdanningsforskning, etter definisjonen over, av instituttet/avdelingen i 2015?

Ja Nei

Hvor stor andel (%) av instituttets/avdelingens totale FoU-virksomhet i 2015 anslås å omfatte utdanningsforskning?

Hvor mange FoU-årsverk ble det utført ved instituttet/avdelingen innenfor utdanningsforskning i 2015?

FoU-årsverk innebærer her årsverk utført av både vitenskapelig/faglig personale og teknisk/administrativt personale innenfor utdanningsforskning.

Skjønnsmessige fordelinger av FoU-ressursene i 2015 på aktivitetstyper

FoU-virksomheten inndeles i følgende FoU-typer:

Grunnforskning: Eksperimentell eller teoretisk virksomhet som primært utføres for å skaffe til veie ny kunnskap om det underliggende grunnlag for fenomener og observerbare fakta - uten sikte på spesiell anvendelse eller bruk.

Anvendt forskning: Virksomhet av original karakter som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Anvendt forskning er primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser.

Utviklingsarbeid: Systematisk virksomhet som anvender eksisterende kunnskap fra forskning og praktisk erfaring, og som er rettet mot å fremstille nye eller vesentlig forbedrede materialer, produkter eller innretninger, eller å innføre nye eller vesentlig forbedrede prosesser, systemer og tjenester.

Vi ber om en skjønnsmessig prosentvis fordeling av FoU-virksomhetens samlede forskningsvirksomhet på utdanningsforskning på kategoriene nedenfor.

Aktivitetstype	Prosent
Grunnforskning	<input type="text"/>
Anvendt forskning	<input type="text"/>
Utviklingsarbeid	<input type="text"/>
Totalt (skal summeres til 100)	<input type="text" value="0"/>

Vennligst fordel FoU-aktiviteten innen utdanningsforskning etter følgende fagfelt

Fagfelt	Prosent
Pedagogikk	<input type="text"/>
Spesialpedagogikk	<input type="text"/>
Fagdidaktikk	<input type="text"/>
Psykologi (inkl. utviklingspsykologi)	<input type="text"/>
Helsefag (inkl. nevrovitenskap)	<input type="text"/>
Samfunnsøkonomi (inkl. utdannings- og arbeidslivøkonomi)	<input type="text"/>
Sosiologi (inkl. utdannings sosiologi og profesjonsforskning)	<input type="text"/>
Statsvitenskap (inkl. administrasjons- og organisasjonsvitenskap og ledelsesstudier)	<input type="text"/>
Annet, vennligst spesifiser under:	
<input type="text"/>	<input type="text"/>
Totalt (skal summeres til 100)	0

For universiteter og høyskoler:

Vennligst angi skjønsmessig prosentvis fordeling av utført utdanningsforskning i 2015 knyttet til de enkelte finansieringskilder.

Finansieringskilde	Prosent
Basisbevilgning	<input type="text"/>
Norges forskningsråd	<input type="text"/>
Departementer, direktorater m.v.	<input type="text"/>
Fylker og kommuner	<input type="text"/>
Næringsliv	<input type="text"/>
EU-kommisjonen	<input type="text"/>
Utlandet (ekskl. EU-kommisjonen)	<input type="text"/>
Andre kilder (fond, gaver, egne inntekter med mer)	<input type="text"/>
Totalt (skal summeres til 100)	0

For instituttsektoren:

Vennligst angi skjønsmessig prosentvis fordeling av utført utdanningsforskning i 2015 knyttet til de enkelte finansieringskilder.

Finansieringskilde	Prosent
Norges forskningsråd (basisbevilgning, program- og prosjektbevilgninger)	<input type="text"/>
Direkte bevilgninger over statsbudsjettet	<input type="text"/>
Departementer, direktorater mv.	<input type="text"/>
Fylker og kommuner	<input type="text"/>
Næringsliv	<input type="text"/>
EU-kommisjonen	<input type="text"/>
Utlandet (utenom EU-kommisjonen)	<input type="text"/>
Andre kilder (fond, gaver, egne inntekter mm.)	<input type="text"/>
Totalt, skal summeres til 100	<input type="text" value="0"/>

Du vil i de neste spørsmålene bli spurt om instituttet/avdelingen har utført utdanningsforskning på følgende områder:

- Barnehage
- Grunnskole trinn 1-7
- Grunnskole trinn 8-10
- Videregående skole
- Fagskole
- Høyere utdanning
- Forskerutdanning
- Voksenopplæring/læring i arbeidslivet

Hvis FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning i 2015 ikke lar seg fordele på de nevnte forskningsområdene, vennligst angi hvorfor i merknadsfeltet. Utfører instituttet/avdelingen utdanningsforskning på områder i tillegg til de før nevnte kan du også spesifisere dette nærmere her.

Kartleggingen har ekstra fokus på barnehageområdet, og det er derfor flere spørsmål knyttet til dette området i spørreskjemaet, enn det er for de øvrige områdene. I dette vedlegget legger vi kun inn spørsmål knyttet til Barnehage og Grunnskole trinn 1-7. Spørsmålene for øvrige områder er identiske med spørsmålene for Grunnskole trinn 1-7.

Utførte instituttet/avdelingen forskning på Barnehage i 2015?

Ja Nei

Hvor mange FoU-årsverk utgjorde forskning på Barnehage i 2015?

Antall årsverk

Vennligst fordel FoU-årsverkene på Barnehage på følgende forskningstema

Forskningstema	Prosent
Politikk og styringssystemer	<input type="text"/>
Økonomi, organisasjon og ledelse	<input type="text"/>
Undervisning, læring og utvikling	<input type="text"/>
Forholdet mellom utdanningssystemer, hjem og arbeidsliv	<input type="text"/>
Annet, vennligst spesifiser under	
<input type="text"/>	<input type="text"/>
Totalt	0

Vennligst angi skjønsmessig prosentvis fordeling av utført utdanningsforskning i 2015 knyttet til de enkelte finansieringskilder.

Finansieringskilde	Prosent
Basisbevilgning	<input type="text"/>
Norges forskningsråd	<input type="text"/>
Departementer, direktorater m.v.	<input type="text"/>
Fylker og kommuner	<input type="text"/>
Næringsliv	<input type="text"/>
EU-kommisjonen	<input type="text"/>
Utlandet (ekskl. EU-kommisjonen)	<input type="text"/>
Andre kilder (fond, gaver, egne inntekter med mer)	<input type="text"/>
Totalt (skal summeres til 100)	0

Utførte instituttet/avdelingen forskning på Grunnskole trinn 1-7 i 2015?

Ja Nei

Hvor mange FoU-årsverk utgjorde forskning på Grunnskole trinn 1-7 i 2015?

Antall årsverk

Vennligst fordel FoU-årsverkene på Grunnskole trinn 1-7 på følgende forskningstema

Forskningstema	Prosent
Politikk og styringssystemer	<input type="text"/>
Økonomi, organisasjon og ledelse	<input type="text"/>
Undervisning, læring og utvikling	<input type="text"/>
Forholdet mellom utdanningssystemer, hjem og arbeidsliv	<input type="text"/>
Annet, vennligst spesifiser	
<input type="text"/>	<input type="text"/>
Totalt	<input type="text"/>

Hadde instituttet/avdelingen nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015?

Ja Nei

I hvilken grad involverte instituttets/avdelingens utdanningsforskning nasjonalt samarbeid med andre fagmiljøer i 2015?

Samarbeid med	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
Universitet	☐	☐	☐	☐
Vitenskapelig høyskole	☐	☐	☐	☐
Statlig høyskole/annen høyskole	☐	☐	☐	☐
Forskningsinstitutter	☐	☐	☐	☐
Virksomhet i næringslivet	☐	☐	☐	☐
Utdannings- og opplæringsinstitusjon	☐	☐	☐	☐
Skole- og barnehageeier	☐	☐	☐	☐
Annet, vennligst spesifiser				
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

Vennligst oppgi navn på instituttet/avdelingens viktigste nasjonale samarbeidspartner(e) innenfor utdanningsforskning i 2015, samt angi hva slags samarbeid det dreier seg om.

Navn på samarbeidspartner	Type samarbeid
<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼

Hvis instituttet/avdelingen hadde annen type nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015, vennligst spesifiser dette her:

Hadde instituttet/avdelingen internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015?

Ja Nei

I hvilken grad involverte instituttets/avdelingens utdanningsforskning internasjonalt samarbeid med andre fagmiljøer i 2015?

Samarbeid med	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
Universitet	☐	☐	☐	☐
Vitenskapelig høyskole	☐	☐	☐	☐
Statlig høyskole/annen høyskole	☐	☐	☐	☐
Forskningsinstitutter	☐	☐	☐	☐
Internasjonal organisasjon (vennligst spesifiser)				
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐
Utenlandsk næringsliv	☐	☐	☐	☐
Annet, vennligst spesifiser				
<input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

Vennligst oppgi navn på instituttets/avdelingens viktigste samarbeidspartner(e) i utlandet innenfor utdanningsforskning i 2015 og hvilke(t) land samarbeidspartner kommer fra, samt angi hva slags samarbeid det dreier seg om.

Samarbeidspartner	Land	Type samarbeid
<input type="text"/>	<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼
<input type="text"/>	<input type="text"/>	Samarbeid om... ▼

Hvis instituttet/avdelingen hadde andre typer internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015, vennligst spesifiser type samarbeid og land for samarbeidspartner her:

Har instituttet rekruttert forskere/personale i faglige stillinger som omfatter utdanningsforskning de to siste årene (2014 og 2015)?

Ja Nei

For universiteter og høyskoler:

Vennligst oppgi antall tilsatte personer fordelt på hvert nivå:

Stillingstype	Antall utlyste stillinger
Professornivå (Professor og dosent)	<input type="text"/>
Førstestillingsnivå (Første amanuensis og førstelektor)	<input type="text"/>
Andre faste stillinger (universitets- og høyskolelektor)	<input type="text"/>
Rekrutteringsstillinger (Postdoktor, stipendiat)	<input type="text"/>
Andre stillinger	<input type="text"/>

Hvordan har søkingen til stillingene vært?

Stillingstype	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig
Professornivå (Professor og dosent)	☐	☐	☐	☐
Førstestillingsnivå (Første amanuensis og førstelektor)	☐	☐	☐	☐
Andre faste stillinger (universitets- og høyskolelektor)	☐	☐	☐	☐
Rekrutteringsstillinger (Postdoktor, stipendiat)	☐	☐	☐	☐
Andre stillinger	☐	☐	☐	☐

For instituttsektoren:

Vennligst oppgi antall tilsatte personer fordelt på hvert nivå:

Stillingstype	Antall tilsatte forskere
Forskere med professorkompetanse	<input type="text"/>
Forskere med doktorgrad	<input type="text"/>
Forskere uten doktorgrad	<input type="text"/>
Rekrutteringsstillinger (stipendiater, post.doc.)	<input type="text"/>
Andre stillinger	<input type="text"/>

Hvordan har tilgangen på kompetente forskere vært?

Stillingstype	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig
Forskere med professorkompetanse	☐	☐	☐	☐
Forskere med doktorgrad	☐	☐	☐	☐
Forskere uten doktorgrad	☐	☐	☐	☐
Rekrutteringsstillinger (stipendiater, post.doc.)	☐	☐	☐	☐
Andre stillinger	☐	☐	☐	☐

Forskere/faglig personale

Under følger en liste over forskere/faglig personale ved instituttet/avdelingen per 1. oktober 2015. Vennligst kryss av for hvem som deltok i utdanningsforskning i 2015. Hvis vedkommende også deltok i utdanningsforskning på barnehageområdet, vennligst kryss av for dette også.

Om det mangler personer på listen som deltok i utdanningsforskning ved enheten i 2015, for eksempel i bistilling, ber vi om at disse føyes til nederst i listen

For noen enheter er denne listen ikke fylt ut. Enheter med flere enn 90 faglig ansatte vil få tilsendt liste i Excel i etterkant av utsendelsen.

Vi gjør oppmerksom på at listen er stykket opp av tekniske årsaker.

Ansatte innen utdanningsforskning.

Løpe- nr. (NIFUs ref.)	Navn	Deltok i utdannings- forskning	Deltok i barnehage- forskning
		☐	☐
		☐	☐
		☐	☐
		☐	☐
		☐	☐
		☐	☐
		☐	☐
		☐	☐
		☐	☐

OECD CERI Survey on Educational Research and Development

Innovasjon og forbedring på utdanningsfeltet er avhengig av kunnskap og innsikt som genereres gjennom forskning og utvikling (FoU) på feltet. Mer omfattende kunnskap og bedre data om FoU-innsatsen på utdanningsfeltet gir bedre sammenligninger med innsatsen på andre felt og i andre land. OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) og medlemslandene søker å forbedre kvaliteten og den internasjonale sammenlignbarheten for data om FoU på utdanningsfeltet, ved å gjennomføre en samordnet datainnsamling på feltet. Som en del av prosjektet "Innovation Strategy for Education and Training" som gjennomføres ved CERI (Centre for Educational Research and Innovation), har OECD-sekretariatet utformet en ad hoc undersøkelse om FoU på utdanningsfeltet. Undersøkelsen følger retningslinjene i Frascati-manualen.

OECD gjennomførte for 2013 en kartlegging av FoU på utdanningsfeltet i flere europeiske land, blant dem Norge. Undersøkelsen gjennomføres på nytt for 2015. Store deler av OECDs kartlegging sammenfaller med spørsmålene som inngår i den norske undersøkelsen, og miljøene som skal kartlegges er de samme. Vi har derfor valgt å slå sammen de to undersøkelsene. OECD-undersøkelsen omfatter imidlertid noen spørsmål som ikke inngår i den norske kartleggingen. Disse spørsmålene er tatt inn som en egen modul i web-skjemaet i den norske undersøkelsen. Spørsmålene i denne modulen er hentet direkte fra OECDs spørreskjema, og er på engelsk.

NIFU samler inn data på vegne av OECD, og vil rapportere aggregerte data dit.

Please specify the amount or percentage of expenditure on total intramural educational R&D performed in fiscal year 2015 by sub-area of educational R&D.

Sub area	%
Economic, Social and Political Context	<input type="text"/>
Management, Organisation, and Leadership	<input type="text"/>
Learning and Instruction	<input type="text"/>
Curriculum	<input type="text"/>
Teacher Education	<input type="text"/>
Non-teacher Professional Education	<input type="text"/>
Assessment and Evaluation	<input type="text"/>
Education Statistics and Research Methodologies	<input type="text"/>
Other (please specify)	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
Total	<input type="text"/>

What methodology have you used to answer this question?

During fiscal year 2015, did your educational R&D activities result in the following products/services, in whole or in part?

(Please tick the three most relevant outputs for research)

- Research papers, books, journal articles
- Reports and policy papers
- Research methodologies
- Conferences
- Consulting
- Databases
- Other:

Tilbake

Neste

During fiscal year 2015, did your educational R&D activities result in the following products/services, in whole or in part?

(Please tick the three most relevant outputs for development)

- Development of national/regional-level curriculum
- Textbooks and other learning/teaching resources (including online courseware)
- Assessment tools
- Non-digital learning tools (learning objects etc.)
- Digital learning tools and software (electronic devices, learning objects, maps, etc.)
- Data systems for educational institutions
- Teaching strategies or pedagogical models
- Materials and tools for school management and teacher development
- Development of tools for pupils in need of special assistance or care
- Other:

Did any of your research and development outputs lead to patents or commercial revenues for the organisation/unit?

- Patents
- Commercial revenues (consulting fees, licences, sales etc.)

Did your unit experience any barriers to your educational research activities in 2015? If so, please tick the three most important barriers to your institution's educational research activities. Otherwise, choose "No barrier".

No barrier	☐
Access to funding	☐
Lack of expertise or access to expertise	☐
Other topics are more prestigious in my field	☐
Too difficult or demanding	☐
Not acknowledged in career prospects	☐
Insufficient time due to teaching/other non-R&D activities	☐
Lack of policy/community interest	☐
Difficulty in getting published	☐
Legal, regulatory and administrative barriers	☐

Hvis ønskelig, kan disse spørsmålene utdypes i merknadsfeltet:

Did your unit experience any barriers to your educational development activities in 2015? If so, please tick the three most important barriers to your institution's educational development activities. Otherwise, choose "No barrier".

No barrier	☐
Access to funding	☐
Lack of expertise or access to expertise	☐
Other topics are more prestigious in my field	☐
Too difficult or demanding	☐
Not acknowledged in career prospects	☐
Insufficient time due to teaching/other non-R&D activities	☐
Lack of policy/community interest	☐
Lack of incentive due to ownership of results (e.g. IP)	☐
Lack of commercial potential	☐
Legal, regulatory and administrative barriers	☐

Hvis ønskelig, kan disse spørsmålene utdypes i merknadsfeltet:

Vennligst fyll inn din e-postadresse hvis du ønsker å få tilsendt en kopi av besvarelsen:

Dersom det er andre forhold vedrørende utdanningsforskning du ønsker å kommentere, kan dette gjøres i feltet under

Tilbake

Avlever skjema

Vedlegg 6 Informasjonsskriv fra Forskningsrådet

Oslo 29.09.2016

Nasjonal FoU-statistikk – kartlegging av forskning og utvikling på utdanningsområdet

Høsten 2016 vil Norges forskningsråd kartlegge nasjonale FoU-ressurser for statistikkåret 2015 på flere tematiske områder, herunder utdanning. Denne kartleggingen gjøres annethvert år.

Det sendes ut ett spørreskjema per tematiske område. For flere av forskningsmiljøene vil det være aktuelt å besvare mer enn ett spørreskjema. Vi informerer med dette om kartleggingene slik at dere er forberedt. Vi vil også opplyse om at denne kartleggingen er uavhengig av evaluering av norsk utdanningsforskning som gjennomføres i 2016 og 2017, og går til flere miljøer enn de som omfattes av evalueringen.

Miljøene til kartleggingen av utdanningsforskning er valgt ut etter følgende kriterier:

- 1) Har oppgitt at de har FoU-aktivitet innenfor det tematiske temaet «Utdanning» i rapporteringen til den nasjonale FoU-statistikken
- 2) Har deltatt i tidligere kartlegginger av utdanningsforskning

Formål

Resultatene av kartleggingen vil utgjøre et viktig kunnskapsgrunnlag for Forskningsrådets forskningspolitiske rådgiving, blant annet i form av innspill til revisjon av Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning og i strategi- og budsjettarbeid. Kartleggingene vil gi oppdatert kunnskap om forskningsinnsatsen, forskningsmiljøene på områdene, samarbeid m.m.

Resultatene vil inngå i tidsserier som er viktige for å vise utviklingen av forskning på utdanningsfeltet.

Gjennomføring av kartleggingene

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) vil gjennomføre kartleggingen og analysen av utdanningsforskning etter avtale med Forskningsrådet. NIFU har lang erfaring med denne type kartlegginger og er også ansvarlig for den nasjonale FoU-statistikken.

Spørreskjemaene med mer utfyllende informasjon vil bli sendt ut fra NIFU i uke 40 med svarfrist 25. oktober.

For å kunne få en komplett oversikt over FoU-innsatsen, er det av avgjørende betydning med svar fra alle som hadde utdanningsforskning i 2015. Selv om det er en del arbeid forbundet med å besvare spørreskjemaene, vil vi understreke at statistikken som innhentes er av stor nytte for Forskningsrådet og norske myndigheter for øvrig.

Kontaktperson i Forskningsrådet:

Tone Merete Holtan

Rådgiver

E-post: tmho@forskningsradet.no

Tlf: +47 41 47 63 76

Kontaktperson i NIFU:

Hebe Gunnes

Seniorrådgiver

E-post: hebe.gunnes@nifu.no

Tlf: +47 960 94 018

Med vennlig hilsen
Norges forskningsråd

Arvid Hallén
Adm. dir.

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevet signatur

Vedlegg 7 Vedleggstabeller

Tabell V.1 Miljøer med utdanningsforskning i 2015, samt andelen driftsutgifter til FoU på feltet, etter lærested. Antall og prosent.

Lærested	Miljøer med utdanningsforskning i 2015				Andel av driftsutgifter til FoU Prosent
	Pedagogiske miljøer ¹	Andre miljøer	Totalt	Deltatt i kartleggingen	
Universitetet i Bergen	1	12	13	11	3 %
Universitetet i Oslo	4	11	15	14	15 %
Universitetet i Tromsø	1	6	7	7	5 %
NTNU	2	13	15	15	7 %
NMBU	-	3	3	3	2 %
Universitetet i Stavanger	4	7	11	10	11 %
Universitetet i Agder	1	10	11	9	3 %
Nord universitet	1	3	4	3	1 %
<i>Sum universiteter</i>	14	65	79	72	47 %
Vitenskapelige høyskoler m.fl. ²	2	20	22	18	7 %
Store statlige høyskoler	13	39	52	40	30 %
<i>Herav Høgskolen i Oslo og Akershus</i>	3	16	19	14	13 %
<i>Høgskolen i Bergen</i>	1	1	2	2	3 %
<i>Høgskolen i Buskerud og Vestfold</i>	4	10	14	10	5 %
<i>Høgskolen i Hedmark</i>	1	2	3	2	3 %
<i>Høgskolen i Sør-Trøndelag</i>	2	5	7	7	3 %
<i>Høgskolen i Telemark</i>	2	5	7	5	2 %
Øvrige statlige høyskoler ³	7	18	25	19	9 %
<i>Sum høyskoler</i>	22	77	99	77	46 %
Instituttsektoren	-	21	21	19	7 %
Totalt	36	163	199	168	100 %

¹Pedagogiske miljøer omfatter enheter med mer enn halvparten av FoU-innsatsen innenfor pedagogiske fag i 2015, samt lærerutdanninger.

²Vitenskapelige høyskoler m.fl. omfatter Norges Handelshøyskole, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Norges idrettshøgskole, Norges musikkhøgskole, Det teologiske menighetsfakultet, Handelshøyskolen BI, Høgskolen i Molde, NLA høgskolen, Dronning Mauds minne høgskole for førskolelærerutdanning, Politi høgskolen, Diakonhjemmet høgskole, Forsvarets høgskole, Lovisenberg diakonale høgskole, Haraldsplass diakonale høgskole og Høyskolen Kristiania.

³Øvrige statlige høyskoler omfatter Høgskolen i Gjøvik, Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Narvik, Høgskolen i Nesna, Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Sogn og Fjordane, Høgskolen i Volda, Høgskolen i Østfold, Høgskolen i Ålesund, Høgskolen Stord/Haugesund og Samisk høgskole.

Kilde: NIFU

Tabell V.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype og fagfelt. Mill. kr.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
Pedagogikk	199	153	8	360
Spesialpedagogikk	58	28	2	89
Fagdidaktikk	188	223	3	413
Psykologi	16	10	-	26
Helse	10	25	-	35
Samfunnsøkonomi	6	4	24	34
Sosiologi	26	42	31	98
Statsvitenskap	16	9	21	46
Annet	60	86	12	157
Ufordelt	68	50	2	120
Totalt	647	629	103	1 379

Kilde: NIFU

Tabell V.3 Forholdet mellom forskningsområde og forskningstema innenfor utdanningsforskning i 2015. Mill. kr.

	Politikk og styrings-systemer	Økonomi, organisasjon og ledelse	Undervisning, læring og utvikling	Forholdet mellom utdannings-system, hjem og arbeidsliv	Annet/ufordelt	Totalt
Barnehage	7	15	124	11	26	182
Grunnskole 1-7	7	10	161	11	12	201
Grunnskole 8-10	10	25	239	17	15	305
Videregående skole	13	16	133	19	11	191
Fagskole	1	1	3	1	4	9
Høyere utdanning	23	18	222	16	38	317
Forskerutdanning	1	5	8	1	7	23
Voksenopplæring	4	6	43	4	10	67
Ufordelt	-	-	-	-	83	83
Sum	66	96	932	80	206	1 379

Kilde: NIFU

Tabell V.4 Antall utdanningsforskere og antall miljøer med utdanningsforskning i 2015 etter lærested og institusjonstype.

	Antall utd.- forskere	Antall enheter med utd.forskere	totalt antall enheter med utd.forskn
Universitetet i Bergen	62	10	13
Universitetet i Oslo	245	12	15
Universitetet i Tromsø	163	7	7
NTNU	175	14	15
UMB	22	2	3
Universitetet i Stavanger	232	10	11
Universitetet i Agder	100	10	11
Universitetet i Nordland	45	3	4
<i>Sum universiteter</i>	<i>1044</i>	<i>68</i>	<i>79</i>
Vitenskapelige høyskoler m.fl. ¹	271	16	22
Store statlige høyskoler	1049	40	52
<i>Herav Høgskolen i Oslo og Akershus</i>	<i>391</i>	<i>14</i>	<i>19</i>
<i>Høgskolen i Bergen</i>	<i>207</i>	<i>2</i>	<i>2</i>
<i>Høgskolen i Buskerud og Vestfold</i>	<i>136</i>	<i>10</i>	<i>14</i>
<i>Høgskolen i Hedmark</i>	<i>109</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<i>Høgskolen i Sør-Trøndelag</i>	<i>136</i>	<i>7</i>	<i>7</i>
<i>Høgskolen i Telemark</i>	<i>70</i>	<i>5</i>	<i>7</i>
Øvrige statlige høyskoler ²	433	19	25
<i>Sum høyskoler</i>	<i>1753</i>	<i>75</i>	<i>99</i>
Instituttsektoren	117	16	21
Totalt	2914	159	199

¹Vitenskapelige høyskoler m.fl. omfatter Norges Handelshøyskole, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Norges idrettshøgskole, Norges musikkhøgskole, Det teologiske menighetsfakultet, Handelshøyskolen BI, Høgskolen i Molde, NLA høyskolen, Dronning Mauds minne høyskole for førskolelærerutdanning, Politihøgskolen, Diakonhjemmet høyskole, Forsvarets høyskole, Lovisenberg diakonale høyskole, Haraldsplass diakonale høyskole og Høyskolen Kristiania.

²Øvrige statlige høyskoler omfatter Høgskolen i Gjøvik, Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Narvik, Høgskolen i Nesna, Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Sogn og Fjordane, Høgskolen i Volda, Høgskolen i Østfold, Høgskolen i Ålesund, Høgskolen Stord/Haugesund og Samisk høyskole.

Kilde: NIFU

Tabell V.5 Stillingsstruktur innenfor utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype.

	Univer- siteter	Høg- skoler	Institutt- sektoren	Totalt	Prosent
Professor I/dosent	190	208	25	423	15
Førsteamanuensis/forsker 2	280	359	59	698	25
Førstelektor	76	261	..	337	12
Univ./høgskolelektor m.fl./forsker 3	235	698	22	955	34
Sum faste forskere/faglig personale	781	1 526	106	2 413	87
Post.doc.	31	7	1	39	1
Forskere (UoH)	42	54	..	96	3
Stipendiat	164	146	5	315	11
Vit.ass.	5	3	3	11	0
Sum midlertidige stillinger	242	210	9	461	17
Sum forskere/faglig personale	1 023	1 736	115	2 874	99
Øvrige stillinger	21	17	2	40	1
Totalsum	1 044	1 753	117	2 914	100

Kilde: NIFU

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Konsentrasjon av utdanningsforskning i 2015. Antall, mill. kr og prosent.	24
Tabell 2.2 Nøkkeltall for FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2015.	25
Tabell 2.3 OECDs underområder (sub-areas)	36
Tabell 3.1 Nøkkeltall for utdanningsforskere i Norge i 2015.	39
Tabell 3.2 Nøkkeltall for utdanningsforskere med doktorgrad i 2015.	46
Tabell 3.3 Utlyste stillinger ¹ ved universiteter og høyskoler i 2014-2015 og vurdering av søkningen til disse stillingene. Prosentvis fordeling og antall utlyste stillinger.	49
Tabell 4.1 Miljøer med nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype.	53
Tabell 4.2 Miljøer med internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype.	54
Tabell 7.1 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter forskningsintensitet og institusjonstype. Antall og mill.kr.	72
Tabell 7.2 Nøkkeltall for utdanningsforskere på barnehageområdet i 2015.	77
Tabell 7.3 Nøkkeltall for barnehageforskere med doktorgrad i 2015.	82
Tabell 8.1 Utdanningsforskning i lærerutdanningene i 2015 etter forskningsintensitet. Antall enheter og mill. kr.	87
Tabell 8.2 Finansiering av utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015. Mill. kr.	88
Tabell 8.3 Nasjonalt samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015.	91
Tabell 8.4 Internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015.	92
Tabell 8.5 Nøkkeltall for utdanningsforskere ved lærerutdanningene med doktorgrad i 2015.	95

Figuroversikt

Figur 2.1 Driftsutgifter til prioriterte tematiske satsingsområder i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren, ekskl. helseforetakene, i Norge i 2015 etter sektor for utførelse. Mill. kr.....	21
Figur 2.2 Driftsutgifter til FoU innenfor utdanningsforskning i perioden 2007-2015 etter institusjonstype. Mill. kr.	21
Figur 2.3 FoU-utgifter til utdanningsforskning i perioden 2007-2015 etter institusjonstype. Faste 2015-priser i mill. kr og prosent.	22
Figur 2.4 Utdanningsforskning i Norge i 2015 etter institusjonstype. Prosent.	23
Figur 2.5 Regional fordeling av driftsutgifter til FoU på utdanningsfeltet i 2015.	25
Figur 2.6 Finansiering av utdanningsforskning i 2015 etter hovedfinansieringskilde. Prosent.	26
Figur 2.7 Finansiering av utdanningsforskningen i Norge i 2015 etter institusjonstype. Prosent.	27
Figur 2.8 Finansiering av utdanningsforskning i 2009-2015 etter hovedfinansieringskilde ¹ . Prosent.	28
Figur 2.9 Utdanningsforskning i 2015 etter miljøenes fagtilknytning. Prosent.....	29
Figur 2.10 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009-2015 etter forskningsmiljøenes fagområdetilknytning ¹ . Mill. kr.	30
Figur 2.11 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2013 og 2015 etter fagfelt. Mill. kr.	31
Figur 2.12 FoU-utgifter til utdanningsforskning i Norge i 2015 etter FoU-art og institusjonstype. Prosent.	32
Figur 2.13 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2015 etter forskningsområde. Prosent.	33
Figur 2.14 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009, 2013 og 2015 etter forskningsområde. Mill. kr.....	34
Figur 2.15 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2015 etter forskningstema. Prosent.....	35
Figur 2.16 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009, 2013 og 2015 etter forskningstema. Mill. kr.	35
Figur 2.17 Forholdet mellom forskningsområde og forskningstema innenfor utdanningsforskning i 2015. Mill. kr.	36
Figur 2.18 Utdanningsforskning i 2013 og 2015 etter OECDs underområde. Prosent.	37
Figur 3.1 Stillingsstruktur ¹ for utdanningsforskerne i 2015 etter institusjonstype.	40
Figur 3.2 Stillingsstruktur ¹ for utdanningsforskerne 2007-2015.	41
Figur 3.3 Andelen kvinnelige og mannlige utdanningsforskere på ulike trinn i den akademiske karrierestigen i 2015. Prosent.	42
Figur 3.4 Andelen kvinnelige og mannlige utdanningsforskere på ulike trinn i den akademiske karrierestigen i 2015 etter institusjonstype. Prosent.....	42
Figur 3.5 Gjennomsnittsalder og aldersspenn for utdanningsforskerne i 2015 etter institusjonstype.	43
Figur 3.6 Gjennomsnittsalder og aldersspenn for utdanningsforskerne i 2015 etter stilling.	44
Figur 3.7 Alderssammensetning for kvinnelige og mannlige utdanningsforskere i 2015 sammenlignet med den totale forskerpopulasjonen. Andel.	44
Figur 3.8 Utdanningsbakgrunn for utdanningsforskerne i 2015 etter utdanningsfag og institusjonstype.	45
Figur 3.9 Andelen av utdanningsforskerne, ekskl. stipendiater, med doktorgrad i 2007-2015.....	46
Figur 3.10 Antall utlyste stillinger ved universiteter og høyskoler i 2014 og 2015 etter stillingstype ¹	48
Figur 3.11 Vurdering av søknungen til utvalgte, utlyste stillinger ¹ i 2012-2013 og i 2014-2015 ved universiteter og høyskoler. Prosent.	49
Figur 3.12 Utdanningsforskere som har avlagt doktorgrad i perioden 2008–våren 2016 etter år for avlagt doktorgrad og kjønn. Kvinneandel i prosent.	50
Figur 3.13 Aldersfordeling av doktorgradskandidater innenfor utdanningsforskning 2008–våren 2016.....	51

Figur 3.14 Utdanningsbakgrunn for doktorgradskandidater i utdanningsforskning 2008-våren 2016. Prosent. N=522.....	52
Figur 4.1 Nasjonalt samarbeid innenfor utdanningsforskning i 2015 etter type samarbeidspartner og omfanget av samarbeidet. Prosent.....	54
Figur 4.2 Internasjonalt samarbeid innenfor utdanningsforskning i 2015 etter type samarbeidspartner og omfanget av samarbeidet. Prosent.....	55
Figur 4.3 Antall respondenter som oppga samarbeid i 2015 per samarbeidsland ¹	56
Figur 4.4 Nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2015 etter type samarbeid. Prosent.	57
Figur 5.1 Viktigste resultater av forskning på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.....	59
Figur 5.2 Viktigste resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.	60
Figur 5.3 Antall doktorgrader innenfor utdanningsforskning 2008-våren 2016 etter institusjonstype.....	61
Figur 5.4 Antall doktorgrader innenfor utdanningsforskning 2008-våren 2016 etter kjønn og språk.....	62
Figur 5.5 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–2012 og 2013–våren 2016 etter forskningsområde. Prosent.....	63
Figur 5.6 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–våren 2016 etter forskningsområde og kjønn. Prosent.	64
Figur 5.7 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–våren 2016 etter forskningsområde og lærested. Prosent.....	65
Figur 5.8 Doktorgrader innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–2012 og 2013–våren 2016 etter forskningstema. Prosent.....	65
Figur 5.9 Forholdet mellom forskningsområde og forskningstema for doktorgradsavhandlinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2008–våren 2016. Prosent.....	66
Figur 6.1 Barrierer mot forskning på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.....	68
Figur 6.2 Tre viktigste barrierer mot utdanningsforskning i 2015 etter institusjonstype. Prosent.	69
Figur 6.3 Barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015. Prosent.....	69
Figur 6.4 Tre viktigste barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015 ved universiteter og høyskoler. Prosent.	70
Figur 7.1 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter lærested og institusjonstype ¹ . Prosent.	73
Figur 7.2 Driftsutgifter til FoU på barnehageområdet i 2009, 2013 og 2015 etter institusjonstype. Mill. kr.	74
Figur 7.3 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter forskningsmiljøets fagtilknytning. Prosent.	74
Figur 7.4 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2015 etter hovedfinansieringskilde. Prosent.	75
Figur 7.5 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2013 og 2015 etter hovedfinansieringskilde. Prosent.....	76
Figur 7.6 Utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009, 2013 og 2015 etter forskningstema.....	76
Figur 7.7 Stillingsstruktur blant utdanningsforskere på barnehageområdet i 2015 etter institusjonstype. Prosent.	78
Figur 7.8 Stillingsstruktur blant utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009, 2013 og 2015.	79
Figur 7.9 Kvinnelige og mannlige barnehageforskere og utdanningsforskere på den akademiske karrierestigen i 2015.	79
Figur 7.10 Alderssammensetning for barnehageforskere i 2015 etter aldersgruppe, institusjonstype og stillingskategori ¹	80
Figur 7.11 Alderssammensetning for kvinnelige og mannlige barnehageforskere og utdanningsforskere i 2015. Andel.	81
Figur 7.12 Utdanningsbakgrunn for barnehageforskere i 2015 etter fagfelt og institusjonstype. Prosent.	82

Figur 7.13 Doktorgradsandel for barnehageforskere og alle utdanningsforskere i 2009, 2013 og 2015 etter institusjonstype. Prosent.	83
Figur 8.1 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015 etter institusjon. Prosent.	86
Figur 8.2 Fagfelt innenfor utdanningsforskningen ved lærerutdanningene, samt ved øvrige utdanningsforskingsmiljøer, i 2015. Prosent.	87
Figur 8.3 Finansiering av utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015 etter institusjonstype og hovedfinansieringskilde. Prosent.	88
Figur 8.4 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene etter forskningsområde. Prosent.	89
Figur 8.5 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene etter forskningstema. Prosent.	90
Figur 8.6 Utdanningsforskning ved lærerutdanningene etter forskningsområde ¹ og forskningstema. Prosent.	90
Figur 8.7 Nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning ved lærerutdanningene i 2015 etter type samarbeid. Prosent.	91
Figur 8.8 Antall respondenter ved lærerutdanningene som oppga samarbeid i 2015 per samarbeidsland ¹	92
Figur 8.9 Figur 3.1 Stillingsstruktur ¹ for utdanningsforskere ved lærerutdanningene i 2015 etter institusjonstype.	93
Figur 8.10 Kvinnelige og mannlige utdanningsforskere på den akademiske karrierestigen ved lærerutdanningene i 2015. Prosent.	93
Figur 8.11 Alderssammensetning for utdanningsforskere ved lærerutdanningene i 2015 etter aldersgruppe, kjønn og stillingskategori.	94
Figur 8.12 Utdanningsbakgrunn ¹ for utdanningsforskere ved lærerutdanningene og øvrige utdanningsforskingsmiljøer i 2015 etter fagfelt. Prosent.	95
Figur 8.13 Viktigste typer resultater av forskning på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene.	96
Figur 8.14 Viktigste typer resultater av utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene. Prosent.	97
Figur 8.15 Barrierer mot forskning på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene. Prosent.	97
Figur 8.16 Barrierer mot utviklingsarbeid på utdanningsfeltet i 2015 ved lærerutdanningene. Prosent.	98

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no